અહો ! સર્વોત્કૃષ્ટ શાંત રસમય સન્માર્ગ—
અહો ! તે સર્વોત્કૃષ્ટ શાત રસપ્રધાન માર્ગના મળ સર્વજ્ઞ દેવ —
અહો ! તે સર્વોત્કૃષ્ટ શાત રસ સુપ્રતીત કરાવ્યો એવા પરમકૃપાળુ સદ્‌ગુરુદેવ—
આ વિશ્વમા સર્વકાળ તમે જયવત વર્તો, જયવત વર્તો

હા નો ૩/૨૩

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ

કારોબારી સમિતિ

૧	શ્રી ત્રિકમલાલ મહાસુખરામ શાહ	પ્રમુખ	અમદાવાદ
૨	શ્રી લાલભાઈ સોમચંદ શાહ	ઉપપ્રમુખ	અમદાવાદ
૩	શ્રી ભોગીલાલ ખુલાખીદાસ દલાલ	મંત્રી	અમદાવાદ
૪	શ્રી અરવિંદ ચીનુભાઈ શાહ	સહમંત્રી	અમદાવાદ
૫	શ્રી રામભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ	સભ્યો	વડોદરા (નાગ)
૬	શ્રી સોભાગચંદ ચુનીલાલ શાહ		વડોદરા
૭	શ્રી રાવજીભાઈ છગનભાઈ દેસાઈ		અગાસ
૮	શ્રી રમણલાલ ભોગીલાલ શાહ		અમદાવાદ
૯	શ્રી મણીભાઈ ભુલાભાઈ પટેલ		ભાદરણ
૧૦	શ્રી જેઠાભાઈ જગજીવનદાસ શાહ		ખંભાત
૧૧	શ્રી જયંતિલાલ પ્રેમચંદ શાહ		વવાણિયા

પ્રકાશન સમિતિ

૧	શ્રી સોભાગચંદ ચુનીલાલ શાહ	પ્રમુખ	વડોદરા
૨	શ્રી ત્રિકમલાલ મહાસુખરામ શાહ		અમદાવાદ
૩	શ્રી લાલભાઈ સોમચંદ શાહ		અમદાવાદ
૪	શ્રી રાવજીભાઈ છગનભાઈ દેસાઈ		અગાસ
૫	શ્રી રામભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ		વડોદરા (નાગ)

મૂલ્ય રૂ ૧૦-૦૦

મુદ્રકો

વિ. ૨૦૨૬
સ. ૧૯૭૦
[illegible] ૫૦૦

શ્રી સુમનભાઈ એમ. ઝવેરી
કલા પ્રિન્ટરી
પાણીગેટ રોડ, વડોદરા

શ્રી જયંતિલાલ સી. શાહ
આચાર્ય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
પાણીગેટ રોડ, વડોદરા

"પરમાનંદ રૂપ હરિને ક્ષણ પણ ન વિસરવા એ અમારી સર્વ કૃતિ, વૃત્તિ અને લેખનો હેતુ છે."
પત્રાંક ૨૪૭

અમારાં
પ્રકાશનો

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ

૧	શ્રી રાજપદ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના ભાવવાહી પદોનો સંગ્રહ	૦–૫૦
૨	श्री राजपद	नागरी लिपिमा	०–५०
૩	શ્રી જીવન સાધના	મુકુલભાઈ કલાર્થી શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જીવનકથા તથા પ્રસંગો	૧–૨૫
૪	श्री जीवन-साधना	हिन्दी भाषान्तर–पं. गुणभद्र जैन	१–२५
૫	કર વિચાર તો પામ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના સાહિત્યમાંથી અમૃતબિન્દુઓ	૦–૬૦
૬	कर विचार तो पाम	हिंदी भाषान्तर	०–६०

શ્રી સંક્ષિપ્ત ગ્રંથમાળા–(પાન ૪૮) સંપાદકઃ મુકુલભાઈ કલાર્થી

૭	જીવન–ચરિત	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત	૦–૨૫
૮	પ્રેરક પ્રસંગ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના જીવનના કેટલા પ્રસંગો	૦–૨૫
૯	દૃષ્ટાંતકથા ભાગ ૧	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની મોક્ષમાળા–ભાવના બોધમાની કથાઓ	૦–૨૫
૧૦	દૃષ્ટાંતકથા ભાગ ૨	,, ,,	૦–૨૫

પ્રગટ થવાની તૈયારીમા :–

૧૧	દૃષ્ટાંતકથા ભાગ ૩	,, ,,	૦–૨૫
૧૨	આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૦–૨૫
૧૩	શ્રી સોભાગ પ્રત્યે	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના શ્રી સોભાગભાઈ પ્રત્યેના પત્રોનું સળંગ પુસ્તક	
૧૪	ઉપદેશ છાયા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ઉપદેશની નોંધ	૦–૭૦
૧૫	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી અંક–જન્મ શતાબ્દી નિમિત્તે અનેક ગુણાનુરાગીઓની અંજલિ		૧૦–૦૦

નોંધ : આ પાંચ પુસ્તકો આ સંસ્થાના સભ્યોને ભેટ આપવામા આવ્યા છે.
આ ઘણા પુસ્તકોની કિંમત પડતર કિંમત કરતા ઓછી રાખવામા આવી છે.

ક્ષમા એ જ મોક્ષનો ભવ્ય દરવાજો છે.

એ વચનો—કથન, લેખન, કવન—પત્રાદિ—વિવિધ પ્રકારે જનસમૂહ સમક્ષ મૂકવા કે જેથી એ મહાપુરુષનું યથાર્થ અંતરસ્વરૂપ સમજી, શ્રદ્ધી અને આરાધી ભવ્ય જીવો એ આત્મસ્વરૂપને એમના અંતરમા આવિર્ભાવ કરવાને સમર્થ થાય એવું નિમિત્ત મલી રહે.

ઉદ્દેશના સાફલ્ય માટે અગિયાર સભ્યોની વ્યવસ્થાપક સમિતિ નીમવામા આવી. આ ભાઈઓએ શ્રીમદના ગુણાનુરાગી ભાઇબહેનોને રૂબરૂ મળી, વિનતિ કરી, પ્રકાશન કાર્ય માટે જોઈતી રકમ એકત્ર કરી.

આ ઉદ્દેશના પ્રધાન અગભૂત એવા પ્રકાશન કાર્ય માટે પાચ સભ્યોની સમિતિ નીમવામા આવી, જેણે આ પ્રકાશનનુ કાર્ય ઉપાડી લીધુ આ મડળના પ્રકાશનની વિગત આ અંકમા જ અન્યત્ર આપવામા આવી છે.

જન્મશતાબ્દી નિમિત્તે એક અંક બહાર પાડવાની ઘણા ભાઈઓની ઇચ્છા થવાથી એ કાર્ય પણ પ્રકાશન સમિતિએ ઉપાડી લીધું શ્રીમદ્ રાજચદ્ર આશ્રમ, અગાસના ટ્રસ્ટીઓએ. પોતે એક અંક બહાર પાડવા વિચારતા હતા. તેને બદલે આ મંડળ જે અક બહાર પાડે તેની જ એક હજાર પ્રત લેવાનુ કરાવ્યુ એમ બધા જ ગુણાનુરાગીઓના સયુક્ત પ્રયાસે આ જન્મશતાબ્દી અક આપની સમક્ષ આનંદ અને ગૌરવભર્યા ભાવે રજૂ કરીએ છીએ

અમારી મનીષા પ્રમાણે લેખોની વિવિધતા આ અંક માટે અમે પ્રાપ્ત કરી શકયા નથી તેમ છતા જે કંઈ પ્રાપ્ત થયુ છે, અને આપની સમક્ષ રજૂ થાય છે, તે જરૂર શ્રીમદજીના જીવનને અનેક રીતે સ્પર્શે છે એ સતોષની વાત છે.

આ અકમા :

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રનુ અંગ્રેજી ભાષાન્તર એક યુરોપિયન [illegible] જે પ્રેમપૂર્વક રજૂ કરે છે એ આપણને પ્રમોદ ઉપજાવે છે.

પુષ્પમાળાનુ અંગ્રેજી ભાષાન્તર શ્રીમદ્‌ના અનુરાગી [illegible] આપવામા આવ્યુ છે

લેખો મુખ્યત્વે ખાસ આ અંક માટે જ લખાયેલા છે છતા પૂ મહાત્મા ગાધીજી, આચાર્ય આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ, શ્રીયુત ગોવિદજી મૂલજી મેપાણી જેવાના પ્રાચીન લેખો પણ છે.

પ્રજ્ઞાચક્ષુ પડિતજી સુખલાલજીની અસ્વસ્થ તબિયતને લીધે એમની 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સમાલોચના'માથી કેટલુક લીધુ છે

શ્રીયુત પ્યારેલાલજીના 'early phase' માથી પણ કેટલુક લીધુ છે

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રત્યે મુમુક્ષુઓએ જે પત્ર લખ્યા છે, તેમાથી થોડા નમૂના રૂપે આપવામા આવ્યા છે.

કેટલાક પરિચયો ને સંસ્મરણોને પણ સ્થાન આપ્યુ છે શ્રીમદના સ્મારકોની માહિતી જે પ્રાપ્ત થઈ છે તેને અનુસરીને આપવામા આવી છે.

શ્રીમદ્‌જીની જુદી જુદી અવસ્થાઓના પ્રાપ્ત ફોટાઓ તો આ અંકને અલકૃત કરે જ છે તે ઉપરાત એમના ભક્તવૃંદના તથા સ્મારક સસ્થાઓના જે ફોટાઓ પ્રાપ્ત થયા છે તેનો પણ આ અકમા સમાવેશ કર્યો છે

આ અકમા શ્રીમદ્ રાજચદ્રના પત્રાક જ્યા જ્યા આપવામા આવ્યા છે તે સર્વે શ્રીમદ્ રાજચદ્ર આશ્રમ—અગાસ દ્વારા પ્રકાશિત સ. ૨૦૦૭ ની આવૃત્તિના છે

પ્રત્યેક પાનની નીચે જે સુવાકય મૂકયુ છે તે બધા શ્રીમદ્ રાજચદ્રજીના સાહિત્યમાથી લીધા છે

આ અક તૈયાર કરવામા જે જે ગુણાનુરાગી ભાઈ-બહેનોએ પોતાના લેખો મોકલી તથા અન્ય જે કંઈ પણ પ્રકારે આ અકને ઉપયોગી બનાવવામા મદદ કરી છે તે માટે અત્રે સૌનો આભાર માનીએ છીએ.

કલા પ્રિન્ટરીના ભાઈ રતિલાલભાઇ, આચાર્ય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના ભાઈશ્રી જયતિલાલભાઈએ જાત દેખરેખ ને પરિશ્રમ લઈ સમયસર આ અક તૈયાર કરી આપ્યો છે તેની સાભાર નોધ લઈએ છીએ

આ સમગ્ર કાર્યમા કંઈપણ અમારી ત્રુટી રહી હોય તેની નમ્રભાવે ક્ષમા ઇચ્છીએ છીએ.

અવિષમ ભાવે જ્યા આત્મધ્યાન વર્તે છે એવા જે "શ્રી રાજચદ્ર" તે પ્રત્યે ફરી ફરી નમસ્કાર કરી અભિવંદને આ નૈવેદ્ય સમર્પીએ છીએ

[illegible]
[illegible]
[illegible]

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળ
પ્રકાશન સમિતિ વતી
શોભાગભાઈ ચુનીલાલ શાહ
પ્રમુખ.

તેના [illegible]માં હું આવી શકું." આમ કહી આ દુઃખ [illegible] લક્ષ્મી, પુત્ર કે કીર્તિ આદિનું અથવા તો [illegible], [illegible] આદિ શરીરનું દુઃખ નથી આ પછી [illegible] કલ્પનાઓ કરી તેનો નિર્દેશ કરતા કહે છે.

"મોટી કલ્પના તે આ બધું શું છે તેની હતી તે કલ્પનાનું [illegible] એવું રૂપ લીધું કે પુનર્જન્મે નથી, [illegible] નથી, [illegible] નથી, સુખે રહેવું અને સંસાર ભોગ-[illegible] છે. એમાંથી બીજી પંચાતમાં નહીં [illegible] ધર્મની વાસનાઓ કાઢી નાખી. કોઈ ધર્મ માટે [illegible] રહ્યું નહિ."

[illegible] નાસ્તિકતા-કોઈ પણ ધર્મમા [illegible] સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછી [illegible]. "થોડા વખત ગયા પછી [illegible] થયું. જે થવા [illegible] કલ્પ્યું ન હોતું, [illegible] હોય એવું કંઈ [illegible] [illegible] ઉત્પન્ન થયો; કોઈ [illegible] અનુભવ પ્રગટ [illegible] [illegible] કલ્પનામાં પણ [illegible], [illegible] અત્યારે [illegible]."

[illegible]

ઘેરે છે?.. મહારંભ, મહાપરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા લોભ કે એવું તેવું જગતમાં કંઈ જ નથી, એમ વિસ્મરણ ધ્યાન કરવાથી પરમાનંદ રહે છે. તેને ઉપરના કારણોથી જોવા પડે છે એ મહાખેદ છે." અને થઈી બીજું કારણ "અંતરંગ ચર્યા પણ કોઈ સ્થળે ખોલી શકાતી નથી, એવા પાત્રોની દુર્લભતા મને થઈ પડી એ જ મહા દુઃખમતા કહો."

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાંક ૮૨

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને પારખવા એમનો આ 'Struggle' આયાસ' સમજવો જરૂરનો છે, એ કેવળ શ્રદ્ધાના ઉપર ઉપરના પગથિયે ચઢી થયેલા જ્ઞાની નથી. સ્વેચ્છાએ ચાલતી બુદ્ધિ જ્યાં લઈ જાય ત્યાં નિર્ભયપણે જવું. જે ખાડામાં ઊતારે ત્યાં ઊતરવું. જે ઝેર પાય તે પી લેવું. પણ સત્યની શોધ ચાલુ રાખવી અને એ શોધમાંથી જે અમૃત મળે તે ઓળખવું અને ચાખવું છતાં આગમના અનુભવો આપતા પૂર્વોપાર્જિત તરીકે જ્ઞાનમાં દેખાતા કર્મો કરવાં એનું મહાદુ.ખ અનુભવવું-અમૃત પામ્યા છતાં વિષને પીવાનું દુઃખ અનુભવવું. અને એમાંથી નીપજતી વેદનાની તીવ્રતા જીરવવી એ જે મહાનચિંતકો-મહાનજ્ઞાનીઓની 'સંપત્' છે તે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની હતી. પરમાત્માને પામવા કહો કે પરમાત્મ સ્વરૂપ થવા કહો આ દર્દ ગોખવું અને જીરવવું એ મહાયોગીઓની અવસ્થા છે ગ્રંથિઓને તોડવા આ દર્દ જોવું પડે છે એ પછી જ નિર્ગ્રંથ થવાતું હશે!

નવું નવું જાણવાનો સુયોગ મને પ્રાપ્ત થયા કરતો. આ રીતે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વિષે મારા દિલમાં આકર્ષણ વધતું જતું હતું.

મારા પિતાશ્રી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સમાજના એક આગેવાન હતા. ધર્મશાસ્ત્રોના બહુ મોટા અભ્યાસી હતા. તે વખતના શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના પ્રમુખ આચાર્યો અને સાધુમુનિરાજોના ગાઢ સંપર્કમાં તેઓ રહેતા. હું પણ [illegible] મારા પિતાશ્રી સાથે આ સાધુમુનિરાજો પાસે જતો અને તેમની વાતો સાંભળતો. મારા પિતાશ્રી શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના પૂર્વપરિચિત હતા અને તેમના વિષે [illegible] ધરાવતા હતા. આ સાધુમુનિરાજો અવાર-નવાર શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનાં લખાણોની ખૂબ ટીકા કરતા અને તેમના [illegible] તે વિચારો ધર્મશાસ્ત્રોની અથવા તો [illegible] વિરુદ્ધ છે તે તારવી તારવીને [illegible] વ્યક્તિઓ સમક્ષ ધરતા [illegible] જ સાધુમુનિ-[illegible] દિવસો માં [illegible] અને [illegible]

[illegible]

પોતાના અનુયાયીઓ સમક્ષ આગળ ધરવામાં તેઓ એક પ્રકારનો રસ દાખવતા માલુમ પડે છે. આવી તેમની મનોદશા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જેવા મહાપુરુષોનાં સાચાં મૂલ્યાંકનથી તેમને સદાને માટે વંચિત રાખે છે.

આ ચર્ચાના સંદર્ભમાં બીજી પણ એ હકીકત ધ્યાનમાં લેવી ઘટે છે કે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કેવળ શાસ્ત્રપંડિત નહોતા. તેમનું શાસ્ત્રજ્ઞાન અનેક આધ્યાત્મિક અનુભૂતિઓ અને પારદર્શક જીવનદર્શન ઉપર આધારિત હતું. તેઓ મૌલિક ચિંતક હતા. આવા પુરુષના લખાણો, બનવા જોગ છે કે આગમના–શાસ્ત્રોના શબ્દો સાથે કદાચ સોએ સો ટકા બંધ બેસતા ન હોય. આમ છતાં તેમનાં લખાણોમાં જૈન તત્ત્વનું આબેહૂબ નિરૂપણ હતું. જૈન ધર્મનો નીચોડ હતો. એમ કહેવામાં લેશ માત્ર અતિશયતા નથી.

આગામી કાર્તિક પૂર્ણિમા ઉપર શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જન્મભૂમિ વવાણિયા ખાતે તેમની જન્મશતાબ્દી ઉજવવામાં આવનાર છે. તે પ્રસંગે પ્રગટ કરવામાં આવનાર જન્મશતાબ્દી અંક માટે મારે કંઈક લખી મોકલવું એવો જન્મશતાબ્દી ઉજવનાર મિત્રોનો આગ્રહ થતાં શ્રી મુકુલભાઈ કલાર્થીએ લખેલ "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર : જીવન સાધના" હું બે વાર વાંચી ગયો અને આજ સુધીમાં શ્રીમદ્ વિષે ખૂબ સાંભળેલું અને છૂટું છવાયું વાંચેલું એ [illegible] આ સર્વ સંસ્કારોના પરિણામે શ્રીમદ્ના [illegible] વ્યક્તિત્વનું મને જે દર્શન થાય છે, તેનું શબ્દોમાં નિરૂપણ કરવું [illegible] લાગે છે. દુનિયામાં એવી [illegible] વિરલ મહાન વ્યક્તિઓ થઈ ગઈ છે, જેમણે [illegible] જીવનલીલાનો અનુભવ કરાવીને [illegible] દુનિયામાંથી વિદાય લીધી છે. ઈશુ [illegible] સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રીમદ્ [illegible] ૩૦ અને ૪૦ વર્ષના [illegible] એમ [illegible] તેમનું [illegible]

[illegible]

અધ્યાત્મવીર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ગુજરાતી ભાષાનું સદ્ભાગ્ય છે કે દોઢસો વરસના ગાળામાં એ ત્રણ મહાન ધર્મપુરુષો– શ્રી સ્વામીનારાયણ, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને મહાત્મા ગાંધીના ધર્માનુભવોનું વાહન બની છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું મોટા ભાગનું લખાણ પત્રરૂપનું છે, અથવા તો ડાયરીનોંધના રૂપનું છે. લખવા ખાતર લખેલું નથી. અવધાનની, સ્મૃતિની શક્તિ તો શુક્લ ખીલેલી હતી જ. કવિત્વશક્તિ પણ હતી. પોતે જેમ જેમ ધર્મજીવન જીવતા ગયા તેમ તેમ પોતાને સમજાતી આવતી નિતનિગૂઢ વિશેષ વર્ણન અવારનવાર તેઓથી થયું છે. અને તેવે પ્રસંગે ગુજરાતી ભાષાની અપરંપાર શક્તિના દર્શન થાય છે. શ્રીમદની કલમમાં ગહન ધર્માનુભૂતિને તત્ત્વતઃ શબ્દબદ્ધ કરવામાં ગુજરાતી ભાષા સમર્થ નીવડે છે. શ્રીમદ મનુષ્યજીવનને કેટલા ઊંડાણથી જુએ છે, તેની વાક્યરચના જણાવે છે તે એમના ઉદ્ગારો પ્રગટ કરી દે છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું ગદ્ય એ રીતે અત્યંત સમૃદ્ધ એવા ગુજરાતી ગદ્યના ઇતિહાસમાં એક સીમાસ્તંભરૂપ છે.

"તત્ત્વજ્ઞાનની ઊંડી ગુફાના દર્શન કરવા જઈએ તો ત્યાં નેપથ્યમાથી એવો ધ્વનિ જ નીકળશે કે–તમે કોણ છો ? ક્યાંથી આવ્યા છો ? કેમ આવ્યા છો ? તમારી સમીપ આ સઘળું શું છે ? તમારી તમને પ્રતીતિ છે ? એવા અનેક પ્રશ્નો હૃદયમા તે ધ્વનિથી પ્રવેશ કરશે, અને એ પ્રશ્નોથી જ્યાં આત્મા ઘેરાયો ત્યા પછી બીજા વિચારોને બહુ જ થોડો અવકાશ રહેશે...એ જ વિચારોના મનનથી અનતકાળનુ મુંઝન ટળવાનું છે."

ગુફા, તેનું નેપથ્ય, તેમાંથી પ્રગટતો ધ્વનિ, આત્માનું પ્રશ્નો વડે ઘેરાવું—આ બધાં ચિત્રો આખા વર્ણનને જીવંત કરી મૂકે છે.

એ તત્ત્વજ્ઞાનગુફાના નિવાસને પોતે 'પૂર્ણાહ્‌લાદકર,' 'હૃદયમય' માન્યો છે.

એ સત્વરે શક્ય નથી તેની વેદના એમના સહૃદય ઉદ્‌ગારોમાં રણકે છે. અને નિશ્ચયબુદ્ધિ જામી છે તેનો આનંદ પણ અછતો રહેતો નથી.

"પરંતુ કાળની કઠિનતા છે, ભાગ્યની મદતા છે; સંતોની કૃપાદષ્ટિ દષ્ટિગોચર નથી; સત્સગની ખામી છે. તો પણ તે ક્રમનું બીજ હૃદયમાં અવશ્ય રોપાયુ છે. અને એ જ સુખકર થયુ છે. સૃષ્ટિના રાજથી જે સુખ મળવા આશા નહોતી, તેમ જ કોઈ પણ રીતે ગમે તેવા ઔષધથી, સાધનથી, સ્ત્રીથી, પુત્રથી, મિત્રથી કે બીજા અનેક ઉપચારથી જે અતરશાતિ થવાની નહોતી, તે થઈ છે નિરતરની–ભવિષ્યકાળની–ભીતિ ગઈ છે ..."

હજી પ્રવૃત્તિ છૂટી શકી નથી, પણ કેટલી હદનો આનંદ પોતે અનુભવી રહે છે તેનું વર્ણન એક વાગ્મિતાયુક્ત ગદ્યકંડિકામાં આપણને સાંપડે છે:

"રાત્રિ અને દિવસ એક પરમાર્થ વિષયનુ જ મનન રહે છે. આહાર પણ એ જ છે, નિદ્રા પણ એ જ છે, શયન પણ એ જ છે, સ્વપ્ન પણ એ જ છે, ભય પણ એ જ છે, ભોગ પણ એ જ છે, પરિગ્રહ પણ એ જ છે, ચલન પણ એ જ છે, આસન પણ એ જ છે, અધિક શું કહેવું ? હાડ, માંસ અને તેની મજ્જાને એક જ એ જ રગનું રંગન છે. એક રોમ પણ એનો જ જાણે વિચાર કરે છે અને તેને લીધે નથી કાંઈ જોવુ ગમતું, નથી કંઈ સૂંઘવુ ગમતુ, નથી કઈ સાંભળવુ ગમતું, નથી કાંઈ ચાખવું ગમતું કે નથી કાંઈ સ્પર્શવું ગમતુ, નથી બોલવું ગમતું કે નથી મૌન રહેવું ગમતું, નથી બેસવું ગમતુ કે નથી ઊઠવુ ગમતુ, નથી સૂવું ગમતુ કે નથી જાગવુ ગમતુ, નથી ખાવુ ગમતું કે નથી ભૂખ્યું ગમતુ, નથી અસગ ગમતો કે નથી સંગ ગમતો, નથી લક્ષ્મી ગમતી કે નથી અલક્ષ્મી ગમતી, એમ છે. તથાપિ તે પ્રત્યે આશાનિરાશા કંઈ જ ઊગતુ જણાતું નથી. તે હો તો પણ ભલે અને ન હો તો પણ ભલે એ કઈ દુઃખનાં કારણ નથી દુઃખનાં કારણ માત્ર વિષમાત્મા છે, અને તે જો સમ છે તો સર્વ સુખ જ છે, એ વૃત્તિને લીધે સમાધિ રહે છે. તથાપિ બહારથી ગૃહસ્થપણાની પ્રવૃત્તિ નથી થઈ શકતી, દેહભાવ દેખાડવો પાલવતો નથી, આત્મભાવથી પ્રવૃત્તિ બાહ્યથી કરવાને કેટલીક અંતરાય છે. ત્યારે હવે કેમ કરવું ? કયા પર્વતની ગુફામા જવુ, અને અલોપ થઈ જવુ, એ જ રટાય છે. તથાપિ બહારથી અમુક સસારી પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે. તે માટે શોક તો નથી. તથાપિ સહન કરવા જીવ ઇચ્છતો નથી પરમાનંદ ત્યાગી એને ઇચ્છે પણ કેમ ?"

સાધના એમને 'નિઃશંકપણાની, નિર્ભય પણાની, નિર્મુઝણપણાની અને નિસ્પૃહપણાની' પ્રાપ્તિ 'ઘણે અંશે' કરાવે છે. 'એથીએ અલૌકિક દશાની ઇચ્છા રહે છે' એમ પોતે કહે છે પણ પ્રવૃત્તિમાંયે સાક્ષીભાવ કેવો છે તે દર્શાવતાં નોંધે છે:

"નિવૃત્તિ વિના અહીં બીજુ બધુંય લાગે છે.

જગતને, જગતની લીલાને બેઠાબેઠા મફતમાં જોઈએ છીએ"

નિરંતર રટણા તો 'અલખ લે' માં સમાઈ જવાની છે. ભક્તિને પોતે શ્રેષ્ઠ સાધન માને છે. "ઘણા ઘણા પ્રકારથી મનન કરતાં અમારો દૃઢ નિશ્ચય છે કે ભક્તિ એ સર્વોપરી માર્ગ છે." "પ્રેમભક્તિમય જ રહીએ" એવી ઝંખના પોતે સેવે છે. એવી સ્થિતિએ પોતે પહોંચે પણ છે, એનું વર્ણન ગોપી માધવ વેચવા નીકળવાની ભાગવતની કથાના એમના અપૂર્વ સુંદર અર્થ-ઘટનમાં મળે છે :

"આજનાં પ્રભાતથી નિરંજનદેવની અદ્‌ભુત અનુગ્રહતા પ્રકાશી છે; આજે ઘણા દિવસ થયા ઇચ્છેલી પરાભક્તિ કોઈ અનુપમ રૂપમાં ઉદય પામી છે ગોપીઓ ભગવાન વાસુદેવ(કૃષ્ણચંદ્ર)ને મહીની મટુકીમા નાખી વેચવા નીકળી હતી; એવી એક શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કથા છે; તે પ્રસંગ આજે બહુ સ્મરણમા રહ્યો છે અમૃત પ્રવહે છે ત્યા સહસ્રદળ કમળ છે, એ મહીની મટુકી છે; અને આદિ પુરુષ તેમાં વિરાજમાન છે તે ભગવંત વાસુદેવ છે તેની પ્રાપ્તિ સત્પુરુષની ચિત્તવૃત્તિરૂપ ગોપીને થતાં તે ઉલ્લાસમાં આવી જઈ બીજા કોઈ મુમુક્ષુ આત્મા પ્રત્યે 'કોઈ માધવ લ્યો, હા રે કોઈ માધવ લ્યો, એમ કહે છે, અર્થાત્ તે વૃત્તિ કહે છે કે આદિપુરુષની અમને પ્રાપ્તિ થઈ અને એ એક જ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે, બીજુ કશુય પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય નથી, માટે તમે પ્રાપ્ત કરો ઉલ્લાસમાં ફરીફરી કહે છે કે તમે તે પુરાણ પુરુષને પ્રાપ્ત કરો; અને જો તે પ્રાપ્તિને અચળ પ્રેમથી ઇચ્છો તો અમે તમને એ આદિપુરુષ આપી દઈએ. મટુકીમા નાખીને વેચવા નીકળ્યા છીએ, ગ્રાહક દેખી આપી દઈએ છીએ. કોઈ ગ્રાહક થાઓ, અચળ પ્રેમે કોઈ ગ્રાહક થાઓ, વાસુદેવની પ્રાપ્તિ કરાવીએ. મટુકીમાં નાખીને વેચવા નીકળ્યાનો અર્થ સહસ્રદળકમળમાં અમને વાસુદેવ ભગવાન મળ્યા છે મહીનુ નામ માત્ર છે, આખી સૃષ્ટિને મથીને જો મહી કાઢીએ તો માત્ર એક અમૃતરૂપ વાસુદેવ ભગવાન જ મહી નીકળે છે એવું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ તે સ્થૂળ કરી વ્યાસજીએ અદ્‌ભુત ભક્તિને ગાઈ છે. આ વાત અને આખું ભાગવત એ એકને જ પ્રાપ્ત કરાવવા માટે અક્ષરેઅક્ષર ભરપૂર છે, અને તે અમને ઘણા કાળ થયા પહેલા સમજાયુ છે. આજે અતિ સ્મરણમાં છે. કારણકે સાક્ષાત્ અનુભવપ્રાપ્તિ છે, અને એને લીધે આજની પરમ અદ્‌ભુત દશા છે એવી દશાથી જીવ ઉન્મત્ત પણ થઈ ગયા વિના રહેશે નહીં; અને વાસુદેવ હરિ ચાહીને કેટલોક વખત વળી અંતર્ધ્યાન પણ થઈ જાય એવા લક્ષણના ધારક છે; માટે અમે અસંગતાને ઇચ્છીએ છીએ"

હા, અસંગદશા, વીતરાગદશા એ શ્રીમદનો પરમ આદર્શ છે અને એ સિદ્ધ કરવામાં એમની કડક આત્મનિરીક્ષણદૃષ્ટિને કાંઈ ને કાંઈ ઊણપ વરતાયાં જ કરે છે.

"હજી અમારી પ્રસન્નતા મારા ઉપર થતી નથી; કારણ કે જેવી જોઈએ તેવી અસંગદશાથી વર્તાતું નથી." પોતે વાર્તાલાપમાં–પત્રાલાપમા 'અમે'થી પોતાનો ઉલ્લેખ કરતા તે વિશે કોઈએ ઉંકારો કરેલો, ત્યારે 'અન્+અહે' એટલે મે' (હું) નો અભાવ તે અમે એવો અર્થ સમજાવ્યો હતો. ઉપરના વાક્યમાં પોતાનાં બે રૂપો વિશે 'અમારી' (અભિમાનરહિતરૂપની) અને 'મારી' (અભિમાનયુક્તરૂપની) એ રીતે ઉલ્લેખ થયો છે.

વીતરાગપણાની કસોટીએ કસી જોતાં પોતાને હજી પ્રાપ્તવ્ય શેષ રહ્યું છે એમ તેઓ જુએ છે :

"અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પંથ જો?"

આથી તેઓ કહે છે; "મારા મનમાં એમ રહે છે કે વેદોક્ત ધર્મ પ્રકાશવો અથવા સ્થાપવો હોય તો મારી દશા યથાયોગ્ય છે, પણ જિનોક્ત માર્ગ સ્થાપવો હોય તો હજુ તેટલી યોગ્યતા નથી: તો પણ વિશેષ યોગ્યતા છે, એમ લાગે છે". સાધનાના આરંભકાળે, વીસ-બાવીસની ઉંમરે પોતે નક્કી કર્યું હતું કે આ કે તે સંપ્રદાય કરતાં પર એવી ધર્મદૃષ્ટિ લોકોમાં પ્રેરવી : "દુનિયા (મા) મતભેદના બંધનથી તત્ત્વ પામી શકતા નથી. સાચું સુખ અને સત્ય આનંદ તેઓમાં નથી. તે સ્થાપના થવા એક ખરો ધર્મ ચલાવવા માટે આત્માએ ઝંપલાવ્યુ છે." અઠાવીસમા વરસે જૈનમાર્ગ વિશે કહે છે; "જૈનમાર્ગ પોતે જ સમજવો તથા સમજાવવો કઠણ છે. સમજાવતાં આડાં કારણ આવીને ઘણાં ઊભાં રહે તેવી સ્થિતિ છે, એટલે તેવી પ્રવૃત્તિ કરતાં ડર લાગે છે". તેની સાથે એમ પણ કહે છે કે "જો આ કાર્ય આ કાળમાં અમારાથી કંઈ પણ બને તો બની શકે."

છતાં પોતાની પરિસ્થિતિ જોઈને, એકંદરે, ધર્મ-સ્થાપનાનું કાર્ય પોતાને માટે તેઓ સંભવિત જોતા નથી. "ધર્મ સ્થાપવાનું માન મોટું છે. તેની સ્પૃહાથી પણ વખતે આવી વૃત્તિ રહે; પણ આત્માને ઘણીવાર તાવી જોતાં તે સંભવ હવેની દશામા ઓછો જ દેખાય છે."

ગુરુપણું દર્શિત કરવાની પણ પોતે ઇચ્છા રાખતા નથી. લખે છે : "અમારા સંબંધી જેમ બને તેમ બીજા જીવો પ્રત્યે ઓછી વાત કરવી." વળી કહે છે: "લોકોને અંદેશો પડે એવી જાતનો બાહ્ય વ્યવહારનો ઉદય છે અને તેવા વ્યવહાર સાથે બળવાન નિર્ગ્રંથ પુરુષ જેવો ઉપદેશ કરવો તે, માર્ગનો વિરોધ કરવા જેવું છે"

વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિમાંથી પોતાના ૩૩ વરસ જેટલા ટૂંકા આયુષ્યકાળમાં તેઓ મુક્ત ન થઈ શક્યા એ મર્યાદા વચ્ચે—એ મર્યાદા છતાં, બલકે એ મર્યાદાના બળે એમણે આત્મવિકાસ સાધ્યો છે.—

"જે કંઈ પૂર્વે નિબંધન કરવામા આવ્યાં છે તે કર્મો નિવૃત્ત થવા અર્થે, ભોગવી લેવા અર્થે, થોડા કાળમા ભોગવી લેવાને અર્થે આ વેપાર નામનુ વ્યાવહારિક કામ બીજાને અર્થે સેવીએ છીએ.. બને તેટલુ મજૂરી જેવુ કામ પણ કર્યાનુ રાખ્યુ છે."

"જે કંઈ ઉપાધિ કરાય છે, તે કંઈ સ્વપણાને કારણે કરવામાં આવતી નથી; તેમ કરાતી નથી. જે કારણે કરાય છે, તે કારણ અનુક્રમે વેદવા યોગ્ય એવુ પ્રારબ્ધકર્મ છે, જે કંઈ ઉદય આવે તે અવિસવાદ પરિણામે વેદવુ એવું જે જ્ઞાનીનું બોધન છે તે, અમારે વિશે નિશ્ચળ છે, એટલે તે પ્રકારે વેદીએ છીએ"

"હરિઇચ્છા સુખદાયક માનીએ છીએ, એટલે જે ઉપાધિયોગ વર્તે છે, તેને પણ સમાધિયોગ માનીએ છીએ."*

---

* આ વચન ઉપરથી મે 'બાલ રાહુલ' કાવ્યમાં બુદ્ધ ભગવાનના મુખમા નીચેની ઉક્તિ મૂકી છે :
જે જે થતો પ્રાપ્ત ઉપાધિયોગ,
બની રહો તે જ સમાધિયોગ

" ચિત્તને વિશે જેવુ આ ઉપાધિયોગ આરાધીએ છીએ, ત્યારથી મુક્તપણું વર્તે છે, તેવુ મુક્તપણું અનુપાધિ પ્રસંગમાં પણ વર્તતું નહોતુ; એવી નિશ્ચયદશા...એક ધારાએ વર્તી આવી છે. "

પોતે સંસારમાં છે તે દશાને માટે એમની કલમમાંથી અત્યંત ઉચિત વર્ણન ટપકેલું છે :

" વધારે શું કહેવું ? 'વનની મારી કોયલ'ની કહેવત પ્રમાણે આ કાળમા અને આ પ્રવૃત્તિમા છીએ. "

પોતાનો આશય પોતાની આગળ સ્પષ્ટ કરેલો છે. " વિચારવાન પુરુષને કેવળ કલેશરૂપે ભાસે છે એવો આ સંસાર તેને વિશે હવે ફરી આત્મભાવે જન્મવાની નિશ્ચળ પ્રતિજ્ઞા છે." ઉપ-યોગ(એપ્લિકેશન)માં શિથિલતા જણાતા વિહ્વળતા વધે છે. " આત્મોપયોગ કોઈ પ્રસંગે અપ્રધાનપણું ભજતો જોવામાં આવે છે, અને તે પ્રસગે મૃત્યુના શોકથી અત્યંત અધિક શોક થાય છે, એમ નિઃસંદેહ છે. "

જગત પ્રત્યેની ઉદાસીનતા હૃદયમાં ઠીકઠીક જામેલી છે : " ઉદયકાળ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ. કવચિત્ મનોયોગને લીધે ઈચ્છા ઉત્પન્ન હો તો ભિન્ન વાત પણ અમને તો એમ લાગે છે કે જગત પ્રત્યે અમારો પરમ ઉદાસીન ભાવ વર્તે છે. તે સાવ સોનાનું થાય તો પણ અમને તૃણવત્ છે અને પરમાત્માની વિભૂતિરૂપે અમારું ભક્તિ-ધામ છે. " છેલ્લો વાકયાંશ શ્રીમદની અધ્યાત્મ-વિવેક ભરી દૃષ્ટિનો પરિચય કરાવે છે જગત મમતાથી ભરીએ તો તરણાની તોલે પણ નથી, પણ ભગવાનથી સભરે ભરેલું જોઈએ ત્યાં એની સમૃદ્ધિનો કોઈ પાર નથી

નિરંતર એવું ભગવાનથી સભરે ભરેલું જગત અનુભવાતું નથી તેથી તેઓ ચીસ નાખે છેઃ " કયાય સાતું નથી, અર્થાત્ મન વિશ્રાંતિ પામતું નથી. " " જગતમાં સાતું નથી, તથાપિ કરેલાં કર્મ નિર્જરવાનુ છે એટલે ઉપાય નથી."

તીવ્ર સાધનાક્રમે અંતરંગ અદ્દભુત પ્રસન્ન દશા છે અને તે છતાં તેની ઉપર નિર્વેદની આછી સરખી ઝાંય પણ છે.

"હરિકૃપાથી અમે પરમ પ્રસન્ન છીએ...એક પુરાણપુરુષ અને પુરાણપુરુષની પ્રેમસંપત્તિ વિના અમને કંઈ ગમતુ નથી, અમને કોઈ પદાર્થમાં રુચિ માત્ર રહી નથી; કંઈ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થતી નથી.. .અમે દેહધારી છીએ કે કેમ તે સભારીએ ત્યારે માડ જાણીએ છીએ...હૃદય પ્રાયે શૂન્ય જેવું થઈ ગયુ છે; પાંચે ઇન્દ્રિયો શૂન્યપણે પ્રવર્તવારૂપ જ રહે છે .એક પ્રકારે પૂર્ણ ઘેલછા છે ...આદિપુરુષને વિશે અખંડપ્રેમ સિવાય બીજા મોક્ષાદિક પદાર્થોમાની આકાક્ષનો ભગ થઈ ગયો છે; આટલું બધું છતા મનમાનતી ઉદાસીનતા નથી એમ માનીએ છીએ; અખડપ્રેમ ખુમારી જેવી પ્રવહવી જોઈએ તેવી પ્રવહતી નથી, એમ જાણીએ છીએ, આમ કરવાથી તે અખંડખુમારી પ્રવહે એમ નિશ્ચલપણે જાણીએ છીએ, પણ તે કરવામા કાળ કારણભૂત થઈ પડ્યો છે અને એ સર્વનો દોષ અમને છે કે હરિને છે એવો ચોક્કસ નિશ્ચય કરી શકાતો નથી "

અને હરિ-ઇચ્છાનુ જ કારણ છેવટે જુએ છે :

"એ સિદ્ધાન્તજ્ઞાન અમારા હૃદયને વિશે આવારતરૂપે પડયુ છે હરિઇચ્છા જો પ્રગટ થવા દેવાની હશે તો થશે અમારો દેશ હરિ છે, જાત હરિ છે, કાળ હરિ છે, દેહ હરિ છે, રૂપ હરિ છે, નામ હરિ છે, દિશા હરિ છે, સર્વ હરિ છે, અને તેમ છતા આમ વહીવટમા છીએ એ એની ઇચ્છાનુ કારણ છે."

અખંડ પ્રેમખુમારી, અખંડ હરિરસ, પામવા જીવ વલખે છે.

મહાત્મા વ્યાસજીને જેમ થયુ હતુ તેમ અમને હમણા વર્તે છે. આત્મદર્શન પામ્યા છતા પણ વ્યાસજી આનંદસંપન્ન થયા નહોતા, કારણ કે હરિરસ અખંડપણે ગાયો નહોતો. અમને પણ એમ જ છે. અખંડ એવો હરિરસ પરમ પ્રેમે અખંડપણે અનુભવતા હજુ કયાથી આવડે ? અને જ્યાં સુધી તેમ નહિ થાય ત્યા સુધી અમને જગતમાની વસ્તુનું એક અણુ પણ ગમવું નથી."

શ્રીમદ્ ભાગવતમાંની ગોપાંગનાની સ્થિતિ સાંભર્યા કરે છેઃ "એવું ઉન્મત્તપણું પરમાત્માને પામવાનુ પરમદ્વાર છે; એ દશા વિદેહી હતી. ભરતજીને હરણના સંગથી જન્મની વૃદ્ધિ થઈ હતી; અને તેથી જડભારતના ભવમાં અસંગ રહ્યા હતા; એવા કારણથી મને પણ અસંગતા બહુ જ સાભરી આવે છે, અને કેટલીક વખત તો એવું થઈ જાય છે કે તે અસંગતા વિના પરમ દુઃખ થાય છે."

સદેહે વીતરાગપણું એ એમનો પરમોચ્ચ આદર્શ છે. એ જ અખંડ પ્રેમખુમારી કે અખંડ હરિરસનો અનુભવ કરાવી શકે એમ છે. "દેહ છતા મનુષ્ય પૂર્ણ વીતરાગ થઈ શકે એવો અમારો નિશ્ચલ અનુભવ છે....અત્યંત વિકટ એવું વીતરાગત્વ અત્યંત આશ્ચર્યકારક છે, તથાપિ તે સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે... સદેહે તેમ થયા વિના અમને ઉદાસીનતા મટે એમ જણાતું નથી અને તેમ થવું સંભવિત છે, જરૂર એમ જ છે."

મહાત્મા ગાંધીજીને અનાસક્ત કર્મયોગ સાંપડ્યો એવું શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની બાબતમાં બનવા પામે તે પૂર્વે એમનું અવસાન થયું. આવા આત્મસાધકોનાં પોતાને મૂલવવાનાં ધોરણ અત્યંત કડક હોય, વંચનાના ભોગ તો પોતે બને જ નહીં. શ્રીમદ્ પોતાના અત્યંત વિકસિત આધ્યાત્મિક રૂપથી પૂરા વાકેફ છે તો પોતમાં હજી ટકી રહેલી મર્યાદાઓથી પણ સભાન છેઃ

'તેથી દેહ એક જ ધારીને જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ' –એમ હજી સ્વદેશ (આત્માના દેશમાં) પહોંચાય તે પહેલાં એક મનુષ્યજન્મ વીતાવવો પડશે એમ પોતાને વિશે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જેવા અધ્યાત્મપુરુષ કહે ત્યારે આધ્યાત્મિક વિકાસની પરિપૂર્ણતા એ કેવી કપરી વસ્તુ છે તેનુ માપ મળે છે.

શ્રીમદના શબ્દોનું સેવન કરીએ છીએ ત્યારે એક મહાન ગભીર આત્માનો ખળભળાટ સંભળાય છે–અને તે સાથે જ આત્મદર્શનની પૂર્ણ પૂર્ણિમાની કૌમુદી નીચે શાતાભર્યા લહેરાતા ચિત્તપારાવારનો પણ અણસારો મળે છે.

આબુ : ૨૫-૧૦-૧૯૬૭

પાપી પરમ અનાથ છુ ગ્રહો પ્રભુજી હાથ.

નિષ્કારણ કરુણા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
પત્રાંક ૬૮૦

ૐ

જેની મોક્ષ સિવાય કોઈ પણ વસ્તુની ઇચ્છા કે સ્પૃહા નહોતી અને અખંડ સ્વરૂપમાં રમણતા થવાથી મોક્ષની ઇચ્છા પણ નિવૃત્ત થઈ છે, તેને હે નાથ! તું તુષ્ટમાન થઈને પણ બીજું શું આપવાનો હતો?

હે કૃપાળુ! તારા અભેદ સ્વરૂપમાં જ મારો નિવાસ છે ત્યાં હવે તો લેવા દેવાની પણ કડાકૂટથી છૂટા થયા છીએ અને એ જ અમારો પરમાનંદ છે.

કલ્યાણના માર્ગને અને પરમાર્થસ્વરૂપને યથાર્થ રીતે નહીં સમજનારા અજ્ઞાની જીવો. પોતાની મતિ કલ્પનાથી મોક્ષમાર્ગને કલ્પી, વિવિધ ઉપાયોમાં પ્રવર્તન કરતા છતાં મોક્ષ પામવાને બદલે સંસાર પરિભ્રમણ કરતા જાણી નિષ્કારણ કરુણાશીલ એવું અમારું હૃદય રડે છે.

વર્તમાને વિદ્યમાન વીરને ભૂલી જઈ, ભૂતકાળની ભ્રમણામાં વીરને શોધવા માટે અથડાતા જીવોને શ્રી મહાવીરનું દર્શન ક્યાંથી થાય?

એ દુષમકાળના દુર્ભાગી જીવો! ભૂતકાળની ભ્રમણાને છોડીને વર્તમાને વિદ્યમાન એવા મહાવીરને શરણે આવો એટલે તમારું શ્રેય જ છે.

સંસારના તાપથી ત્રાસ પામેલા અને કર્મબંધનથી મુક્ત થવા ઇચ્છતા પરમાર્થપ્રેમી જિજ્ઞાસુ જીવોની ત્રિવિધ તાપાગ્નિને શાંત કરવાને અમે અમૃતસાગર છીએ.

મુમુક્ષુજીવોનું કલ્યાણ કરવાને માટે અમે કલ્પવૃક્ષ જ છીએ. વધારે શું કહેવું? આ વિષમ કાળમાં પરમશાંતિના ધામરૂપ અમે બીજા શ્રી રામ અથવા શ્રી મહાવીર જ છીએ, કેમ કે અમે પરમાત્મસ્વરૂપ થયા છીએ.

આ અંતર અનુભવ પરમાત્મા પણાની માન્યતાના અભિમાનથી ઉદ્‌ભવેલો લખ્યો નથી, પણ કર્મબંધનથી દુઃખી થતા જગતના જીવોની પરમ કારુણ્યવૃત્તિ થવાથી તેમનું કલ્યાણ કરવાની તથા તેમનો ઉદ્ધાર કરવાની નિષ્કારણ કરુણા એ જ આ હૃદય ચિતાર પ્રદર્શિત કરવાની પ્રેરણા કરે છે.

૧૯૫૨, ચૈત્ર સુદ ૧૩ — ૐ શ્રી મહાવીર (અંગત)

પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ એંધાણ સદાય

અપૂર્વ અવસર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?
ક્યારે થઈશુ બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો?
સર્વ સંબધનુ બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશુ કવ મહત્‌પુરુષને પંથ જો. અ. ૧

સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્યવૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમહેતુ હોય જો;
અન્ય કારણે અન્ય કશુ કલ્પે નહીં,
દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોય જો. અ. ૨

દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો,
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિલોકિયે,
વર્ત્તે એવું શુદ્ધસ્વરૂપનુ ધ્યાન જો. અ. ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્તે દેહપર્યંત જો;
ઘોર પરીષહ કે ઉપસર્ગભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અ. ૪

સંયમના હેતુથી યોગપ્રવર્તના,
સ્વરૂપલક્ષે જિનઆજ્ઞા આધીન જો,
તો પણ ક્ષણક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જો અ. ૫

પંચ વિષયમા રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો,
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાળ ભાવ પ્રતિબંધ વણ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વીતલોભ જો. અ. ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વર્તે ક્રોધસ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનુ માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષીભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહીં લોભ સમાન જો. અ ૭

બહુ ઉપસર્ગકર્ત્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વંદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો. અ. ૮

નગ્નભાવ, મુંડભાવ સહ અસ્નાનતા,
અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો,
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃંગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો. અ. ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો,
જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો. અ. ૧૦

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમા,
વળી પર્વતમા વાઘ સિંહ સંયોગ જો,
અડોલ આસન, ને મનમા નહીં ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો. અ. ૧૧

ઘોર તપશ્ચર્યામા પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્નભાવ જો,
રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અ ૧૨

એમ પરાજય કરીને ચારિત્રમોહનો,
આવુ ત્યા જ્યા કરણ અપૂર્વ ભાવ જો,
શ્રેણી ક્ષપક તણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો અ. ૧૩

મોહસ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન જો,
અંત સમય ત્યાં પૂર્ણસ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
પ્રગટાવુ નિજ કેવલજ્ઞાન નિધાન જો અ. ૧૪

નહિ એકે સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવુ શુય ?

ધન્ય રે દિવસ — શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ધન્ય રે દિવસ આ અહો,
જાગી રે શાંતિ અપૂર્વ રે,
દશ વર્ષે રે ધારા ઉલસી,
મટયો ઉદયકર્મનો ગર્વ રે. ધન્ય ૧

ઓગણીસસે ને એકત્રીસે,
આવ્યો અપૂર્વ અનુસાર રે,
આગણીસસે ને બેતાલીસે,
અદ્ભુત વૈરાગ્ય ધાર રે ધન્ય ૨

ઓગણીસસેં ને સુડતાલીસે,
સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશ્યુ રે,
શ્રુત અનુભવ વધતી દશા,
નિજ સ્વરૂપ અવભાસ્યું રે. ધન્ય ૩

ત્યાં આવ્યો રે ઉદય કારમો,
પરિગ્રહ કાર્ય પ્રપચ રે;
જેમ જેમ તે હડસેલીએ,
તેમ વધે ન ઘટે રંચ રે. ધન્ય. ૪

વધતું એમ જ ચાલિયુ,
હવે દીસે ક્ષીણ કાંઈ રે;
ક્રમે કરીને રે તે જશે,
એમ ભાસે મનમાંહી રે. ધન્ય. ૫

યથાહેતુ જે ચિત્તનો,
સત્ય ધર્મનો ઉદ્ધાર રે;
થશે અવશ્ય આ દેહથી,
એમ થયો નિરધાર રે. ધન્ય. ૬

આવી અપૂર્વ વૃત્તિ અહો,
થશે અપ્રમત યોગ રે,
કેવળ લગભગ ભૂમિકા,
સ્પર્શીને દેહ વિયોગ રે. ધન્ય ૭

અવશ્ય કર્મનો ભોગ છે,
ભોગવવો અવશેષ રે;
તેથી દેહ એક જ ધારીને,
જાશુ સ્વરૂપ સ્વદેશ રે ધન્ય. ૮

વવાણિયા ફા વદ ૧૨, ૧૯૫૩

ચાર કર્મ ઘનઘાતી તે વ્યવચ્છેદ જ્યાં,
ભવના બીજતણો આત્યંતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો. અ. ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
બળી સીંદરીવત્ આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ પૂર્ણે, મટિયે દૈહિક પાત્ર જો. અ. ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલસંબંધ જો;
એવુ અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યા વર્તતુ,
મહાભાગ્ય સુખદાયક પૂર્ણ અબંધ જો. અ. ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંકરહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલઘુ અમૂર્ત સહજપદરૂપ જો. અ. ૧૮

પૂર્વપ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો;
સાદિ અનંત અનંત સમાધિસુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અ. ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીઠું જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શુ કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો અ. ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનુ કર્યુ ધ્યાન મેં,
ગજા વગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તોપણ નિશ્ચય રાજચંદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુઆજ્ઞાએ થાશુ તે જ સ્વરૂપ જો. અ, ૨૧

મું. કા ૧૯૫૩

કોટી વર્ષનુ સ્વપ્ન પણ, જાગૃત થતા સમાય.

આ અંકમાં

ફોટાઓ :

પાન ૮ ને ૯ વચ્ચે. ૭ પાન.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જુદી જુદી અવસ્થાઓ તથા હસ્તાક્ષરો

પાન ૫૬ ને ૫૭ વચ્ચે. આઠ પાન.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી; શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજી; મહાત્મા ગાંધીજી; શ્રી પોપટલાલભાઈ; શ્રી સોમચંદ મહાસુખરામ શાહ (વિદ્યમાન) શ્રી રાજચંદ્રજીના પ્રત્યક્ષ સમાગમી તથા આ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દી મંડળની ઓફીસ:– પંચભાઈની પોળ, અમદાવાદ.

પાન ૮૦ ને ૮૧ વચ્ચે. આઠ પાન.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ભક્તવૃંદ તથા પરિવાર

પાન ૧૯૨ ને ૧૯૩ વચ્ચે પાન બાર

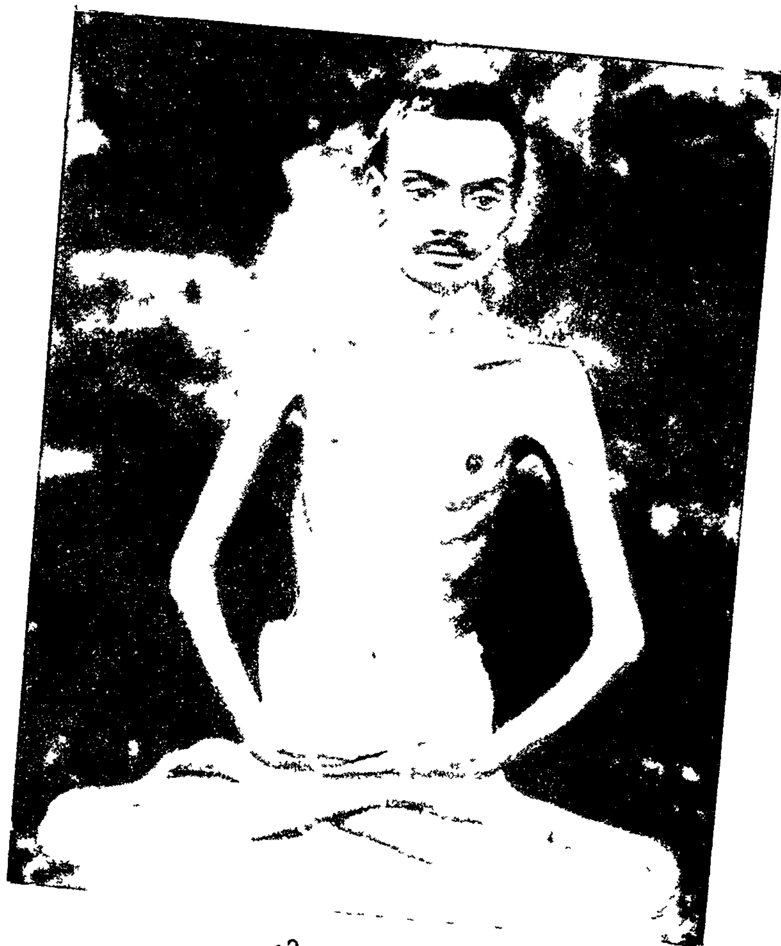
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સ્મારકો તથા ઈડર પર સાત મુનિયો.

અવતરણો :

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતમાંથી સુવિચારર્થે.

પૃષ્ઠ	પત્રાંકમાથી	પૃષ્ઠ	પત્રાંકમાથી
મુખપૃષ્ઠ	૬૭૪	૫૬	૧૯૪
૨	હાથ નોંધ ૩/૨૩	૭૯	૨૭૪
૪	૨૪૭	૮૩	૪૭
૨	૧૩૦	૮૪	૫૨
૭	૫૬૯ અને આત્મસિદ્ધિ ગાથા	૯૨	૮૨૫
૧૮	૨૦૯	૯૯	૮૧૬
૧૯	અપૂર્વ અવસરમાથી	૧૦૦	૪૭
૩૪	૫૩૦	૧૦૫	૮૧૭
૩૮	મોક્ષમાળા પાઠ ૩૦	૧૧૦	૮૧૬
૫૩	૧૯૬	૧૩૮	૮૩૨
૫૪	૪૧૬	૧૫૨	૧૧૩

કામ એક આત્માર્થનુ, બીજો નહી મન રોગ.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

વર્ષ ૩૨

સં. ૧૯૫૬

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
વર્ષ ૨૪
સં ૧૯૪૮

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
વર્ષ ૨૪
સં. ૧૯૪૮

बिहार रिलीफ कमिटि, (गुजरात)

कैम्प हरदत्ता पो०-अम्बा भाया औरंगाबाद (गया)

ता० ... ... १६

આત્મજ્ઞાની શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

ભારત દેશના આત્મારામી રત્ન થઈ ગયેલા જે વિરલ પુરુષો થઈ ગયા એમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનું સ્થાન આગળનું હતું. નાની વયથી એમણે આત્મા વિષે એવો અનુભવ કર્યો હતો કે આત્મજ્ઞાન વિષેનું ઘણું એમણે નિશ્ચિત કર્યું હતું. આથી એમણે એવી સાધના કરી કે તેઓ શ્રી ગાંધીજી વગેરેની હરોળમાં ઘણું નાની વયે પહોંચી ગયેલા.

આવા મહાપુરુષની આપ સૌ શતાબ્દિ ઉજવો છો એવે વખતે હું તો શું કહું? હું એમને ભક્તિભાવે વંદન કરું છું અને એમણે ચીંધેલ માર્ગે યથાશક્તિ ચાલવાની પ્રેરણા મળે એવી પ્રાર્થના કરું છું.

લિ. રવિશંકર મહારાજ
ના પ્રણામ

પશ્ચાત્ દુઃખ તે સુખ નહીં

"Girija"
30 Edward Elliot Road,
Mylapore, Madras-4

July 16, 1967.

Dear Shri Shah,

I remember Gandhiji's reference to Shrimad Rajchandra. I accept with thanks the books you have sent me.

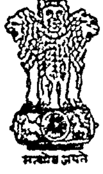
Yours sincerely,

S Radhakrishnan

(S.Radhakrishnan)

Shri S.C. Shah,
President, Publication Committee,
Shrimad Rajchandra Janma Shatabdi Mandal,
Dandia Bazar, Baroda-1.

નિર્દોષ નરનું કથન માનો 'તેહ' જેણે અનુભવ્યું.

राष्ट्रपति भवन, नई दिल्ली-4
RASHTRAPATI BHAVAN,
NEW DELHI-4

July 20, 1967.

I am glad to know that the centenary of the birth of Shrimad Rajchandra will be celebrated in November, 1967. I send my best wishes for the success of the celebrations.

Zakir Husain

જ્યાં રાગ અને વળી દ્વેષ, ત્યાં સર્વદા માનો ક્લેશ

પ્રભુ પ્રત્યે દીનત્વ–
ભક્તિ રહસ્ય

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

(દોહરા)

હે પ્રભુ! હે પ્રભુ! શું કહું, દીનાનાથ દયાળ;
હું તો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કરુણાળ. ૧

શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી, નથી સર્વ તુજ રૂપ;
નથી લઘુતા કે દીનતા, શું કહું પરમસ્વરૂપ? ૨

નથી આજ્ઞા ગુરુદેવની, અચળ કરી ઉરમાંહી,
આપતણો વિશ્વાસ દૃઢ, ને પરમાદર નાહીં. ૩

જોગ નથી સત્સંગનો, નથી સત્ સેવા જોગ;
કેવળ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ. ૪

'હું પામર શું કરી શકું?' એવો નથી વિવેક;
ચરણ શરણ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક. ૫

અચિંત્ય તુજ માહાત્મ્યનો, નથી પ્રફુલ્લિત ભાવ,
અંશ ન એકે સ્નેહનો, ન મળે પરમ પ્રભાવ, ૬

અચલરૂપ આસક્તિ નહિ, નહીં, વિરહનો તાપ,
કથા અલભ્ય તુજ પ્રેમની, નહિ તેનો પરિતાપ ૭

ભક્તિમાર્ગ પ્રવેશ નહિ, નહીં ભજન દૃઢ ભાન;
સમજ નહીં નિજધર્મની, નહિ શુભ દેશે સ્થાન ૮

કાળદોષ કળિથી થયો, નહિ મર્યાદા ધર્મ;
તોય નહીં વ્યાકુળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ. ૯

સેવાને પ્રતિકૂળ જે, તે બંધન નથી ત્યાગ,
દેહેન્દ્રિય માને નહીં, કરે બાહ્ય પર રાગ. ૧૦

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન યમ નાહીં;
નહીં ઉદાસ અનભક્તથી, તેમ ગૃહાદિક માંહી. ૧૧

અહંભાવથી રહિત નહિ, સ્વધર્મ સંચય નાહીં;
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ ૧૨

એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય;
નહીં એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શુંય? ૧૩

કેવલ કરુણા-મૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનાનાથ;
પાપી પરમ અનાથ છું. ગ્રહો પ્રભુજી હાથ ૧૪

અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન;
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન ૧૫

સંત-ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યાં અનેક,
પાર ન તેથી પામિયો, ઊગ્યો ન અંશ વિવેક. ૧૬

સહુ સાધન બંધન થયા, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય,
સત્ સાધન સમજ્યો નહીં, ત્યાં બંધન શું જાય? ૧૭

પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહીં, પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાય;
દીઠા નહિ નિજ દોષ તો, તરીએ કોણ ઉપાય? ૧૮

અધમાધમ અધિકો પતિત, સકળ જગતમાં હુંય;
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના, સાધન કરશે શુંય? ૧૯

પડી પડી તુજ પદપંકજે ફરીફરી માગું એજ;
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દૃઢતા કરી દેજ, ૨૦

રાળજ, ભા સુદ ૮, ૧૯૪૭

મિટે કલ્પના જલ્પના, તબ વસ્તુ તિન પાઈ

શતાબ્દી ઉલ્લાસ–ઊર્મિ

શ્રી રાવજીભાઈ છગનભાઈ દેસાઈ

આજ મારા મનમંદિરમા, રત્નોના મેહ વૂઠ્યા રે;
રાજ પ્રભુ અવની અવતરિયા, તત્ત્વામૃતરસ વરસ્યા રે...આજ. ૧

આનંદોર્મિ અતિ અતિ ઉલ્લસે, જનમન હર્ષ ન માય રે;
મુક્તિપુરીના સુભગ પ્રવાસી, પ્રમુદિત અતિ અતિ થાય રે ... આજ. ૨

ધન્ય ભૂમિ ભારત જળહળતી! ગૌરવવંતી ગાજે રે,
જગતપાવનકર જનમ્યા આજે, જન્મ શતાબ્દી રાજે રે... આજ. ૩

ઓગણીસો ચોવીશ કારતકની, શુભ પૂર્ણિમા સોહે રે;
દેવ દિવાળી જનહિતકારી, રાજચંદ્ર જગ મોહે રે... આજ ૪

પૂર્વ ભવો પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યા, લઘુવયથી મહાજ્ઞાની રે,
ભવાબ્ધિથી ભવ્યો ઉદ્ધરવા, મહા સમર્થ સુકાની રે .. આજ. ૫

આત્મ અનુભવ જળહળ જ્યોતિ! પ્રતિભા શી ઉલ્લસંતી રે;
ભવ્યોના અજ્ઞાન તિમિરને હરવા, અતિ ઝલકંતી રે... આજ. ૬

અંતર્મગ્ન દશા મનોહારી! શાંત મૂર્તિ વૈરાગી રે;
શરીર છતા ય અશરીરી ભાવે,' રાજે અંતર્યાગી રે... આજ ૭

અદ્ભુત અમૃત રસ વરસંતી, વાણી ભવિજન હારે રે;
જન્મમરણ ભવતાપ નિવારે, સુખશાતી વિસ્તારે રે... આજ. ૮

શ્રી લઘુરાજ, સુભાગ્ય, જૂઠાભાઈ, અંબાલાલ સુભાગી રે;
સ્વરૂપદર્શન સહેજે પામ્યા, સહજાતમ લય લાગી ... આજ. ૯

સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચરણરૂપ, રત્નત્રય દર્શાવી રે;
બહુ ભવ્યોના કારજ સાર્યાં, કૃપા અતિ વરસાવી રે... આજ. ૧૦

કૃપા કૃપાળુ અમ પર કરજો, ઉર અંધારું હરજો રે;
સર્વ જગતનું શ્રેય કરી પ્રભુ, વિશ્વશાંતિ વિસ્તરજો રે ..આજ. ૧૧

સત્ય સનાતન શાશ્વત વસ્તુ, આત્મા ઘટ ઘટ ભાસે રે;
પ્રેમ પ્રીતિ તે પ્રત્યે જાગે, તું હિ તું હિ તત્ત્વ પ્રકાશે રે... આજ. ૧૨

સત્ય, અહિંસા, સમતા, ક્ષાંતિ, તત્ત્વદૃષ્ટિ ઉર ઉલ્લસે રે;
સત્ સુખ, સત્ શાંતિ, સૌ પામી, નિર્ભય નિજપદ વિલસે રે...
આજ. ૧૩

ચિંતામાં સમતા રહે તો તે આત્મચિંતન જેવી છે,

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત:

યથાર્થ સમત્વ

જેવી દૃષ્ટિ આ આત્મા પ્રત્યે છે, તેવી દૃષ્ટિ જગતના સર્વ આત્માને વિષે છે
જેવો સ્નેહ આ આત્મા પ્રત્યે છે, તેવો સ્નેહ સર્વ આત્મા પ્રત્યે વર્તે છે.
જેવી આ આત્માની સહજાનંદ સ્થિતિ ઇચ્છીએ છીએ, તેવી જ સર્વ આત્મા પ્રત્યે ઇચ્છીએ છીએ.
જે જે આ આત્મા માટે ઇચ્છીએ છીએ, તે તે સર્વ આત્મા માટે ઇચ્છીએ છીએ
જેવો આ દેહ પ્રત્યે ભાવ રાખીએ છીએ, તેવો જ સર્વ દેહ પ્રત્યે ભાવ રાખીએ છીએ.
જેવો સર્વ દેહ પ્રત્યે વર્તવાનો પ્રકાર રાખીએ છીએ, તેવો જ આ દેહ પ્રત્યે પ્રકાર વર્તે છે.
આ દેહમા વિશેષબુદ્ધિ અને બીજા દેહ પ્રત્યે વિષમબુદ્ધિ ઘણુ કરીને કયારે ય થઈ સક્તી નથી.
જે સ્ત્રીઆદિનો સ્વપણે સંબંધ ગણાય છે, તે સ્ત્રીઆદિ પ્રત્યે જે કાંઈ સ્નેહાદિક છે, અથવા સમતા છે, તેવા જ પ્રાયે સર્વ પ્રત્યે વર્તે છે.
આત્મારૂપપણાના કાર્યે માત્ર પ્રવર્તન હોવાથી જગતના સર્વ પદાર્થ પ્રત્યે જેમ ઉદાસીનતા વર્તે છે, તેમ સ્વપણે ગણાતા સ્ત્રીઆદિ પદાર્થો પ્રત્યે વર્તે છે.
પ્રારબ્ધ પ્રબંધે સ્ત્રીઆદિ પ્રત્યે જે કંઈ ઉદય હોય તેથી વિશેષ વર્તના ઘણુ કરીને આત્માથી થતી નથી
કદાપી કરુણાથી કંઈ તેવી વિશેષ વર્તના થતી હોય તો તેવી તે જ ક્ષણે તેવા ઉદયપ્રતિબદ્ધ આત્માઓ પ્રત્યે વર્તે છે, અથવા સર્વ જગત પ્રત્યે વર્તે છે
કોઈ પ્રત્યે કંઈ વિશેષ કરવુ નહી, કે ન્યૂન કરવુ નહી; અને કરવુ તો તેવુ એકધારાનું વર્તન સર્વજગત પ્રત્યે કરવુ એવું જ્ઞાન આત્માને ઘણા કાળ થયા દૃઢ છે; નિશ્ચયસ્વરૂપ છે.
કોઈ સ્થળે ન્યૂનપણું, વિશેષપણ, કે કંઈ તેવી સમવિષમ ચેષ્ટાએ વર્તવું દેખાતુ હોય તો જરૂર તે આત્મસ્થિતિએ, આત્મબુદ્ધિએ થતુ નથી, એમ લાગે છે.
પૂર્વપ્રબંધી પ્રારબ્ધના યોગે કંઈ તેવું ઉદયભાવપણે થતુ હોય તો તેને વિષે પણ સમતા છે.
કોઈ પ્રત્યે ઓછાપણું, અધિકપણું કંઈ પણ આત્માને રુચતુ નથી. ત્યાં પછી બીજી અવસ્થાનો વિકલ્પ હોવા યોગ્ય નથી, એમ તમને શુ કહીએ ? સંક્ષેપમા લખ્યુ છે
સૌથી અભિન્નભાવના છે.
જેટલી યોગ્યતા જેની વર્તે છે, તે પ્રત્યે તેટલી અભિન્નભાવની સ્ફૂર્તિ થાય છે.
ક્વચિત્ કરુણાબુદ્ધિથી વિશેષ સ્ફૂર્તિ થાય છે; પણ વિષમપણાથી કે વિષય, પરિગ્રહાદિ કારણ પ્રત્યયથી તે પ્રત્યે વર્તવાનો કંઈ આત્મામા સંકલ્પ જણાતો નથી.
અવિકલ્પરૂપ સ્થિતિ છે વિશેષ શુ કહીએ ? અમારે કંઈ અમારુ નથી; કે બીજાનુ નથી, કે બીજું નથી; જેમ છે તેમ છે જેમ સ્થિતિ આત્માની છે, તેવી સ્થિતિ છે.
સર્વ પ્રકારની વર્તના નિષ્કપટપણાથી ઉદયની છે; સમવિષમતા નથી. સહજાનંદ સ્થિતિ છે. જ્યા તેમ હોય ત્યાં અન્ય પદાર્થમાં આસક્તબુદ્ધિ ઘટે નહીં, હોય નહીં (૦ ૦ ૦ ૦) પત્રાંક ૪૨૦

કોઈની આજીવિકા તોડશો નહીં

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ર : આત્મવિદ્યાના ઉદ્ગાતા

ડૉ. રમણલાલ જોશી

'પંચદશી' માં શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિએ કહ્યુ છે'—

परोक्षा चापरोक्षेति विद्या द्वेधा विचारजा ।
तत्रापरोक्षविद्याप्तौ विचारोऽयं समाप्यते ॥ (૬.૧૫)

—પરોક્ષ અને અપરોક્ષ એવી આત્મવિચારથી ઊપજનારી વિદ્યા બે પ્રકારની છે તેમા અપરોક્ષ વિદ્યાની (આત્માના પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનની) પ્રાપ્તિ થયે આ આત્મવિચાર પૂરો થાય છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના અધ્યાત્મવિષયક લખાણોનો સૂર આત્મવિદ્યાનો છે વળીવળીને તે આત્મવિદ્યાના નિરૂપણ ઉપર આવે છે એનુ એક સર્વાંગીણ અને શાસ્ત્રશુદ્ધ વ્યવસ્થિત નિરૂપણ તેમના હાથે થયુ છે. એ ગુજરાતી ભાષાના તત્ત્વજ્ઞાન વિષયક સાહિત્યમા મૂલ્યવાન અર્પણ રૂપ છે શ્રીમદ્‌ને મન તત્ત્વજ્ઞાન એ બૌદ્ધિક વિલાસનો વિષય નથી પણ આત્માની ખોજ કરતાં કરતાં જે વસ્તુઓ અનુભવમા આવેલી છે એનું નિરૂપણ તે કરે છે એમની વાણી એ અનુભવની વાણી છે એનો રણકાર જુદો તરી આવે છે 'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર' 'ભાવનાબોધ' કે 'મોક્ષમાળા' જેવાં પુસ્તકોમા તેમનું અનુભવપૂત જ્ઞાન સૌ શ્રેયાર્થીઓને સુલભ છે. અને એમના પત્રો ? શ્રીમદે કાંઈ અસંખ્ય પત્રો લખ્યા છે. તેમણે એ માટે વખત ક્યાથી મેળવ્યો ? અર્વાચીન સમયમા શ્રી અરવિંદ, ગાધીજી અને શ્રીમદે તેમના અનુયાયીઓને અને અન્ય વ્યક્તિઓને લખેલા અસખ્ય પત્રોમા તેમનુ વાત્સલ્ય પ્રગટ થાય છે. કેવી સહાનુભૂતિથી તેમણે શિષ્યોનુ આંતરજીવન ઘડ્યું છે ! વિવિધ પ્રશ્નો અને શંકાઓનુ તે નિરસન કરે છે શ્રીમદ્‌ના પત્રોમાનો સરળ સંવાદ હૃદયસ્પર્શી નીવડે છે ગુજરાતી ભાષામા આ પત્રોમા નિરૂપાયેલું તત્ત્વજ્ઞાન એક આહલાદક વસ્તુ છે તેમનાં પુસ્તકોમા અને પત્રોમા ગદ્યની અવનવી છટાઓ જોવા મળે છે ગદ્યની રીતે પણ એ રસાવહ છે. ગુજરાતીની અભિવ્યક્તિ, ક્ષમતા એમા સહજ સિદ્ધ થાય છે.

શ્રી વિદ્યારણ્ય મુનિ જે 'આત્મવિચાર' ની વાત કરે છે તે શ્રીમદ્‌ના લખાણોમા તરત ધ્યાન ખેંચતી વસ્તુ છે દેહભાવ છોડીને આત્મામા સ્થિતિ કરવાનું તે ભારપૂર્વક કહે છે. આત્માની સત્તાની વાત છે એજ સત્-તા છે આજકાલ સત્તાની વાતો જ્યા ને ત્યાં સાભળીએ છીએ સત્તા ભોગવતા મનુષ્યો કેટલા બધા પામર હોય છે ! અમલ ચલાવતા મનુષ્યનો પોતાની ઉપર જ અમલ ચાલતો નથી ! શ્રીમદ્ કહે છે: દેહરખાપણુ છોડી દો, આત્મા એ જ સત્ય છે, સત્ તત્ત્વ છે, એની સત્તામા રહેવુ અને ત્યા રહ્યાં રહ્યા કર્મ કરવા

જેટલી સંસારને વિષે સારપરિણતિ મનાય તેટલી આત્મજ્ઞાનની ન્યૂનતા શ્રી તીર્થંકરે કહી છે

પણ આ બને શી રીતે ? શ્રી રાજચન્દ્ર વીતરાગપણુ રાખવાનુ સૂચવે છે રાગ માત્ર વર્જ્ય છે આ કરવું ઘણુ મુશ્કેલ છે તિરસ્કારરૂપે પણ રાગ જ પ્રગટ થતો હોય છે સામ્યાવસ્થા–સામ્યસ્થિતિ–સમતાની સ્થાપના થવી ઘટે આવી ઔદાસીન્યભરી મનની વૃત્તિની વાત તેમણે 'અપૂર્વ અવસર' કાવ્યમા કરી છે. આનો અર્થ એવો નથી કે સૃષ્ટિ અને સૃષ્ટિના પદાર્થોમા રસ ઊડી જાય, નિષ્ક્રિયતા આવે બલ્કે આવો સાધક સૃષ્ટિના પદાર્થોને એક નવી રીતે ગ્રહે છે. આ કારણે જ શ્રીમદ્‌મા સંસારી મનુષ્યો પ્રત્યે એક અથાગ કરુણા અને વાત્સલ્ય નિઝરે છે

ત્રીજી વસ્તુ તે આત્મદૃષ્ટિ છે, શ્રીમદ્ ઉદ્‌બોધે છે, સહજની સાધના કબીર કહે છે : સાધો સહજ સમાધ ભલી. સહજ ભાવે બધાં કર્મ થવા જોઈએ એમ શ્રીમદ્ કહે છે

ચોથી બાબત તે ગ્રન્થિ છેદનની છે નિર્ગ્રન્થ થવાનુ છે. મનુષ્યને અનેક પ્રકારના ગ્રહો વળગેલા છે –પૂર્વગ્રહો, હઠાગ્રહો, દુરાગ્રહો–આ બધામાથી તેણે મુક્ત થવાનુ છે શાસ્ત્રો પરત્વે શ્રીમદ્‌નુ વલણ સમન્વયવાદીનુ છે. એમને કોઈ પણ પ્રકારની ગ્રન્થિ નથી બધા શાસ્ત્રોમા આત્મજ્ઞાનની જે વાત કરી છે તે તેઓ લઈ લે છે અને પોતાની અનુભૂતિના પ્રકાશમા એને નવે સ્વરૂપે તે મૂકી આપે છે મુણ્ડકોપનિષદમા કહ્યુ છે-

भिद्यते हृदयग्रन्थि छिद्यन्ते सर्व सशया : ।
क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे ॥

એમ કહેવાય છે કે રામકૃષ્ણપરમહંસ સામ્યાવસ્થાના અવબોધ માટે માટીનુ ઢેફુ અને સોનુ ગંગામા ફેંકી દેતા. શ્રીમદ્ ઝવેરાતનો વેપાર કરતા, અને છતા એમની દૃષ્ટિ તો આત્માના ઝવેરાત ઉપર જ રહેતી એ અર્થમા એટલે કે સાચા અર્થમા એ શ્રીમદ્ હતા. તેમનુ હુલામણનુ નામ 'લક્ષ્મીનંદન' હતુ પણ તેમણે લક્ષ્મી વચ્ચે બેસવા છતા આત્મશ્રીનુ જ માહાત્મ્ય કર્યું.

મનુષ્યની અધ્યાત્મ યાત્રામા સત્પુરુષનો મહિમા તેમણે સ્વીકાર્યો છે અખાની જેમ 'ગુરુ થા તારો તુજ' એમ માનવા છતા તેમણે ગુરુપરંપરાનુ મહત્ત્વ કર્યું છે 'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર' મા તેમણે કહ્યુ છે કે મોક્ષમાર્ગનો લોપ થવાથી પોતે આત્મસિદ્ધિનુ શાસ્ત્ર રજૂ કરે છે. એ એક આખું શાસ્ત્ર છે અને ગુરુ શિષ્ય સંવાદરૂપે આપ્યુ છે સત્તરમી સદીમા મહાન જ્ઞાની કવિ અખાએ પણ 'ગુરુ શિષ્ય સંવાદ' લખ્યો છે ભગવદ્‌ગીતા પણ ગુરુ શિષ્ય સંવાદરૂપે જ છે. શ્રીમદ્ શિષ્યની શંકાઓનું નિરસન કરે છે. સત્પુરુષના લક્ષણો, માયાનો પ્રભાવ, આત્મભાવની અગત્યતા વર્ણવ્યા છે 'આત્મભાવના ભાવતા, જીવ લહે કેવળ જ્ઞાન રે.' એથી જ તેઓ કહે છે કે અમો સંભારીએ છીએ ત્યારે માડ ખ્યાલ આવે છે કે અમે દેહધારી છીએ તેમને "તીર્થંકર થવા ઇચ્છા નથી પણ તીર્થંકરે કર્યા પ્રમાણે કરવા ઇચ્છા છે" સત્પુરુષનુ ઉચિત ગૌરવ શ્રીમદ્‌ની વિચારણામા જોવા મળે છે અખો પણ "શુદ્ધ ભજનને પામવા એવો હરિ–ગુરુ–સંતને" જો આપણે માયાના અંતને એવો હરિ–ગુરુ–સંતને", એમ ચાલુ 'અખો ગીતામાં 'હરિ–ગુરુ–સંત'ની એકતા ઉપદેશે છે શ્રીમદ્‌ની અધ્યાત્મ–અભીપ્સા નીચેની પંક્તિઓમાં અસરકારક રીતે અભિવ્યક્ત થઈ છે :—

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે,
ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો !
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશુ કવ મહત્ પુરુષને પંથ જો

અહીં પણ મહત્ પુરુષને પંથ વિચરવાની તેમની ભાવના સ્વભાવગત નમ્રતાની દ્યોતક છે.

અર્વાચીન સમયમા પશ્ચિમના સુધારાની આંધળી દોટ સામે ગુજરાતના ધાર્મિક જીવનને નવો વળાંક મળ્યો, એમા ઉત્તરકાલીન નર્મદ, પ્રાર્થના સમાજની પ્રવૃત્તિઓ, મણિલાલ નભુભાઇ આદિનો વેદાંતનો એક ઉચ્ચગ્રાહ પૂર્વકનો પ્રચાર, દયાનંદનો આર્યસમાજ, થિયોસોફી મંડળની પ્રવૃત્તિઓ, શ્રીમન્નૃસિંહાચાર્ય આદિએ સ્થાપેલો શ્રેયસાધક અધિકારી વર્ગ, ગાંધીજીના સત્ય અને અહિંસાના સિદ્ધાંતોની માંડણી આદિએ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે. આ બધા પ્રવાહોની સાથે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના કાર્યને મૂલવીએ છીએ ત્યારે ગુજરાતી પ્રજાને ધર્મનુ સારતત્ત્વ સંપડાવવામા તેમણે કરેલા ગંજાવર કાર્યનો ખ્યાલ આવે છે શાસ્ત્રોનુ તત્ત્વ–એનો મર્મ તારવી લઈ આત્મવિદ્યાનું તેમણે તર્કસંગત અને અનુભવસિદ્ધ પ્રતિપાદન કર્યું.

આ એમનુ મહામૂલુ પ્રદાન છે. શ્રીમદ્‌ના ઉદાત્ત ચરિત્રમાથી અને લેખનમાથી વર્ષો સુધી સૌ શ્રેયાર્થીઓને પ્રેરણા મળ્યા કરશે

આત્મપરિણામનુ વિભાવપણું તે જ હાનિ અને તે જ મુખ્ય મરણ છે

A Great Seer

MAHATMA GANDHIJI

Kavi Rajchandra was born in a place called Vavania in Kathiawar. I came in touch with him in 1891, the day of my return from London, at P. J Mehta's residence in Bombay. Kavi, as I used to call him was nearly related to Dr Mehta He was introduced to me as Shatavadhani i e. one who can remember a hundred things at a time Kavi was quite young at the time, not much older than I was then i e. 21 years He had however given up all public exhibition of his powers and was given up to purly religious pursuits I was much struck by his simplicity and independence of judgement He was free from all touch of blind orthodoxy What struck me perhaps more was his combining business with religion in practice A student of the philosophy of religion he tried to practice what he believed Himself a Jain, his toleration of the other creeds was remarkable He had a chance of going to England for studies, but he would not go. He would not learn English His schooling was quite elementary But he was a genious He knew Sanskrit, Magdhi, and I believe Pali also. He was a voracious reader of religious literature and had acquired through Gujarati sources a knowledge, enough for his purpose, of Islam, Christianity and Zorostrianism. **Such was the man who captivated my heart in religious matters as no other man has till now.** I have said elsewhere that in moulding my inner life Tolstoy and Ruskin vied with Kavi But Kavi's influence was undoubtedly deeper, only because I had come in closest personal touch with

him His Judgement appealed to my moral sense in the vast majority of cases The bedrock of his faith was unquestionably Ahimsa. His Ahimsa was not the crude type we witness today among its so called votaries who confined their attention merely to the saving of aged cattle and insect life His Ahimsa if it encluded the tiniest insect also covered the whole of humanity Yet, I never could regard Kavi as a perfect man But of all the man I knew, he appeared to me to be nearer perfection than the rest Alas ! he died all too young (thirty three years) when he felt that he was surely great to see truth face to face. He has left many worshipers but not as many followers. His writings, largely consisting of soulful letters to inquirers, have been collected and published. An attempt is being made to have them translated in Hindi I knew that they would bear an English Translation. They are largely based on inward experience

18-3-1930

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—પત્રાંક ૨૦૯

મહાત્માઓએ ગમે તે નામે અને ગમે તે આકારે એક ‘ સત્ ’ને જ પ્રકાશ્યુ છે. તેનુ જ જ્ઞાન કરવા યોગ્ય છે તે જ પ્રતીત કરવા યોગ્ય છે, તે જ અનુભવરૂપ છે. અને તે જ પરમ પ્રેમે ભજવા યોગ્ય છે.

તે ‘ પરમસત્ ’ની જ અમો અનન્ય પ્રેમે અવિચ્છિન્ન ભક્તિ ઇચ્છીએ છીએ.

તે ‘ પરમસત્ ’ને ‘ પરમજ્ઞાન ’ કહો, ગમે તો ‘ પરમપ્રેમ ’ કહો, અને ગમે તો ‘ સત્-ચિત્-આનંદ સ્વરૂપ ’ કહો, ગમે તો ‘ આત્મા ’ કહો, ગમે તો ‘ સર્વાત્મા ’ કહો, ગમે તો એક કહો, ગમે તો અનેક કહો, ગમે તો એકરૂપ કહો, ગમે તો સર્વરૂપ કહો, પણ સત્ તે સત્ જ છે. અને તે જ એ બધા પ્રકારે કહેવા યોગ્ય છે, કહેવાય છે સર્વ એ જ છે, અન્ય નહીં.

એવું તે પરમતત્ત્વ, પુરુષોત્તમ, હરિ, સિદ્ધ, ઈશ્વર, નિરંજન, અલખ, પરબ્રહ્મ, પરમાત્મા, પરમેશ્વર અને ભગવત આદિ અનંત નામોએ કહેવાયુ છે.

અમે જ્યારે પરમતત્ત્વ કહેવા ઇચ્છી તેવા કોઈ પણ શબ્દોમાં બોલીએ તો તે એ જ છે, બીજું નહીં.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

સેવે સદ્‌ગુરુકે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્

ઉત્કટ છતાં સહજ સાધના

શ્રી બબલભાઈ મહેતા

શ્રીમદ્‌ના જીવનની કઈ બાબતે મારા જીવન ઉપર સૌથી વિશેષ અસર કરી એમ જો કોઈ મને પૂછે તો હું કહું કે એમની ઉત્કટ છતાં સહજ સાધનાએ.

શ્રીમદ્‌જીએ આત્મસ્વરૂપને પામવા માટે જે સાધના કરી હતી એ કેટલી ઉત્કટ હતી અને કેટલી સહજ હતી એ એમની સાધનાના શરૂઆતના કાળમા પણ દેખાયા વિના રહી નહોતી.

મુંબઈમાં ઝવેરાતની દુકાનમા ઘરાક સાથે ઝવેરાત વિષે વાત કરતી વખતે તેઓ એમા એકાગ્ર થતા, પરંતુ એ કાર્ય પૂરું થયું કે તુરત પાછા એ આત્મસ્વરૂપમાંજ લીન થઈ જતા. આ તન્મયતા અને આ ધ્યેય-નિષ્ઠા જ એમને આટલા અલ્પ જીવન કાળમાં સાધનાના આટલા ઉત્તુંગ શિખરે પહોચાડી દે છે.

આત્મસ્વરૂપ સિવાયની બીજી બધી બાબતો એમને માટે નિરર્થક વળગણ બની ગઈ હતી એટલું એ બાબતનુ એમનું દર્શન સ્પષ્ટ થઈ ગયું હતું. એથી જ તેઓ આત્મસિદ્ધિ યોગની પ્રાપ્તિ કરે છે.

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમા,
વળી પર્વતમા વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન ને મનમા નહી ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?

ઘોર તપશ્ચર્યામા પણ મનને તાપ નહીં
સરસ અન્ને નહિ મનને પ્રસન્નભાવ જો;
રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

સત્પુરુષના ચરિત્ર એ દર્પણ છે.

યોગીશ્વર શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને–
શતાબ્દી ભાવાંજલિ

શાર્દૂલ વિક્રીડિત

તત્ત્વજ્ઞાન પ્રકાશ દિવ્ય પ્રગટયો, જેના પ્રતાપે અહીં,
ભૂમિ ભારતની વળી ઝળહળી, અદ્‌ભુત આજે ગ્રહી;
એ તત્ત્વજ્ઞ – શિરોમણિ યુગ વિષે, અધ્યાત્મ યોગીશ્વરો,
શ્રીમદ્ રાજ શશિકલા અવનીનું, અજ્ઞાન દૂરે કરો. ૧

આ સંસાર અપાર પાર કરવા, આધાર સર્વોપરી,
દેહી તોય વિદેહી અદ્‌ભુત દશા, જ્ઞાનામૃતે શી ભરી!
વાણી શાંત સુધારસે છલકતી, શ્રી રાજચંદ્ર પ્રભો!
અર્પું આજ શતાબ્દી ઉત્સવ દિને, આ અંજલિ હે વિભો! ૨

માલિની

સુજન તુજ સુહાવે કંઠમાં 'પુષ્પમાળા,'
હૃદયદલ ધરે જો, આદરે 'મોક્ષમાળા,'
સતત રુચિથી સાધે, 'આત્મસિદ્ધિ' સદાયે,
સકલ સ્વરૂપસિદ્ધિ શીઘ્ર શું ના વરાયે? ૩

અજર અમર આત્મા, બોધવા સુસ્વભાવી,
સ્વરૂપરમણ પ્રત્યે પ્રેરવા શી પ્રભાવી!
પ્રશમરસ પ્રસારે, દિવ્યમૂર્તિ શી ચારુ!
અમ ઉર વસજો, હે! રાજચન્દ્ર કૃપાળુ! ૪

વસંતતિલકા

પૂર્વે અનેક ભવમાં નિજ યોગ સાધ્યો,
નિષ્પન્ન યોગીવર તે શિવમોદ માણ્યો;
સિદ્ધિસખી જીવન્મુક્તિ વરી તમોને,
હે રાજચન્દ્ર! શિવદાયી થજો અમોને ૫

શાંતિ સમાધિ સુખનિર્ઝર જે અનન્ય,
પામ્યા સુરમ્ય સહજાત્મસ્વરૂપ ધન્ય:
શુદ્ધાત્મરેવ સ્મૃતિ સેવન ભાવના એ,
યોગીન્દ્ર શ્રેયપદ ચિત્ત વસો સદાયે. ૬

શ્રી. રાવજીભાઈ
છ. દેસાઈ

શ્રી રાયચંદભાઈનું પુણ્ય સ્મરણ

શ્રી બાળકોબાજી

૧૯૨૬ની સાલમાં પૂ. ગાંધીજીએ નવજીવન સાપ્તાહિકમાં આત્મકથા લખવાનું શરૂ કરેલું. પહેલા ભાગના ૨૫ પ્રકરણો લખાયા પછી, બીજા ભાગની શરૂઆત રાયચંદભાઈના પ્રકરણથી કરેલ છે. રાયચંદભાઈની ઓળખાણ ત્યા સુધી મને ન હતી. રાયચંદભાઈ વિષે ગાંધીજીએ લખેલું પ્રકરણ વાંચ્યું. તે પ્રકરણમા ગાંધીજીએ રાયચંદભાઈ વિષે બહુ ઊંચો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે સાથે સાથે તેમના સહવાસથી ગાંધીજીને કેટલો ફાયદો થયો તે પણ જાણવા મળે છે આથી રાયચંદભાઈનુ ચરિત્ર જાણવાની મનમા જિજ્ઞાસા પેદા થઈ તેમનુ બહાર પડેલું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર વાચ્યું. તે ઉપરથી તેમનુ સાહિત્ય વાચવાની પ્રેરણા થઈ. પણ તેમના ગ્રંથો હુ મેળવી ન શક્યો

૧૯૩૬ની સાલમા ક્ષયની માદગીથી હુ પીડાતો હતો ત્યારે ગાંધીજીએ સારવાર માટે મને સાબરમતી આશ્રમમા મોકલેલ. ત્યા અમદાવાદના દા નલવલકરના ઇંજેક્શનો હુ લઈ રહ્યો હતો તે વખતે એક જૈન ભાઈએ મારી જિજ્ઞાસા જોઈ પોતાની પાસે રાયચદભાઈના લખાણોનો ગ્રથ બે મોટા ભાગમા હતો તે મને વાચવા આપ્યો. એ ગ્રથ નાગરી લિપિમા સારા અક્ષરોમા રેવાશંકરભાઈએ છાપેલ છે આ ગ્રંથ હાથમાં લીધો અને રાયચંદભાઈના લખાણથી હું એટલો તો મુગ્ધ થયો કે તેમાથી રોજ એક કલાક મુખ્ય મુખ્ય વચનો, ફકરાઓ મારી વહીમાં લખવાનું શરૂ કર્યું. ક્ષયથી પીડાતો હોવાથી આખો દિવસ આરામ જ લેવો પડતો. છતા એક કલાક ફકરાઓ લખ્યા વિના મારાથી રહેવાયુ નહીં. મારી ભક્તિ જોઈ પેલા સજ્જન ભાઈએ બન્ને ભાગ મને ભેટ આપી દીધા પછી એ પુસ્તક પર મેં નિશાની કરવાનું શરૂ કર્યું એક વર્ષમા તે ગ્રંથનું અધ્યયન પૂરું કર્યું. તેમાથી અમુક વચનો મોઢે કર્યા. 'અપૂર્વ અવસર' અને 'બહુ પુણ્ય કેરા પુજથી' એ બે કાવ્યો કંઠસ્થ કર્યા.

આ ગ્રંથના અધ્યયનમાંથી શ્રીમદ્ રાયચંદભાઈના જીવનની ચાર વિશેષતાઓ જોવામા આવી (૧) આધ્યાત્મિક સાધના સાથે સેવાનો કે સત્કર્મનો સુયોગ (૨) પોતે જૈન છતા સાપ્રદાયિકપણાનો અભાવ (૩) જીવનમાં આત્મદર્શનની તાલાવેલી (૪) મૃત્યુ સમયે અમૂર્છ-દશાનો અનુભવ

વર્તનમા બાળક થાઓ, સત્યમાં યુવાન થાઓ, જ્ઞાનમા વૃદ્ધ થાઓ

(૧) આધ્યાત્મિક સાધના સાથે સેવાનો કે સત્કર્મનો સુયોગ :–

જૈન સંપ્રદાય કે વૈદિક સંપ્રદાયમાં એવી માન્યતા જોવા મળે છે કે, સાધક, મુમુક્ષુ કે સિદ્ધપુરુષ સેવા કાર્ય ન કરી શકે વૈદિક સંન્યાસી કે જૈન સંન્યાસીઓ સમાજ આગળ પ્રવચનો કરી સમાજને ઉપદેશ આપવાનું કાર્ય કરી શકે પણ તે જનસેવાનુ કાર્ય કરી ન શકે એટલે કે સૂતર કાતવાનું, ગ્રામ–સંઘટના કે ખાદી–કાર્ય તે ન કરી શકે આ માન્યતા રાયચંદભાઈએ પોતાના જ્વલંત ઉદાહરણથી ખોટી પાડી છે.

પૂ. ગાંધીજી તેમને વિષે આ બાબતમા આ પ્રમાણે લખે છે "સામાન્ય માન્યતા એવી હોય છે કે વ્યવહાર કે વેપાર અને પરમાર્થ અથવા ધર્મ એ નોખી અને વિરોધી વસ્તુ છે. વેપારમા ધર્મ દાખલ કરવો એ ગાંડપણ છે પણ રાયચંદભાઈએ પોતાના જીવનમા બતાવી આપ્યું કે ધાર્મિક મનુષ્યનો ધર્મ તેના પ્રત્યેક કાર્યમા જણાવો જ જોઈએ. તેમનો વેપાર હીરા મોતીનો હતો. પોતાના વ્યવહારમાં સંપૂર્ણપણે પ્રામાણિકપણુ જાળવતા. ધર્મ-કુશળ એ વ્યવહારકુશળ ન હોય એ વહેમ રાયચંદભાઈએ ખોટો સિદ્ધ કરી બતાવ્યો હતો."

આટલી કાળજી અને હોશીયારી છતા વેપારની ધાલાવેલી કે ચિંતા ન રાખતા દુકાનમા બેઠા બેઠા પણ જ્યારે પોતાનુ કામ પૂરુ થઈ રહે એટલે ધર્મ પુસ્તક પાસે પડ્યુ હોય તે ઉઘડે અથવા પેલી પોથી કે જેમા પોતાના ઉદ્ગારો લખતા તે ઉઘડે. જે માણસ લાખોના સોદાની વાત કરી લઈને તુરત આત્મજ્ઞાનની ગૂઢ વાતો લખવા બેસી જાય તેની જાત વેપારીની નહીં પણ શુદ્ધજ્ઞાનીની છે. તેમનો આવી જાતનો અનુભવ મને એક વખત નહીં પણ અનેક વખત થએલો છે ઘણા ધર્માચાર્યોના પ્રસંગોમા ત્યાર પછી આવ્યો છું પણ જે છાપ મારા ઉપર રાયચંદભાઈએ પાડી તે બીજા કોઈ પાડી શક્યા નથી તેમના ઘણા વચનો મને સોસરા ઊતરી જતા"

ગાંધીજીના ઉપર ટાંકેલા વચનો પરથી સ્પષ્ટ જણાઇ આવશે કે રાયચંદભાઈ પ્રવૃત્તિમા છતા અંદરથી કેટલા અલિપ્ત હતા. અલિપ્તતા હંમેશાં અંદરથી કેળવાવી જોઈએ. તેનો બહાર સંબંધ નથી. અંદર નિવૃત્તિ અને બહાર કાયા, વાચા, મનથી સત્પ્રવૃત્તિ એવો આદર્શ મહાપુરુષોના આચરણમાં જોવામા આવે તો સામાન્ય સંસારી જીવો મહાપુરુષો પાસેથી પ્રેરણા મેળવી પોતાનું જીવન ઉન્નત કરી શકે.

(૨) પોતે જૈન છતાં સાંપ્રદાયિકપણાનો અભાવ :

આ અત્યંત મહત્ત્વની ભાવના રાયચંદભાઈના જીવનમા જોવા મળે છે તેમની પોતાની નિષ્ઠા જૈનધર્મમા હતી જૈન ધર્મ સત્યની સૌથી વધુ નજીક છે એવી તેમની દૃઢ માન્યતા હતી. છતા સર્વધર્મસમભાવ તેમનામા હતો, એમ તેમના વચનો પરથી જણાઈ આવે છે

તેઓ શંકરાચાર્યનુ વચન ટાંકે છે : 'क्षणमपि सज्जन सगतिरेका भवति भवाब्धि तरणे नौका' ક્ષણવારનો પણ સત્પુરુષનો સમાગમ તે સંસારરૂપ સમુદ્ર તરવાને નૌકારૂપ થાય છે વળી બીજે ઠેકાણે તેઓ લખે છે "મહાત્મા કબીરજી તથા નરસૈ મહેતાની ભક્તિ અનન્ય, અલૌકિક, અદ્ભુત અને સર્વોત્કૃષ્ટ હતી તેમ છતા તે નિસ્પૃહા હતી સ્વપ્ને પણ તેમણે એવી દુઃખી સ્થિતિ છતા આજીવિકા અર્થે, વ્યવહારાર્થે પરમેશ્વર પાસે દીનપણુ કર્યું નથી. જો કે તેમ કર્યા સિવાય પણ ઇશ્વરેચ્છાથી વ્યવહાર ચાલ્યો હતો. તથાપિ તેમની દરિદ્રાવસ્થા હજી સુધી જગત વિદિત છે, અને એ જ એમનું સબળ માહાત્મ્ય છે પરમાત્માએ એમના 'પરચા' પૂરા કર્યા છે તે એ ભક્તોની ઇચ્છાથી ઉપરવટ થઈને, ભક્તોની એવી ઇચ્છા ન હોય."

ગીતામા શ્રીકૃષ્ણ કહે છે : "જગત જ્યારે સૂએ છે ત્યારે જ્ઞાની જાગે છે, અને જગત જ્યારે જાગે છે ત્યારે જ્ઞાની સૂએ છે"

'નારદ ભક્તિસૂત્ર' એ નામનુ એક નાનુ શિક્ષાશાસ્ત્ર મહર્ષિ નારદજીનુ રચેલુ છે. તેમા તેઓએ પ્રેમભક્તિના સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વરૂપનુ પ્રતિપાદનકર્યું છે.'

'જનક વિદેહી સંસારમા રહ્યા છતા વિદેહી રહી શકયા એ જો કે મોટું આશ્ચર્ય છે, મહા વિકટ છે.'

'શ્રીકૃષ્ણ મહાત્મા હતા, જ્ઞાની છતાં ઉદય ભાવે સંસારમાં રહ્યા હતા, એટલું જૈનથી પણ જાણી શકાય છે અને તે ખરુ છે.'

'અત્રેથી યોગવાસિષ્ઠનુ પુસ્તક મોકલ્યુ છે તે પાચ દશ વાર ફરી ફરીને વાચવુ તથા વારંવાર વિચારવુ યોગ્ય છે.'

'વેદાન્ત કહે છે 'આત્મા અસંગ છે' જિન પણ કહે છે કે પરમાર્થ નયથી આત્મા તેમ જ છે'

'મિથ્યા જગત વેદાન્ત કહે છે તે ખોટુ શું છે? વેદોક્ત માર્ગમાં ચાર આશ્રમ બાધ્યા છે.' વામદેવ શુકદેવ, જડભરતજી આદિએ આ આશ્રમોનો ક્રમવાર ત્યાગ સમજાવ્યો છે.

'કબીર, સુદરદાસ આદિ આત્માર્થી ગણવા યોગ્ય છે.'

'વેદાન્તે કહેલા મુમુક્ષુજીવના લક્ષણો તેમ જિને નિરૂપણ કરેલા સમ્યગદષ્ટિ જીવના લક્ષણો સાભળવા જેવા છે'

'મીરાંબાઈ મહાભક્તિમાન હતા'

આ બધા વચનો પરથી સ્પષ્ટ જોવામા આવશે કે શ્રીમદ્‌ને બીજા ધર્મો પ્રત્યે તથા મહાત્માઓ પ્રત્યે કેટલો આદર ભાવ હતો આ સમ્યગ્‌દષ્ટિ કહેવાય, અને એવી સમ્યગ્‌દષ્ટિ સપન્ન શ્રીમદ્‌ હતા

ગાધીજી તેમને વિષે આ માટે લખે છે "રાયચંદભાઈએ ઘણા ધર્મપુસ્તકોનો સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો હતો. વેદાંતનો અભ્યાસ પણ તેમણે કરેલો તેમ જ ભાગવત, ગીતા, કુરાન, ઝદ, અવેસ્તા ઇત્યાદિનું વાચન પણ અનુવાદો મારફત તેમણે કરી લીધું હતુ. રાયચંદભાઈને બીજા ધર્મ પ્રત્યે અનાદર ન હતો વેદાત પ્રત્યે પક્ષપાત પણ હતો. વેદાતીને તો કવિ વેદાતી જ જણાય પુસ્તકો કયા વાચવા એ પ્રશ્ન ઊઠતા મારુ વલણ અને મારા બચપણના સસ્કાર વિચારી તેમણે મને ગીતાજી વાચતો તેમા ઉત્તેજન આપેલું."

(૩) જીવનમા આત્મદર્શનની તાલાવેલી

તેઓ ગૃહસ્થાશ્રમી હતા, અને સંસારમા રહ્યા છતા તેમને આત્મદર્શનની જ તાલાવેલી હતી આ વાત બધા સંસારીઓ માટે પ્રેરણાદાયક છે. વૈરાગ્ય વિના આત્મ-દર્શન સંભવિત નથી. આ વૈરાગ્ય એમના જીવનમાં વણાયેલો હતો. ગાંધીજી આ બાબતમા લખે છે 'ખાતાં. બેસતા. સૂતા પ્રત્યેક ક્રિયા કરતા તેમનામા વૈરાગ્ય તો હોય જ. કોઈ વખત આ જગતના કોઈ પણ વૈભવ માટે તેમને મોહ થયો એમ મેં જોયુ નથી તેમની રહેણી કરણી હું આદરપૂર્વક પણ ઝીણવટથી તપાસતો ભોજનમા જે મળે તેથી સતુષ્ટ રહેતા પહેરવેશ સાદો, ચાલ ધીમી અને જોનાર પણ સમજી શકે કે ચાલતા પણ પોતે વિચારગ્રસ્ત છે. આખમા ચમત્કાર અને એકાગ્રતા હતી કઠમા એટલું બધુ માધુર્ય હતું કે તેમને સાભળતા માણસ થાકે નહી ચહેરો હસમૂખો અને પ્રફુલ્લિત હતો. તેની ઉપર અંતરાનદની છાયા હતી. ભાષા એટલી પરિપૂર્ણ હતી કે તેમને પોતાના વિચારો બતાવતા કોઈ દિવસ શબ્દ ગોતવો પડયો છે એમ મને યાદ નથી. આ વર્ણન સંયમી વિષે જ સંભવે બાહ્યાડંબરથી મનુષ્ય વીતરાગી નથી થઈ શકતો વીતરાગતા એ આત્માની પ્રસાદી છે. અનેક જન્મના પ્રયત્ને તે મળી શકે એમ હરકોઈ માણસ અનુભવી શકે છે. રાગોને કહાડવાનો પ્રયત્ન કરનાર જાણે છે કે રાગદ્વેષ રહિત થવુ કેટલું કઠિન છે એ રાગ રહિત દશા કવિને સ્વાભાવિક હતી એમ મારી ઉપર છાપ પડી હતી.

મોક્ષનુ પ્રથમ પગથિયું વીતરાગતા છે. આંતર્વૈરાગ્ય વિના મોક્ષની લગની ન થાય એવી વૈરાગ્ય લગની કવિની હતી 'અપૂર્વ અવસર' રાયચંદભાઈના ૨૮ વર્ષની

ઉંમરે લખેલ કાવ્યની, અપૂર્વ ઉદ્‌ગારની પહેલી બે કડીઓમા જે વૈરાગ્ય ઝળહળી રહ્યો છે તે મેં તેમના બે વર્ષના ગાઢ પરિચયમા ક્ષણે ક્ષણે જોયેલો.

રાયચંદભાઈ આત્મદર્શન સારુ જ જીવતા હતા. ગાધીજી લખે છે ' રાયચંદભાઈ શતાવધાની હતા એમની આ શક્તિની મને અદેખાઈ થઈ પણ એ ઉપર હું મુગ્ધ ન થયો. જેની ઉપર હુ મુગ્ધ થયો એ હતુ તેમનું બહોળું શાસ્ત્રજ્ઞાન, તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર્ય અને તેમની આત્મદર્શન કરવાની ભારે ધગશ. આત્મદર્શનને જ ખાતર તે પોતાનુ જીવન વ્યતીત કરતા હતા એમ મેં પાછળથી જોયુ.

રાયચંદભાઈ ' અપૂર્વ અવસર ' એ પ્રાસાદિક કાવ્યમા લખે છે—

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનુ કર્યું ધ્યાન મેં,
ગજા વગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો
તોપણ નિશ્ચય રાજચંદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશુ તે જ સ્વરૂપ જો
અપૂર્વ અવસર એવો કયારે આવશે ?

(૪) મૃત્યુને સમયે અમૂર્છ દશાનો અનુભવ:

આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિએ મૃત્યુનો સમય મહત્ત્વનો ગણાય છે તેથી જ ' અપૂર્વ અવસર ' મા રાયચંદભાઈએ લખ્યુ કે " અંતસમય ત્યા પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ, પ્રગટાવુ નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો; " મૃત્યુને સમયે તેમની અમૂર્છદશા હતી એમ કહી શકાય આ બાબતમા ગાધીજીએ તેમને વિષે લખ્યુ કે " કવિએ મૃત્યુ સમયે અસહ્ય વેદના ભોગવી હતી તે વખતે તેમને આત્માનુ જ ધ્યાન હતુ. " છપ્પનીયો દુકાળ ૧૯૦૦ સાલમા ઘણું કરીને હતો તે વખતે રાયચદભાઈએ અથાગ પરિશ્રમ કરી કાયાને ઘસી નાખી શરીર એટલી હદે ક્ષીણ થયું કે, શરીરનુ વજન ઘટીને ૫૫ રતલ સુધી પહોચ્યુ. તેમાથી સંગ્રહણી રોગ લાગુ થયો તે વખતનો તેમનો ફોટો જોવા જેવો છે શરીર હાડપિંજર જેવું છે. તેઓ ખાટલામા બેઠા છે એ ફોટો જોઈ મને બહુ પ્રેરણા મળેલી. મારા મનમાથી એ ફોટો ખસતો જ નથી. એ ફોટો જોઈને હજીએ પ્રેરણા મેળવુ છુ.

હિંદુ ધર્મમા અસ્પૃશ્યતા જોઈ તે વિષે ગાંધીજીના મનમા અણગમો પેદા થવા લાગ્યો. તે વખતે ગાધીજીએ હિંદુસ્તાનમા રહેલા ધર્માચાર્યો સાથે પત્રવ્યવહાર કરેલો. તેમા છેવટે રાયચંદભાઈના કાગળથી તેમનુ સમાધાન થયેલુ. રાયચંદભાઈએ ગાધીજીને લખ્યુ " હિંદુ ધર્મમા જે સૂક્ષ્મ અને ગૂઢ વિચારો છે, આત્માનુ નિરીક્ષણ છે, દયા છે તેવુ બીજા ધર્મમા નથી; એવી નિષ્પક્ષપાતપણે વિચારતા મને પ્રતીતિ થઈ છે. " ગાધીજીનુ સમાધાન ન થયુ હોત તો ગાધીજીએ ખ્રિસ્તી ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો હોત અને ખ્રીસ્તી થયા હોત તો સત્યાગ્રહનુ અને સ્વરાજ્યનું દર્શન હિંદુસ્તાનને કોણ કરાવત ?

હુ ૧૯૩૬ની સાલમા રાયચંદભાઈના ગ્રંથોનું અધ્યયન કરી રહ્યો હતો. ત્યારે પૂ વિનોબાજીએ મને એક કાગળ લખેલો તેમા રાયચંદભાઈ વિષે આ પ્રમાણે જણાવેલુ "૧૯૧૬ની સાલમા રાયચંદભાઈનું ' અપૂર્વ અવસર ' કાવ્ય વાચેલું. મને એ કાવ્ય ગમેલુ ૧૯૧૯ની સાલમા રાયચદભાઈની ' મોક્ષમાળા ' વાચી. એ ચોપડી પણ મને ગમી મુમુક્ષુને માટે તેમાથી ઘણું ભાથું મળી શકે એમ છે. પછી ૧૯૩૨ની સાલમા જેલમા હતો ત્યારે તેમના બે ગ્રંથો નાગરી લિપિમા છાપેલા તે મારા હાથમાં આવ્યા અને જોઈ ગયો.

ગાધીજીના મનમા હિંદુ ધર્મ વિષે શંકા પેદા થઈ તે વખતે હિંદુ ધર્મમા શ્રદ્ધા ટકાવી રાખવા સારુ રાયચંદભાઈ નિમિત્ત બન્યા એ એમનુ સર્વોત્તમ કાર્ય ગણી શકાય વાસ્તવમા મારા મત પ્રમાણે **આત્મદર્શનની તાલાવેલી જેના મનમાં રહી છે તે માણસનું કેવળ જીવવું એ જ મહાન સેવા છે.**

આમ વિચાર કરતા શ્રીમદ્ એક મહાન પુરુષ થઈ ગયા. મારી ઉપર તેમનો ઘણો ઉપકાર છે. આ શુભ અવસરે તેમને નમન કરી વિરમુ છુ.

શરીર કોનુ છે ? મોહનુ છે, માટે અસંગ ભાવના રાખવી યોગ્ય છે

વિવેક– [ ] [ ] દૃષ્ટિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

આયુષ્યનુ પ્રમાણ આપણે જાણ્યુ નથી,
બાલાવસ્થા અસમજમા વ્યતીત થઈ;
માનો કે ૪૬ વર્ષનું આયુષ્ય હશે,
અથવા વૃદ્ધતા દેખી શકીશુ એટલુ આયુષ્ય હશે;
પણ તેમાં ગિથિલ દશા સિવાય બીજુ કંઈ જોઈ શકીશું નહીં
હવે માત્ર એક યુવાવસ્થા રહી.
તેમા જો મોહનીય બળવત્તરતા ન ઘટી તો
સુખથી નિદ્રા આવશે નહીં,
નીરોગી રહેવાશે નહી,
માઠા સંકલ્પ–વિકલ્પ ટળશે નહીં,
અને ઠામ ઠામ આથડવું પડશે,
અને તે પણ રિદ્ધિ હશે તો થશે.
નહી તો પ્રથમ તેનું પ્રયત્ન કરવુ પડશે.

તે ઇચ્છા પ્રમાણે મળી ન મળી તો એક બાજુ રહી,
પરંતુ વખતે પેટ પૂરતી મળવી દુર્લભ છે.

તેની જ ચિંતામાં, તેના જ વિકલ્પમાં અને તે મેળવીને સુખ ભોગવીશું એ જ સંકલ્પમા, માત્ર દુઃખ સિવાય બીજુ કંઈ દેખી શકીશું નહીં.

એ વયમા કોઈ કાર્યમા પ્રવૃત્તિ કરતા ફાવ્યા તો એકદમ આખ તીરછી થઈ જશે

ન ફાવ્યા તો લોકનો ભેદ અને પોતાનો નિષ્ફળ ખેદ બહુ દુઃખ આપશે.

પ્રત્યેક વખત અપયશ હશે તો તેને ટાળવાના ભયવાળો,
લેણુ હશે તો તેને લેવાના ભયવાળો,
દેણુ હશે તો તેની હાયવોયના ભયવાળો,
સ્ત્રી હશે તો તેની .....ના ભયવાળો,
નહીં હોય તો તેને મેળવવાના ખ્યાલવાળો,
ઓછી રિદ્ધિ હશે તો વધારેના ખ્યાલવાળો,
વધારે હશે તો તેને બાથ ભરવાના ખ્યાલનો,
એમ જ પ્રત્યેક સાધનો માટે અનુભવ થશે.

ક્રમે કે વિક્રમે ટૂંકામા કહેવાનુ કે,
સુખનો સમય હવે કયો કહેવો ?
બાલાવસ્થા ?
યુવાવસ્થા ?
જરાવસ્થા ?
નીરોગાવસ્થા ?
રોગાવસ્થા ?
ધનાવસ્થા ?
નિર્ધનાવસ્થા ?
ગૃહસ્થાવસ્થા ?
અગૃહસ્થાવસ્થા ?

એ સર્વ પ્રકારની બાહ્ય મહેનત વિના અનુત્તર અંતરગ વિચારણાથી જે વિવેક થયો તે જ આપણને બીજી દૃષ્ટિ કરાવી, સર્વ કાળને માટે સુખી કરે છે.
એટલે કહ્યુ શુ ? તો કે વધારે જિવાશું તો પણ સુખી,
ઓછુ જિવાશુ તો પણ સુખી,
પાછળ જન્મવુ હોય તોપણ સુખી,
ન જન્મવુ હોય તોપણ સુખી.

પત્રાંક ૧૫૭/૨

મનને વશ કર્યું તેણે જગતને વશ કર્યું.

સાક્ષાત્ સદ્ગુરુને વિજ્ઞપ્તિ

(ધનાશ્રી)

તારાં દર્શન માત્રથી દેવ, ભ્રમણા ભાગી રે,
મેં તો લોક લાજની કુટેવ, સર્વે ત્યાગી રે ૧

સહજાત્મનું નિરખી સ્વરૂપ, ઠરે છે નેણા રે,
રૂડાં લાગે છે રસકૂપ, વહાલા તારાં વેણા રે. ૨

મે તો પ્રીતિ કરી પ્રભુ સાથ, બીજેથી તોડી રે,
હવે શ્રી સદ્ગુરુ સંઘાત, બની છે જોડી રે ૩

મે તો પરહર્યા પટ આઠ, નથી કાંઈ છાનો રે;
મેં તો મેલ્યો સર્વ ઉચાટ, માનો કે ના માનો રે ૪

મેં તો હૃદય રડાવી લોક, રાખ્યાં હતા રાજી રે,
હવે એમ ન બનશે ફોક, બદલી ગઈ બાજી રે ૫

તોડો દાસની આશનો પાશ, પૂરો આશા રે;
મને તો તમારા સુખરાશ, છે દૃઢ વિશ્વાસા રે ૬

જોઈ હૃદય નેત્ર વનક્ષેત્ર, પધારો પ્રીતે રે,
તારા રત્નત્રયની સાથ, રહો રસ રીતે રે. ૭

શ્રી રત્નરાજ સ્વામી

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને ગાંધીજી

શ્રી મુકુલભાઈ કલાર્થી

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અને મહાત્મા ગાંધીજી એ આજના યુગની બે પરમ સંત-વિભૂતિ સમાન છે. તેઓનાં જીવન આપણને પ્રેરણા આપનારા છે અને સત્પથે દોરનારા છે. સંત-સમાગમ એ પારસમણિ રૂપ છે થોડી ક્ષણનો પણ સંત-સમાગમ આપણા જીવનમાં આધ્યાત્મિક ચેતના મૂકી જાય છે અને આપણું જીવન ભર્યું ભર્યું કરી મૂકે છે. મહાત્મા ગાંધીજીના જીવન ઉપર પણ શ્રીમદ્જીએ કેવી ચિરસ્થાયી અસર પાડી હતી, એનો પરિચય કરીએ તો આપણને પણ એવા સંતપુરુષનો સમાગમ કરવાની સહેજે પ્રેરણા થઈ આવે. અને આવા પરમ સદ્ગુરુનો સમાગમ થઈ જતા આપણું અંતર પણ અહોભાવથી ગાતી ઊઠે :

'અહો ! અહો ! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર;
આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર.'

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર, ૧૨૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની અસર ગાંધીજીના જીવન પર પ્રબળ થઈ છે. ગાંધીજી એ વિશે કહે છે :

"મેં ઘણાના જીવનમાંથી ઘણું લીધું છે. પણ સૌથી વધારે કોઈના જીવનમાથી મે ગ્રહણ કર્યું હોય, તો તે કવિશ્રીના જીવનમાથી છે."

વળી અન્ય સ્થળે તેઓ લખે :

"મારી ઉપર ત્રણ પુરુષોએ ઊંડી છાપ પાડી છે—ટૉલ્સ્ટૉય, રસ્કિન અને રાયચંદભાઈ ટૉલ્સ્ટૉયની તેમના અમુક પુસ્તક દ્વારા અને તેમની સાથેના થોડા પત્રવ્યવહારથી; રસ્કિનની તેના એક જ પુસ્તક 'અનટુ ધિસ લાસ્ટ'થી, જેનુ ગુજરાતી નામ 'સર્વોદય' મે રાખ્યું છે; અને રાયચંદભાઈની તેમની સાથેના ગાઢ પરિચયથી"

એટલુ જ નહિ પણ ગાંધીજી તો એટલે સુધી કહે છે કે :—

'મારા જીવનમા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની છાપ મુખ્યપણે છે. મહાત્મા ટૉલ્સ્ટૉય તથા રસ્કિન કરતા પણ શ્રીમદે મારા ઉપર ઊંડી અસર કરી છે."

મહાત્મા ગાધીજીના આવા ઉદ્ગારો સાંભળીને શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી જેવી ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક વિભૂતિ સાથે તેમનો સમાગમ શી રીતે થયો અને તે કેમ વધારે ને વધારે ગાઢ બનતો ગયો એ વિષે જાણવાનું આપણને સહેજે મન થઈ આવે.

દુખનુ કારણ માત્ર વિષમાત્મા છે અને તે જો સમ છે તો સર્વ સુખ જ છે

ઈ. સ. ૧૮૯૧ના જુલાઈ માસમાં ગાંધીજી જ્યારે વિલાયતથી બૅરિસ્ટર થઈને હિંદ પાછા ફર્યા, ત્યારે મુંબઈમા તેમનો ઉતારો ડૉ. પ્રાણજીવનદાસ મહેતાને ત્યાં હતો. રાજચંદ્રજી એ ડૉ. પ્રાણજીવનદાસના વડીલ ભાઈ શ્રી પોપટલાલના જમાઈ થાય. એટલે દાક્તરે તેમની સાથે ગાંધીજીની ઓળખાણ પ્રથમ વાર કરાવી અને કહ્યું: "કવિ છતાંયે અમારી સાથે વેપારમાં છે, તેઓ જ્ઞાની છે; શતાવધાની છે."

કોઈએ તે વખતે ગાંધીજીને સૂચવ્યું કે, 'તમે રાયચંદભાઈને કેટલાક શબ્દો સંભળાવો અને એ શબ્દો ગમે તે ભાષાના હશે તો પણ તે જ ક્રમમા રાયચંદભાઈ પાછા કહી જશે.'

ગાંધીજીને આ સાભળીને આશ્ચર્ય થયું. એ પ્રસંગ વેળાની પોતાની સ્થિતિનો ખ્યાલ આપતા ગાંધીજી કહે છે:

"હું તો જુવાનિયો વિલાયતથી આવેલો મારા ભાષાજ્ઞાનનો પણ ડોળ, મને વિલાયતનો પવન ત્યારે કંઈ ઓછો નહોતો વિલાયતથી આવ્યા એટલે ઊંચેથી ઊતર્યા મેં મારું બધું જ્ઞાન ઠાલવ્યું અને જુદી જુદી ભાષાના શબ્દો પ્રથમ તો મે લખી કાઢયા—કેમ કે મને ક્રમ કયાં યાદ રહેવાનો હતો? અને પછી તે શબ્દો હુ વાંચી ગયો. તે જ ક્રમમાં રાયચંદભાઈએ હળવેથી એક પછી એક બધા શબ્દો કહી દીધા હુ રાજી થયો, ચકિત થયો, અને કવિની સ્મરણશક્તિ વિષે મારો ઊંચો અભિપ્રાય બંધાયો. વિલાયતનો પવન હળવો પાડવા સારુ આ અનુભવ સરસ થયો ગણાય."

રાયચંદભાઈને અંગ્રેજી જ્ઞાન બહુ ન હતું. તે વખતે તેમની ઉંમર પચીસથી ઉપર નહીં હોય. શ્રીમદ્જીની ઉંમરમા અને ગાંધીજીની ઉંમરમાં એક વરસ અને દશેક મહિનાનો જ ફરક હતો. ગાંધીજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૫ના ભાદરવા વદ બારસને દિવસે થયો હતો; જ્યારે શ્રીમદ્જીનો એમનાથી પહેલા સંવત ૧૯૨૪ની કાર્તિકી પૂર્ણિમાને દિવસે થયો હતો. આમ પોતાનાથી થોડાક જ મોટા અને ગુજરાતી શાળામાં થોડોક જ અભ્યાસ કરેલો હતો એવા રાજચંદ્રજીમાં આટલી અદ્ભુત સ્મરણશક્તિ, આટલું જ્ઞાન અને આટલુ તેમની આસપાસનાઓ તરફથી માન—એ જોઈને ગાધીજી તેમના પર મુગ્ધ બની ગયા.

આ પ્રસંગથી ગાધીજીને એ વાતની પ્રતીતિ થઈ કે, સ્મરણશક્તિ નિશાળમા નથી વેચાતી; જ્ઞાન પણ નિશાળની બહાર જો ઇચ્છા થાય— જિજ્ઞાસા હોય— તો મળે; અને માન પામવાને સારુ વિલાયત કે કયાય જવુ નથી પડતુ

પરંતુ અહીં એક વાત લક્ષમાં રાખવા જેવી છે કે, શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની માત્ર તીવ્ર સ્મરણશક્તિ જોઈને ગાધીજીને તેમના તરફ આદરભાવ ઉત્પન્ન નહોતો થયો. સ્મરણશક્તિ તો ઘણાની તીવ્ર હોય, તેથી અંજાવાની કશી જરૂર નથી. શાસ્ત્રજ્ઞાન પણ ઘણાને હોય. પણ જો તે સંસ્કારી ન હોય, તો તેમની પાસેથી ફૂટી બદામ પણ નથી મળતી સંસ્કાર સારા હોય ત્યાં જ સ્મરણશક્તિ અને શાસ્ત્રજ્ઞાનનો મેળાપ શોભે અને જગતને શોભાવે

ગાંધીજીએ તો પહેલી મુલાકાતે જ જોઈ લીધુ હતુ કે, શ્રીમદ્જી ચારિત્ર્યવાન અને સાચા જ્ઞાની હતા. તેમનુ શાસ્ત્રજ્ઞાન, તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર્ય અને તેમની આત્મદર્શન કરવાની ઉત્કટ ધગશ જોઈને જ ગાધીજી તેમના પ્રત્યે આકર્ષાયા હતા

શ્રીમદ્જી સાથે ગાધીજીનો પરિચય થયો એ વખતે શ્રીમદ્જી ઉચ્ચ આત્મસ્થિતિએ પહોચી ગયા હતા સાધારણ માણસમા ન જોવા મળે એવી અદ્ભુત શક્તિના દર્શન શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીમાં નાનપણથી થાય છે. એમનો આત્મા ઉચ્ચ કોટીનો હતો, એ વાતની પ્રતીતિ એમણે નાની વયમા મેળવેલી ભિન્ન ભિન્ન સિદ્ધિઓ પરથી આપણને થયા વિના રહેતી નથી.

બીજી બાજુએ, ગાધીજીની શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી સાથે પ્રથમ ઓળખાણ થઈ તે વખતની ગાધીજીની સ્થિતિ વિષે પણ જાણવું આવશ્યક છે. એ વિષે ગાધીજી પોતે જ કહે છે

“ અમે પ્રથમ મળ્યા તે વેળાની મારી આધ્યાત્મિક સ્થિતિ કેવળ જિજ્ઞાસુની હતી ઘણા પ્રશ્નો વિષે મનમા શંકા રહેતી . તે વેળા ધર્મ, હિંદુ ધર્મ, ગીતા વગેરે વિષે મને થોડું જ્ઞાન હતું માતાપિતા પાસેથી સહેજે પામ્યો હતો એની અહી વાત નથી કરતો મેં માર પ્રયત્નથી ધર્મ વિષે બહુ જાણ્યું હોય એમ નહોતુ. પણ મને ધર્મ વિષે જાણવાની ઉત્કંઠા રહેતી તેથી રાયચંદ-ભાઈનો સમાગમ મને ગમ્યો, ને તેમના વચનોની અસર મારી ઉપર પડી ”

વળી ગાંધીજી પોતાની ‘ આત્મકથા ’ માં પણ નોધે છે કે :–

“ (શ્રીમદ્) પોતે હજારોના વેપાર ખેડતા, હીરા મોતીની પારેખ કરતા. વેપારના કોયડા ઉકલતા; પણ એ વસ્તુ તેમનો વિષય નહોતી તેમનો વિષય–તેમનો પુરુષાર્થ–તો આત્મ–ઓળખ–હરિદર્શન હતો. પોતાની પેઢી ઉપર બીજી વસ્તુ હોય યા ન હોય, પણ કોઈ ને કોઈ ધર્મપુસ્તક અને રોજનીશી હોય જ. વેપારની વાત પૂરી થઈ કે ધર્મપુસ્તક ઊઘડે અને પેલી નોંધપોથી ઊઘડે. ...જે મનુષ્ય લાખોના સોદાની વાત કરી લઈ ને તુરત આત્મજ્ઞાનની ગૂઢ વાતો લખવા બેસી જાય, તેની જાત વેપારીની નહિ પણ શુદ્ધ જ્ઞાનીની છે તેમનો આવી જાતનો અનુભવ મને એક વેળા નહિ, પણ અનેક વેળા થયેલો.

“ મેં તેમને કદી મૂર્છિત નથી જોયા. મારી જોડે તેમને કશો સ્વાર્થ નહોતો. તેમના અતિ નિકટ સંબંધમા હું રહ્યો છુ. હું તે વેળા ભિખારી બૅરિસ્ટર હતો પણ જ્યારે હુ તેમની દુકાને પહોંચુ, ત્યારે મારી સાથે ધર્મવાર્તા સિવાય બીજી વાર્તા ન જ કરે આ વેળા જો કે મેં મારી દિશા જોઈ નહોતી. મને સામાન્ય રીતે ધર્મવાર્તામા રસ હતો એમ ન કહી શકાય, છતા રાયચંદભાઈની ધર્મવાર્તામા રસ આવતો.

“ ઘણા ધર્માચાર્યોને મળવાનો પ્રયત્ન મેં કર્યો છે. પણ જે છાપ મારા ઉપર રાયચંદભાઈએ પાડી તે બીજા નથી પાડી શક્યા તેમનાં ઘણા વચનો મને સોંસરાં ઊતરી જતા

“ તેમની બુદ્ધિને વિષે મને માન હતુ. તેમની પ્રમાણિકતા વિષે તેટલુ જ હતુ. ને તેથી હુ જાણતો હતો કે, તેઓ મને ઇરાદાપૂર્વક આડે રસ્તે નહિ દોરે ને પોતાના મનમાં હશે એવું જ કહેશે આથી મારી આધ્યાત્મિક ભીડમાં હુ તેમનો આશ્રય લેતો ”

એવી આધ્યાત્મિક ભીડનો મહત્ત્વનો પ્રસંગ ગાધીજી જ્યારે દક્ષિણ આફ્રિકામા હતા ત્યારે આવ્યો હતો ગાધીજીના કેટલાક ખ્રિસ્તી મિત્રો તેમને ખ્રિસ્તી થવા સમજાવી રહ્યા હતા. તે વેળા ગાધીજીના અંતરમા ધર્મ-મંથન જાગ્યું હતુ. ખ્રિસ્તી ધર્મનુ અવલોકન કરતા ગાધીજીને એ ધર્મ સંપૂર્ણ તથા સર્વોપરી ન લાગ્યો. તેમણે પોતાના એ અંગેના વિચારો પોતાના ખ્રિસ્તી મિત્રો સમક્ષ રજૂ કર્યા પરંતુ તેઓ ગાંધીજીના મનનુ સમાધાન થાય એ રીતે એનો ઉકેલ લાવી શક્યા નહિ.

પરંતુ તે વેળાએ ગાધીજી જેમ ખ્રિસ્તી ધર્મનો સ્વીકાર કરી શકતા ન હતા, તેમ હિંદુ ધર્મની સંપૂર્ણતા વિષે અથવા તેના સર્વોપરીપણા વિષે પણ નિર્ણય પર આવી શકતા ન હતા હિંદુ ધર્મની ત્રુટીઓ તેમની નજર આગળ તર્યા કરતી હતી.

તદુપરાંત, જેમ ખ્રિસ્તી મિત્રો તેમના ઉપર અસર કરવા મથી રહ્યા હતા, તેમ મુસલમાન મિત્રોનો પણ પ્રયત્ન હતો કે, ગાંધીજી ઇસ્લામનો અભ્યાસ કરે તેઓ તેમને એ ધર્મની ખૂબીઓ પણ અવારનવાર સમજાવવા મથતા હતા

દેહધારીને વિટંબના એ એક ધર્મ છે, ત્યાં ખેદ કરીને આત્મવિસ્મરણ શુ કરવું ?

ગાધીજી આ બધી વસ્તુથી મૂંઝાઈ ગયા. છેવટે તેમણે પોતાની આ મુસીબતો શ્રીમદ્ આગળ મૂકી. તેમણે હિંદુસ્તાનના બીજા ધર્મશાસ્ત્રીઓ સાથે પણ પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યો. તે લોકોના જવાબો આવ્યા પણ રાજચંદ્રજીના પત્રથી જ તેમને કંઈક શાતિ થઈ. શ્રીમદ્જીએ ગાધીજીને ધીરજ રાખવા ને હિંદુધર્મનો ઊંડો અભ્યાસ કરવા ભલામણ કરી. વળી તેમણે કેટલાક પુસ્તકો જેવા કે, 'પંચીકરણ', 'મણિરત્નમાળા', 'યોગવાસિષ્ટ'નું મુમુક્ષુ પ્રકરણ વગેરે ગાધીજીને મોકલ્યા

ગાધીજીએ બધા પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાચ્યા વળી જે કંઈ વખત બચતો એનો ઉપયોગ તેઓ ધાર્મિક વાચનમા કરવા લાગ્યા તેમણે શ્રીમદ્ સાથેનો પત્રવ્યવહાર જારી રાખ્યો હતો. શ્રીમદ્ પણ તેમને યોગ્ય દોરવણી આપતા હતા. પરિણામે ગાધીજીનો હિંદુ ધર્મ પ્રત્યેનો આદર વધ્યો અને એની ખૂબી તેઓ સમજવા લાગ્યા.

અહીં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની ઉદાર દૃષ્ટિ વિષે જાણવુ જરૂરી થઈ પડશે આમ તો શ્રીમદ્જીનો પક્ષપાત જૈન દર્શન તરફ હતો પરંતુ બીજા ધર્મો પ્રત્યે તેમને અનાદર નહોતો. વેદાત પ્રત્યે પક્ષપાત પણ હતો. પણ ગાધીજી સાથે ધર્મ અંગે ચર્ચા કરતા તેમણે કોઈ દિવસ એવું કહ્યું નથી કે, ગાંધીજીએ મોક્ષ મેળવવા ખાતર અમુક ધર્મને અવલંબવો જોઈએ. શ્રીમદ્જીએ તેમને પોતાનો આચાર સમજવાનું પોતાનો અંતરાત્મા જે પ્રમાણે દોરે એ પ્રમાણે જીવન વિષે વિચારવાનું જ કહ્યુ હતુ. શ્રીમદ્જીએ સૂચવેલા પુસ્તકો પણ મુખ્યત્વે હિંદુ ધર્મના જ હતા; કારણ કે ગાંધીજી પણ હિંદુ ધર્મની ખૂબીઓ સમજવા પ્રયત્ન કરતા હતા. તેથી તેમની મૂંઝવણ દૂર થાય અને તેમને સાચું માર્ગદર્શન મળે એ વાત લક્ષમા રાખીને જ શ્રીમદ્જીએ તેમને દોરવણી આપવાનુ રાખ્યુ હતું જો શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની જગ્યાએ બીજુ કોઈ હોત તો જિજ્ઞાસુની આવી ધર્મસંકટની વેળાનો લાભ ઉઠાવીને એના મન પર પોતાના મંતવ્યો, માન્યતા કે વિચારોને જોરશોરથી ઠોકી બેસાડવા જ તેણે પ્રયત્ન કર્યો હોત. પરંતુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી એવા દુરાગ્રહોથી અલિપ્ત હતા.

આમ, સમય જતાં ગાધીજીનો શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી સાથેનો પ્રત્યક્ષ પરિચય ગાઢ બનતો ગયો હતો અને શ્રીમદ્જી ૩૩ વર્ષની વયે વિદેહ પામ્યા ત્યા સુધી કાયમ રહ્યો હતો, અને તેઓશ્રીના ઉન્નત, આધ્યાત્મિક, નિર્મળ જીવનનો પ્રભાવ ગાધીજીના ચિત્ત પર એટલે સુધી પડેલો કે, એક વાર ગાધીજીને પણ થયું હતુ કે, 'હું એમને મારા ગુરુ બનાવુ'

આવા મહાન પુરુષોના જીવન પ્રેરક સમાગમનો વિચાર કરતા સાચા સદ્ગુરુની શક્તિનો આપણને સહેજે ખ્યાલ આવે છે અને આપણુ અંતઃકરણ કૃતજ્ઞભાવે બોલી ઊઠે છે :

"પરમ પુરુષ પ્રભુ સદ્ગુરુ, પરમ જ્ઞાન સુખધામ;
જેણે આપ્યું ભાન નિજ, તેને સદા પ્રણામ"

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાક ૨૬૬

"I saw him thus absorbed in godly pursuits in the midst of bussiness, not once or twice, but very often I never saw him lose his state of equipoise There was no bussiness or other selfish tie that bound him to me, and yet I enjoyed the closest association with him .. I must say that no one else has ever made on me the impression that Raychandbhai did His words went of straight home to me"

—Mahatma Gandhiji

ઈશ્વર પર વિશ્વાસ રાખવો એ એક સુખદાયક માર્ગ છે

જયંતિ-પ્રણામ

શ્રી બ્રહ્મચારીજી ગોવર્ધનદાસજી

વીસમી સદીના આત્મધર્મ—શૂરવીર, વીર, વીર;
રહ્યા જે આત્મશુદ્ધિમા ધીર, ધીર, ધીર,
જ્ઞાનાવતાર ગુરુ રાજચંદ્ર તો ધરે પૂર્વભવ જ્ઞાન;
વયે બાળ પણ વૃદ્ધ જ્ઞાનમા, કરતા શતાવધાન .વીસમી ૧

કૌમુદી યોગે શશી શો શોભે, નિર્મળ નભમા રમ્ય,
તેમ મુમુક્ષુ — મન મંદિરે, રાજચંદ્ર અગમ્ય વીસમી ૨

તારામંડળ સમ સૌ ભક્તો કેરાં પ્રગટ્યાં ભાગ્ય,
ઊંઘ અનાદિ મોહ તણી તજી, બન્યા બધા સુજાગ્ય વીસમી ૩

બાર ભાવના બોધી ત્યારે, વૈરાગ્યે બીજા રામ,
રચી દિન ત્રણમાં મોક્ષની માળા, રહી ઉરે નિષ્કામ .વીસમી ૪

મુંબઈ જેને સ્મશાન સમ વળી, ઉપાધિ સમાધિ મનાય,
દેહ રહિત કે દેહ સહિત છે, ભાન રહે ન જરાય .વીસમી ૫

અંતર્સંશોધન ઉભરાતાં કદી, હાથ—નોંધ લખાય,
મત મતાંતર — ત્રાસ રડાવે, દયા અતિ ઉભરાય.. વીસમી ૬

જૂઠાભાઈ, સૌભાગ્યભાઈ વળી, અંબાલાલ, લઘુરાજ;
પત્રો દ્વારા અમૃત પીતા, સર્યાં સર્વના કાજ .વીસમી ૭

આત્મસિદ્ધિ — રચના બે ઘડીમા, ષટ્દર્શનનો સાર,
કૃપા — કટાક્ષે મહાપુરુષ તો, કરે ધર્મ — ઉદ્ધાર વીસમી ૮

આત્મસાધના ઉત્તરસંડે, આત્મસિદ્ધિ નડિયાદ,
આણંદ, કાવિઠા, વસો, ખેડા, ખંભાત ને પેટલાદ . વીસમી ૯

ધર્મપુરનાં જંગલ સેવ્યાં, વળી કાઠિયાવાડ,
વવાણીયામાં જન્મ ધર્યો, તે ધન્ય વાણિયા ગામ .વીસમી ૧૦

દેહ છતા જે દેહાતીત તે રાજચંદ્ર ગુરુ નામ,
પૂર્ણાનંદી પ્રભુ ચરણમાં હો અનંત પ્રણામ,
છે અનંત સુખનું ધામ વીસમી ૧૧

સત્પુરુષના અંતઃકરણે આચાર્યો કિંવા કહ્યો તે ધર્મ

અતીન્દ્રિય જ્ઞાની શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ડૉ. ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અર્વાચીન કાળમા થઈ ગયેલા એક લોકોત્તર પુરુષ છે. આપણાં પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં વર્ણવાયેલાં લોકોત્તર પુરુષના અનેક લક્ષણો એમના જીવનમા ચરિતાર્થ થયેલા છે. પણ જૂના સમયમાં વિવિધ માનવ-રત્નોની જેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જીવનકથા કિંવદન્તીઓના જાળામા ગુંચવાયેલી નથી. એમના સંપર્કમા અને પરિચયમાં આવેલી અનેક વ્યક્તિઓ હજી વિદ્યમાન છે. એમની સર્વદેશીય અને સંપૂર્ણ નહિ તો પણ તથ્યપૂર્ણ અને વિશ્વસનીય જીવનકથાઓ આલેખાઈ છે. કેવળ આનુમાનિક કે કાલ્પનિક વાતો એમા નહિવત્ છે.

શ્રીમદ્‌ના અતીન્દ્રિયજ્ઞાનના અનેક પ્રસગો કુટુબીઓ, સમાગમીઓ કે ઉપાસકોના અનુભવમા આવ્યા છે અને જીવનકથાઓમાં કે સંસ્મરણોમા નોધાયા છે "લેખકના પોતાના અનુભવમા ન હોય અથવા એના જ્ઞાનની કક્ષાને સભવિત ન લાગે એવી બિનાઓ પણ ઐતિહ્ય પ્રમાણોથી નીપજતી હોય તો તેમને જીવન ચરિત્રના લેખનમાં છોડી શકાય નહિ એવો આધુનિક ઐતિહ્ય પરીક્ષકોનોય મત છે" (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન સાધના" નુ શ્રી રસિકલાલ છો. પરીખનુ પુરોવચન પૃ. ૧૪)

સામાન્ય જનસમાજ જેને "ચમત્કાર" લેખે પ્રશસે છે અને કેટલાક આધુનિક વૈજ્ઞાનિકો જેને વહેમ, ભ્રાન્તિ, દિવાસ્વપ્ન જેવાં નામોથી ઉલ્લેખે છે એવા અતીન્દ્રિય જ્ઞાનના પ્રસંગો કે ઘટનાઓ આજે પણ સમાજમા કેટલેક સ્થળે વર્ણવાતા સભળાય છે. એની ચકાસણી એ અભ્યાસ અને સશોધનનો એક જુદો પ્રદેશ છે પણ શ્રીમદ્‌ના જ્ઞાની જીવનમા વર્ણવાયેલા વિવિધ પ્રસગો વિષે શું કહીશું ? શ્રીમદે પુનર્જન્મનો વિષય પોતાના અનુભવથી સિદ્ધ ગણ્યો છે, અને તદનુસાર વિધાન પોતાના શબ્દોમા જ કર્યું છે. શ્રીમદ્‌ના જીવનની કેટલીક ઘટનાઓનો મેળ શાસ્ત્રોક્ત, અવધિ અને મન:પર્યવ જ્ઞાન સાથે જ બધ બેસે કથાનુયોગમાં વર્ણવેલી વાતો હોત તો સાહિત્ય વિવેચકો, ઐતિહાસિકો કે મનોવૈજ્ઞાનિકોને એના અર્થદર્શનનુ ફાવતું સ્વાતંત્ર્ય કદાચ રહેત, પણ અહી એ શકય નથી.

આપણાં શાસ્ત્રોમા વર્ણવાયેલી, અતીત કાળના જ્ઞાનીઓના જીવનમા પ્રત્યક્ષ થયેલી, ઇન્દ્રિયોથી અગોચર એવી આત્માની શક્તિઓના પ્રવર્તનના અભ્યાસ અને સશોધન શું શકય નથી ? 'પેરા-સાઇકોલોજી" ના અભ્યાસીઓ એ માટે પ્રયત્નશીલ છે એમ હુ સમજુ છુ પણ આપણા પુરાતન મનો-વિજ્ઞાન દ્વારા ચકાસણી કરીને એના રહસ્યો અંશત : પણ સમજી કે સમજાવી શકાય તો સમસ્ત વિશ્વની એ મોટી સેવા ગણાશે એમ કહેવામા અત્યુક્તિ નથી શ્રીમદ્ જેવા લોકોત્તર મહાત્માઓના જીવનના એક દેશનું આલેખન તથા એની સાચી સમજણ એ દ્વારા સુકર થશે. સામાન્ય જનતામા ઇન્દ્રિયાતીત જ્ઞાનના સૂચક પ્રસંગો પછી 'ચમત્કાર' રૂપ નહિ રહે, પણ ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માની શક્તિના આવિષ્કાર તરીકે સમજાશે તથા સાધનાનો માર્ગ કંઈક સ્પષ્ટતર થશે

રાગ વિના સંસાર નથી, અને સસાર વિના રાગ નથી

ઝેરી પ્રાણીઓને પણ ન મરાય

શ્રી શંકરલાલ બેન્કર

જેલમા ગાંધીજી એક દિવસ સવારે મને કહેવા લાગ્યા કે, "આજે આખી રાત હું ઊંઘ્યો નથી" મે પૂછ્યું "કેમ શી તકલીફ થઈ હતી?" એટલે કહેવા લાગ્યા : "હુ સૂવા ગયો પછી થોડીવારમા પાછળની જાળીમા કંઈક અવાજ થવા લાગ્યો ત્યા નજર ગઈ ને જોઉં છુ તો સાપ જેવુ કોઈ પ્રાણી નજરે પડ્યુ."

ધર્મસંકટ :

મેં કહ્યુ "તો વોર્ડરને બોલાવવો હતો." એટલે ગાંધીજીએ કહ્યું : "એ તો હું યે સમજું, ને તેને બોલાવુ એટલે તે બીજા વોર્ડરને કહે. પરિણામે તે બધા આવે તો સાપને મારી નાખે ને એ કાર્ય સારું ન કહેવાય. મેં તો વિચાર એવો કર્યો કે એ અંદર આવી કરડવાનો હોય તો ભલે કરડે પણ વોર્ડરને તો નહીં જ બોલાવુ પણ પછી મને વિચાર આવ્યો કે જો ન બોલાવુ ને અંદર આવી મને કરડે તો મારું તો જે થવાનું હોય તે થાય. પણ જો સાપ બહાર ચાલ્યો જાય ને ઝેરી હોય ને વોર્ડરને કરડે તો તેનું તો મોત જ નીપજે એટલે મને પ્રશ્ન થયો કે આ પરિસ્થિતિમા મારો ધર્મ શો છે? જો નથી કહેતો તો વોર્ડરનો જાન જોખમમાં મુકાય છે ને કહુ તો વોર્ડર તેને જરૂર મારી નાખે"

મે પૂછ્યુ : "પછી શુ થયું?"

શંકા દૂર થઈ :

ગાંધીજીએ કહ્યુ : "મારા મનમા એવી ગડમથલ ચાલી રહી હતી એવામાં ચંદ્રમા ઉપર આવ્યો ને લોગેજોગે એ જાળિયા ઉપર ચાંદનીનુ અજવાળું પડ્યુ ને મેં જોયું તો પેલું ટોકું તે સાપનુ નહિ પણ કાચડાનુ હતું પછી તો હું ઊંઘ્યો, પણ અડધી રાત આમ ગડમથલમા ચાલી ગઈ હતી."

મેં કહ્યુ "સાપ જેવા ઝેરી પ્રાણીને તો મારી નાખવા જરૂરી જ ગણાય, તેમ ન કરો તો કેમ ચાલે? આવા વિચારો બરાબર લાગતા નથી."

રાજચંદ્રજીની અસર :

એ સાંભળી ગાંધીજી બોલ્યા "ઘણા વર્ષો પર મારા વિચાર પણ એવા જ હતા. હિંસક પ્રાણી હોય તેનો નાશ કરવો જોઈએ એમ લાગતું. પણ તે વિષે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી જોડે પત્રવ્યવહાર થયો. મેં તેમને લખ્યું કે વાઘ કે સિંહ જેવું હિંસક પ્રાણી આપણને કરડવા આવે તો આપણે એને મારવુ કે નહીં? એમનો જવાબ આવ્યો કે એ પ્રશ્ન વિચારતાં આપણે એ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કે જેમ આપણને આપણો જીવ વહાલો છે તેમ એ પ્રાણીઓને પણ પોતાનો જીવ વહાલો હોય છે. તેથી ખરી અહિંસા તો આપણને એ જ બતાવે કે આપણુ ગમે તે થાય પણ તેને ન મારવુ જોઈએ." ટૉલ્સ્ટોય, રસ્કિનની સાથે રાજચંદ્રજીના વિચારોની પણ મારા મન પર અસર પડી છે."

અનુસંધાન પાન ૩૪ પર

મૈત્રી - સર્વ જગતથી નિર્વૈર બુદ્ધિ

શતાબ્દી—અંજલિ

શ્રી રાવજીભાઈ
છ. દેસાઈ

(આવ્યુ આવ્યુ અનુપમ નાવ ભવજલ તરવાને...એ દેશી)

ઊગ્યો ઊગ્યો સોનાનો સૂર્ય આજ અમારે રે;
વિસ્તારી જ્ઞાન પ્રકાશ, પ્રભુ નિસ્તારે રે.

દેવ દિવાળી પૂર્ણચન્દ્ર સમ રાજચંદ્ર અવતાર રે,
ભારતના અધ્યાત્મગગનમાં, દિવ્ય જ્યોતિ ઝલકાર ..પ્રભુ ૧

જન્મ શતાબ્દી મહોત્સવ આજે, આનંદ ઊર્મિ અપાર રે,
ધન્ય ધન્ય નર રત્ન ! અર્પીએ, સ્મરણાંજલિ જયકાર ..પ્રભુ ૨

યુગપ્રધાન શ્રી રાજચદ્ર પ્રભુ, મોક્ષાર્થી શિરતાજ રે,
શાસન વીરતણું શોભાવી, સાર્યાં ભવિજન કાજ . પ્રભુ ૩

આ કળિકાળ ઝાળથી બળતા, ભવિજન મનવિશ્રામ રે,
રાજચન્દ્ર તત્ત્વજ્ઞ શિરોમણિ, પ્રગટયા બીજા રામ પ્રભુ ૪

લઘુવયથી અંતરમા ઉલસ્યો, અદ્ભુત તત્ત્વ પ્રકાશ રે,
આત્મદશા દિન દિન ઉલસંતી, સહજ સ્વરૂપ વિલાસ.. પ્રભુ ૫

જન્મ જરા મરણાદિ દુ ખથી, વ્યાપ્ત સકલ સ સાર રે,
ત્રિવિધ તાપથી બળતા ભવિને, જ્ઞાની પરમ આધાર . પ્રભુ ૬

શ્રીમદ્ રાજ શશિસમ શીતળ, શાંતિ સુધા ઝરનાર રે,
દેહ છતાં ય વિદેહી દશા શી ! અહો જ્ઞાન અવતાર !.. પ્રભુ ૭

શ્રદ્ધા પરમ દુલ્લહા પ્રભુની, એક નિષ્ઠ અનન્ય રે,
તુજ આજ્ઞા, તુજ ભક્તિ, શરણ તુજ, જે સેવે તે ધન્ય ..પ્રભુ ૮

તુજ આજ્ઞા આરાધક પામ્યા, શ્રી લઘુરાજ સ્વસિદ્ધિ રે,
શ્રી સુભાગ્ય, સત્યાભિલાષી, અબાલાલ પ્રસિદ્ધિ . પ્રભુ ૯

તુજ આજ્ઞા આરાધક પામે, બોધિ સમાધિ સાર રે,
તુજ આશ્રય આ કાળે એક જ, ભવિને પરમ આધાર...પ્રભુ ૧૦

ભવદરિયો બહુ દુ ખથી ભરિયો, તરવાનો આ દાવ રે,
રાજ વર્યા જીવન્મુક્તિ સુખ, ભવ્ય ભજી લ્યો લહાવ...પ્રભુ ૧૧

પાન ૩૩ થી ચાલુ

શ્રીમદ્જીના પત્રમાં આ મૂળપ્રશ્નોત્તર નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રશ્ન ૨૭ મો : મને સર્પ કરડવા આવે ત્યારે મારે તેને કરડવા દેવો કે મારી નાખવો ? તેને બીજી રીતે દૂર કરવાની મારામાં શક્તિ ન હોય એમ ધારીએ છીએ

ઉત્તર 'સર્પ તમારે કરડવા દેવો એવું કામ બતાવતા વિચારમા પડાય તેવું છે. તથાપિ તમે જો 'દેહ અનિત્ય છે' એમ જાણ્યુ હોય તો પછી આ અસારભૂત દેહના રક્ષણાર્થે, જેને દેહમા પ્રીતિ રહી છે એવા સર્પને, તમારે મારવો કેમ યોગ્ય હોય ? જેણે આત્મહિત ઇચ્છવું હોય તેણે તો ત્યા પોતાના દેહને જતો કરવો એ જ યોગ્ય છે, કદાપિ આત્મહિત ઇચ્છવુ ન હોય તેણે કેમ કરવુ ? તો તેનો ઉત્તર એ જ અપાય કે તેણે નરકાદિમા પરિભ્રમણ કરવું, અર્થાત્ સર્પને મારવો એવો ઉપદેશ કયાંથી કરી શકીએ ? અનાર્યવૃત્તિ હોય તો મારવાનો ઉપદેશ કરાય તે તો અમને તમને સ્વપ્ને પણ ન હોય એ જ ઇચ્છવા યોગ્ય છે

પત્રાંક ૫૩૦

જ્ઞાનમા રૂડુ દેખાડવા મુમુક્ષુ કઈ આચરે નહી, પણ રૂડુ હોય તે જ આચરે

જયંતિ પ્રવચન

માંથી

મહાત્મા ગાંધીજી

શ્રાવક છતાં શ્રાવક અને વૈષ્ણવના વાડાની પાળ જઈ પ્રાણીમાત્ર સાથે અભેદ સાધનારા, મોક્ષને કિનારે પહોંચેલા, વણિક છતાં, ધનપ્રાપ્તિની શક્તિ છતાં, ધનપ્રાપ્તિ માટેના સાહસ છોડી ઈશ્વરપ્રાપ્તિના સાહસ સાધનારા, આધુનિક જમાનાના એક ઉત્તમોત્તમ દિવ્ય દર્શન કરનારા, રાયચંદભાઈનું આજના જેવા સમયે કીર્તન કરવાનો અમૂલ્ય લાભ મળે એ કેવું સદ્ભાગ્ય !

સાહસ તે કોણ કરે, અને શા સારુ કરે ? સાહસ વ્યભિચાર માટે ય થાય. સ્ત્રીને માટે ય થાય, ધનને માટે ય થાય, પણ એ તો કૂવામાં પડવાના સાહસ બરાબર છે. સાહસ તો તરી જવાને માટે કરવાનું છે. પુરુષાર્થ તો આત્મદર્શનને માટે હોય. વેપાર તો એવા ખેડીએ કે જેમાં કોઈનો અપરાધ ન કરીએ જેમાં કોઈની કોડી લેવાપણું ન હોય. મારી સાથે બેસનારા, પહેલે જ દિવસે જેમની સાથે હું વાતો કરતો હતો તેવા કરોડાધિપતિઓના "સગા દીઠા મેં શાહઆલમના ભીખ માંગતા શેરીએ" ના હાલ થયા છે. ત્યારે જે વસ્તુ ક્ષણિક છે તેના ઉપર આટલા વ્યવસાય શા, ઢોંગ શા, ચાળા શા ? સાહસ તો પરમાત્માનો મહિમા જોવામાં અને ગાવામાં કરવું. પરમાત્માની લીલા નિહાળવામાં દીવાના બનવું એ સાચું સાહસ આ આકાશમાં ચમકતા અનેક તારાઓ કોનો પ્રકાશ વિસ્તારે છે ? એની શોધમાં ને શોધમાં જન્મારા ચાલ્યા જાય તે સાર્થક છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે મરણ કાળે અસહ્ય દુઃખ ભોગવ્યું, પણ તેમને તે દુઃખનો વિચાર ન હતો, તેમને તો તે વેળા ઈશ્વરદર્શનની જ તાલાવેલી લાગેલી હતી. આજે મારી જિંદગીમાં વિનય સાથે કડવી વાતો સંભળાવવાનો મારે પ્રસંગ આવ્યો છે ત્યારે એવા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું સ્મરણ કરીને, તેમની અહિંસાની સ્તુતિ કરીને, હું સદ્ભાગી બનું છું જે વસ્તુ આત્માને દૂધ જેવી દેખાય છે તેવી જગતમાં કોઈનો પણ ડર રાખ્યા વિના પ્રગટ કરવાની શક્તિ આપણે એ પુરુષના સ્મરણમાંથી આજે મેળવીએ. ડર એક માત્ર ચૈતન્યનો રાખીએ; ચોવીસે કલાક, રખેને હમેશા ખબરદારી કરનારો ડુભાશે તો નહિ એવી ચિંતા રાખીએ. રાજચંદ્રના જીવનમાંથી તેમની અનંત તપશ્ચર્યા શીખીએ. અને જે અનંત તપશ્ચર્યાને પરિણામે તેઓ ચૈતન્યની જ આરાધના કરતા શીખ્યા તે સમજીએ, અને આપણી અલ્પતા વિચારી, બકરી જેવા રંક બની, આપણામાં વિરાજતા ચૈતન્યને વિચારી સિંહ જેવા સમર્થ બનીએ તો જીવનનું સાર્થક છે.

સં. ૧૯૮૨
કારતક સુદ ૧૫ના

જે છૂટવા માટે જ જીવે છે તે બંધનમાં આવતો નથી.

સત્સંગ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—મોક્ષમાળા—પાઠ ૨૪

સત્સંગ એ સર્વ સુખનું મૂળ છે; સત્સંગ 'મળ્યો' કે તેના પ્રભાવ વડે વાંછિત સિદ્ધિ થઈ જ પડી છે. ગમે તેવા પવિત્ર થવાને માટે સત્સંગ શ્રેષ્ઠ સાધન છે; સત્સંગની એક ઘડી જે લાભ દે છે તે કુસંગના એક કોટ્યાવધિ વર્ષ પણ લાભ ન દઈ શકતાં અધોગતિમય મહા પાપો કરાવે છે, તેમજ આત્માને મલિન કરે છે. સત્સંગનો સામાન્ય અર્થ એટલો કે, ઉત્તમનો સહવાસ. જ્યાં સારી હવા નથી આવતી ત્યાં રોગની વૃદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્યાં સત્સંગ નથી ત્યાં આત્મરોગ વધે છે. દુર્ગંધથી કંટાળીને જેમ નાકે વસ્ત્ર આડું દઈએ છીએ, તેમ કુસંગથી સહવાસ બંધ કરવાનું અવશ્યનું છે; સંસાર એ પણ એક પ્રકારનો સંગ છે; અને તે અનંત કુસંગરૂપ તેમ જ દુઃખદાયક હોવાથી ત્યાગવા યોગ્ય છે. ગમે તે જાતનો સહવાસ હોય પરંતુ જે વડે આત્મસિદ્ધિ નથી તે સત્સંગ નથી. આત્માને સત્ય રંગ ચઢાવે તે સત્સંગ. મોક્ષનો માર્ગ બતાવે તે મૈત્રી. ઉત્તમ શાસ્ત્રમાં નિરંતર એકાગ્ર રહેવું તે પણ સત્સંગ છે. સત્પુરુષોનો સમાગમ એ પણ સત્સંગ છે. મલિન વસ્ત્રને જેમ સાબુ તથા જળ સ્વચ્છ કરે છે તેમ આત્માની મલિનતાને શાસ્ત્રબોધ અને સત્પુરુષોનો સમાગમ

જયંતિ-પ્રવચન

માંથી

આચાર્ય આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ

મરહૂમ રાજચંદ્રનું જીવન એક યથાર્થ મહાત્માનું જીવન હતું, તેમના જીવન ઉપર આપણે ખાસ લક્ષ રાખવું જોઈએ. આજકાલ ભણેલાઓમાં એવી ઘેલછા ચાલી છે કે દરેક મોટા લેખકના ગ્રંથો આપણે વાંચી લેવા જ જોઈએ. ખૂબ વાંચવું, ખૂબ લખવું અને ખૂબ છપાવવું એવો રોગ આજકાલ ફાટી નીકળ્યો છે પણ હું તેને વાજબી માનતો નથી. વિવિધ મહાત્માના ગ્રંથોમાં વિવિધ આદર્શો આપણે પ્રત્યક્ષ કરીએ છીએ અને એ આદર્શોની છાપ આપણા અંતઃકરણ ઉપર સ્થાયીરૂપે રહી શકતી નથી. દરેક ગ્રંથની અમુક એક બાજુ હોય છે. આવી અનેક બાજુઓનું પ્રતિબિંબ આપણે આપણા જીવનમાં પાડી શકીએ એ અસંભવિત છે. અંગ્રેજ વિદ્વાનોમાં અનેકને એક ચોક્કસ ગ્રંથકાર કે મહાત્મા પ્રત્યે ખાસ હૃદયભાવ હોય છે. તેઓ પોતાના આખા જીવન દરમ્યાન એ એક જ આદર્શને સેવવા મથે છે. આથી તેમને ઘણો લાભ મળે છે. આપણે એ વિલાયતનું અનુકરણ કરવું જોઈએ અને બની શકે તો એક જ મહાપુરુષના ગ્રંથને દૃષ્ટિ સન્મુખ રાખી તેનું મનન અને નિદિધ્યાસન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હું જો કે કોઈ ખાસ પ્રકારનો મતાગ્રહ ધરાવતો નથી, તો પણ મધુકરભાવે જે કંઈ ગ્રહણ કરવામાં આવે તેને હું વાજબી માનતો નથી. ગુજરાતના જાહેર જીવનમાં મારે જે અલ્પ સ્થાન છે તેને લક્ષમાં લઈ અને મારે શિરે જે જવાબદારી રહેલી છે તેનો વિચાર કરી મારે કહેવું જોઈએ કે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ગ્રંથને એક આદર્શરૂપે રાખવામાં આવે તો તેથી તેના ઉપાસકને અત્યંત લાભ થયા વગર રહે નહિ. એ ગ્રંથમાં તત્ત્વજ્ઞાનના ઝરણો વહ્યા કરે છે. એ ગ્રંથ કોઈ ધર્મનો વિરોધી નથી. કારણ કે તેની શૈલી બહુ ગંભીર પ્રકારની છે. હું આ ગ્રંથ વાંચવાની અને વિચારવાની સૌને વિનંતિ કરી મારું બોલવું સમાપ્ત કરું છું.

સં. ૧૯૮૩
કારતક સુદ ૧૫ ના

શ્રીમદ પ્રત્યે

શ્રી જગુભાઈ
મણિલાલ
શાહ

મંદાક્રાન્તા

રાત્રીએ જો રુદન કરશો, દિન વીતેલ માટે,
રે! તો ખોશો, રવિ ન મળતાં, તારલાની મઝા યે;
એવા એવા હ્રદય ભરીને, કલ્પનાના પ્રવાહે,
હંકારી'તી મમ જીવનની, નાવ સંસારભાવે.

વાટે, ઘાટે, વિજન વગડે, સ્વપ્નનાં કૈં પ્રદેશો,
ગાળે લીધા સ્વજન ગણીને માન, માયા, વિભાવો,
આશા, તૃષ્ણા સતત વળગ્યાં, પંથભેરુ બનીને,
આવી મારી ગુંચુંવાળી, વર્તના જે સ્વચ્છંદે.

મિથ્યા માગે મરુભૂમિ સમો માર્ગ એવો હતો ત્યાં,
પામ્યો તારો ભક્તિ જનના યોગથી સાથવારો;
ને વિશ્રામો અંતર મળ્યો, પુણ્ય કેરા પ્રભાવે,
જે નાનો તે નિત નિત વધ્યો, આજ એ યાદ આવે

મીઠા માર્ગ, ભવ અગનના, એકલો 'રાજ' તારો,
એવા યોગે જીવન જીવવું, શૂન્યમાં મૂલ્ય તારું.

SELF-FULFILMENT

Shrimad Rajchandra's Atmasiddhi Shastra

English version by
Fr-Francis X. Whitely SJ.

FOREWORD :

Anyone who launches his banque upon the waters of Jaina Philosophy is afloat upon a boundless ocean Nothing could be further from the truth than the ill-informed dictim of Dr Hopkins, fifty years ago Professor of Sanskrit at Yale; "The Jainas have no literature worthy of the name Actually in the reference-book I possess, the mere list of Jaina writers runs into fifty pages of close type, and what has been printed is probably only a fraction of what still lies undiscovered in thousands of Jaina libraries, in Maths throughout Saurastra and elsewhere Even one like myself who has barely touched the fringe of Jaina Philosophy cannot fail to be aware of its vast range

Well, the ATMASIDDHI-SHASTRA is a profound philosophical poem, breathing throughout the deep language of misticism Not unfrequently gives expression to what seem to be rather "intuitions" than more logical conclusions, intuitions so deep that perhaps even Shrimad Rajchandra himself would be hard put to it to elucidate them save to three to four of his most enlightened disciples. This being so, it would not be surprizing if the present translator has several times failed to do full justice to the Poet's thought To do that he has gone to the limit of his capacity, and has made stern efforts to exclude from an exact translation, any conceptions or beliefs of his own which might not be in line with those of the great Jaina Poet-Philosopher of Vavania For any inaccuracies or faults of translation he humbly begs the reader's indulgence, and begs the favour of having these mistakes pointed out, and if possible the favour of an exact and clear translation in these cases

PRELUDE :

Discerning not my inmost self, I suffered grief severe,
The guide divine who showed it me, prostrating I reverse 1

[illegible]

CORRUPT TIMES-MEANIGLESS RITUAL-BARREN BOOK-LEARNING

In these corrupted times of ours, Salvation's Path conceal,
For genuine Seeker's ponderings, I the path unseen reveal 2

Some in life-less ritual stuck, see there release of soul,
While some in barren learning trust-my eyes and heart condole 3

They wallow in external rite, internal change there's none,
They bar the path of knowledge true-"rubrician's" name have won 4

Bondage, release illusive are-this is how they talk,
They tread a path illusory, in barren learning walk 5.

Where in the heart Renouncement lacks, there soul-insight is not,
But where Renouncement's all the goal, the Last End is forgot 7

In every varying circumstance, the thing that's right perceive,
And aims to act accordingly-such Seeker True believe. 8

The one who—by True Mater's word—attains the light all-clear,
His Master (not there yet attained), he'll still as lord revere 19

Such the path of Reverence—declared the One All-Free,
That Path's design original, some favoured souls may see 20

But if the gains of Reverence, False Master dare to spoil,
He'll suffer fell Delusion's fate, and drown in life's turmoil, 21

True Aspirant should there be, he'll grasp the thought proposed,
But should there be Sectarian, he'll strike a line opposed. 22

No Sectarian will there be, who maketh Soul his aim,
The qualities of such a man, impartially I'll name. 23

THE SECTARIAN – 24 – 33

Each pious-faced benighted one, True Master will he rate,
While caste-religion's guru wins worship infatuate 24

The Jina's striking body, his audience-hall so great,
Suspends the zealot's reason, proclaims Jina complete. 25

At True Master's elbow e'en, he only acts for show,
Exalts the Master False-for vanity's mere glow,

Vain Tales of future States He reckons Scripture blest,
Vain forms of his religion, he deems Salvation's crest 27.

The Path misunderstanding, assumes the pride of vows,
Let End Supreme be missed but mundane praise arouse 28

Adopts the true mentality-"but just in word alone,"
Has lost Salvation's Path-nor means to it can own 29

Nor path of Knowledge scales, nor path of Means attains;
But with the lost soul of his clique, sunk deep in sin remains. 30

Souls like this in bigotry-(for self-conceit)—persist,
By cause of their unfitness, the Aim of Life they've missed 31.

Nor passions pacified, nor inner mastery,
Nor guileless mind nor evenness—unhappy bigot he. 32

I've painted the Sectarian—self-will to overthrow,
Now Seeker True you'll hear-soul's delectation know 33.

THE TRUE SEEKER—34—39

Saint—Hood is in Soul—Discernment—Guru's authentic line,
All else is clannish guide's deceit—there nought I see devine 34.

[illegible]

CORRUPT TIMES-MEANIGLESS RITUAL-BARREN BOOK-LEARNING

In these corrupted times of ours, Salvation's Path conceal,
For genuine Seeker's ponderings, I the path unseen reveal 2

Some in life-less ritual stuck, see there release of soul,
While some in barren learning trust-my eyes and heart condole 3

They wallow [illegible] external rite, internal change there's none;
They bar the path of knowledge true-"rubrician's" name have won 4.

Bondage, release illusive are-this is how they talk,
They tread a path illusory, in barren learning walk 5

Where the heart Renouncement lacks, there soul-insight is not,
But where Renouncement's all the goal, the Last End is forgot 7

In every varying circumstance, the thing that's right perceive,
And [illegible] to act accordingly-such Seeker True believe 8

The one who—by True Mater's word—attains the light all-clear,
His Master (not there yet attained), he'll still as lord revere 19

Such the path of Reverence—declared the One All-Free,
That Path's design original, some favoured souls may see 20

But if the gains of Reverence, False Master dare to spoil,
He'll suffer fell Delusion's fate, and drown in life's turmoil, 21.

True Aspirant should there be, he'll grasp the thought proposed,
But should there be Sectarian, he'll strike a line opposed 22

No Sectarian will there be, who maketh Soul his aim,
The qualities of such a man, impartially I'll name 23

THE SECTARIAN - 24 - 33

Each pious-faced benighted one, True Master will he rate.
While caste-religion's guru wins worship infatuate 24

The Jina's striking body, his audience-hall so great;
Suspends the zealot's reason, proclaims Jina complete 25

At True Master's elbow e'en, he only acts for show,
Exalts the Master False-for vanity's mere glow,

Vain Tales of future States He reckons Scripture blest,
Vain forms of his religion, he deems Salvation's crest. 27.

The Path misunderstanding, assumes the pride of vows,
Let End Supreme be missed but mundane praise arouse 28

Adopts the true mentality-"but just in word alone,"
H is lost Salvation's Path-nor means to it can own. 29.

Nor path of Knowledge scales, nor path of Means attains,
But with the lost soul of his clique, sunk deep in sin remains. 30.

Souls like this in bigotry-(for self-conceit)—persist.
By cause of their unfitness, the Aim of Life they've missed 31

Nor passions pacified, nor inner mastery,
Nor guileless mind nor evenness—unhappy bigot he 32

I've painted the Sectarian—self-will to overthrow,
Now Seeker True you'll hear-soul's delectation know 33.

THE TRUE SEEKER—34—39

Saint—Hood is to Soul—Discernment—Guru's authentic line,
All else is clannish guide's deceit—there naught I see divine 34

[illegible]

To Find a present Master True, a grace supreme you'll hold,
With all they powers' strength combined, be by his laws controlled 35

One the Same in ages all, the path to bliss direct,
Leads to Bliss one path unique-the same for every sect 36

Pondering inwardly on this, seek Master True to find,
Soul–fulfilment man's sole work—sole craving of his mind 37

His passions tranquillized, His only wish Salvation,
Sick of birth, compassionate Releasement's habitation 38

So long as this condition fail, non can Salvation seize
Set foot upon Salvation's Path allay the soul's disease 39

False is the collation. Identically they're made;
One from other different is -- as differs sheath from blade. 50

The "Seer" of the seen, "Declarer" of the form,
Sure "Tester" of experience -- all that is Spirit's norm 51.

To every sense the stuff belongs of its respective goal,
Perception for five senses -- Intuition for the soul 52

No body knows its object, No more the Flow of Sense,
That's the soul's prerogative -- All Recognition's thence 53

In every circumstance, She's seen another creature,
Self-concious manifestly -- Her cleare and constant feature. 54

You know pot, cloth etcetera, and grant them to exist,
Their knower you'll not grant - such knowledge how to list ? 55

See great wisdom in small frame, wisdom spare in vast;
If soul and body be the same, invalid this contrast. 56

Matter and spirit are diverse -- 'tis plain to ostentation;
Opposites - they are never one - in any condition 57

Soul has doubt of soul, soul itself diffides,
Soul itself the doubter - such *thought my mind o'er-rides* 58

SECOND DIFFICULTY — 59-61

he pupil raises a doubt as to the Enternity of soul

Existence of soul, your Grace has demonstrated,
The possibility grows, when deeply meditated 59

Now a second doubt is born — soul is not undying,
For its rise as for its falls, is soul on flesh relying. 60

Or soul is but a fleeting thing, from trice to trice unstable,
From such known fact soul's permanence conclude we are not able 61.

TRUE MASTER'S—SECOND ANSWER — 62-70

The True Master shows that soul is eternal

Flesh is but a compound - matter dead - to view,
Live spirit's rise and fall — to whom or what is due ? 62

What perceives, what observes, the flow of come and go ?
Distinct from body that must be - how else it transient know ? 63

Of every union that is seen, 'Tis soul that is the "Seer",
Sprung from union none herself, eternal she — 'tis clear. 64

Nor soul the flesh, nor flesh the soul, could possibly beget,
Such an experience, for sure, no one has ever met 65

[illegible]

Union none can be devised, whence soul might take her rise;
Nor aught can bring (about) her fall -- wherefore soul never dies

Anger and such like passions in snakes from birth we see;
Witness to a former birth, see soul's eternity

Soul, in substance stable is, its modes decrease and grow;
In childhood, youth, maturity ourselves are one, we know

On seeing passing things, you transience affirm:
A former sure not transient is -- experience doth confirm

Destruction of a substance in no case is entire;
So then if soul should be destroyed, what it becomes, enquire

If God's existence be unsure, earth's plan is all undone;
For works both good and bad alike, requital there'll be none 81

TRUE MASTER'S FOURTH ANSWER — 82–86

The True Master explains how the soul tastes the fruits of its own acts

Self–Conceived our Karmas, animated they:
Soul–power instigating, to quicken Karmic-clay 82

What nectar or strychnine ignore, the drinker straight will feel,
So all works good and bad alike their fitting fruits reveal 83

Recall some inequalities - say of prince or slave,
Without apt cause, effect there's none -- be it gay or grave 84

To postulate "Fruit-giver" God, 'tis sure there is no need,
"Karmas" of themselves bear fruit - and, bearing fruit, recede 85

Enjoyment's variations, from circumstances' fate;
Of doctrine deep and tortuous, child, outline I indicate 86

FIFTH DIFFICULTY – 87–88

The pupil denies that the soul's salvation springs from its works

Granted soul may do, may reap – there's no Release at all,
Unnumbered years have passed away – to–day persists the thrall 87

Some for good deeds the fruit enjoy, in state of utter bliss,
Bad deed some do - with fruits of hell, none can the Karmas miss 88

TRUE MASTER'S FIFTH ANSWER — 89-91

The True Master explains how the Soul's salvation comes from its own acts

Just as Karmas good or bad their due results will prove;
So wise one, Release will come – all bondages remove 89

The Chain – through countless years – of Karmas good and bad:
Once good and bad are ended – Salvation's state so glad 90

From the body's bondage, eternally unbound;
Fulfilled is Liberation's state, eternal bliss is found 91

SIXTH DIFFICULTY – 92–95

The pupil raises the difficulty that there are no Means of Salvation

Salvation's Road perhaps there be, sure means to tread it fails
Karmas' years unnumbered are – what can them curtail ? 92

There see the schools and paths diverse they offer means untold
Which among them is the truth ? who can this unfold ? 93

In what Caste's Salvation ? How garb ere be cast ?
How can we be sure of that ? Dharma's [illegible] 94

[illegible]

Consequence 'tis crystal-clear – no means at all there be,
Then knowledge of the soul and the rest – what good is that to me ? 95.

By the five-fold rebuttal, convinced is every sense
Salvation's Means explain to me – a blessed life commence 96.

TRUE MASTER'S SIXTH ANSWER – 97 – 105

The true Master explains that there are means of salvation.

About the soul, my answers five have set your mind at peace;
Assurance equal now I'll give re Means of Soul's Release

Bondage comes from ignorance – the Saved in self abide,
Ignorance is darkness by knowledge laid aside 98.

What are thraldom's causes, They are thraldom's way,
[illegible] the cause – Releasement's Path – end of thraldom's day 99

[illegible] Hate and ignorance – loom large on Karmas' roll,
[illegible] from these, and then you're straight for Freedom's goal 100

[illegible] consciousness, of all illusion free,
[illegible] 101

Firm in his own self, to possess his aim he's bent
Dwells in his own nature, on Highest Aim intent 111
Valid Faith waxed strong blots out belief insane,
With godly personality Detachment firm attain 112
Knowledge pure achieving, perennial light possessed,
Perfect Light we call it – tho' in body, Eden blessed 113
Dreams of crores of years dissolve, as soon as wakes the eye,
Once True Knowledge enters in primeval errors fly 114
Dislodge the flesh from soul's domain – 'tis thus you'll end your Karma,
And cease at last to taste its fruits – secret that of Dharma 115
Such Dharma gives Release – thou art Releasement's Norm,
Light and Vision endless – Being's resistless form 116
Pure, wise, full consciousness, blest home of inner light,
What more are we to say ? Think – and attain it right. 117
Strivings of all wise men, here at last find peace,
The Words Of The True Master, In Rapture Fallen – Cease 118

PUPILS'S GRATITUDE – 119 – 137

From my True Master's speech, rare light illuminates,
One's State one grasps with inward grasp – the dark evaporates 119
Revealed to one his nature now – spirit pure and clear,
Ageless, deathless and unfading – free from body drear 120.
Karmas done and tasted – on Delusion's way,
Dawned the day of Knowledge – "Non-Doer" now straightway 121
Of his own fruit he reaps – depth of thought full reed,
Doer and Receiver both – of all mutation freed 122
In Purity lies Release, there lies the road,
With concise explanation – the Perfect Path he showed 123
Oho ! Oho ! True Master, Oh mercy's boundless sea,
Wretched one I be. Oh Lord – what grace thou hast done me ! 124.
At my Lord's feet what can I give ? For all is less than soul,
'Tis soul that he has given me – I'am at his full control 125
All my body, all the rest, I lay at my Lord's door,
I serve – I serve – I serve – Lord's man so poor 126
May some six explaining, the soul distinct has shown;
Distinct as sword from scabbard – conferred a priceless boon 127.

CONCLUSION 128 - 142

Within these doctrines six, see mansions six set out;
By closely meditating, will vanish every doubt 128

No sickness like delusion – good doctor Guide Select:
But found the Master's word – best drug· Think and Reflect 129

Desirest Self Fulfillment ? Work well night and day;
Allege not Fate nor Destiny, nor e'er Soul-Seeking stay 130

Heard the absolute word, do not the means reject,
Keep eye upon the goal, to means thy hands direct 131.

Not in theory only have we the work defined;
Nor in practice only,– both have been combined 132

Where [illegible] fancies rule, There will be no practice sound:
Wherever true self-knowledge fails, can be no absolute ground 133

[illegible] One[illegible] erewhile have been, and some there be to-day,
In future times there'll be also – there is no change of way 134

[illegible] the Perfect One – to know is to achieve,
[illegible] Word and Jina State – both helpful are, believe 135

[illegible] the helping cause disdain;
[illegible] Fulfilment – in error fixed remain 136

શ્રી રાજ-પ્રશસ્તિ

(વસન્તતિલકા)

ઉગ્યો શ્રી ભગવાનની કાર્તિકી પૂર્ણિમાએ,
સુજ્ઞાન દીપ્તિધર શાન્તિ સૌમ્યતાએ;
જેને નિહાળી નિજ આત્મ-અનુભૂતિ,
ત્રણ ઉજ્વલિત ધન્ય થયો નિવાસી. ૧

જેના સુબોધની પીયૂષ તણા પિપાસુ,
પામ્યા સુનીપ અતિ ભવ્યજનોર આશુ;
પામ્યો મુમુક્ષુજન - હીરચન્દ નન્દ,
તે રાજ-ચન્દ્ર અભિવન્દુ સુસૌખ્ય-કન્દ. ૨

જ્ઞાન સ્મૃતિ પ્રબળ, કેવળમાં જ પામ્યા,
જેણી અનેક ભવ મોહથી વિરામ્યા;
આદર્શ કારી રચના જ શતાવધાનો;
આશ્ચર્ય-અભિરામ સર્વ થયા પીછાનો. ૩

સૌરાષ્ટ્રમંડિત [illegible] ગાદીની,
તેમાં નિવાસ કરી નિત્ય સમાધીની;
નિર્લેપ પંકજ સમા અતિ સુસાધ્વીભાવે,
[illegible] ઉપાધિ - અગાધ [illegible] વિરાજે. ૪

[illegible] સમાધિ-અતિ [illegible] [illegible] ;
શ્રી [illegible] [illegible] [illegible] ;
[illegible] [illegible] વિરાજતી,
[illegible] [illegible] પધારી ૫

[illegible] - [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] - [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible]. ૬

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] '[illegible]',
[illegible] [illegible] [illegible]. ૭

સુજ્ઞાન-મન્થન થકી મથી શાસ્ત્ર-અબ્ધિ,
શ્રી 'આત્મસિદ્ધિ'-નવનીતની ઉપલબ્ધિ;
સદ્ય કરી નિજ - સુબંધ જનાવવાને,
ષટ્ દર્શનો સુગમતાથી વિચારવાને. ૮

જેની કૃપાથકી થયા લઘુરાજ સ્વામી,
આત્માનુભૂતિ વરીને સ્વ-આત્મગામી;
શ્રી લાલચંદ સુત સ્થાન તીર્થવાળી,
સન્માનિતારી નિવાસ પ્રતિ ઉદાસી ૯

સુજ્ઞની પરમાર્થ સમા [illegible],
શ્રી આત્મભૂતિ નિમાયી [illegible];
જેની સુબોધમયા નીકળ્યું મહી કટારી,
[illegible] - ઘનમાંથિ [illegible] નારી. ૧૦

[illegible] [illegible] પ્રભાળ - દર્શનમોહ [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible];
તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible]. ૧૧

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible];
હે નાથ ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ૧૨

[illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible]

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની ચિંતન સમૃદ્ધિ

ડૉ. સોમાભાઈ ધુ. પારેખ.

ભારતીય સંસ્કૃતિના ઊગમકાળથી, પરમતત્ત્વની ખોજ અને પ્રાપ્તિ માટે. અનેક ઋષિ-મુનિઓ, તત્ત્વચિન્તકો, સન્તો અને સાધ્વીઓએ અથાગ પ્રયત્ન કર્યા છે. સમગ્ર સૃષ્ટિમા અને વિશ્વમાં ચેતનસ્વરૂપ કોઈ પરમતત્ત્વનો ધબકાર અને અણસાર અનુભવીને, એ તત્ત્વનો સાક્ષાત્કાર કરવા. અનેક મહાપુરુષોએ પ્રયત્ન કર્યા છે. આખા વિશ્વમા જે ચૈતન્ય વિલસી રહ્યુ છે તે જ ચૈતન્ય માનવીના નાનકડા દેહમાં અખંડ અને અવિરત રીતે, તાલબદ્ધ લય અને સંગીત સ્વરૂપે ધબકી રહ્યુ છે એની અનુભૂતિ કોઈ વિરલ મહાત્માઓ જ કરી શક્યા છે. અર્વાચીન યુગમા શ્રી રમણ મહર્ષિ, શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, શ્રી અરવિંદ ઘોષ અને શ્રીમદ્ રાજચન્દ્રજી જેવી વિભૂતિઓએ દર્શાવ્યુ છે કે, આત્મા એ જ પરમાત્મા છે આત્માના સાક્ષાત્કારદ્વારા તેઓ પરમાત્મારૂપી અસીમ, અમાપ અને સર્વવ્યાપક વિરાટ તત્ત્વનાં દર્શન કરી શક્યા, એ માનવજીવનની સર્વ સિદ્ધિના શિરમોર સમી સિદ્ધિ ગણી શકાય.

[illegible]ના વિજ્ઞાનદ્વારા માનવ જીવન જેટલા ડગલાં આગળ વધ્યું હશે, તેનાથી અનેક [illegible] ઊર્ધ્વગામી પ્રગતિ મહાત્માઓના આત્માના સાક્ષાત્કારથી થઈ છે, એ હકીકત છે.

[illegible]

સાક્ષાત્કાર માટે તેઓએ અવિરત અને અખંડ સાધના આદરી. ૩૪ વર્ષના ટૂંકા આયુષ્યકાળમાં, કઠિન તપશ્ચર્યા અને સાધનાદ્વારા તેઓએ પોતાનામાં વિશ્વની ચૈતન્ય પરમાત્મતત્ત્વનો સાક્ષાત્કાર કર્યો.

પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનમાર્ગી ગુજરાતી કવિ ધીરા ભગતનું 'તરણા ઓથે ડુંગર રે, ડુંગર કોઈ દેખે નહિ' એ પદ તેઓ સારી પેઠે જાણતા હતા અને મુમુક્ષુઓને ડુંગર ઓથેનું તરણું દૂર કરવા ઉપદેશ આપતા. ધીરા ભગતનું આ ૯૮ પદ તેઓએ જીવનમાં સારી પેઠે ઉતાર્યું હતું. તેની કેટલીક પંક્તિઓ આ પ્રમાણે છે.

સદ્ગુરુજીએ કૃપા કરી જાગે, આપ થયા છે પ્રકાશ.
[illegible] સાધન સાધે, પોતે પોતાની પાસ;
ખાસ ખોળી કરે છે રે, જ્યાં જોઉં ત્યાં તુંહી તુંહી...
તરણા ઓથે ડુંગર રે ડુંગર કોઈ દેખે નહીં;
અજ્ઞાનના માટે રે, સમરથ ગાજે સહી; ૯

[illegible] શ્રીમદ્ વૈરાગ્ય અને ધર્મભાવના [illegible] હતા. [illegible] નાની વયે, તેનો [illegible] પૂર્વજન્મના [illegible] કરી [illegible] હતો. સંવત ૧૯૩૧ માં [illegible] અને તેમની [illegible] 'અપૂર્વ [illegible]' એ કાવ્યમાં આ [illegible] કર્યો છે:

[illegible]

સમાધાનની દોર સંધાતી ગયે પીંજરા [illegible] જાય. [illegible] જેમ પીંજરાની જ્યોતિને સ્થિરરૂપે નિરંતર જોનાર [illegible] છે તેવી દશા શ્રીમદ્‌ની હતી અને તેઓએ જ્યોતિસ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપને પામવા અખંડ તપશ્ચર્યા કરી [illegible] હોવા છતાં જનક રાજાએ 'વિદેહી' પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને [illegible] તેઓ [illegible] આદિ જ્ઞાનીઓ સાથે સત્સંગ સેવા, [illegible] અને પરમાત્મા [illegible] અને [illegible] આદિ વિષે [illegible] કરતા હતા. [illegible] પાત્ર ઐતિહાસિક હોવા માટે આપણી પાસે કોઈ [illegible] નથી, પણ તે એક કવિકલ્પનાનું સર્જન છે એ તો [illegible] છે પણ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે [illegible] જીવન ગાળ્યું [illegible] પૂરી કસોટીને અંતે પરમાત્મ [illegible] પ્રાપ્ત કર્યું. એ અર્વાચીન દુનિયાના [illegible] નોંધપાત્ર ઘટના ગણાય. પ્રાચીન [illegible] સંસ્કૃતિના સમયમાં અનેક ઋષિઓ, મુનિઓ અને [illegible] થઈ ગયા. પણ તેમાં મુખ્ય [illegible] [illegible] સમાજ, વેપાર અને [illegible] અલિપ્ત [illegible] કરી શકાય. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી [illegible] પ્રત્યક્ષ [illegible] ક્રિયા અને [illegible] માતા, પિતા, [illegible] અને બીજા [illegible] ના [illegible] પોતે [illegible].

કવિશ્રી [illegible], શ્રી [illegible] કવિ [illegible] અને [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] ટાગોર એ પરમ ચૈતન્યસાગરને કિનારે પહોંચ્યા ન [illegible] સ્વપ્ને [illegible] પડ્યા; તેમના કાવ્યો અને નાટકોમા [illegible] તે [illegible]મય તત્ત્વ માટેનો તલસાટ વરતાય છે. [illegible] સ્વરૂપ ને પામવ નો જ તલસાટ છે [illegible] તત્ત્વને કાવ્યસૌંદર્યના સ્વરૂપે પામવા [illegible].

[illegible] કરવા શ્રીમદ્‌મા એ પ્રકારનો [illegible]. તેમને એક પ્રકારની લગની [illegible]ની [illegible] આપણને તેમના નીચેના કાવ્યમા [illegible]:

[illegible] ક્યારે આવશે?
[illegible] બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો?
[illegible] બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
[illegible] મહત્પુરુષને પંથ જો અ. ૧
—'રાજપદ' પૃ ૪૭

પણ ' સત્ ' તે ' સત્ ' જ છે, અને તે જ એ બધા
પ્રકારે કહેવા યોગ્ય છે,

કહેવાય છે. સર્વ એ જ છે, અન્ય નહી. ...

'આત્મા'નુ સ્વરૂપ સમજાવતા, 'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર'મા તેઓએ કહ્યુ છે કે,

× × × ×

દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઇંદ્રિય પ્રાણ,
આત્માની સત્તા વડે, દેહ પ્રવર્તે જાણ ૫૩

સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જણાય;
પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ એંધાણ સદાય. ૫૪

× × × ×

આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ. ૫૮

× × × ×

[illegible] એ [illegible] ગમ્ય છે. એક કેમ પણ એનો [illegible] વિચાર કરે છે, અને તેને લીધે નથી કંઈ જોવું ગમતું, નથી કંઈ સાંભળવું ગમતું, નથી કંઈ [illegible] ગમતું, નથી કંઈ [illegible] ગમતું કે નથી કંઈ [illegible] ગમતું, નથી બોલવું ગમતું કે નથી મૌન રહેવું ગમતું, નથી [illegible] ગમતું કે નથી ઉઠવું ગમતું, નથી [illegible] ગમતું કે નથી જાગવું ગમતું, નથી ખાવું ગમતું, નથી [illegible] ગમતું, નથી [illegible] ગમતો કે નથી [illegible] ગમતો, નથી [illegible] ગમતી કે નથી [illegible] ગમતી [illegible] છે, તથાપિ તે પ્રત્યે આશા નિરાશા કંઈ [illegible] લાગતું નથી .. .. ."

[illegible] ચિત્તમાં [illegible] સર્વ, તેને નામ અને [illegible] નિત્યમાં [illegible] આત્માનો [illegible] શ્રીમદના આત્માનો પ્રબળ [illegible] [illegible] ઉપર્યુક્ત પત્રમાં થાય છે.

[illegible] મુમુક્ષુઓને શ્રીમદે [illegible] [illegible] અને [illegible] સમાગમ [illegible] ઉપદેશ [illegible] [illegible] તેના [illegible] આપણું [illegible] [illegible] સમ્યક્ [illegible] એને છે [illegible] ચેતનને [illegible] કરી, મુમુક્ષુના ચૈતન્યને [illegible] [illegible] સ્થિતિ [illegible] છે. [illegible] તેના આત્મામાં [illegible] [illegible] તેની [illegible] [illegible] રચના કરી છે [illegible] છે, આત્મા નથી અને [illegible] નથી. [illegible] એવી [illegible] છે [illegible] નથી [illegible] તેમ નથી . ..."

[illegible] કવિ [illegible] 'Poetry is but half revelation!' [illegible] શ્રીમદે [illegible] મનન [illegible] અનુભૂતિનું [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] અનુભૂતિનો [illegible] [illegible] આનંદ, [illegible] [illegible] [illegible] આનંદ માની [illegible].

[illegible]—

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંતને પ્રાર્થના

શ્રી રત્નરાજ સ્વામી

આપકો આધાર સદ્ગુરુ આપકો આધાર (એ ટેક)

શ્રી સહજ આત્મસ્વરૂપ સ્વામી, શુદ્ધ ચૈતન્યધાર,
ઈસ અસાર સસાર માહી, દેખ્યો ઈતનો સાર. સ. ૧

યોગક્ષેમ કરે સો નાથ, એહ શબ્દ વિચાર,
હાથ પકડ અનાથ કીનો, વાત મુખ–ઉચ્ચાર, સ. ૨

કાહુકે જન કાહુકે ધન કાહુકે પરિવાર,
મેરે તો હે શરણ સાચે, સુગુરુ ગુણભંડાર સ ૩

વિપત્તિવારિધિ માહી બૂડત, કો કરે મમ સાર?
આપ નિર્યામિક હોકર, ઉતારો ભવપાર. સ. ૪

લઘુ હૈ બહુ માની લીજે, મેરી યહ પુકાર,
રત્નત્રય બક્ષિસ કીજે, દયા દીલમેં ધાર. સ. ૫

Shrimad Rajchandra

Dr. A N Upadhye,

Shrimad Rajachandra was indeed a Yugapurush Ha was a remarkable personality. He combind in himself a seer-poet, a mystic and a man of abnormal intelligence and memory With him religion was not a matter of social heridity or of profession, but essentially a fact of self-experience and spiritual realization

Shrimad was born in 1867 and died just at the age of 34 He lived a wordly life, but he was above it : a lotus stands in mud, but is always above it, blooming with dignity He led a life of detachment and renunciation. He possessed knowledge of subjects for which he had never received any schooling at all Even during his boyhood, high religio-philosophical problems confronted him, and he tried to find their solutions Traditions he did follow, but he was not fanatic about them He never hesitated to throw them, if their meaning carried no conviction to him.

He was a prodigy of memory and intelligence He was a Shatavadhani his mind could function in a century of directions at one and the same time This was amazing to Western scholars like Peterson and others in Bombay. As a jeweller, even the minutest details of his accounts he carried in his brain for days together, and later he wrote them out with perfect precision Everyone round about him knew him and his abilities and respected him But Shrimad was never conscious of it, nor did he think of his innate abilities with any speciality Extraordinary feats of memory and intelligence were as natural and spontaneous in him as leaves in a tree He refused to publicise them, much less did he try to use his abilities for any ulterior ends

It is true that he is not very much known outside Gujarat, though some of his followers are scattered all over India and even among merchants who are staying in Africa

Shrimad wrote almost always in Gujarati, and the major bulk of his writings is published in a volume 'Shrimad Rajchandra' (Gujarati ed. ... Sam. 1961, pp 2, Hindi edition Bombay Sam 1994, copies can be had from Shrimad Rajchandra Ashram, Agas, Via Anand W Rly)

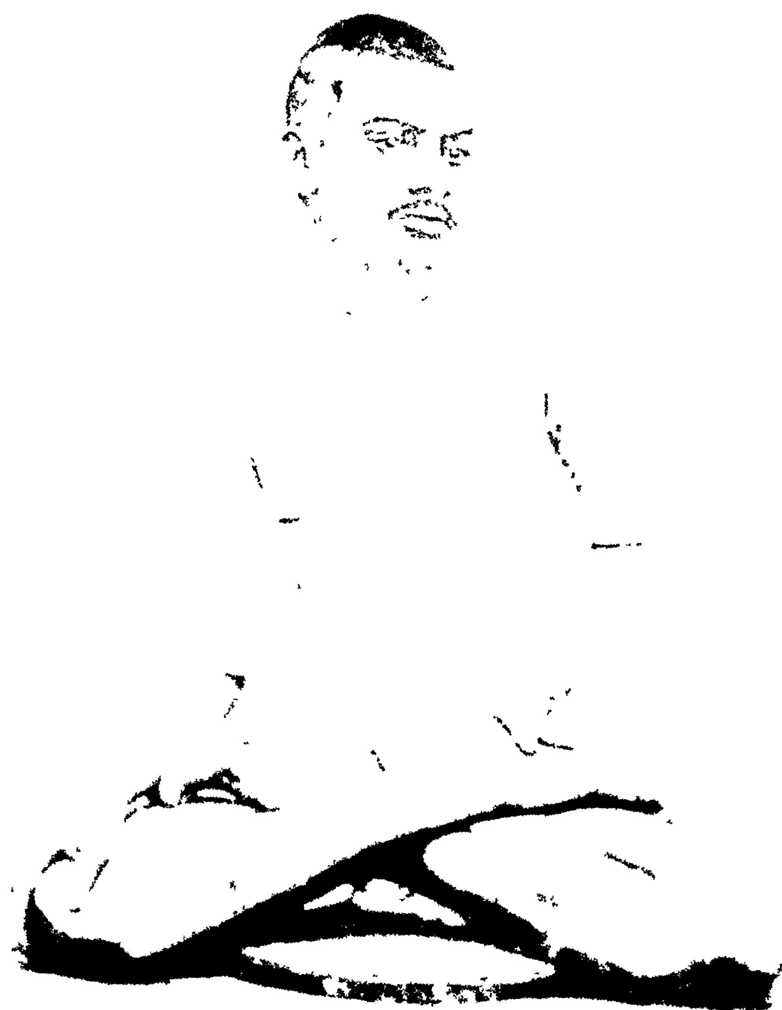
He has left to us few treatises like the 'Mokshamala, Bhavanabodha, Atmasiddhi, and a large amount of correspondence, addressed to inquirers, friends and devotees The Mokshamala is a miscellaneous manual dealing with a number of religious topics The Bhavanabodha illustrates what thoughts should be cultivated by a religious devotee The Atmasiddhi is a systematic treatise devoted to expounding what might be called the Atma-philosophy which is the quintessence of Shrimad's writings His letters touch upon various problems that face an enquirer on the path of religion

The Atmasiddhi is a master-piece in [illegible] Shrimad has expounded the philosophy of Atman To know the Atman is to know [illegible] Shrimad has a spiritual approach to every problem He has expounded in a [illegible] about the Atman [illegible] its [illegible] and modifications, its [illegible] and its liberation [illegible] viewed in themselves and [illegible] of different schools [illegible] expressed [illegible] stripped of [illegible] one of the [illegible] background [illegible] that Shrimad has expounded ethics and religion for the guidance of all those who want to follow his thoughts It is through self-sincerity that spiritual experience attains purification and finally culmenates into sefl-relization

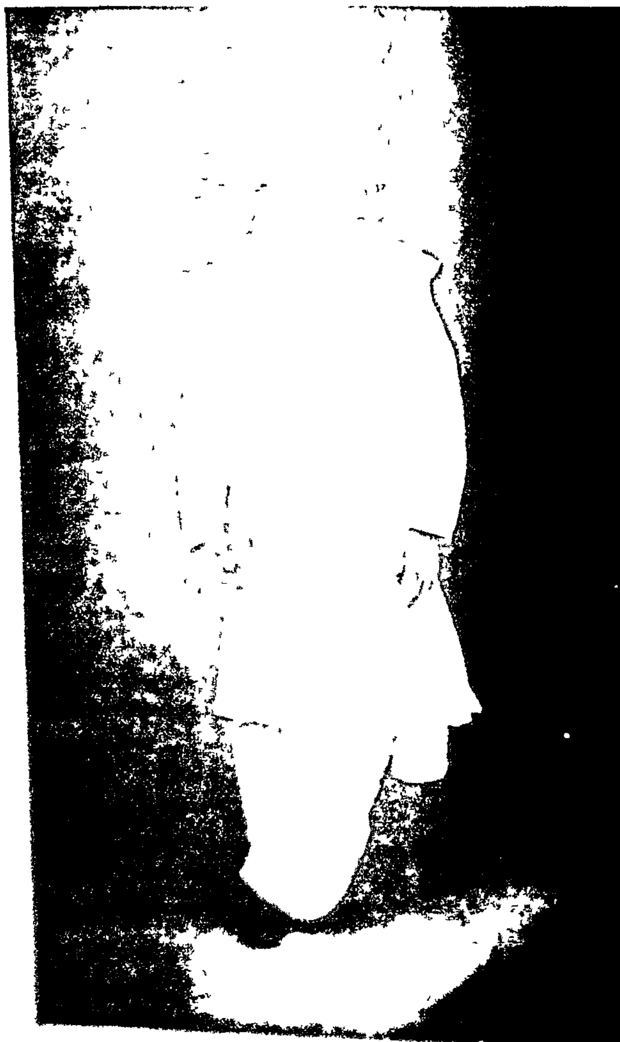
Though Shrimad uses a number of Jaina technical terms in his exposition, his realm of ideas is of a universal character, and his religious basis is more of an all-India character

Mahatma Gandhi claimed Shrimad as one of the three (the other two being Ruskin and Tolstoy) who had left great impress on his make-up While in Africa, Gandhiji passed through a great mental upheavel, and it is Shrimad Rajachandra who was mainly responsible in helping Gandhiji to discover Religion and stand firm on it The study of Shrimad's writings help us a good deal in understanding the mental make-up of Mahatma Gandhi

It is necessary that Shrimad's writings have to be studied criticaly, not merely as a part of intellectual persuit but as a way of life His words are a search-light which will help us to find ourselves and enable us to live peacefully with ourselves and with others with whom we come in contact

જેમની શ્રીમદ્ પ્રત્યેની [illegible] ને શ્રીમદ્ પ્રત્યે ભક્તિવંત કર્યા
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર [illegible] —વડવાના અધિષ્ઠાતા

[illegible] શ્રી [illegible] [illegible]ભાઈ [illegible]ભાઈ

Pushpmala

Shrimad Rajchandra's Anthology

Translator
Dr. Bhagwandas M. Mehta

1 Night is over Dawn is there You are free from the clutches of sleep Endeavour to be free from the internal sleep of ignorance

2 Cast your glance over the past night and past life.

3 Be delighted for fruitful time, and make this day also fruitful Repent for a futile day and forget the futility

4 Moment by moment infinite time has passed, still there is no achievement

5 If no fruitfull event has been accomplished by you, be ashamed of yourself again and again.

6 If improper deeds are done by you, feel ashamed of yourself and take a vow not to repeat the same by mind, words, or deeds.

7 If you are independent, then along with wordly transactions devide this day as follows.

1/8 th part – devotional duties
1/8 th part – Religious duties
1/8 th part – Meals
1/8 th part – Learning
2/8 th part – Sleep
2/8 th part – Worldly duties

8 If you are one who has renounced the world, look at the world (thinking of women's form) Bearing in mind the form of woman denuded of skin

9 If existence of religion is not believable to you, then think over what I tell you below.

What is the causal law for your existing state?
Why don't you know things to happen tomorrow?
Why don't you get what you desire?
What is the cause of strangeness of things.

10 If existence of religion is believable to you, but if you have doubts as to its base principles then I tell you as follows

11 Equanimity towards all beings

12 Or not to take life of any being, not to exact work from a being beyond its capacity.

[illegible]

13 Or the path trodden by saints

14 There is no difference in any of the basic principles, there is difference only in the angle of vision Thinking so and understanding the purpose, follow the pure religion

15 Whatever religion you might be following, I have no bids for that The only purport of saying is this-follow that devotion, that religion, and that good conduct, by which wordly filth is destroyed

16 Howsoever dependent you may be, still without forgeting purity by mind make this day charming

17 If today you are being led towards [illegible] deed, remember death

18 Recapitulate the memorandam of your happy and unhappy events, if you are [illegible] to anybody.

19 [illegible] you be a king or a pauper, [illegible] be, but thinking this th[illegible] toward righteousness, that earth[illegible] of this body will requir only three [illegible]

24 Remembering the immeasurable violence in dealing of corn etc, draw your mind towards judicious transaction

25 If you are a butcher, then thinking of your own soul's happiness, enter into this day.

26 If you are a child of understanding age, keep your eye on learning and on obedience

27 If you are a young person keep your eye on industriousness and celibacy

28 If you are an old person, keeping your eye on death, enter into this day.

29 If you are a woman, remember your religious duties towards your husband, beg pardon for the faults committed, and keep your eye on the family

30 If you are a poet, remembering impossible praise, enter into this day

31 If yau ate a miser....

32 If you are intoxicated of power, then remember Nepolean Bonaparte in both his

lucl ey, then desisting from doing harm to others, enter into this day

38 If you are a religious pontiff, then casting a side-glance with despise at your misconduct, enter into this day

39 If you are a servant, then wishing faithfulness towards your master, who is the sustainer of your body — the dearest of all enter into this day.

40 If you are a bad-character, then thinking of your health, fear, dependency, condition and happiness, enter into this day

41 If you are unhappy, then hoping for livelihood enough for to day, enter into this day

42 Having necessarily spared time for religious duties, enter into the accomplishment of to-day's transactions

43 Even if at first entry it might not be agreeable, still thinking of the nature of ever passing day; contemplate over that pure there anytime to-day

44 Inquiring into your mode of living as regards diet, movement and personal hygiene, enter into this day

45 If you are an artist, then thinking of idleness and share of ability, enter into this day.

46 Whatever business you might be following, but for the sake of livelihood, don't earn unjustly earned money

47 After having taken this remembrance, and having gone through the cleanliness duties, beg pardon, being engrossed in God's devotion

48 In the course of worldly desires of [illegible] the sake of your [illegible], you are going to [illegible] any particular group, then [illegible]

49 [illegible] encouragement to [illegible] to [illegible] or [illegible] then [illegible]

50 Reserve an hour and a half at the minimum, for religious duties and advancement of learning

51 Life is short, and worldly net is long so curtail the net and life as happiness will be felt long

52 Wife, son, family, wealth, etc. even if all these blisses may be in your home, still underlying that blisses subordinately there is misery Considering so, enter into this day.

53 Good conduct is the root of purity

54 To prevent the mind going whimsical,—

55 Taking a common vow to speak words—peaceful, sweet, delicate, true, and pure, enter into this day

56 Body is in itself filth and dirt For such a thing why do I take delight by doing this improper act ? Think so to-day

57 If at your hand anybody's livelihood is going to be broken to-day

58 Now you have entered into the process of meals Temperate Akbar has been considered the greatest emperor

59 If to-day you have mind to sleep, by day, then at that time be buried in God's devotion, or take advantage of read scriptures

60 I understand that it is difficult to do so, still study is the remedy of all.

61 If continued [illegible] is [illegible] to-day, it is best, otherwise leave of it.

62 As well as don't add new enmity, because by [illegible] happiness is to be [illegible] Philosophers [illegible] of this [illegible]

63 If to-day you are going to [illegible] [illegible]

64 In spite of getting vast wealth if to-day anyone's life is being sacrificed by injustice, then desist.

65 Time is invaluable,–considering this, utilise 216000 moments of to-day

66 Real happiness lies only in detachment So don't increase internal delusion by allurement of worldly net

67 If you have got a day of leisure, then act according to above mentioned independence.

68 Seek any sort of sinless amusement or any other sinless means for to-day's pleasure

69 If you want to be drawn in a good-motive deed, this day is not for delay, because there is no other auspicious day like to-day

70 Even if you are an officer, don't [illegible] subjects' well-being, because even [illegible] bread you are eating – is an [illegible] of the subjects

71 [illegible] the good vow of care-[illegible], even in wordly [illegible]

Death Debt is the despotic tax-collector of devilish king If you have got it, unburden to-day, and desist from incurring a fresh one

76 Now have a look into the estimated condition of day-time duties

77 Warning has been given in the morning, still if anything improper is committed, repent for it, and take a lesson

78 If you have come having done benevolence, charity, gain or other's well-being, then feeling delighted remain prideless

79 If knowingly or unknowingly anything contrary is done, then now desist from it.

80 Maintain regularity of transactions, and at leisure seek retirement from the worldly affairs

81 If you happen to be delighted for enjoying your life, just as you have best enjoyed this day, then only–

82 To-day this moment when you are persuing over my narrative, considering that every moment as the span of your life, be drawn into righteous mood

83 According to the saying of saint

88 Time, place, friends,-to think of all these, this morning, according to one's ability, is proper for all human beings.

89 To-day with how many saintly persons have I established contact ? What really delightful has happened to-day ? - This contemplation rare persons do

90 If to-day you are ready for howsoever a dangerous but best deed, then don't be disheartened

91 Devotion of the pure, Sat-Chidanand, all merciful God, is the very life of your to-day's good deeds

92 If according to your ability any action of benefit, of honour, of modesty, of achievements, with regard to yourself, your family, your friend, your son, your wife, your parents, your master, learned persons, or saints - has been done by you then that is the good event of to-day.

93 One at whose home this day will pass without quarrel, and with cleanliness, with purity, with unity, with contentment, with calmness, with love, with courtesy, with happiness - his house is the abode of Piety

94 Competent and ever-obeying sons, obedient and [illegible] servants, virtuous wife, united family, and one's own state [illegible] [illegible] who has got these [illegible] this day of his [illegible] all

95 A person who [illegible] endeavours to be [illegible] with all these [illegible] his day is [illegible]

96 The [illegible] whose behaviour [illegible] [illegible] [illegible]

97 May you [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] happiness follow [illegible]

98 Forbearance at the time when somebody has told you a bitter word [illegible]

99 Laugh at night for day's mistake, but bear in mind that such laughing may not be repeated

100 If to-day you have increased the powers of intellect, if you have brought into light spiritual power, if you have contributed to pious work, then that

101 Don't make use of any of your power improperly to-day, if you are forced to do it by transgression of limits, remain sin-fearing

102 Straightforwardness is the seed of religion. If straightforwardness is intelligently followed, the this day is the best of all

103 Oh sister, may you be a king's wife, or a poorman's wife but I don't care for that at all One behaving with modesty is praised even by the holy sages, what by me ?

104 If because of your virtues the world bears righteous attachment towards you, then Oh Sister, I bow to you

105 High respect, modesty, contemplation, hearing, meditation, glorification and worship with regards to the virtues of the Highest Soul these things are praised by the seers Therefore adorn this day

106 A person of character is happy, of bad character miserable If you don't believe this then henceforth bearing this in mind, think over the same

107 I tell you to-day the [illegible] of all this, [illegible] [illegible] faults remove them

108 [illegible] in whatever [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] What [illegible] ?

Shrimad Rajchandra

Pyarelal

(The Early phase)

With every ill comes the cure On the night on which Mohandas received the news of this affliction, (Mother's death) he was also introduced by Dr Mehta to one who was to provide him solace and spiritual guidance which he so sorely needed This was Raychandbhai Whom Gandhiji has bracketed with Ruskin and Tolstoy as the persons who influenced him most profoundly In spiritual perception, he placed him even before the Russian sage

About the same age as himself, Rajchandra was the son-in-law of an elder brother of Dr Mehta and a partner in the firm of Revashanker Jagjivan Jhaveri Jhaveri is the Gujarati for a dealer in gems He was also known as Kavi or poet He had the reputation of being a SHATAVADHANI, i e, a person who can remember or attend to one hundred things at a time For instance, if one could read a book, dictate a speech, work mentally an intricate mathematical problem, answer questions, listen to a conversation, play on a musical instrument in orchestral accompaniment and carry on a game of chess simultaneously, and could afterwards repeat word for word the conversation, the contents of [illegible] the questions and answers and recall the sequence of all the moves in the game without a mistake, he would be called a

Rajchandra's profound knowledge of religious scriptures, of which he came to know later, but his purity of character, self-discipline and equipoise, above all his passionate striving after spiritual perfection. This found expression, when he was only eighteen, in poetical composition

O, for the hour of that unique bliss,

When all the knots untied-within, without

And all the subtlest bonds removed, I shall

Walk on the blessed path that sages trod of yore

Transcending mind and all its fleeting moods,

And fixed in deep detachment evermore,

Regarding body only as the means,

For self-discipline,

And nothing else for any cause whatever,

No more deluded I shall be

By the [illegible], or this earthly frame of mine

During nearly two years of his stay in India Mahatmaji scrutinised his life minutely at close quarters, sleeping, walking, working or resting, and found in him not a trace of attachment, but only renunciation of the highest order. He went about dressed in DHOTI, ANGARAKHA and old style cap or turban, not caring whether they had been ironed or not. He was indifferent as to what he ate. He sat on a palette spread on the floor. His gait was deliberate and easy. He appeared always wrapped in thought. His eyes were keen and alert, [illegible]

height and dusky complexion. His smiling, cheerful countenance radiated serenity. His speech had a musical quality which held the listener spellbound. He was never at a loss for the right word and seldom scored out what he wrote, yet whatever he wrote was word-perfect.

Never did an idle word escape his lips. He did not know what it was to be frivolous. Every action of his bore the mark of poise, dignity, and deep earnestness. He regarded all his outward activity but a means to the cultivation of self-discipline and attainment of the supreme goal of liberation.

The Gujarati poet Shamal Bhatt has described the businessman as a saint. Shrimad Rajchandra was the personification of that ideal. He never resorted to untruth, subterfuge or dishonest practice of any kind in his business dealings, giving the lie direct to the notion that a successful business cannot be run on strictly ethical lines, or that a man of religion cannot engage in commerce and keep intact his religious principles.

On the contrary, he demonstrated that spirituality can very well be lived and with success in business provide a fruitful field for the cultivation and application of spiritual values.

Rajchandra was a living reflection of [illegible]

ouflaged, when any one tried to deceive him, his blazing eyes and knitted brow reflecting the deep anguish that he felt Such was his moral sensitivity that he used to say that he could possibly bear the anguish of being transfixed by spears but not the anguish that untruth deception or an unclean practice caused him This trait became even more pronounced later in Gandhiji

His remarkable clarity of mind enabled him to see far ahead of a problem and master all the intricacies surrounding it, while his razor-sharp intellect gave him a judgment that in most cases was found to be unerring

as in the presence of Truth and Ahimsa, Untruth and Himsa cannot prevail Hatred ceases in the presence of love, similarly, before the sun of straightforwardness hypocrisy and deceit cannot subsist A man of religion, who has attained pure knowledge, will be able to spot the hypocrite the moment he sees one, and melt with pity at his spiritual deformity In short, knowledge of one's own self comprehands knowledge of the self in everybody

Gandhiji implicitly belived in this True, Rajchandra was not himself completely proof against deception People did some time cozen him in the name of religion That, said

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર – "ક્રાંતિકારી"

ડૉ. સરયૂબેન [illegible]લાલ મહેતા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—કૃપાળુદેવ—કૃપાના અને કરુણાના અવતાર હતા. જે કોઈ તેમના પાસે આવ્યા [illegible] તે તેમની પાસેથી અંતરની શાંતિ મેળવીને જતું. આથી જ તો તેઓ જૈન સમાજમાં "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" કરતાં કૃપાળુદેવ તરીકે વિશેષ જાણીતા છે. સમાજમાં અહિંસક રીતે અસહકાર લડત આપનાર પૂ. ગાંધીજી જેવા પણ પોતાની કસોટીના સમયે તેમની પાસેથી શાંતિ મેળવી શકતા હતા એવા "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" માટે કોઈ "ક્રાંતિકારી" વિશેષણ વાપરે ત્યારે કોઈ પણ વાચકને સહેજે કુતૂહલ થાય કે આવા શ્રીમદ્‌ને કયા પ્રમાણથી 'ક્રાંતિકારી' [illegible] છે? [illegible] 'ક્રાંતિકારી' શબ્દ સાથે સમાજે [illegible] 'ખૂન ખરાબા'ના અર્થને જોડી દીધો છે. પણ એ શબ્દના અર્થને જરા ઊંડાણથી વિચારીએ. 'ક્રાંતિ' એટલે 'જૂની ચાલી આવતી રૂઢિમાં ફેરફાર કરવો' એ અર્થ લઈએ તો શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર માટે [illegible] વિશેષણ [illegible].

શ્રીમદ્ પ્રત્યક્ષ રીતે ક્રાંતિકારી ન હતા, [illegible] ન [illegible] સ્વાભાવિક છે તેથી તેમનું એ ક્રાંતિકારી [illegible] છે તે જોઈએ.

[illegible]

[illegible]

સમાજક્ષેત્રે શ્રીમદ્‌નું ક્રાંતિકારીપણું :

શ્રીમદ્‌નો સ્વભાવ શાંત તથા મનનશીલ હતો. તેમનું ચિંતન આત્મલક્ષી જ હતું, તેથી બાહ્યલક્ષી સાહિત્ય જેમકે વાર્તા, નવલકથા નાટક, પ્રવાસવર્ણન વગેરે તરફ તેમની વૃત્તિ સ્વાભાવિક રીતે જ વળેલી ન હતી. તેમ છતાં તેમણે તેવું થોડું ઘણું લખાણ પોતાની વીશ વર્ષની વય પહેલાં કર્યું હતું

શ્રીમદ્‌નો જમાનો સુધારક યુગનો હતો. એ સમયે સામાજિક, ઔદ્યોગિક, રાજકીય તથા ધાર્મિક ક્ષેત્રે ક્રાંતિ મચી રહી હતી નર્મદ, દલપત, નવલરામ, રાજા રામમોહનરાય, દયાનંદ સરસ્વતી, વિવેકાનંદ, ગોખલે, દાદાભાઈ નવરોજી. આદિ પોતપોતાની રીતે પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં સુધારો સૂચવતા હતા. ગુજરાતના સામાજિક ક્ષેત્રે નર્મદનો જુસ્સો, દલપતરામની શાંતિ અને નવલરામની મધ્યસ્થતા સુધારાના [illegible] વિના રહેતાં નથી. અને મોરબી

"વિદ્યારત્ન ગુણી બહુ, માટે ભણાવો બાળ,
વિદ્યાએ સુખ જાણજો, વિદ્યા ગુણ વિશાળ."
—સદ્‌બોધશતક

"કપટ કદી ન કીજિયે, એ છે દુઃખનું મૂળ,
ઔરંગઝેબે કપટથી, ઊભા કીધા શૂળ"
—સદ્‌બોધશતક

લગ્ન, જમણ, દાડા, આદિમા ધનનો વ્યય કરવાને બદલે હોસ્પિટલ બંધાવવામાં, નિશાળો સ્થાપવામાં આદિ પરોપકારના કાર્યમા ધનનો ઉપયોગ કરવાની હિમાયત શ્રીમદે એ સમયે કરી હતી, એ તેમનુ સુધારકપણુ સૂચવે છે, પરંતુ તે કયારેક જ, નીચે જેવી પંક્તિઓમાં નર્મદ જેવો જુસ્સો બતાવે છે—

"સળગાવી દો આ સમય, વળી વેમની વાડ,
અધિક નહિ તો નિરખશો, ધોળે દહાડે ધાડ"
—ધોળે દહાડે ધાડ

સંસ્કારો હતા. વળી જૈનના સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયનાં પુસ્તકો વાંચ્યાં અને સૂત્રો વાંચવામાં આવતાં તેમને જૈન ધર્મની પણ પ્રીતિ થઈ અને તેમની દૃષ્ટિ વિશાળ હોવાથી તેઓ જૈનના બધા સંપ્રદાયના ગ્રંથો, જેમ જેમ ઉપલબ્ધ થતા ગયા તેમ તેમ વાંચતા ગયા. આ બધા ગ્રંથો [illegible] હસ્તપ્રતો અને ટબાઓ હતા, અને તે દેરાસરો તથા જૈન ભંડારોમાંથી મેળવીને તેઓ વાંચતા હતા. તેમની જ્ઞાનપિપાસા એટલી તીવ્ર હતી કે તેમના જમાનાનું અલ્પ મુદ્રણ યંત્ર પણ તેમને આડું આવ્યું ન હતું. પોતાની સ્વતંત્ર ચિંતન તથા જ્ઞાનશક્તિને લીધે તેમણે આ બધા ગ્રંથોના પરિશીલન દ્વારા મેળવેલું જ્ઞાન પચાવ્યું હતું. અને તેમણે તે પછી કેટલાક એવા વિચારો વ્યક્ત કર્યા હતા કે જે આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં તેમનું ક્રાંતિકારીપણું સૂચવે છે.

તેમના સમયમાં [illegible], ફાંટા, પક્ષો, આદિ વાળાં હતા. જૈન દર્શનમાં પણ શ્વેતાંબર, દિગંબર, સ્થાનકવાસી, ઢૂંઢિયા, તપા, લોંકા વગેરે ફાંટાના કદાગ્રહીઓ પોતાની ક્રિયા અને બીજાની [illegible] રાચતા રહેતા હતા. પરિણામે [illegible]

[illegible]

([illegible])

[illegible]

તે દુઃખ [illegible] તે [illegible]
[illegible] નહિ [illegible] આદિ [illegible] કરે [illegible] ધર્મ [illegible] નહિ [illegible] આદિનો આગ્રહ [illegible].''

“ કદાગ્રહમાં કંઈ જ હિત નથી. [illegible] આગ્રહથી દૂર રહેવું; પણ વિરોધ કરવો નહિ. ”

(ઉપદેશછાયા [illegible])

"મતદર્શન આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્‌ગુરુ લક્ષ;
લહે શુદ્ધ સમકિત તે, જેમાં ભેદ ન પક્ષ."

— આત્મસિદ્ધિ ૧૧૦

અહીં શ્રીમદ્‌ને [illegible] ઉપરાંત પત્રો, કાવ્યો, ઉપદેશછાયા આદિ અનેક લખાણોમાં [illegible] આગ્રહથી દૂર રહેવાનો [illegible] ઉપદેશ [illegible] છે [illegible] નિષ્પક્ષ [illegible] છે

[illegible]

સમજનાર પુરુષો આગળીને વેઢે ગણાય તેટલા પણ માંડ હતા લોકોની આવી સ્થિતિ જોઈ તેમને સાચું સમજાવવાનો પ્રયત્ન શ્રીમદે કર્યો. તેમણે એકાંતે જ્ઞાન કે ક્રિયાનો નિષેધ કરી, ભક્તિનું મહાત્મ્ય સ્થાપન કર્યું. અને જે કંઈ ફળ છે તે આવતુ જ છે તેમ પ્રતિપાદન કર્યું ભાવવિનાની, આત્માર્થ વિનાની કોઈ પણ ક્રિયાનુ ફળ આત્માર્થે મળતુ નથી, તે તેમણે વારંવાર, પત્રે પત્રે, કાવ્યે કાવ્યે ઉપદેશેલું જોઈ શકાય છે જુઓ :–

"નિશ્ચયવાણી સાંભળી, સાધન તજવાં ન્હોય,
નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં, સાધન કરવા સો'ય,
નય નિશ્ચય એકાંતથી, આમાં નથી કહેલ,
એકાંતે વ્યવહાર નહિ, બંને સાથ રહેલ."

(આત્મસિદ્ધિ—૧૩૧,૧૩૨)

સત્પુરુષનાં ચરણ સમીપ રહીને થાય તો ક્ષણવારમા મોક્ષ કરી દે તેવો પદાર્થ છે." (પત્રાંક ૨૦૧,)

"ભક્તિ એ સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગ છે. ભક્તિથી અહંકાર મટે, સ્વચ્છંદ ટળે અને સીધા માર્ગે ચાલ્યું જવાય; અન્ય વિકલ્પો મટે. આવો એ ભક્તિમાર્ગ શ્રેષ્ઠ છે"

(ઉપદેશછાયા)

એકાંતે જ્ઞાન કે ક્રિયાનો નિષેધ કરી ભક્તિનું મહાત્મ્ય સ્થાપવુ તે પણ તેમનુ ક્રાંતિકારી પગલુ જ છે

શ્રીમદે સદ્ગુરુનો અને જ્ઞાનીનો જે મહિમા ગાયો છે તે તેમના જમાનાને જોતાં વિશિષ્ટ છે. તેમણે બતાવેલો એ મહિમા મહદ્‌ભાગ્ય પુરુષો જ સમજી શકે છે એ સત્પુરુષ પ્રતિ કેટલી શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ, તે

"આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદય પ્રયોગ,
અપૂર્વવાણી પરમશ્રુત, સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય."
"દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય,
હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુજાગ્ય."

—આત્મસિદ્ધિ–૧૦–૧૩૮.

[illegible] આ ગુણોનો વિશેષ પરિચય [illegible] "અપૂર્વ અવસર" કાવ્યમાં મળે છે. આ ઉત્તમ [illegible] ન હોય તે મહાપુરુષ નથી એમ [illegible] અનેક અર્થ [illegible] છે, જે તેમને વિશિષ્ટ [illegible] સમકાલીન [illegible] આ આંતરિક [illegible] વંચિત હતા, [illegible] —

"[illegible] નથી" (પત્રાંક ૨૫૦).

[illegible]

[illegible]

તેમનામાં [illegible] પણ પ્રસાર થવું પડ્યું હતું. કારણ કે [illegible] ધાર્મિક રીતે [illegible] પણ પ્રકાર [illegible] વિરોધ [illegible] ધાર્મિક રીતે [illegible] વિરોધ [illegible] ધર્મ [illegible] છે.

[illegible] તેમના પ્રતિનો વિરોધ [illegible] હતો, અને [illegible] શ્રી સોભાગભાઈ, [illegible] આદિ [illegible] વ્યક્તિઓને પણ [illegible] હતા. [illegible] વિરોધ [illegible] છે, [illegible] વ્યક્તિઓએ [illegible] આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને [illegible] કરી નાખ્યા.

[illegible] વિરોધ [illegible]

[illegible]

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની પ્રતિભા

શ્રી અમરચંદ માવજીભાઈ

કળિકાળ કલ્પતરુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની પ્રતિભાને કળિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીની પ્રતિભા સાથે સરખાવતા શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના ધંધુકામાં કાર્તિક સુદ ૧૫ના રોજ થયો હતો. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના મોરબી પાસે વવાણિયામાં સંવત ૧૯૨૪ના કાર્તિક સુદ ૧૫ના રોજ થયો હતો. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી આઠ વર્ષની નાની વયે દીક્ષિત થયા હતા, અને એ ઉમરે એઓશ્રીની પ્રતિભા અજબ હતી. તે જ રીતે શ્રીમદ્ સાત વર્ષની ઉમરે કવિત્વશક્તિ અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાનસંપન્ન હતા એમની સ્મરણશક્તિ પણ અજબ હતી. તેર વર્ષની વયમાં આગમ શાસ્ત્રોનુ અવલોકન કરી 'મોક્ષમાળા' નામનો જૈન ધર્મ પ્રવેશિકારૂપ ગદ્ય પદ્યમા ગ્રંથ માત્ર ત્રણ દિવસમાં રચ્યો હતો

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીએ પરમાર્હત્ શ્રી કુમારપાળ મહારાજાને પ્રતિબોધી જૈન ધર્મ અને શાસનની મહાન પ્રભાવના કરી હતી. શ્રી કુમારપાળ મહારાજા તથા સમસ્ત સમાજના હિત માટે તેઓશ્રીએ 'યોગશાસ્ત્ર' ગ્રંથની રચના કરી હતી

શ્રીમદ્‌ની પ્રતિભા અવધાનક્રિયાથી એટલી બધી જનવર્ગમાં પ્રસરી કે તેઓશ્રીને વિલાયત લઈ જવા માટે ત્યાંના અનેક [illegible] દર્શન કરાવવા આગ્રહ ભરી વિનંતિ થઈ હતી. પરંતુ એ દેશમાં ધર્મ નિયમો ન સચવાઈ શકે તેથી તેનો અસ્વીકાર કર્યો હતો. [illegible] આત્મદશાની અપૂર્વ સાધનામાં અવધાનશક્તિ આદિનું પ્રદર્શન કરવાનું બાધક જાણવાથી એ પ્રયોગો બંધ કર્યા, અને પોતાની એ સિદ્ધિઓનો—શક્તિઓનો [illegible] ઉપયોગ કર્યો.

પૂર્વકર્મના [illegible] આ મહાત્મા શ્રીમદ્‌ને [illegible] વર્ષની વયથી [illegible] જોડાવું પડ્યું. [illegible] પૂર્વકર્મના ઉદયને [illegible] તેમના [illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

રહ્યા હતા. અને તેઓ [illegible] પૂર્વકર્મોના [illegible] હતા, પરંતુ તેઓ [illegible] નિર્ગ્રંથદશાના ભાવે [illegible] નથી, [illegible]

તેઓશ્રીની તીવ્ર બુદ્ધિશક્તિથી સર્વ દર્શનોના મર્મને ટૂંકમાં સમજી, [illegible] "જૈન જેવું એકે દર્શન નથી" તેમ જણાવી વીતરાગમાર્ગની પ્રભાવના કરી. તેઓ જૈન વીતરાગદર્શન-પ્રત્યક્ષ [illegible] છે. [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આશ્રય અને ભાવના

શ્રીમદ્ રાજ

દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થવા છતા કંઈ પણ સફળપણું થયુ નહીં; પણ આ મનુષ્યદેહને કૃતાર્થતા છે, કે જે મનુષ્ય દેહે આ જીવે જ્ઞાનીપુરુષને ઓળખ્યા, તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો.

જે પુરુષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આગ્રહાદિની મંદતા થઈ, તે પુરુષના આશ્રયે આ દેહ છૂટે એ જ સાર્થકતા છે

જન્મજરામરણાદિને નાશ કરવાવાળું આત્મજ્ઞાન જેમના વિષે વર્તે છે, તે પુરુષનો આશ્રય જ જીવને જન્મજરામરણાદિનો નાશ કરી શકે, કેમકે તે યથાસંભવ ઉપાય છે.

સંયોગ સંબંધે આ દેહ પ્રત્યે આ જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહનો પ્રસંગ નિવૃત્ત થશે. તેનો ગમે ત્યારે વિયોગ નિશ્ચયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છૂટે એ જ જન્મ સાર્થક છે, કે જે આશ્રયને પામીને જીવ તે ભવે અથવા ભાવિ એવા થોડા કાળે પણ સ્વસ્વરૂપમા સ્થિતિ કરે

તમે તથા શ્રી મુનિ પ્રસંગોપાત્ત ખુશાલદાસ પાસે જવાનુ રાખશો. બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહાદિ યથાશક્તિ ધારણ કરવાની તેમને ભાવના દેખાય તો મુનિએ તેમ કરવામાં પ્રતિબંધ નથી

[illegible] કહ્યો છે એવા નિર્ગ્રંથમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો

હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ કોઈ મારા નથી.

શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ, અવિનાશી એવો હું આત્મા છુ.

એમ [illegible] કરતા રાગદ્વેષનો ક્ષય થાય.

પત્રાંક ૬૯૨

પંડિત
બેચરદાસ દોશી

'શ્રીમદ્' અથવા પૂ. સંત કવિશ્રી રાયચંદભાઈ

કોઈ પણ સંત વિશે કાંઈ પણ લખવાનું મારું ગજું નથી. સંતની ભૂમિકા જેવી જેને પ્રતીતિ હોય તે જ મહાન સંત વિશે લખી શકે.

મારા મિત્રોએ મહાકવિ 'શ્રીમદ્' માટે લખવાને મને પ્રેર્યો. તેથી સંતના વચનોમાંથી આપણને [illegible] લખવા [illegible] છે.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આશ્રય અને ભાવના

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થવા છતાં કંઈ પણ સફળપણું થયું નહીં; પણ આ મનુષ્યદેહને કૃતાર્થતા છે, કે જે મનુષ્ય દેહે આ જીવે જ્ઞાનીપુરુષને ઓળખ્યા, તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો

જે પુરુષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આગ્રહાદિની મદતા થઈ, તે પુરુષના આશ્રયે આ દેહ છૂટે એ જ સાર્થકતા છે

જન્મજરામરણાદિને નાશ કરવાવાળુ આત્મજ્ઞાન જેમના વિષે વર્તે છે, તે પુરુષનો આશ્રય જ જીવને જન્મજરામરણાદિનો નાશ કરી શકે, કેમકે તે યથાસંભવ ઉપાય છે

સંયોગ સંબંધે આ દેહ પ્રત્યે આ જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહનો પ્રસંગ નિવૃત્ત થશે તેનો ગમે ત્યારે વિયોગ નિશ્ચયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છૂટે એ જ જન્મ સાર્થક છે, કે જે આશ્રયને પામીને જીવ તે ભવે અથવા ભાવિ એવા થોડા કાળે પણ સ્વસ્વરૂપમાં સ્થિતિ કરે

તમે તથા શ્રી મુનિ પ્રસંગોપાત્ત ખુશાલદાસ પાસે જવાનુ રાખશો. બ્રહ્મચર્ય, અસંગિતાદિ યથાશક્તિ ધારણ કરવાની તેમને ભાવના દેખાય તો મુનિએ તેમ કરવામાં પ્રતિબંધ નથી

૧ સર્વજ્ઞે કહ્યો છે એવા નિર્ગ્રંથમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો.
૨ હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ કોઈ મારા નથી
૩ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ અવિનાશી એવો હું આત્મા છુ.
૪ આત્મ સ્વરૂપ ભાવના કરતાં રાગદ્વેષનો ક્ષય થાય.

પત્રાંક ૬૯૨

પંડિત
બેચરદાસ દોશી

'શ્રીમદ્' અથવા પૂ. સંત કવિશ્રી રાયચંદભાઈ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

હવે વળી ઘણા લોકો પોતપોતાના શ્રદ્ધેય અને ભક્તિ-ભાજનની શતાબ્દી ઉજવવા લાગ્યા છે. તે નિર્વાણની શતાબ્દી અને જન્મની શતાબ્દી એમ બે રીતે ઉજવાવા માંડી છે. આપણા સંતની જન્મશતાબ્દીની ઉજવણી થવાની છે અને તે પ્રસંગે જ મારે આ લખવાનુ પ્રાપ્ત થાય છે.

સંતના ગુણોનુ કીર્તન કરીને જીભ, વાણી તથા મન [illegible] થાય એ મારે માટે મોટો લાભ છે અને લખતા [illegible] ને લીધે આત્મા કુણો થાય અને સતે [illegible] કોઈ સદ્ગુણ મારામા ચોંટી જાય તો જરૂર [illegible] આ દૃષ્ટિએ વિચારતા મને આ [illegible] લખવા માટે પ્રેરણા આપનાર મિત્રોનો ઘણો [illegible]

સંતના ગુણોનો પાર નથી, તેમાં કેટલાક તો એવા [illegible], જે તરફ બુદ્ધિની ગતિ જ થઈ શકતી નથી [illegible] આપણે [illegible] સમજી શકીએ એવા છે તે [illegible] તેમના [illegible] અંગે જ થોડુ લખવા વૃત્તિ [illegible].

[illegible] પારમિતા :

[illegible] એક એવી હકીકત મળે છે કે [illegible] ને રોગ થયેલો ત્યારે આ [illegible] સારવાર કરેલી અને [illegible] આપણા જેવા [illegible]

[illegible] નિકટના સ્વજનને [illegible] કરવા ન લાગે [illegible] છે અને બને [illegible] નથી. [illegible] નથી, [illegible]

[illegible]

એકતાનો એમને આત્યંતિક અનુભવ છે અને વૃત્તિ કરુણાપૂર્ણ છે ભગવાન બુદ્ધ વિશે એવું કહેવાય છે કે એકવાર નવપ્રસુતા વાઘણ કોઈ દરિદ્રી બ્રાહ્મણનો કોળિયો કરવાની તૈયારીમાં હતી તે વખતે બોધિસત્ત્વ (બુદ્ધના પૂર્વભવનો પુરુષ) ત્યા હાજર હતો. તેને તરત જ વિચાર થયો કે આ વાઘણ હમણા જ આ દીન બ્રાહ્મણનો કોળિયો કરી જશે માટે જો હુ વાઘણનો ભક્ષ્ય બનું તો બ્રાહ્મણ જરૂર બચી જાય. આમ વિચારીને તે બોધિસત્ત્વે પોતના દેહને વાઘણ સામે નૈવદ્યની પેઠે ધરી દીધો, અને બ્રાહ્મણને બચાવી લીધો. આનું નામ કરુણાપારમિતા કહેવાય. આપણા આ સત પુરુષને જરૂર એ બોધિસત્ત્વ જેવો વિચાર સ્ફુર્યો હોવો જોઈએ અને એ દરદી કેમ સુરક્ષિત રહે એ વૃત્તિને પ્રાધાન્ય આપી તેમણે તેની સારવાર માટેની તક નહીં જવા દીધી હોય. આ રીતે વિચારતા તેમની આ વૃત્તિ કરુણાપારમિતા કોટિની છે, એમ જરૂર કહી શકાય જેનામા આત્માર્થ પ્રધાન છે તે પુરુષો આવા જ હોય એમ સર્વધર્મશાસ્ત્રો કહે છે. આવા પુરુષો જ આત્મસિદ્ધિનો પ્રવાહ વહાવી શકે. અને એમના મુખમાં જ આત્મસિદ્ધિ બરાબર શોભી શકે. દર્શનશાસ્ત્રકારો પોતપોતાની નવી નવી તર્કશૈલી દ્વારા આત્મા વિશે ચર્ચા કરી તેની સિદ્ધિ સમજાવતા મથી રહ્યા છે. છતાં એ અંગેનો નિર્ણય આપી શક્યા નથી ત્યારે આવા સતપુરુષો પોતાના જીવનવ્યવહાર દ્વારા આત્મસિદ્ધિ સમજાવી શકે છે લોકો સમજે કે ન સમજે છતાં તેમના મનમા તો પૂરુ સમાધાન છે એમાં લેશમાત્ર શક નથી.

આ ઉપરથી આપણે પણ આવા આવા કરુણ પ્રસંગો આવતા કેવી રીતે વર્તવુ અને સતના વ્યવહારને કેવી રીતે જીવનસાત્ કરવો એ અંગે જરૂર વિચારવું ઘટે, અને ક્રિયાત્મક પ્રવૃત્તિ પણ નિર્ભય બનીને કરવી ઘટે

લોભવિજય અને ન્યાય સંપન્નતા :

દેહ અને આત્મા બન્ને જુદા જુદા છે એવી કોઈ [illegible] પણ આપણા જેવા બહિર્મુખ મનુષ્યોને માટે [illegible]

[illegible] નહીં, એમ [illegible] કહેતા હતા

આદરણીય સંતપુરુષનો મુદ્રિત થયેલ પત્રસંગ્રહ વાંચીએ તો સ્પષ્ટ માલુમ પડશે કે આ પુરુષ સદા, સર્વથા, સર્વત્ર [illegible] માટે અચળ રહેલા છે. આપણે આ પુરુષના અનુયાયી છીએ એમ જરૂર સમજીએ છીએ. [illegible] કૃષ્ણનો દાખલો આપીને કેટલાક લોકો [illegible] તરફ પ્રયત્નશીલ થાય છે એવા કેટલાક તેમના અનુયાયીઓ હોય છે. રાસ રમવા, ભાતભાતના [illegible] અને માખણ ચોરવું એવી પ્રવૃત્તિ કરનારા [illegible] તેમના કેટલાક અનુયાયીઓ હોય છે. હવે આપણે [illegible] જાતના અનુયાયીઓમાંથી કઈ જાતના અનુયાયીઓ [illegible] જરૂર નિરીક્ષણ કરીને વિચારવાની આ [illegible] માનું છું.

[illegible] :

[illegible] માં [illegible] પ્રથમ પાયાના ગુણ તરીકે ન્યાય- [illegible] કહેવામાં આવે છે [illegible] નિવારવા અગત્યા [illegible] કરવા [illegible] કરવામાં આવે છે. એટલે ધનનું દાન [illegible], [illegible] ધનની પ્રાપ્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરે [illegible] ધનનો [illegible] કોઈ બદલો મેળવવા [illegible] દાન [illegible] અધિકારી નથી, એટલું [illegible] આવેલ છે કે દાતા [illegible] ન લેવો જોઈએ [illegible] પોતાના પરિવારને [illegible] અને પછી બહાર [illegible] જોઈએ દાન અંગે [illegible] સાચું [illegible]

[illegible] સાદાઈ :

[illegible] લખતા હતા. [illegible]

હતી તે હકીકત તેમના પત્રસંગ્રહ ઉપરથી ગમે તે વાંચનારને અજાણી રહી શકે તેમ નથી. તેમજ પોતાના માતાપિતા વગેરે સ્વજનો તરફનું સાત્ત્વિક વાત્સલ્ય અને આદર પણ તેમનામાં વિશેષ સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવે છે. તેમનો એક પત્ર પોતાના પિતાજી ઉપર લખેલ છે તે ઉપરથી જ તેમની આ સ્થિતિ ઝળકી ઊઠે છે આ તેમના અસાધારણ ગુણો ઉપરાંત તેમની સાદાઈ તો વિશેષ આકર્ષક છે. તેઓ લખે છે કે ચટકભટક વાળો વેશ પહેરવાથી કોઈની યોગ્યતા વધતી નથી; તેમ સાદો વેશ પહેરવાથી કોઈની યોગ્યતા તલભાર ઘટતી નથી. આ અંગે ખુદ ગાંધીજીએ તેમની સાદાઈ વિશે સરસ વર્ણન પોતાની આત્મકથામાં આપેલ છે, એ પૂરતું છે. બહિર્મુખ મનુષ્ય હમેશા સ્થૂલદર્શી હોય છે. પણ જો તે અંતર્મુખ થાતી વૃત્તિવાળો હોય તો બહિર્મુખતા થોડી થોડી ઓછી કરતા જરૂર શીખે. શાસ્ત્રકાર જેને દ્રવ્યપૂજા કહે છે તેને જ બહિર્મુખ મનુષ્ય વળગી રહે છે. પણ શાસ્ત્રકારની આ વાત તો તે ભૂલી જાય છે કે તેનું જ નામ દ્રવ્યપૂજા છે જે ભાવપૂજાનું નિમિત્ત બને કેવળ દ્રવ્યપૂજામાં રાચનારા અને ભાવપૂજાને વિસરી જનારા લોકો સંતના દેહને વા સંતના ચમત્કારોને વળગે છે. પણ જેઓ દ્રવ્યપૂજામાંથી ભાવપૂજા તરફ જનારા હોય છે તેઓ તો સંતના ગુણોને વળગે છે અને પોતાના ગજા પ્રમાણે ગુણોને આત્મસાત્ કરવા પ્રયાસ કરે છે. અને આસ્તે આસ્તે પોતાનું ગજું પણ વધારતા જાય છે.

આપણી સવિનય વિનંતિ છે કે આપણે બધા પ્રવૃત્તિ દ્રવ્યપૂજા ભાવપૂજાનું નિમિત્ત બને એમ સંતપુરુષના આલંબનનો ઉપયોગ કરી આ ઉજવણીને આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિનું રૂપ આપીએ તો જરૂર શ્રેયના ભાગી થઈશું અને સંતપુરુષ જ્યાં હશે ત્યાંથી આ જોઈને જરૂર પ્રસન્ન થઈ આપણને આશીર્વાદ આપશે.

[illegible] મનુષ્યપણાનું મૂલ્ય કોઈ રીતે ન થઈ શકે તેવું છે.

પરમોપકારી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

શ્રી. મણીભાઈ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

જ પરમેશ્વર બુદ્ધિ રાખી, તેમના જ ગુણગ્રામ અહોરાત્ર કરીને તેઓએ ચીંધેલો માર્ગ ગ્રહણ કરવાને પ્રેર્યા. આ ચારૂત્તર ભૂમિમા આ દિવ્યમૂતિ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ગુરુદેવને પ્રકાશમાં લાવનાર આ કાળના મહાન યોગી અને આત્મદશાવાન્ વિભૂતિ શ્રી લઘુરાજસ્વામીના જીવનમાં, તેમના રોમેરોમમા કૃપાળુદેવ પ્રત્યેની ભક્તિનો ઉલ્લાસ એટલો બધો વ્યાપેલો હતો કે શ્વાસોચ્છ્વાસમા તેમના નામના રટણ સિવાય બીજી કોઈ ક્રિયા જેની ન હતી. તેવા મહત્પુરુષનો જોગ અમોને પ્રાપ્ત [illegible]. [illegible] રેલ્વે લાઈન ઉપર અગાસ સ્ટેશનથી તદ્દન નજીક એક ભવ્ય [illegible] જે સનાતન જૈન ધર્મ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ તરીકે વિખ્યાત છે તે [illegible] સંસ્થાપક તે લઘુરાજસ્વામી હતા

[illegible] વિભાગમા બીજો મહત્વનો શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ પૂ ભાઈશ્રી [illegible] અથાગ મહેનતથી ખભાત પાસે વડવામાં ઉપસ્થિત [illegible] ખભાત અને આજુબાજુના જૈન સપ્રદાયની [illegible] શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું નામ પ્રગટ કર્યું શ્રી લઘુરાજ સ્વામીએ તો [illegible] જે વિશાળ પથી હતો અને જેના હૃદયમા [illegible] હતી તે મરણ પાટીદાર કોમમા શ્રીમદ્‌ની ઓળખાણ [illegible] લાખ સ્ત્રી-પુરુષો શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને [illegible].

[illegible] ઉદ્ધાર કરવાની જે તમન્ના હતી તે [illegible] તે પણ તેમના યોગબળથી થયેલી છે, એમ લાગે [illegible] વર્ણન કરવાનું કે તેઓશ્રીની અદ્ભુત શક્તિઓનું [illegible] લખનાર યોગ્ય નથી. કારણકે તેઓનું યથાર્થ [illegible] શકે છે તે જ આપી શકે. લખનાર તો તેમની [illegible] પ્રાપ્ત કરવાના પુરુષાર્થ પાછળ [illegible] રાજચંદ્ર ગુરુદેવને ઓળખવા લખનારનો [illegible] હતી કે જે જીવો પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ [illegible] તેમના આશ્રય તથા નિશ્ચય ગ્રહણ કરશે [illegible] જે જીવો તે સત ઉપર કે [illegible] હશે તેમનો પરમાર્થ [illegible] નથી.

[illegible] રાજચંદ્ર ગુરુદેવ સિવાય [illegible] જીવે જાણવાનું નથી, કારણ [illegible] થવું સભવતું નથી.

[illegible] વચનામૃત.

[illegible]

[illegible]

'[illegible]
[illegible]'

[illegible]

[illegible]

'[illegible]'

[illegible]

[illegible]

[illegible]

શતાબ્દી પ્રાર્થના

શ્રી. રાવજીભાઈ છગનભા
દેસા

હરિગીત

૧

[illegible] શ્રી શાન્તમૂર્તિ ! આત્મજ્ઞાન કલાનિધિ !
[illegible] અમૃત બોધવૃષ્ટિ [illegible] અનુપમ શી દીધી !
[illegible] દાવાનળ વિષે અજ્ઞાન આગ વધી અતિ,
[illegible] ભવતાપથી વિશ્રાન્તિ ત્યાં ક્યાંથી થતી ?

૨

તેવે સમે શી જ્ઞાનમૂર્તિ આપની ઝળકી ઊઠી !
અજ્ઞાન વાદળ ભેદવા શક્તિ અમોઘ અહો દીઠી !
સહજાત્મ સહજાનંદ શાશ્વત સિદ્ધિ સુખમાં મનધરી,
નિર્મોહી સર્વોપરી વિદેહી જીવનમુક્ત દશા વરી.

૩

સંસાર દુઃખ દરિયો તરી, સુખસિંધુ સ્વાત્મ ઉપાસવા,
ઉત્સુક આત્માર્થી જનોના પ્રાણ ત્રાણ તમે હવા;
ચિંતામણિ કે સુરતરુ, આત્મિક સુખ ના દે કદા;
તેથી અધિક પ્રભુ આપ આપો સિદ્ધિસુખ શાશ્વત સદા.

૪

[illegible] આપના [illegible] ધરી સત્ સાધતા,
[illegible] અપૂર્વ ઉપાસતા;
[illegible] પ્રગટ દર્શન પામતા,
[illegible] સ્વરૂપે વિરામતા.

૫

ભવ ભવ વિષે ભમતાં કદી સન્મૂર્તિ આવી ના મળી.
મળી તો અલૌકિક દૃષ્ટિએ ના ઓળખી કે ના કળી,
સત્ ના સુણ્યું કે ના શ્રધ્યું, આરાધ્યું ના શ્રદ્ધા ધરી,
નિષ્ફળ ગયો એ યોગ, જ્ઞાનીથી ન જો દૃષ્ટિ ફરી.

૬

[illegible] આ યોગ દુર્લભ પૂર્વ પુણ્યે પામિયો,
[illegible] કરવા અવસર નિશ્ચય ઉર વિષે નિરધારિયો;
[illegible] ની પાર ગાળી, [illegible] વૃત્તિ ધરું,
[illegible] અપૂર્વ અનન્ય ભાવે આદરી નિજપદ વરું.

૭

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

૮

હે આત્મરામી ! [illegible] ! સિદ્ધિગામી ! [illegible]
[illegible] વિમળ પદ પદ્મ સેવા, શુદ્ધ સહજાત્મ [illegible]
[illegible] અભેદ નિવાસ સ્વરૂપે હો મને, [illegible]
ગાવું શતાબ્દી ઉત્સવે [illegible]

[illegible] વિના ભ્રાન્તિ મારી [illegible] નથી.

[illegible] જે સમ્યક્ત્વ,
[illegible] હતું' એવા
[illegible]

[illegible] મીભાઈ
[illegible]

[illegible] સેવામૂર્તિ
એકનિષ્ઠ ભક્ત
[illegible] નાથચંદ [illegible]
[illegible]

જીવનદાસ વકીલ–
રાજકોટ

વનદાસની પેઢીના

ડૉ. પ્રાણજીવનદાસ
શ્રીમદ્‌ના કાકા સસરા–જેમના
મહાત્મા ગાંધીજીને

શ્રી ... ભાઈ મોદી
રાજકોટ

... ભાઈ મોદી

[illegible]. મહાપુરુષો હમેશાં સનાતન પરંપરાના મૌલિક તત્ત્વને બરાબર સાચવે છે અને જ્યાં તેમાં યુગાનુરૂપ પરિવર્તનો કરતા રહે છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં આ મહીએ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે

સર્વધર્મ સમન્વયનો પ્રસંગ :

[illegible]ના પત્રોમાં અને જીવનમાં ઠેર ઠેર સર્વધર્મ [illegible]ના પ્રસંગો દેખાય છે. બધાય ધર્મોમાંથી સારભૂત વસ્તુ [illegible] જીવનમાં મૂકી. આ વસ્તુ ગાંધીયુગ પછી [illegible] વિચારકોમાં ભલે અનાયાસે સાંપડેલ [illegible] પણ [illegible] એકા પહેલા એ અતિશય [illegible] હતા. તે સમયે આ ભાવના શ્રીમદ્‌માં સ્વાભાવિક [illegible] આપણને તેમને બાળપણથી મળેલી [illegible] તેમની મહત્તા સ્વીકારવા પ્રેરે છે. તેઓ [illegible] :

"... [illegible] આપને કંઈ પણ મારો આગ્રહ [illegible] નથી. [illegible] પણ એક પવિત્ર દર્શન છે, એમ [illegible]..."

[illegible] પત્રમાં લખે છે :

" [illegible] નથી... કોઈ પણ ધર્મ સંબંધી [illegible] ને એકાગ્ર ભાવથી [illegible] [illegible] છે, તે [illegible] છે. તે [illegible]"

[illegible] :

[illegible]

[illegible] સર્વધર્મ [illegible] [illegible]ના

[illegible]

યથાયોગ્ય ન લાગતી હોય. તો તે વાત પર વધારે લક્ષ ન દેતાં કંઈ તેમના વિચારનું અનુકરણ કરવા યોગ્ય લાગે તે વિચારવુ..

ગાંધીજીને તેમની આ વિશેષતા ખૂબ હૃદયસ્પર્શી લાગી જણાય છે. જ્યારે તેઓ આફ્રિકામાં હતા અને ખ્રિસ્તીધર્મ પ્રત્યે અત્યંત આકર્ષણ થયુ ત્યારે તેમણે ભારતમાં આ જ પુરુષને પૂછાવ્યું. અને તેમને (ગાંધીજીને) પૂરેપૂરું સમાધાન થયુ કે, "હિન્દુધર્મમાં માત્ર માનવ સેવાની નહીં, બલકે પ્રાણીમાત્રની સેવાની પણ વાત છે જ. આજે જો એ હિન્દુ લેખાતા લોકોમાં તેનો અમલ ન થતો હોય તો તેથી કાંઈ હિન્દુધર્મ જે જન્મથી અનાયાસે મળેલો છે, તેને છોડી ન શકાય. તેને જાતે અમલમા મૂકી મુકાવી તેનુ (હિંદુધર્મનું) સંશોધન જરૂર કરી શકાય .' ગાંધીજી આથી જ પોતાને સનાતની હિંદુ હમેશા માનતા રહેલા

શ્રીમદ્ પોતાના જીવન વિષે પોતે જ લખે છેઃ "...મારા પિતામહ કૃષ્ણની ભક્તિ કરતા હતા તેમની પાસે તે વયમા કૃષ્ણકીર્તનના પદો મેં સાંભળ્યા હતા... જૈનોનાં પ્રતિક્રમણ-સૂત્ર ઇત્યાદિ પુસ્તકો વાચવા મળ્યા; તેમા બહુ વિનયપૂર્વક સર્વ જગત્‌જીવથી મિત્રતા ઇચ્છી છે. તેથી મારી પ્રીતિ તેમા પણ થઈ અને પેલામાં પણ રહી. હળવે હળવે આ પ્રસંગ વધ્યો છતાં સ્વચ્છ રહેવાના તેમ જ બીજા આચાર વિચાર મને વૈષ્ણવના પ્રિય હતા.. સર્વથી [illegible] જ મુખ એ મને સ્વાભાવિક આવડ્યુ હતું લોકોમા કોઈ પણ પ્રકારથી જુદાઈના આકરા જોતો કે [illegible] [illegible] કરવુ પડતુ...વસ્ત્ર પહેરવાની, સ્વચ્છ રાખવાની, ખાવા પીવાની, સુવા બેસવાની બધી વિદેહી દશા [illegible] [illegible] ગરીબ હતું..."

આટલુ વાચ્યા પછી આજની દુનિયાને [illegible] નજીક લાવવામા સર્વધર્મનાં તત્ત્વોને ઉપાસનાની [illegible] જીવમાત્ર સાથે માનવજાતની એકતા સાધવાની [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] પણ આત્મસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે

[illegible]

[illegible] :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

શ્રી. રાજચંદ્ર વચનામૃત પરથી

શ્રી. સહજાનંદઘન સ્વામીજી

આરતીનો ઢાળ

ૐ પરમકૃપાળુ દેવ ! જય પરમકૃપાળુ દેવ ! ! હે પરમકૃપાળુ દેવ ! ! !

જન્મ જરા મરણાદિક સર્વ દુઃખોનો, અત્યંત ક્ષય કરનાર, જે અત્યંત ક્ષય કરનાર,
એવો વીતરાગી પુરુષોનો, તીર્થંકર મુનિજનનો, રત્નત્રયી, પથ સાર. ... ૐ ૧

મૂળ માર્ગ તેં આપ્યો આ રંક બાલને, અનંત કૃપા કરી આપ, પ્રભુ અનંત (૨)
[illegible] અવિકારી, હરી ભવ ભ્રાન્તિ મારી, અહો ઉપકાર અમાપ. ... ૐ ૨

[illegible] ને વાળવાને, હું છું સર્વથા જ અસમર્થ, હું છું (૨)
[illegible] કંઈ લેવા, આપ શ્રીમદ્ મહાદેવા, પરિતૃપ્ત નિજ અર્થ. ... ૐ ૩

[illegible] એકાગ્ર થઈ, નમું આપ ચરણ અરવિંદ; નમું (૨)
[illegible] મુજને, પરમ ભક્તિ હો મુજને, યાચું ન જડ પદ ઈન્દ્ર ... ૐ ૪

અને [illegible] પુરુષના મૂળ ધર્મની, ઉપાસના જ અખંડ, ઉપાસના (૨)
[illegible] ભવ પર્યંત એ સહારે, છૂટો વિષયાનંદ. ... ૐ ૫

[illegible] માંગુ તે, સફલ થાઓ અભિલાષ, સફલ (૨)
[illegible] પુષ્ટ નિમિત્ત અનુગામી, 'સહજાનંદ — વિલાસ'. ... ૐ ૬

નિરાગી પુરુષોને નમસ્કાર

[illegible] ને [illegible] પવિત્ર ધર્મ માટે જે જે ઉપમા આપીએ તે તે ન્યૂન જ છે. આત્મા [illegible] એના નિરુપમ ધર્મના અભાવે જેના એક રોમમાં કિંચિત્ પણ અજ્ઞાન, [illegible] નથી તે સત્પુરુષોના વચન અને બોધ માટે કંઈ પણ નહી કહી શકતા, તેના જ [illegible] પ્રસન્ન થવું એ પણ આપણું સર્વોત્તમ શ્રેય છે.

[illegible] ને [illegible] થવાનો અનંતાંશ પણ રહ્યો નથી. શુદ્ધ, સ્ફટિક, [illegible] થી પ્રવાહરૂપે નીકળેલાં તે નિર્ગ્રંથનાં પવિત્ર વચનોની [illegible]

[illegible] સત્ !

પત્રાંક નં. ૫૨ માંથી

[illegible] સર્વ જ્ઞાનીઓએ સ્વીકાર્યાં છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની અલૌકિક જીવનચર્યા

તીવ્ર જ્ઞાનદશાએ અવધાનશક્તિને વિકસાવી. ૧૯ વર્ષની વયે આઠ, બાર, સોળ અને બાવનથી અનુક્રમે સો સુધી સ્મરણશક્તિરૂપ પ્રયોગથી મોહમયીની જનતાને આશ્ચર્યસાગરમાં ડૂબાડતા અંતરની લાગણીને પ્રગટ કરવા માટે (જનતાએ) આ શતાવધાની પુરુષને 'સાક્ષાત્ સરસ્વતી' આદિ બિરુદ સહિત 'સુવર્ણચંદ્રક'ની ભેટ ધરી. ઉપસ્થિત પત્રકારોએ પણ આ ચમત્કારિક શક્તિપર પ્રશંસાના પુષ્પો વેર્યાં.

"ઉપયોગ એ જ સાધના છે"–ના ધ્યેયપૂર્વક સચ્ચિદાનંદાત્મા પ્રત્યે ઉપયોગસરિતા પ્રવાહિત બની. [illegible] માન, પૂજા, મહત્તાદિ લોકેષણાને, શુદ્ધ પરિણતિને [illegible] લીન કરતી જાણી આ જીવન્મુક્ત દશાકાંક્ષીએ તિલાંજલિ અર્પી અને સ્વત. અંતસ્ફુરણા ઉદ્ભવી કે "[illegible] જે પરમાણુ પૂર્વ કાળે ભેળા કર્યા છે તે [illegible] તેને આપી ઋણમુક્ત થવું, એ જ તેની [illegible], અભાગી, એક અને પરમ જિજ્ઞાસા છે, [illegible] કંઈ આવતું નથી. તે બીજું કંઈ ઇચ્છતો [illegible] કર્મના [illegible] તેનું સઘળું વિચર્યું છે..." [illegible] વર્ષથી શતાવધાનના [illegible] દિવ્ય અભિમાનથી તીવ્ર જ્ઞાનશક્તિદ્વારા [illegible] દશા સાધવા, વીતરાગતા [illegible] સહજ સ્વરૂપે સ્થિત થવા શુદ્ધ પરિણ[illegible]

[illegible] અને વિચારો કે [illegible] નિર્વિકલ્પ [illegible] છે [illegible] [illegible] કેમ પ્રમ[illegible] [illegible] પિશાચ [illegible] [illegible] આ પિશાચ [illegible] ના પામ્યા [illegible] સેનનામ [illegible]

સાગર–વરની કામુક નદી નિજ પ્રવાહને ખાડા ટેકરા આવે ત્યારે યથાશક્તિએ વળાંક દ્વારા જાળવે છે, તેમ સ્વશુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય–સાગરના કાંક્ષીએ પરાભક્તિ, આત્માદિ સંબંધી કલરવ કરતાં શાસ્ત્રોનો સ્વાધ્યાય, ચિંતન, વૈરાગ્ય, ધ્યાન આદિ દ્વારા ઉપયોગરૂપી પ્રવાહને અંતર્મુખપણે જાળવી રાખતાં ચોવીસમા વર્ષે તેની ફલશ્રુતિ "ધન્ય રે દિવસ આ અહો !"–ના આહ્‌લાદ જનક પદમાં પ્રગટ થઈ.

"ઓગણીસસેં ને સુડતાલીસે
સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશ્યું રે,
શ્રુત અનુભવ વધતી દશા
નિજ સ્વરૂપ અવભાસ્યું રે ...ધન્ય રે"

તીવ્રજ્ઞાનરૂપી ધારવાળી અદ્ભુત વૈરાગ્યરૂપી કરવત વડે દર્શન મોહનીય–પટનો છેદ થતા અંતરમા જાજ્વલ્યમાન સુદર્શનચક્ર સમાન, સર્વ વિભાવશત્રુની સેનાને હણવા સમર્થ, શુદ્ધ સમ્યગ્દર્શનસ્વરૂપ, નિર્મળ સ્વાનુભવપ્રકાશ પ્રગટયો. પૂર્વકર્મજનિત પ્રારબ્ધનો ઉદય છતાં તેઓ અપ્રમત્ત પણે, ઊર્ધ્વશ્રેણીએ નિરંતર સ્વભાવમાં સમાધિ દશામાં વિચરવાનો પુરુષાર્થ જાળવતા. "અમે દેહધારી છીએ કે કેમ તે સંભારીએ ત્યારે માંડ જાણીએ છીએ" આવી દેહાતીતદશાના પરિણામી હતા.

જ્ઞાન–વૈરાગ્યની અખંડધારામય અલૌકિક અંતરંગ પુરુષાર્થ બાહ્યદૃષ્ટિથી કળી શકાય તેમ નથી; તેમ જ દેહચેષ્ટાએ આત્મદશાનું મૂલ્યાંકન થઈ શકે નહીં. આ રીતે શ્રીમદ્જી પ્રારબ્ધના ઉદયમા જળ–કમળવત્ ર[illegible] હતા. આવાં દૃષ્ટાંતો 'વિદેહી' ઉપનામ–ધારી ર[illegible] જનક તથા ૭ ખંડધારી ચક્રવર્તી ભરત વગેરેમા [illegible] આવે છે કે જેઓ રાજ્ય–ધૂંસરી ખભે હોવા [illegible] જળકમળવત્ નિર્લેપ રહેતા હતા.

વિશ્વવિખ્યાત–વિભૂતિ મહાત્મા ગાંધીજીએ [illegible] અલૌકિક મહાપુરુષના ચમત્કારિક દિવ્ય જ્ઞાન[illegible] [illegible] વૈરાગ્યાદિ સર્વોત્તમ સદ્ગુણોથી પ્રભાવિત [illegible]

[illegible] ના દેવના મુગટ [illegible]

શરણ ભક્તિ

શ્રી લાલભાઈ સોમચંદ શાહ

શ્રી સદ્દગુરુનુ શરણ એ સફળતાની કુંચી છે.

'બીજાનો આશરો કાચો રે,
'ગુરુરાજ' નું મળીયો સાચો,'
સૌરાષ્ટ્ર દેશ અતિ સુન્દર,
ત્યા આવ્યુ વવાણિઆ બંદર,
જ્યાં જનમ્યા-જીવન-આધાર રે,
'ગુરુરાજ' નું મળિયો સાચો,
બીજાનો આશરો કાચો રે... ૧

[illegible], એવા સુંદર દેશમાં કે જ્યાં અનેક મહાપુરુષોએ [illegible] વહેવડાવી અનેક જીવોને સાચા માર્ગે ચઢાવી [illegible] ત્યાંથી વવાણીઆ બંદરમા ભાવિ જીવોના [illegible] એવા પરમગુરુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી જનમ્યા [illegible] આશરા કાચો જાણી તે પરમકૃપાળુનો [illegible] સ્વીકારું છું.

[illegible] તનો જાશે, એવા માનનો લાડકવાયો,
[illegible] વ્યાપો, શિરોમણિ માન-સવાયો રે
[illegible]જાનો આશરો કાચો રે..ગુરુરાજ...૨

[illegible] અને માતાજી દેવામાતા એ [illegible] ને આ જગત-પિતા અને [illegible] અને આ શિરોમણિ એવા હે [illegible] પામીને-બીજાને જગત-જીવો [illegible], હે [illegible] બીજાનો [illegible] સ્વીકાર્યું છે.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ગુરુરાજ..૩

હે પરમકૃપાળુ દેવ! બાળ-વયમાં આપને જાતિ-સ્મરણ-જ્ઞાન થયું. તેવું જ્ઞાન તો કેટલાકને થાય છે તેની કિંમત નથી, પરંતુ તે જ્ઞાન 'આત્મ-જ્ઞાનમાં' પરિણમી અખંડ આત્મ-સ્વરૂપ થઈ આપે દેહાતીત દશાનો અનુભવ અખંડ કરી, મુક્તિ-પદ સિદ્ધ કર્યું, અને ભવિજનોની ભવચ્છેદની આશા પૂરી કરવાને આપે તે જ્ઞાન-ગંગા જગતમાં વહેતી મૂકી. આવી પરમકૃપા કરનાર હે પરમ કૃપાળુદેવ મને તમારો જ આશરો સાચો લાગ્યો છે જેથી અત્યાર સુધીના ગ્રહેલા કાચા-આશ્રયને ફગાવી દઈ તમારે શરણે આવ્યો છું

પુષ્પ-માળા ગુંથી જ્ઞાન-પુષ્પે,
તે પુષ્પો પ્રકાશ્યા શ્રીમુખે,
લઘુ – વયમા મ્હેક – મહેકાવી,
જગ-જીવોને ફરજ બતાવી રે.
બીજાનો આશરો કાચો રે.. ગુરુરાજ...૪

હે પરમકૃપાળુ આપના સુંદર મુખ કમળમાં બાળ-વયે જ આપે જ્ઞાન-પુષ્પોની ૧૦૮ જ્ઞાન-પુષ્પ મણકાની માળા ગૂથી. જેને 'પુષ્પ-માળા' કહેવામાં આવે છે જેમા જગતના તમામ માનવ-આત્માઓની [illegible] વહાર અને સદાચારને પરમ-પોષક એવી અનેક [illegible] કરવાનું ભાન કરાવ્યું છે. એવી સત્સુગંધ [illegible] પુષ્પ-માળાના ગૂથનાર હે પરમ કૃપાળુદેવ બીજા આશ્રય કાચો જાણી એક આપના જ અખંડ-[illegible] અખંડપણે સ્વીકારું છુ

મોક્ષમાળા રચી મોક્ષાર્થે,
રચી આત્મસિદ્ધિ આત્માર્થે,
અતિ-કરુણા કીધી કૃપા નાથે,
પરપદના રહસ્ય સમજાવ્યા રે
બીજાનો આશરો કાચો

[illegible] સિવાય [illegible] ન રહેવુ, એમ મહાત્માઓની શિ[illegible]

હે 'સાહેબજી' મને પરમ સુખી કરજો હે સદ્ગુરુ, ભગવંત મેં આપનું જ શરણું સ્વીકાર્યું છે.

હવે ચિત્ત બીજે નહીં જોડું,
પકડ્યો પાલવ નહિ છોડું,
'તું' નાથ હું સેવક ત્હારો,
મને ભવ-જળ પાર ઉતારો રે.
બીજાનો આશરો કાચો રે ..ગુરુરાજ...૯

આ પામર એ–અજ્ઞાનપણે, સત્ ગ્રહણ નહીં કરવાથી અને વિષય–કષાયોમાં રાચવાથી અનંત કાળ અનંત–ભવ ગાળ્યો. પરંતુ કોઈ અણધાર્યા મહા–પુણ્યના ઉદયે આપની પ્રશમ–વાણી કાનમાં પડી અને અંતરમાં ટકી રહી. જેથી આ આત્મમાં ભણકાર થવા લાગ્યા કે: આત્મસ્વરૂપ પરમગુરુ ચૈતન્યસ્વામી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર [illegible] અને તેમની અપૂર્વ વાણી મળી તો હે જીવ! હવે તો! જાગ–જાગ! અનંત–કાળની ઘોર નિદ્રા છોડી ઊભો થઈ જા! અને સર્વ–થકી ચિત્તને ઉઠાવી લઈ માત્ર એક 'રાજ' ના ચરણમાં ચિત્ત ને જોડ! તે આત્મ ભણકારને સ્વીકારી હે પરમગુરુ હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હવે જ્યાં સુધી મુકત ન થવાય ત્યાં સુધી તારા સિવાય આ ચિત્તને બીજે કયાય નહીં જ જોડું કેમકે હે પ્રભો! હવે તમે જ મારા નાથ છો અને તમારો હુ સેવક છું. સ્વામી સેવકને સંકટમાં બચાવે એ આપ તો જાણો છો, છતાં મારે આપને બે હાથની અંજલિ જોડીને વિનય–ભકિતપૂર્વક કહેવું પડે છે કે–અનેક પ્રકારની ભમરીઓમાં ભમાવનાર આ ભવરૂપી જળમાંથી મને પાર ઉતારો. મારું નાવ એક માત્ર તમારા ભરોસે ચાલી રહ્યું છે કેમકે સર્વ ભ્રામક આશ્રયો છોડીને હે પરમકૃપાળુ કૃપાનિધિ, કૃપાસાગર, પરમસદ્ગુરુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દેવ! મેં અખંડ નિશ્ચયપૂર્વક એક માત્ર આપનું જ શરણ સ્વીકાર્યું છે ૐ શાંતિ:

'પાર કરો હે ખેવૈયા–અબતો ગુરુ ચરણમેં રહેતા'

શ્રી. રાજચંદ્ર વચનામૃત

આત્મસ્વભાવની નિર્મળતા થવાને માટે મુમુક્ષુ જીવે બે સાધન અવશ્ય કરીને સેવવા યોગ્ય છે, સત્શ્રુત અને સત્સમાગમ. પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષોનો સમાગમ ક્વચિત્ ક્વચિત્ જીવને પ્રાપ્ત થાય છે, પણ જો જીવ સદ્દૃષ્ટિવાન હોય તો સત્શ્રુતના ઘણા કાળના સેવનથી થતો લાભ પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષના સમાગમથી બહુ અલ્પકાળમાં પ્રાપ્ત કરી શકે છે; કેમકે પ્રત્યક્ષ ગુણાતિશયવાન નિર્મળ ચેતનના પ્રભાવવાળાં વચન અને વૃત્તિ ક્રિયાચેષ્ટિતપણું છે. જીવને તેવો સમાગમયોગ પ્રાપ્ત થાય એવું વિશેષ પ્રયત્ન કર્તવ્ય છે. તેવા યોગના અભાવે સત્શ્રુતનો પરિચય અવશ્ય કરીને કરવા યોગ્ય છે. શાંતરસનું જેમાં મુખ્યપણું છે, શાંતરસના હેતુએ જેનો સમસ્ત ઉપદેશ છે, સર્વ રસ શાંતરસગર્ભિત જેમાં વર્ણવ્યા છે, એવાં શાસ્ત્રનો પરિચય તે સત્શ્રુતનો પરિચય છે.

પત્રાંક ૮૨૫

[illegible] છે, અને [illegible] સત્તા છે. અધિક શું કહેવું?

થશે નહિ એક પળ પણ પ્રમાદ કર્તવ્ય નથી. માટે આત્મનિદ્રાને ટાળી માનવદેહને કૃતાર્થ કરો. આત્માને તારવા હિમ્મતવંત થાઓ.

જે માણસ પોતાનું કલ્યાણ કરી શકતો નથી, પોતાનું કલ્યાણ યથાર્થ રીતે સમજ્યો નથી, જેની કહેણી કરણી એક થઈ નથી તેનાથી અન્યનું કલ્યાણ થઈ શકે એમ નથી એ દેખીતું જ છે. પાંચપચીશ શાસ્ત્રના ગ્રંથો વાંચવાથી જે માણસ પોતાને જ્ઞાની વા પારગત વા પૂર્ણ માને છે, અને બીજાને ઉપદેશ દેવા મંડી પડે છે તે પોતાની જવાબદારી સમજી શક્યો નથી. એ સંબંધે શ્રીમાન નીચેના બે પદ ખાસ વિચારવા યોગ્ય છે :—

મુખથી જ્ઞાન કથે અને, અંતર છૂટ્યો ન મોહ,
તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ
નહિ દે તું ઉપદેશકું, પ્રથમ લે હિ ઉપદેશ,
સબસે ન્યારા અગમ હૈ, વો જ્ઞાનીકા દેશ

આ સંગના જમાનામાં સુધારો કરવા વિષે ઘણુંય [illegible] છે, પણ ચારિત્રબળ વિનાનું [illegible] આપતું નથી. માટે તેથી [illegible] દરેક સુધારકે શુદ્ધ વિચાર પ્રમાણે [illegible] દૃષ્ટાંત બેસાડવાની જરૂર છે.

[illegible] ઉહાપોહ કરવામાં [illegible] ને શુદ્ધ ઉપદેશ નહિ— [illegible] થઈ ગયા. જ્ઞાન પર [illegible] દેવગુરુની [illegible] એ છે શુદ્ધ ઉપદેશ [illegible] પવિત્ર [illegible] કર્યું છે [illegible] કે, જ્યારે [illegible] આત્મામાં [illegible] છે.

[illegible] જ્ઞાન એ

છે કે શાસ્ત્રાજ્ઞા પ્રમાણે જિંદગી ગુજારવી. એ જ વાતનું પ્રતિપાદન મહાન શિક્ષણવેત્તા "ફ્રોબેલે" પણ કરેલ છે, અત્રે ફ્રોબેલનું નામ આપવાનું કારણ એ જ કે જે વાતોને આપણે અશક્ય માનીએ છીએ તે અશક્ય નહિ પણ સુશક્ય છે એમ સર્વ તત્ત્વચિંતકોને જણાયું છે.

એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમાર્થનો પંથ,
પ્રેરે જે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત

વ્યવહાર ને પરમાર્થ વચ્ચે કદી વિરોધ હોઈ શકે નહિ. જે સામાન્ય માનીનતા પડી ગઈ છે કે પરમાર્થની વાતો વ્યવહારમાં કામ આવે નહિ તેનું તેમણે મજબૂત ખંડન કરેલ છે. એવી અનર્થકારક માનીનતાથી તો માણસો જાણી જોઈ માર્ગથી ઉન્મુખ થાય છે. તાત્કાલિક-ક્ષણિક લાભના લોભે પવિત્ર ધર્મને હારી જાય છે એ માત્ર તેમની અશ્રદ્ધાનું, મિથ્યા કલ્પનાનું, કાયરતાનું, ધૈર્યરહિતપણાનું ફળ છે. હાલના કાળમાં અત્રેથી મોક્ષે જવાય તેમ નથી, આ તો કળિકાળ છે; એ વાતે ભગવંતે કાંઈ ધર્મથી પતીત થવા કે કાયર થવા કહ્યું નથી, પણ સબળ પુરુષાર્થ કરવાને પ્રેરવા માટે જ કહ્યું છે. અને એટલા માટે જ "આ ભવ વણ ભવ છે નહિ" એમ ધારી આગળ વધવા શ્રીમાને બોધ કરેલ છે.

ભલે અત્રેથી મોક્ષે જવાતું ન હોય પણ મોક્ષ પામવાનું અવશ્ય કારણ જે સમ્યક્ત્વ તે તો પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ છે, અને તે પામ્યા તો નિર્વિઘ્ને [illegible] સ્થાન નજીકમાં પ્રાપ્ત થશે જ એ ભગવાનનું વચન છે. કોઈ પણ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના અથવા [illegible] શબ્દોમાં કહીએ તો ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા ને આસ્થા એ પાંચ ભાવ હૃદયે સ્ફુર્યા વિના, [illegible] માર્ગમાં પ્રવેશ કરવાને અધિકારી થવાતું નથી. [illegible] સમાનમાંથી ક્યારે છૂટું એવી રુચિ પ્રકટ્યા [illegible] કષાયો પાતળા પડ્યા વિના, વૈરાગ્યાદિ સ્ફુર્યા વિના ધર્મ પામવાને યોગ્ય થવાતું નથી. અને [illegible] અર્થે તદ્દન ઘરબાર છોડી નિર્ગ્રંથ બનાવું [illegible]

[illegible] નિર્ગ્રંથ [illegible], તેને મોક્ષ [illegible] સઘળી પદાર્થોનો નિવૃત્તિ હોય છે.

નરકે ગયાનુ કહે છે, જ્યારે વેદાન્તીઓ તેમને મોક્ષે ગયાનુ બતાવે છે, તેના ખુલાસામા શ્રીમાને જણાવ્યુ કે. જૈનો શ્રીકૃષ્ણ સબધી જે હકીકત કહે છે તે પ્રમાણે જો કોઈ પણ માણસે કર્યું હોય, તો ખુદ વેદાંતીઓ તેને કયા સ્થાનના પાત્ર ઠરાવે? પ્રત્યુત્તર નરકના અને વેદાંતીઓ શ્રીકૃષ્ણ સબધી જે વાતો કરે છે તે પ્રમાણે કોઈ પણ માણસ વર્ત્યો હોય તો, તેને જૈનો કયા સ્થાન ને માટે લાયક ગણે? જવાબ મોક્ષ સ્થાન. તો પછી [illegible]આની પુરુષ માટે હવે વિરોધ કયા રહ્યો?

([illegible] એ મહાત્મા હતા, જ્ઞાની છતા ઉદય ભાવે [illegible]માં ગયા હતા, એટલુ જૈનથી પણ જાણી શકાય [illegible], અને તે ખરુ છે, તથાપિ તેમની ગતિ વિષે જે ભેદ [illegible] છે તેનુ [illegible] કારણ છે અને ભાગવતાદિકમા [illegible] વર્ણવ્યા છે તે તો પરમાત્મા જ છે પરમા-[illegible]ની લીલાને મહાત્મા કૃષ્ણને નામે ગાઈ છે, અને એ [illegible] અને એ કૃષ્ણ જો મહાપુરુષથી સમજી લે તો [illegible] પામી જાય. આ વાત અમને બહુ પ્રિય છે [illegible] ૨૧૮–૨૫૬૬)

[illegible] એવી છે કે, જેના સબધે કોઈ પણ [illegible] આપણી અપેક્ષાએ આવશ્યકતા [illegible] કાંઈ બાધ આવતો [illegible] એવી છે કે જે કેવળીગમ્ય છે, [illegible] યથાર્થ સેવન કર્યા પછી [illegible] દષ્ટિગોચર થઈ શકે છે; જેમ [illegible] અમુક જડ પદાર્થોના [illegible] નહીં [illegible]ના [illegible] પર [illegible] [illegible] આવશ્યકતા [illegible] [illegible] કર્યા [illegible], એવો [illegible] અધિકાર

છે? માટે સર્વ વાદવિવાદ તથા ઝઘડા છાંડી આત્મકલ્યાણના માર્ગે ચડો, પછી યોગ્ય સમયે પોતાની મેળે તે બાબતોનો ખુલાસો થઈ જશે :–

જ્યાં શંકા ત્યાં ગણ સંતાપ,
જ્ઞાન ત્યાં શંકા નહિ સ્થાપ.

કોઈ પણ પ્રકારનો અભિપ્રાય અમુક દષ્ટિએ ખ[illegible] હોય એ સ્યાદ્વાદ દૃષ્ટિએ તદ્દન સંભવિત છે, તો પ[illegible] અનેકાંત દષ્ટિએ ગચ્છભેદ મતભેદ યા પરદર્શનની નિં[illegible] અશક્ય છે, જ્યા આવો મતાગ્રહ હોય ત્યાં જૈન દષ્ટિ[illegible] અભાવ જ જાણવો. માટે સર્વ શંકા કખાને ઝઘડા[illegible] વિરક્ત થઈ મતાગ્રહ ટાળી, આત્માની સન્મુખ થ[illegible] આમ શુદ્ધ સાત્વિક ધાર્મિક જીવન ગાળવામા નડ[illegible] આવા ક્ષુદ્ર અંતરાયોને ટાળનાર, સર્વે વેર વિરોધ સમાવનાર, સમદષ્ટિ પ્રકટાવનાર, પરમ શ્રદ્ધા ઉત્પ[illegible] કરનાર, રોમેરોમમાં સુદૃઢ ભક્તિરસ રેલાવનાર, [illegible] સમ્યગ્દૃષ્ટિ વિનાના જીવોના કથનથી પ્રત્યક્ષ જુદા પ[illegible] આવતા, આત્મા–અનુભવ યુક્ત તેમનાં વચનો છે

આવી શૈલીએ એમના તમામ લેખો લખાયલા [illegible] આત્મસિદ્ધિ જુઓ. તેમાં છ દર્શનનુ અવલોકન ક[illegible] છે, છતાં કોઈ, કોઈપણ દર્શનીને અપ્રિય થાય એવો [illegible] શબ્દ નથી.

એમની શૈલી આ પ્રમાણે હાલની રાષ્ટ્રિય ભાવના[illegible] સાનુકૂળ છે. જૈન દર્શન અનેકાન્તદષ્ટિવાળું હોઈ [illegible] જગતના સર્વે જીવોને હિતકારી એવુ રાષ્ટ્રિય [illegible] થવાને યોગ્ય છે, એ એમના કથનો પરથી [illegible] થાય છે.

જ્યારે "વિપ્રલંભી વિષય મોહની વિપદ [illegible] મથતી હોય, જ્યારે મનગગને, વિપદ [illegible] સત્ય દષ્ટિને દમતી હોય," ત્યારે તેને પવિત્ર [illegible] પ્રસારવા–યમનિયમાદિમાં સુદૃઢ કરવા – તેમના [illegible] રમણ્ય મત પરમ સામર્થ્યવાન છે. [illegible]

[illegible] સાક્ષાત્ તેની પ્રાપ્તિ હોય છે.

પ્રત્યક્ષ જણાય છે કે તેમને આત્માનુભવ હતો, તો આ પરથી ફલિત થાય છે કે, તેઓ સદ્‌ગુરુ હતા. લગ્ન એ ઘણું કરીને નિકાચિત કર્મનો ઉદય હોય છે એ વાત લક્ષમા રાખવી જરૂરની છે

શ્રીમાનની કેળવણીના સંબંધમાં તપાસ કરશો તો જણાશે કે તે બહુ બહુ અલ્પ હતી છતા બહુ લઘુ વયમાં તેઓ [illegible] ગત થયા હતા. એમને કેળવણીની અપેક્ષા જ ન હતી. ઓગણીસ વર્ષની વયે મોક્ષમાળા જેવો અદ્વિતીય ગ્રંથ રચવો, શતાવધાન કરવાં, સદા-સર્વદા આત્મલક્ષ રાખવો, અદ્‌ભુત વૈરાગ્ય ધારણ કરવો, [illegible] જણાવે છે કે અનેક ભવના ક્ષયોપશમે બાળ-[illegible] આવા શુભ સંસ્કાર એમને હૃદયે સહજ સ્ફુરી [illegible] એમના લખાણો પરથી આપને ખાતરી [illegible] કે તેઓ [illegible] સમ્યગ્દૃષ્ટિ, નિર્મોહી, સદા ઉપયોગ-[illegible] સંપન્ન હતા એમની છબીઓ જોશો તો [illegible] કે તેઓ ઉગ્ર [illegible] તપશ્ચર્યા કરતા તપસ્વી [illegible] માં સર્વ કર્મોને ક્ષય કરવા તેમણે ભગીરથ [illegible] હતો, અને અંત સમય સુધી અવિચળ-[illegible] રહ્યા હતા, વીતરાગ પરમાત્માને [illegible]

[illegible] ઉપયોગયુક્ત ક્રિયા પ્રત્યે [illegible] જિનેશ્વરની [illegible] પચ્ચખ્ખાણાદિ [illegible] અભિનિવેશ એ [illegible] ક્રિયા [illegible] પરમ ભક્ત [illegible] અનંદ-[illegible] નિજસ્વરૂપ [illegible] કર્મોના [illegible] [illegible] જનક [illegible] એટલે [illegible]

દશા મહા અદ્‌ભુત હતી. જેનો આવો મંગળમય ગૃહસ્થાશ્રમ છે તેને કોટિવાર ધન્ય છે આનંદાદિ શ્રાવકોને જિનેશ્વરે પણ વખાણ્યા છે.

હવે આપ જોઈ શકયા હશો કે એમના પ્રત્યે એઓ મારા ગુરુ છે એમ હું જોઉં છુ તે કેવળ વ્યાજબી છે જેમના વાકયોથી વીતરાગ માર્ગ પર મને શુદ્ધ શ્રદ્ધા થઈ દિવ્ય નયન પ્રાપ્ત કરવા અભિલાષા થઈ, એક નયે કહેતા જ્ઞાનચક્ષુ પામ્યો, જેમણે મને પ્રભુ પ્રત્યે વૃત્તિઓને વાળવા બોધ્યો, જેમનાથી આત્મબોધ પામ્યો એવા આત્મદયાળું પરમ પુરુષનો ઉપકાર અત્ર પ્રગટપણે ન માનુ તો અવશ્ય હું કૃતઘ્ની ઠરું.

હુ ખચિત તેમનો સેવક થવા ઇચ્છુ છું, અને [illegible] સર્વેને તેમ થવા નમ્રતાથી વિનંતિ કરુ છુ.

શ્રીમાનના સેવક થવું એટલે શુ? જેમ હરિ [illegible] એટલે માત્ર જિન મુદ્રાને બાહ્ય ચક્ષુથી નિહાળવું એટ[illegible] નહિ પણ તેમ કરતા તેમના શુદ્ધાત્મભાવને નિરખ[illegible] આત્મદર્શનને પામવુ અથવા શ્રીમાન્ દેવચંદ્ર[illegible] શબ્દોમા "પ્રભુપણે પ્રભુ ઓળખી અમળ વિમળ ગુણ[illegible] સાધ્યદૃષ્ટિ સાધકપણે" જિનેશ્વરની વંદના કરવી, શ્રીમાનના સેવક થવું એટલે તેમના જેવા વીતરાગ[illegible] ભક્ત થવું, પ્રભુની લગનીમા મગન રહેનાર થવું [illegible] શબ્દોમાં કહુ તો વીતરાગ માર્ગના સેવક તે સર્વે શ્રીમ[illegible] રાજચંદ્રના સેવક છે આ વાત ઊંડો વિચાર [illegible] આપને સહજ સમજાઈ જશે આ સેવના [illegible] અનુપમ છે ગુરુદેવની આજ્ઞા મન, વચન ને [illegible] દૃઢપણે પાળવી એ તેનુ પ્રથમ સૂત્ર છે "આઈ [illegible] જાણી, ભાઈ વાતુ છે આ ઝીણી"

હવે મારે માત્ર એકજ બાબત પર [illegible] અને તે એ કે પૂજ્યશ્રીના ચરિત્રનું આપણાથી [illegible] અવલોકન થઈ શકે? એ તો એક સામાન્ય [illegible] પરીક્ષક પૂરા પરીક્ષા આપનાર કરતા શ્રેષ્ઠ હોવો [illegible] આ કમનસીબ જમાનામા માણસો [illegible]

[illegible] તેની પ્રાપ્તિ સર્વત્ર હોય છે

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું આકર્ષણ

શ્રી. શિવાભાઈ ગો. પટેલ

સૌ પ્રથમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનો પરિચય મને મારા [illegible] સ્વ શ્રી બ્રહ્મચારી ગોવર્ધનભાઈ મારફત થયો. ત્યાર બાદ શ્રીમદ્‌ના જીવન વિષે જેલમાં વાંચવાની મને [illegible] મળી

પછી તે જ્યારેજ્યારે તેમના જીવન અંગેનુ સાહિત્ય વાંચવાનું મળે છે ત્યારે તે વાચતાં પૂર્ણ આનંદ આવે [illegible] સમય એક પવિત્ર વ્યક્તિ સાથે ગાળવાનો આનંદ મળે છે.

તેમના જીવનનાં કેટલાંક વિશેષ આકર્ષણો નીચે [illegible] :—

(૧) [illegible] ઝવેરાતનો ધંધો કરતા હતા ત્યારે પણ [illegible] રહેતું તેથી તેમણે વેપારમા જરૂ[illegible] ઉપર જરાક જેટલી ફુરસદ મળી તો [illegible] તેમણે ધર્મકથા, ધર્મવાચનમાં કર્યો. વળી [illegible] જીવનનોંધ પણ રાખતા હતા જે આજે [illegible] રૂપ બને છે

(૨) [illegible] તેમના જીવનમાથી વિશેષ વિચારવા [illegible] તેમની પાસે અદ્‌ભુત સ્મરણશક્તિ [illegible] જન્મનું જ્ઞાન હતુ છતાં તે [illegible] પરંતુ આત્મસાક્ષાત્કાર [illegible]

(૩) તે ગૃહસ્થ હતા અને ગૃહસ્થાશ્રમમા રહ્યા. તેમ છતાં તે આત્મરત હતા. જગતમા રહીને સન્યાસી વૃત્તિ કેળવી શકાય છે. તે માટે મોહ, માયા, લોભ, લાલચનો ત્યાગ જરૂરી છે સત્ય અને અહિંસા એવાઓના જીવનમાં સહજ થઈ જાય છે. એમ એમના જીવનમાથી આપણને સહેજે વરતાય છે.

જગતના મહાન પુરુષ મહાત્મા ગાંધીજી જેમને પોતાના ધર્મના ગુરુ જેવા ગણે તેવાનુ જીવન આજની ઊગતી પેઢીએ જાણવું જોઈએ. અને શ્રીમદ્‌ની શતાબ્દી પ્રસંગે તેનો બહોળો પ્રચાર થાય અને બધાંની પાસે તેમનુ જીવન તથા કવન પહોચે તો દેશમા આજે જે અધઃપતન જેવું થઈ રહેલુ દેખાય છે, તેમાંથી પાછા ફરવાનું સૂઝે એમા મને શંકા નથી

તેમના જીવનમા એટલી બધી વિવિધતાઓ છે કે દરેક પ્રકૃતિના માણસને કે બાળકને તેમના તરફ આકર્ષણ થાય એવું છે.

તેમના જીવનના કેટલાક પ્રસંગો તો નાસ્તિકને પણ આસ્તિક બનાવે તેવા છે

આવા જ્ઞાનીના જીવનમાંથી મને હંમેશ પ્રેરણા મળતી રહે છે એ મારુ સદ્‌ભાગ્ય માનુ છું. સૌને તેવી પ્રેરણા મળો એ જ પ્રાર્થના

[illegible]

[illegible] ધ્યાનમા રાખશો કે :—
[illegible] અનંત દુઃખ નહીં વધારવાનો પ્રયત્ન સત્પુરુષો કરે છે.
[illegible] બનનાર છે તે ફરનાર નથી અને ફરનાર છે તે બનનાર નથી
[illegible] ઉપાધિને આધીન થઈ પ્રમાદ શું ધારણ કરવો ? આમ છે
[illegible]
[illegible] પત્રાંક [illegible]

[illegible] તેને જ્ઞાનીની આજ્ઞા આરાધવી જોઈએ.

અનેક પૈકી શ્રીમદ્‌નુ આ એક જ માત્ર કાવ્ય સૂત્ર–સિદ્ધાંત–નિષ્ણાતની રાહસ્યિક ચાવીરૂપ સંક્ષેપમા નિહાળી શકાય તેવું છે. એમાં બીજી બીજી સંખ્યાબંધ તત્ત્વ–પરમાર્થભૂત વસ્તુ સમાવિષ્ટ પામી જાય છે. 'હોત આસવા પરિસવા' યથાર્થ સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ–જ્ઞાનીને[1] આશ્રવના કારણો સંવરરૂપે પરિણમે છે, જ્યારે 'માત્ર દૃષ્ટિકી ભૂલ' વાળા[2] 'અવેદ્યસવેદ્ય' પદમા સ્થિત અભિન્નગ્રંથિ અજ્ઞાનીને સંવરના કારણો આશ્રવરૂપે પરિણમે છે, આટલું જ્ઞાની–અજ્ઞાનીમાં મહદ્ અંતર છે. ઉપરોક્ત–

'જબ જાન્યો નિજરૂપકો, તબ જાન્યો સબ લોક,
નહિ જાન્યો નિજરૂપકો, સબ જાન્યો સો ફોક.

આ શ્રીમદ્‌ના નિષેધાત્મક વચન સામે 'આચારાંગ સૂત્ર'ની વિધેયાત્મક ગાથા–

जे एगं जाणई से सव्व जाणई ।
जे सव्व जाणई से एगं जाणई ॥

એ ગાથા સાથે વિધેયાત્મક–નિષેધાત્મકનો–પ્રકાર બુદ્ધિમાન પ્રેક્ષાવંતોએ વિચારવા યોગ્ય.

જે એકને (આત્માને) જાણે છે, તે સર્વને જાણે છે, અને જે સર્વને જાણે છે તે 'एग' – એકને જાણે છે ફલિતાર્થ– જે આત્મજ્ઞ થાય છે, તે સર્વજ્ઞ (સર્વ કાળના સર્વ–દ્રવ્ય–ગુણ–પર્યાયને) થાય છે અને જે સર્વજ્ઞ થાય છે, તે આત્માને (આત્માના દ્રવ્ય–ગુણ–પર્યાયને) જાણે છે. મતલબ કે આત્મજ્ઞ થયા વિના સર્વજ્ઞ બની શકાતુ નથી અને જે સર્વજ્ઞ થાય છે, તે આત્માના–દ્રવ્ય–ગુણ–પર્યાયને જાણ્યા અનુભવ્યા પછી જ.

પરમ કારુણિક શ્રીમદ્ મુમુક્ષુને ઉપદેશ બોધરૂપે લખે છે :—

"હે મુમુક્ષુ ! એક આત્માને જાણતાં સમસ્ત લોકાલોકને જાણીશ અને સર્વ જાણવાનું ફળ પા... [illegible] પ્રાપ્તિ છે માટે આત્માથી જુદા એવા બીજા ભાવો જાણવાની વારંવારની ઇચ્છાથી તું નિવ... અને નિજસ્વરૂપને વિષે દૃષ્ટિ દે, કે જે દૃષ્ટિથી સમસ્ત સૃષ્ટિ જ્ઞેયપણે તારે વિશે દેખાશે—"

પત્રાંક, ૬૩

[illegible] જ્ઞાન વિભૂતિ પરમ તત્ત્વદૃષ્ટા શ્રીમદ્‌નુ આ વચન પણ ઉપરની વસ્તુ સાથે સાંગો... [illegible] જોઈ શકાય છે.

[illegible] દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ, નોકર્મ (શરીરાદિ) થી ભિન્ન, અર્થાત્ સર્વ પર દ્રવ્યથી ભિન્ન [illegible] શાસ્ત્ર–સિદ્ધાંત નિષ્ણાતનુ સાફલ્યપણું સમજવા યોગ્ય [illegible] અપાર હોય છે! છતાં એક માત્ર 'સોઽહં'– [illegible] વિના, સ્વસ્વરૂપની ઉપલબ્ધિ વિના, આત્મજ્ઞ થયા વિના તેનું [illegible]
[illegible] 'आयाा' – શ્રી જિનાગમ.
[illegible] સમુચ્ચય' [illegible] જુઓ.

[illegible] માત્ર, એ સ્યાદ્ વિધેનો મોટો નિશાન છે.

પત્રાંક ૧૭૨ માં શ્રીમદ્ પ્રકાશે છે :—

" અનંતકાળથી પોતાને પોતા વિશેની જ ભ્રાંતિ રહી ગઈ છે. આ એક અવાચ્ય અદ્‌ભુત વિચારણાનું સ્થળ છે. જ્યાં મતિની ગતિ નથી, ત્યાં[1] વચનની ગતિ કયાંથી હોય ?"

શ્રીમદ્‌ના પ્રગાઢ સ્વસંવેદનથી ઉદ્‌ભૂત તેમનો વચનવેગ 'ભ્રાંતિ નહિ વળી બોધ તે સૂક્ષ્મ'—એ પૂ. ઉ. યશોવિજયજીની પાંચમી સ્થિરાદષ્ટિ સમકિતની સજ્ઝાય અનુસાર કેટલી બધી અભ્રાન્ત દશા સૂચવે છે ! તે બુદ્ધિમાન પ્રેક્ષાવંતોએ વિચારવા યોગ્ય. સ્વમાં પરની ભ્રાંતિ દૂર થઈ સૂક્ષ્મબોધ—આત્મબોધ વર્તી રહ્યો છે 'દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઉપજ્યો બોધ જે; દેહભિન્ન કેવળ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો' વર્તી રહ્યું છે.

'મારગ સાચા મિલ ગયા છૂટ ગયે સંદેહ,
હોતા સો તો જલ ગયા ભિન્ન કિયા નિજદેહ'
આભ્યંતર નોંધ ૧ પૃ. ૩૫

આ કડીનો સારાંશ કે—જે આડખીલી—આવરણરૂપ હતું તે 'દર્શનમોહ' કર્મ બળી જતાં અર્થાત નાશ પામી જતા દેહથી ભિન્ન શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્ઞાયક આત્માનો સ્પષ્ટ, પ્રત્યક્ષ, અત્યંત પ્રત્યક્ષ અપરોક્ષ અનુભવ થયો અને તેથી આગળ પત્રાંક ૮૩૩ માં ઉલ્લેખિત 'ત્યાં વિક્ષેપ શો ? વિકલ્પ શો ? ભય શો ? ખેદ શો ? બીજી અવસ્થા શી ?' ઇત્યાદિ ઉદ્‌ગારો નીકળી અન્ય અવસ્થા વિનાની અપ્રતિપાતિ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ, નિઃસંદેહ વીતરાગ ભગવાનનો વીતરાગી કૃતકૃત્ય થવાનો માર્ગ ગ્રહણ થયો.

આવો અદ્‌ભુત અદ્‌ભુત પ્રકાર શ્રીમદ્‌ને વર્તી રહ્યો છે. શ્રીમદ્‌ની છેલ્લી રચના, એક છેલ્લા અમર કાવ્યની અમર કડી—

'સુખધામ અનંત સુસંત ચહિ, દિન રાત્ર રહે તદ્‌ધ્યાન મહિ;
પર શાંતિ અનંત સુધામય જે, પ્રણમું[2] પદ તે વર તે જય તે'.

અર્થાત્—જે અતીન્દ્રિય સહજસુખનું અનંતધામ—અવ્યાબાધ સ્વરૂપ છે, જેને સંત પુરુષો ચાહી [illegible] ધ્યાનમાં વર્તી રહ્યા છે, જે પરમ શાંતસ્વરૂપ છે, જે અનંત સુધામય—અમૃતસ્વરૂપ છે; [illegible] ચિતિસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મપદને હું પ્રણામ કરું છું. તે સર્વોત્કૃષ્ટ પદ જયવંત [illegible]

[illegible] નાદ સમાન શ્રીમદ્‌ની આ એક જ માત્ર કડીમાં તો એ મહાપુરુષના [illegible] જાજ્વલ્યમાન ચમકાટ મારી રહેલો નિહાળી શકાય છે. આ કંઈ શુષ્ક કાવ્યની [illegible]

1. [illegible] અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો — અપૂર્વ અવસર કાવ્ય.
2. [illegible] આત્મા શુદ્ધ છે, પરંતુ પર્યાયમાં એ શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવગોચર થાય ત્યારે [illegible] સ્વરૂપ [illegible]

'[illegible] ચૈતન્યઘન, સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ,
[illegible] કરી વિચાર તો પામ.' — આત્મસિદ્ધિ

[illegible] છે, એવો, નિશ્ચય રાખવો.

શ્રી મહત્ પુરુષનો પંથ

શ્રી ઉમેદસિંહજી પી. જાડેજા

"તમે જે વાતની ગમ પામો નહીં તે ડાહ્યા પુરુષ પાસેથી સમજી લેજો સમજવામાં આળસ કે મનમાં શંકા કરશો નહીં."

"હે જીવ! આ ક્લેશરૂપી સંસારથકી વિરામ પામ, વિરામ પામ... કંઈક વિચાર, પ્રમાદ છોડી, જાગ્રત થા, જાગ્રત થા, નહિ તો રત્નચિંતામણિ જેવો આ મનુષ્યદેહ નિષ્ફળ જશે."

"સત્" એ કંઈ દૂર નથી; પણ દૂર લાગે છે: અને એ જ જીવનો મોહ છે."

"માર્ગ સરળ છે, પણ પ્રાપ્તિનો યોગ મળવો દુર્લભ છે."

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

શ્રીમદ્‌ની ફક્ત ૩૩ વર્ષની એક વ્યવસાયી ગૃહસ્થની નાનકડી જિંદગી ([illegible] ૧૯૨૪ થી ૧૯૫૭) પરંતું, કેટલું મહાન, કેવુ ભવ્ય જીવન!

[illegible], વ્યવસાય પણ ઝવેરીનો "હજારો અને લાખોનો" અને તે ય [illegible] મુંબઈ નગરીમાં; પોતે માત્ર વ્યવસાયી જ નહીં, ગૃહસ્થી પણ હતા; [illegible] (સં. ૧૯૪૪માં) લગ્ન થયેલું અને એ લગ્નથી ૪ સંતાન [illegible] થયેલાં. 'કેળવણી' તો મોરબીના વવાણિયાની [illegible] શરૂ કરી, ૧૧ મા વર્ષે સમાપ્ત કરેલી. ૧૩ મા વર્ષે [illegible] એમના માતા-પિતા પણ કોઈ લક્ષાધિપતિ [illegible] વિરલ અને તેજસ્વી જીવનની ટૂંકી બાત [illegible]

[illegible] અનેક સંતો છે, ધર્મો છે અને સંન્યાસીઓ, ધર્માચાર્યો, [illegible] અને [illegible] છે, પણ, એક ગૃહસ્થી, [illegible] 'રાયચંદભાઈ' એ ૩૩ [illegible] જોયા તેઓ 'શ્રીમદ્ [illegible] ; [illegible], [illegible], બુદ્ધિ, મર્મજ્ઞતા, [illegible], કવિશક્તિ આદિની [illegible] પ્રામાણિક, [illegible] માંથી પોતાને માટે [illegible] તો શ્રીમદે

[illegible] શક્તિ સાગ્યા કરે તે મુમુક્ષુતાનું લક્ષણ છે.

વળી, "સર્વ ક્લેશથી અને સર્વ દુઃખથી મુક્ત થવાનો ઉપાય એક આત્મજ્ઞાન છે. વિચાર વિના આત્મજ્ઞાન થાય નહીં; અને અસત્સંગ, તથા અસત્પ્રસંગથી જીવનું વિચારબળ પ્રવર્તતું નથી...આરંભ, પરિગ્રહાદિનું અલ્પત્વ કરવાથી અસત્પ્રસંગનું બળ ઘટે છે..."

પરંતુ, સાથે સાથે, શ્રીમદે સાફ સાફ કહ્યું છે, ભાર દઈ દઈને કહ્યું છે, વારવાર કહ્યું છે કે: "સત્ધર્મનો જોગ સત્પુરુષ વિના હોય, નહીં...મોટા મોટા પુરુષોએ અને તેને લઈને અમે એવો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે કે જીવને સત્સંગ એ જ મોક્ષનું પરમ સાધન છે" કેવળ તપ, વૈરાગ્ય, સાધનાદિ બસ નથી:

"અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન,
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન.
સંતચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યાં અનેક,
પાર ન તેથી પામીયો, ઉગ્યો ન અંશ વિવેક.
સહુ સાધન બંધન થયા, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય;
સત્ સાધન સમજ્યો નહીં, ત્યાં બંધન શું જાય?

સ્થિતિ થવી સંભવિત માનીએ છીએ." "સત્પુરુષ મૂર્તિમાન મોક્ષ છે" "અવશ્ય આ જીવે પ્રથમ સર્વ સાધનને ગૌણ જાણી, નિર્વાણનો મુખ્ય હેતુ એવો સત્સંગ જ સર્વાર્પણપણે ઉપાસવો યોગ્ય છે કે જેથી સર્વ સાધન સુલભ થાય છે, એવો અમારો આત્મ સાક્ષાત્કાર (અનુભવ) છે" "જ્ઞાની પુરુષ અને પરમાત્મામાં અંતર જ નથી. અને જે કોઈ અંતર માને છે, તેને માર્ગની પ્રાપ્તિ પરમ વિકટ છે જ્ઞાની તો પરમાત્માજ છે; અને તેની ઓળખાણ વિના પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થતી નથી...જ્ઞાની તીર્થંકર દેવમા લક્ષ થવા જૈનમાં પણ પંચપરમેષ્ટિ મંત્રમા 'નમો અરિહંતાણં' પદ પછી સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યો છે."

"દુર્લભ એવો મનુષ્યદેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થયા છતાં કંઈપણ સફળપણું થયું નહિ, પણ આ મનુષ્ય દેહને કૃતાર્થતા છે કે જે મનુષ્યદેહે આ જીવે જ્ઞાની પુરુષને ઓળખ્યા તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો."

માટે તો, શ્રીમદે 'આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર"ના પ્રથમ

માટે સત્પુરુષનો સમાગમ તે જ મહત્પુરુષના માર્ગનું ભવ્ય પ્રવેશદ્વાર છે. માટે, શ્રીમદે "શાસ્ત્ર સૌ મિથ્યાત્વના" છોડીને "જ્ઞાનીને તે જ્ઞાન ભાસ્યા, એ જ ઠેકાણે ઠરો," એવી આજ્ઞા આપી છે : અને શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રમા સાચા ગુરુનુ વર્ણન કરતાં લખ્યુ છે કે :–

" આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણું, તે સાચા ગુરુ હોય,
બાકી કુળગુરુ કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જોય. "

આવો પરમસત્સંગ મેળવવા પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. પણ તે ક્યારે ફળે ? "મિથ્યાગ્રહ, સ્વછંદપણુ, પ્રમાદ અને ઇંદ્રિય વિષયથી ઉપેક્ષા ન કરી હોય તો જ સત્સંગ ફળવાન થાય નહીં"—નહીંતર, થાય જ. અને જો "સત્સંગનું એટલે સત્પુરુષનુ ઓળખાણ થયે પણ તે યોગ નિરંતર રહેતા ન હોય તો સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયો છે એવો જે ઉપદેશ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષતુલ્ય જાણી વિચારવો [illegible]" એવુ શ્રીમદે સૂચવ્યુ છે

સત્સંગનું આટલું મહાત્મ્ય આંકવાનુ કારણુ ? "સર્વ જિનાગમોમા કહેલા વચનો એકમાત્ર અસંગ- [illegible]" "[illegible]ના યોગે જ જીવ સહજ [illegible] . . . તે જ માટે સર્વ તીર્થંકરાદિ જ્ઞાનીઓએ અસંગપણું જ સર્વોત્કૃષ્ટ કહ્યુ છે; કે જેના અંગે સર્વ આત્મસાધન રહેલાં છે." માટે "સર્વભાવથી અસંગપણુ થવુ" જરૂરી છે. "તે સિદ્ધ થવાનો આધાર સત્સંગ છે." "તે સત્સંગ પણુ જીવને ઘણીવાર પ્રાપ્ત થયા છતાં ફળવાન થયો નથી, કેમકે તે સત્સંગને ઓળખી આ જીવે તેને પરમહિતકારી જાણ્યો નથી, પરમસ્નેહે ઉપાસ્યો નથી, અને પ્રાપ્ત પણુ અપ્રાપ્ત ફળવાન થવા યોગ્ય સંજ્ઞાએ વિસર્જન કર્યો છે એમ શ્રી વીતરાગે કહ્યુ છે.

આ અમે કહ્યુ તે જ વાતની વિચારણાથી અમારા આત્મામાં આત્મગુણુ આવિર્ભાવ પામી સહજ સમાધિ પર્યંત પ્રાપ્ત થયા, એવા સત્સંગને હું અત્યંત અત્યંત ભક્તિએ નમસ્કાર કરુ છુ"

મહત્પુરુષના આ સરળ સહજ માર્ગના એ મહાભાગ્ય દર્શકે ચૈત્ર શુદ–૯, સં. ૧૯૫૭ ના 'અંતિમ સંદેશમાં છેલ્લી કડીમા પણ એ જ કહ્યું કે :—

સુખધામ અનંત સુસંત ચહી,
દિન રાત રહે તદ્ ધ્યાન મહીં,
પર શાંતિ અનંત સુધામય જે,
પ્રણમું પદ તે વર તે જય તે.

તેનો પ્રસિદ્ધ અર્થ સર્વ વિદિત છે. પણ શ્રીમદ્ પોતાની આધ્યાત્મિક પ્રકૃતિ પ્રમાણે કલ્પના બળે ચારે પુરુષાર્થનો આધ્યાત્મિક ભાવમાં જ અર્થ ઉપજાવે છે. (૯૭) એ કરતાં પણ વધારે સરસ અને પકવ કલ્પનાબળ તો જુવાન ઉંમરે પણ તેમના જીવનકાળના હિસાબે ત્રીસ વર્ષને ઘડપણે કરેલ જ્ઞાન અને અજ્ઞાનનું પૃથક્કરણ દર્શાવનાં આંટીવાળું અને આંટી વિનાનું એ સૂતરના દાખલામાં છે. દિગ્ભ્રમનો દાખલો જે સર્વત્ર બહુ જાણીતો છે, તેની સાથે ગૂંચવાળા અને ગૂંચ વિનાના સૂતરના દાખલાને ઉમેરી, તેમણે જ્ઞાન અને અજ્ઞાન વચ્ચેનું વાસ્તવિક અંતર જે પ્રગટ કર્યું છે [૭૭૦], તે તેમની અંત સુધી દૃષ્ટાંત ઘટાવી અર્થ વિસ્તારવાની, [illegible] સ્થાપન કરવાની કલ્પના ચાતુરી સૂચવે છે.

તર્કપટુતા શ્રીમદ્‌માં કેવી સૂક્ષ્મ અને નિર્દોષ હતી, તે તેમનાં લખાણોમાંથી અનેક સ્થળે ચમત્કારિક રીતે [illegible] મળે છે. કેટલાક દાખલાઓ ટાંકું. સત્તરમા વર્ષના [illegible] નહિ હોય, ત્યારે કોઈ ને [illegible] ખાસ વિદ્યાપરિશીલન નહિ કરેલ કુમાર [illegible] 'મોક્ષમાળા'માં (૮૬–૯૨) એક પ્રસંગ ટાંકે [illegible] છે કે, કોઈ સમર્થ વિદ્વાને મહા[illegible] રીતે સ્વીકારવા છતાં તેમની [illegible] શંકા લઈ, શ્રીમદને પ્રશ્ન કર્યો છે કે, [illegible] અને ધ્રૌવ્યવાળી ત્રિપદી તેમ [illegible] આદિ નયો કંઈ સંગત નથી. એક જ [illegible] અને નથી, નાશ છે અને નથી, [illegible] અને નથી, એ [illegible] વાસ્તવિક રીતે કેમ ઘટી [illegible] ઉત્પાદ નાશ અને [illegible] અને અસ્તિત્વ ધર્મો એક [illegible] ઉત્પન્ન થાય છે. એ [illegible] તેમની સામે મૂક્યા છે, [illegible] છે આ [illegible] [illegible] એ [illegible] જ

વાંચું છું આ દોષો સાંભળ્યા પછી તેનું નિવારણ કરવા અને તેમના પોતાના શબ્દો ટાંકીને કહું તો 'મધ્ય વયના ક્ષત્રિયકુમારની ત્રિપદી અને નયભંગી સ્થાપવા શ્રીમદે પોતાની તદ્દન અલ્પજ્ઞતા પ્રગટ કરી, કાંપતે સ્વરે પણ મક્કમ હૃદયે માત્ર તર્કબળથી બીડું ઝડપ્યું છે અને એમને એવી ખૂબીથી, એવી તર્કપટુતાથી જવાબ વાળ્યો છે, અને બધા જ વિરોધજન્ય દોષોનો પરિહાર કર્યો છે કે, વાંચતાં ગુણાનુરાગી હૃદય તેમની સહજતર્કપટુતા પ્રત્યે આદરવાન બને છે કોઈ પણ તર્કરસિકે એ આખો સંવાદ એમના જ શબ્દોમાં વાંચવો ઘટે છે.

આગળ ચાલતાં જગત્કર્તાની ચર્ચા વખતે તેઓએ જે વિનોદક છટાથી તે ઉંમરે જગત્કર્તૃપણાનું ખંડન કરી, તર્કબળે સ્વપક્ષ મૂક્યો છે ('મોક્ષમાળા'–૯૭), તે ભલે કોઈ તે વિષયના ગ્રંથના વાચનનું પરિણામ હોય, છતાં એ ખંડનમંડનમાં એમની સીધી તર્કપટુતા તરવરે છે.

કોઈ ને પત્ર લખતા તેમણે જૈન પરંપરાના કેવળજ્ઞાન શબ્દ સંબંધી રૂઢ અર્થ વિષે જે વિરોધદર્શક શંકાઓ શાસ્ત્રપાઠ સાથે ટાંકી છે (૬૯૪), તે સાંભળતાં તર્કપટુને સ્પર્શે એવી છે જે વિષેની શંકામાંથી જૈન સમાજરૂપ ઇન્દ્રનું આસન કંપી, પરિણામે શંકાકાર સામે વજ્રનિર્ઘોષના ટંકારા થાય છે. તે વિષે શ્રીમદ્ જેવો આગમનો અનન્યભક્ત નિર્ણય પણે શંકાઓ જિજ્ઞાસુને લખી મોકલે છે, તે તેમનું ૨૯ મા વર્ષનું નિર્ભય અને પકવ તર્કબળ સૂચવે છે.

ભારતવર્ષની અધોગતિ જૈનધર્મને આભારી છે એમ મહીપતરામ રૂપરામ બોલતા ને લખતા. [illegible] વર્ષની ઉંમરે શ્રીમદ્ તેમની પાસે પહોંચ્યા [illegible] મહીપતરામને સવાલો પૂછવા માંડ્યા. [illegible] મહીપતરામે સીધા જ જવાબો આપ્યા. આ [illegible] ક્રમમાં શ્રીમદે તેમને એવા પકડ્યા કે, છેવટે [illegible] મહીપતરામે શ્રીમદના તર્કબળને નમી સ્વપક્ષ [illegible]

[illegible] ફરી જન્મ માન્યું નહીં.

દ્યોતક છે. જિજ્ઞાસુ એ (૪૦) મૂળ લખાણ જ વાંચી પરીક્ષા કરે એ જ રીતે, માત્ર જૈન પરંપરાના અભ્યાસીએ શ્રીમદ્દનું વિચારકપણું જોવા ખાતર, તેમણે આ યુગે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સંભવે છે કે નહિ એ વિષે કરેલી ચર્ચા (૩૯૭) તેમના જ શબ્દોમા વાંચવા જેવી છે.

વિશિષ્ટ લખાણો :

શ્રીમદ્‌ના લખાણોને હુ ત્રણ ભાગમાં વહેચી, તેમાંથી નાની કે મોટી પણ કાંઈક વિશિષ્ટતા ધરાવતી કેટલીક કૃતિઓનો અત્રે પરિચય આપવા ઇચ્છુ છુ. પહેલા વિભાગમાં હુ એવી કૃતિઓને મૂકુ છુ કે, જે ગદ્ય હોય કે પદ્ય પણ જેની રચના શ્રીમદે એક સ્વતંત્ર કે અનુવાદાત્મક કૃતિ તરીકે જ કરી હોય બીજા વિભાગમા તેમના એવા લખાણો લઉ છું કે, જે કોઈ જિજ્ઞાસુને તેના પ્રશ્નોના ઉત્તરમા અગર અન્ય પ્રસંગથી લખાયલાં હોય ત્રીજા વિભાગમા એવાં લખાણો આવે છે કે, જે સ્વઉપયોગે ચિંતન કરતા નોંધરૂપે લખાયા હોય અગર

વૈયક્તિક જીવન અને સામુદાયિક જીવનની સ્વસ્થતા વાસ્તે સામાન્ય નીતિની જરૂર હોય જ છે. એવા વ્યાવહારિક નીતિના શિક્ષણ વાસ્તે 'પુષ્પમાળા' રચ્યા પછી શ્રીમદ્દને અંતર્મુખ અધિકારીઓ વાસ્તે કાંઈક વિશિષ્ટ લખવાની પ્રેરણા થઈ હોય એમ લાગે છે. એમાથી એમણે આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસા સંતોષવા અને પોષવા ખાતર એક બીજી કૃતિ રચી એનું નામ એમણે ઉદ્દેશ અને વિષયને અનુરૂપ એવુ 'મોક્ષમાળા' (૧૭) રાખ્યુ. માળા એટલે ૧૦૮ મણકા પેઠે ૧૦૮ પાઠ સહજ જ લેવાના. એનો બીજો ભાગ 'પ્રજ્ઞાવબોધ મોક્ષમાળા' એમણે લખવા ધારેલો જે લખાતા રહી ગયો પણ સદ્‌ભાગ્યે એમા એમણે લખવા ધારેલ વિષયોની યાદી કરેલી તે લભ્ય છે (૯૪૬) એ વિષયો ઉપર કોઈ વિશિષ્ટ પ્રજ્ઞાશાલીએ લખવા જેવુ છે, એ કહેવાની ભાગ્યે જ જરૂર રહે છે.

પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે; પણ જ્યારે નિષ્પક્ષભાવે એ બધા વિષે વિચાર કરું છું, ત્યારે મને સ્પષ્ટ લાગે છે કે, એ બધા પ્રયત્નો અને લગભગ એ બધું સાહિત્ય શ્રીમદ્‌નાં લખાણો સામે બાલીશ અને કૃત્રિમ જેવું છે એમનાં લખાણોમાંથી જ અક્ષરે અક્ષર અમુક ભાગો તારવી, અધિકારીની યોગ્યતા અને વય પ્રમાણે પાઠ્યક્રમ ઘડી કાઢવામાં આવે, કે જેમાં કોઈ પણ જાતના ખર્ચ, પરિશ્રમ આદિનો બોજ નથી, તો ધાર્મિક સાહિત્ય વિષેની જૈન સમાજની માગણીને આજે પણ એમનાં લખાણો બીજાં કોઈ પણ પુસ્તકો કરતાં વધારે સારી રીતે સંતોષી શકાય એમ છે. એમાં કુમારથી માંડી પ્રૌઢ ઉંમર સુધીના અને પ્રાથમિક અભ્યાસીથી માંડી ઊંડા ચિંતક સુધીના જિજ્ઞાસુ માટેની સામગ્રી મોજુદ છે. [illegible] તે સામગ્રીનો સદુપયોગ કરવા વાસ્તે અસં-[illegible] અને [illegible] માનસ[illegible] જોઈએ.

[illegible]નો સમગ્ર ઉપયોગ કરતાં વધારે વખત [illegible] જાગનાર, શ્રીમદ્‌ના જીવન અને પરિચયક્ષેત્ર [illegible] ક્ષેત્રમાં રખડનાર, અને વિવિધ [illegible] અનેક [illegible] ગુરુઓને ચરણે સાદર બેસનાર મારા [illegible] એમના લખાણોમાં ખામીઓ [illegible] શકે, પરંતુ [illegible] એમની [illegible] આપણને [illegible] તત્ત્વચિંતન [illegible] તેમ જ [illegible] રાખવાની [illegible] તેમ જ [illegible]

'શ્રીમદ્રાજચંદ્ર'નું અંતિમ સંસ્કરણ જોઈ ગયા પ[illegible]. તે સંસ્કરણની કેટલીક ખટકે એવી ખામીઓ તરફ તેમના અનુગામીઓનું લક્ષ ખેંચવું યોગ્ય ધારું છું. એ ખામીઓ હશે ત્યાં સુધી 'શ્રીમદ્રાજચંદ્ર'નું મહત્ત્વ વિદ્વાનો યોગ્ય રૂપમાં આંકી નહિ શકે. એ ખામીઓ પરિશિષ્ટ અને શુદ્ધિ–વિષયક છે. પ્રથમ તો વિષયાનુક્રમ હોવો જોઈએ. કેટલાંક પરિશિષ્ટોમાં પહેલું તેમાં આવેલા ગ્રંથ અને ગ્રંથકારો વિષેનું; બીજું તેમાં આવેલાં અવતરણો વિષેનું, તેમાં મૂળ સ્થળો સાથે; ત્રીજું તેમાં આવેલા બધાય વ્યાખ્યા કરેલ કે વ્યાખ્યા કર્યા વિનાના પારિભાષિક શબ્દોનું; ચોથું એમાં ચર્ચેલા વિષયો મૂળમાં જે જે ગ્રંથમાંથી લેવામા આવ્યા હોય તે ગ્રંથોના સ્થળો અને જરૂર હોય ત્યાં પાઠો દર્શાવનારું; એમ તે દૃષ્ટિએ મહત્ત્વનાં બીજા પણ પરિશિષ્ટ આપવા જરૂરી છે, એમણે પોતાના લખાણોમાં વાપરેલ સંસ્કૃત કે પ્રાકૃત શબ્દ કાયમ રાખીને પણ જ્યાં તેમાં વિકૃતિ હોય ત્યાં સાથે કોષ્ટકમાં તે દરેક શબ્દનું શુદ્ધ રૂપ આપવાથી કાંઈ પુસ્તકનું મહત્ત્વ ઘટતું નથી

આ પ્રસંગે શ્રીમદ્‌નાં સ્મારકરૂપે ચાલતી સંસ્થાઓ વિષે સૂચન કરવું પ્રાસંગિક છે. હું જાણું છું ત્યાં સુધી એમના સ્મરણરૂપે બે પ્રકારની સંસ્થાઓ છે. કેટલાક આશ્રમો અને પરમશ્રુતપ્રભાવક મંડળ. આશ્રમોની બાબતમાં તો એટલું જ સૂચવવું બસ થશે કે, તે તે આશ્રમના સંચાલકોએ અને ત્યાં રહેનારાઓએ, શ્રીમદ્[illegible] શાસ્ત્રાભ્યાસ, મનન અને આપમેળે [illegible] વિચારવાની વૃત્તિનો જ વિકાસ થાય એ રીતે વ્યવસ્થિત અભ્યાસ અને [illegible]ક્રમ ગોઠવવો જોઈએ, તેમની ચરણપાદુકા કે છબી આદિની સુવર્ણ પૂજા કરતાં તેમની સાદગી અને વીતરાગ ભાવનાને [illegible] [illegible] દૃષ્ટિમાં પરિહાસ ન પામે એવી [illegible] રાખવી ઘટે.

પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળે આજ [illegible] દૃષ્ટિએ [illegible] અનુવાદિત અનેક [illegible]

ૐ સત

સત્ – સંશોધન

'એક સંશોધક' (આદિતરામભાઈ) ભેટી ગયા. કોને ? અનુપચંદભાઈ ને.

અનુપચંદભાઈ – વચનામૃતનો પરિચય આપને છે ? આપે વાંચ્યાં છે. ?

આદિતરામભાઈ – કોનાં ? શ્રીમદ્જીનાં ?

અ – હા. એની જ વાત કરું છું. 'વચનામૃત' એટલે 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ.

આ. – એ પુસ્તક મારે ત્યાં ઘણા વખતથી છે, એકાદ વખત વાંચ્યું છે; ગ્રંથ બહુ સારો છે.

અ. – પુરું વાચી ગયા હશો ? ફરી જોવું કે નિત્ય મનન કરવું એવું નહીં ? બીજું કાંઈ વાંચતા તો હશો.

આ – વાંચવાનો અભ્યાસ તો રોજ ખરો. તત્ત્વનું વાંચન બહુ ગમે. અને કોઈ વખત તમે કહો છો તે 'વચનામૃત' પણ વાંચી લઉં છું.

અ. – 'વચનામૃત' વાંચો, તેમાં શું વિચારવામાં આવે ? શું લાગે ?

આ – એ તો ઘણું ઊંચું જ્ઞાન શ્રીમદ્જી મહાજ્ઞાની. એમની શું વાત કરવી !

અ. – ત્યારે તમે નિત્ય તેનું મનન નથી કરતા ?

આ. – એ તો ખરું. પણ તત્ત્વનો અભ્યાસ તો કરવો જોઈએ ને ? અને એમ મનન કરવામાં રહીએ તો બીજું ક્યારે વાંચીએ ? બીજાં શાસ્ત્ર [illegible] ?

અ – [illegible] ને '[illegible] ઊંચું જ્ઞાન', 'મહા જ્ઞાની' તો એ તત્ત્વરૂપ નહીં ?

આ – [illegible] એમની [illegible] આવે. જિનાગમો લખેલા [illegible] એ કાંઈ સિદ્ધાંત કહેવાય ?

અ – [illegible] સિદ્ધાંતનાં [illegible] પુસ્તકો વાંચતા હશો ?

આ – [illegible]

અ – [illegible] કંઈ કહી શકશો ?

આ – [illegible] પુસ્તક વાંચવાના છે

અ – [illegible] ! એ જ્ઞાન [illegible]

[illegible]

સંભળાવીએ, સમજાવીએ પણ. અમે તો આ જાણીએ છીએ. તમે તો કંઈ બીજું જ કહો છો.

આ. – બીજું એટલે તમારાથી જુદું. પણ યથાર્થ શું એ વિચાર તો કરવો ઘટે ને ? આપની રુચિ હોય તો આપણે આગળ વાત કરીએ, અને તે શ્રીમદ્જીનાં વચનામૃતના આધારથી, આશયથી કહેવી થશે, જે માટે તમોને અંતરંગ બહુમાન છે તેઓશ્રી ઉપદિષ્ટ વચનામૃત તમે વાંચ્યા પણ છે. તેઓ મહાજ્ઞાની છે એવી તમારી શ્રદ્ધા છે.

તો હું તમોને એટલું જ પૂછું 'આત્મસ્વરૂપ શ્રી સત્પુરુષનાં અનુભવયુક્ત વચનો પ્રમાણભૂત ખરાં કે નહીં ?

આ. – એ તો ચોક્કસ અનુભવની વાણી. એ જ પ્રમાણભૂત વિશેષ ગણાય અને ગણવી જ જોઈએ એમ હું તો કહું છું.

આ. – વાહ ! તમારી સરળતા પ્રત્યે મને બહુ આદર [illegible] છે તો હું માંડું છું શાસ્ત્રાભ્યાસની [illegible] અને આત્મજ્ઞાન માટે એ શ્રીમાન્ સત્પુરુષે જે કહ્યું છે તે જેમ આપને જણાવું તે યોગ્ય થશે. [illegible] મહાજ્ઞાની છે તેમનું ઊંચું જ્ઞાન છે. [illegible] વચનો મને ફરી ફરી યાદ આવે છે [illegible] મિથ્યાભાવોથી રહિત [illegible] વિનંતી છે અને તે [illegible] ઉપયોગપૂર્વક વારંવાર [illegible] માનું છું. તેઓના [illegible]

[illegible]

દેવનાં અંતરઆશયને યથાર્થ સમજવા, તેમના પરમજ્ઞાનને, આત્મદશાને ઓળખવા એ ગ્રંથરત્નના અભ્યાસની ખચીત જરૂર છે. તે યથાર્થ વાંચવા, વિચારવામાં ન આવે તો તેઓશ્રીએ કહેલી પરમ સત્ય પરમાર્થ વાત કેવી રીતે સમજવામાં, વિચારવામાં આવે ? હવે શાસ્ત્રાભ્યાસ સંબંધી એ પરમપુરુષે શું કહ્યું છે તે તેઓશ્રીનાં વચનોથી આપના ઉપયોગ પર લાવું છું.

આ. – શાસ્ત્રાભ્યાસની મર્યાદા એમ તમે કહ્યું તે કયા આશયથી ? શાસ્ત્રાભ્યાસ તો થાય તેટલો કરવો, એ અભ્યાસ તો વધારવો. કેમ એ વાતમાં કંઈ શંકા જેવું છે ? એ બરાબર નથી ?

આ. – એ વિચાર માગે જ છે અને તેથી તેની 'મર્યાદા'ની વાત આપને કરી છે. કયું શાસ્ત્ર, કોને વાંચવા યોગ્ય, કયા હેતુથી, શું ઉપકાર થાય ? એ સઘળું વિચારવા જેવું છે. અધિકારી પાત્રતા વિના તેવા વાચનનું ફળ અન્યથા આવવાનો સંભવ છે અને તે માટે કહ્યું છે—

"શમ સંવેગાદિ ગુણો ઉત્પન્ન થયે, અથવા વૈરાગ્યવિશેષ નિષ્પક્ષપાતતા થયે, કષાયાદિ પાતળાં પડ્યે તથા કંઈ પણ પ્રજ્ઞાવિશેષથી સમજવાની યોગ્યતા થયે, જે સદ્ગુરુગમે સમજવા યોગ્ય અધ્યાત્મ ગ્રંથો. ત્યાં સુધી ઘણું કરીને શસ્ત્ર જેવા છે—તે પોતાની કલ્પનાએ જેમ તેમ વાંચી લઈ, નિર્ધારી લઈ, તેવો અંતર્ભેદ થયા વિના અથવા દશા ફર્યા વિના, વિભાવ ગયા વિના પોતાને વિષે જ્ઞાન કલ્પે છે, અને ક્રિયા તથા શુદ્ધ વ્યવહાર રહિત થઈ વર્તે છે, એવો ત્રીજો પ્રકાર શુષ્ક અધ્યાત્મીનો છે. [illegible] જીવને આવા [illegible]"
(શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર)

[illegible] મર્યાદિત નં. ૧૭.

તે જીવને અધિકારી થવા માટે કહી છે; મોક્ષ થવા માટે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીની આજ્ઞા આરાધવી જોઈએ." શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

"એક નયથી એવી વિચારણા પણ થઈ શકે છે કે શાસ્ત્રો 'લખેલા પાના' ઉપાડવા અને જાણવાં એમાં કંઈ અંતર નથી, જો તત્ત્વ ન મળ્યું તો. કારણ બન્નેએ બોજો જ ઉપાડ્યો. પાનાં ઉપાડ્યાં તેણે કાયાએ બોજો ઉપાડ્યો, ભણી ગયા તેણે મને બોજો ઉપાડ્યો, પરંતુ વાસ્તવિક લક્ષ્યાર્થ વિના તેનું નિરૂપયોગીપણું થાય એમ જ સમજવું.

જેને ઘેર આખો લવણસમુદ્ર છે તે તૃષાતુરની તૃષા મટાડવા સમર્થ નથી; પણ જેને ઘેર એક મીઠા પાણીની વીરડી છે, તે પોતાની અને બીજા કેટલાકની તૃષા મટાડવા સમર્થ છે; અને જ્ઞાન દૃષ્ટિએ જોતા મહત્ત્વ તેનું જ છે; તો પણ બીજા નય પર હવે દૃષ્ટિ કરવી પડે છે. અને તે એ કે કોઈ પણ રીતે શાસ્ત્રાભ્યાસ હશે તો કંઈ પાત્ર થવાની જિજ્ઞાસા થશે અને કાળે કરીને પાત્રતા પણ મળશે અને પાત્રતા બીજાને પણ આપશે. કેટલો શાસ્ત્રાભ્યાસનો નિષેધ અહીં કરવાનો હેતુ નથી, પણ મૂળ વસ્તુથી દૂર જવાય તેવા શાસ્ત્રાભ્યાસનો તો નિષેધ કરીએ તો [illegible] નહીં ગણાય એ"

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

[illegible] કે 'મૂળ વસ્તુની' સન્મુખ [illegible] જિજ્ઞાસા રાખવી [illegible] સ્વરૂપ જાણ્યા [illegible] 'પ્રત્યક્ષ પુરુષના' [illegible] નિષેધ [illegible] સના [illegible] મહેપ. [illegible]

"બીજી બધી પ્રવૃત્તિ કરતાં જીવને યે પણું પ્રાપ્ત થાય તેવી વિચારણા કરવી યોગ્ય અને તેનું મુખ્ય સાધન સર્વપ્રકારના ભોગથી વૈરાગ્યસમેત સત્સંગ છે."

'મૂળ વસ્તુ'નો લક્ષ, તેની યથાર્થ પ્રાપ્તિ, ક્યાંથી થવા યોગ્ય છે તેનો માર્ગ ત્યાં જ આ પ્રમાણે દર્શાવ્યો છે.

"કોઈ પણ પ્રકારે જીવ પોતાની કલ્પનાએ કરી 'સત્' ને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. સજીવનમૂર્તિ પ્રાપ્ત થયે જ સત્ પ્રાપ્ત થાય છે, સત્ સમજાય છે. સત્નો માર્ગ મળે છે. સત્ પર લક્ષ આવે છે. સજીવન મૂર્તિના લક્ષ વગર જે કંઈપણ કરવામા આવે છે, તે જીવને બંધન છે. આ અમારું હૃદય છે."

એ જ માર્ગની પુષ્ટિ આ વાક્યથી યથાર્થ સમજાશે.

"ઘણા પ્રકારે જીવનો વિચાર કરવાથી, તે જીવ આત્મારૂપ પુરુષ વિના જાણ્યો જાય એવો નથી, એવી નિશ્ચળ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ તે તીર્થંકરના માર્ગબોધને નમસ્કાર કરીએ છીએ"

એ આદિ એ શ્રી પરમપુરુષે ઘણું કહ્યું છે.

આ. – ત્યારે અમે તો એમ જ માનીએ છીએ કે શાસ્ત્રો વાંચવાથી જ્ઞાન થાય અને તમે તો પાત્રતા, ગુરુગમ, વળી ગુરુને ઓળખવા, તેમને આજ્ઞાધીનપણે વર્તવાનું આ બધું જણાવો છો. તે એમ કરવા બેસીએ તો પાર ક્યારે આવે? ને આત્માનું જ્ઞાન રહી જાય અમારા માનવામાં. સમજવામાં તો આમ આવે છે

અ. – પ્રાપ્તિ ત્યારે આ જ છે. એ સમ છે શાસ્ત્રો પાત્રતાપૂર્વક શ્રી સદ્ગુરુનો [illegible] તેમની આજ્ઞાનું આરાધન. એ [illegible] માર્ગ છે

કરવામાં આવે છે; થોડું પણ ગ્રંથ સંબંધી વાચન આદિ જ્ઞાન મળવાથી ઘણા પ્રકારે તે દર્શાવવાની જીવને ઇચ્છા રહ્યા કરે છે. એ વગેરે જે દોષ તે ઉપર જણાવ્યા એવા જે ત્રણ દોષ તેને વિષે સમાય છે. અને એ ત્રણે દોષનું ઉપાદાન કારણ એવો તો એક 'સ્વચ્છંદ' નામનો મહાદોષ છે; અને તેનું નિમિત્તકારણ અસત્સંગ છે.

શ્રી પ. કૃ. દેવ.

આ પ્રગટ અનુભવમાં આવે તેવું છે. પોતાનાં પરિણામ જોતા કે જ્ઞાની માનતા-મનાવતા જીવોની પરિસ્થિતિ, વાગાડંબર, માન-પૂજા, પ્રતિષ્ઠા અને જનસંખ્યાનો મોહ આદિ જોતાં શ્રીમદ્જીનું પ્રકાશિત નિવેદન કેટલું યથાર્થ છે! અસત્સંગ કે અસદ્ગુરુના આશ્રિત જીવો 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ શ્રદ્ધાભક્તિપૂર્વક વાંચી-વિચારી શકતા નથી કલ્પિત માન્યતાઓ, આગ્રહ [illegible] છે અને એ આદિ કારણોને લઈ "જીવને [illegible] અપૂર્વ પુણ્યને લીધે તેની પ્રાપ્તિ હોવી દુર્લભ થઈ પડી છે"

[illegible] સદ્ગુરુપણાની બુદ્ધિ, અપરમાર્થમાં પરમાર્થ [illegible] 'માર્ગ' પામવામાં મોટા અંતરાયો છે. તેની નિવૃત્તિ પ્રથમ થવી જોઈએ. પ. કૃ. દેવશ્રીનું [illegible]:—

"[illegible] પ્રાપ્ત થયા નથી, તે પ્રાપ્તપણાને [illegible] થાય તો હાનિ નથી માત્ર [illegible] નથી, તેને નિજ ભાન થાય, [illegible]"

[illegible], આત્મા [illegible] માટે [illegible] સામાન્ય [illegible] પૂર્વક [illegible]

અ. — પ્રયોજનભૂત આ વાત આપને ગ્રહણ થઈ એ બહુ પ્રસન્નતા આપે છે. અને એ જ ભલામણ છે કે આત્માને ઉપશમને અર્થે, આત્મહિતની દૃષ્ટિથી એ શ્રી સદ્ગ્રંથનું ખૂબ ધીરજપૂર્વક નિત્ય મનન જરૂર રાખશો. આપનો સમય હવે વધુ ન લેતાં એ જ સદ્ભાવની પુષ્ટિ અર્થે એ શ્રી સત્પુરુષનાં એ એક ઉપદેશ વચનો કહી આપની રજા લઈશ.

"સત્પુરુષના એકેક વાકયમા, એકેક શબ્દમાં અનંત આગમ રહ્યાં છે. એ વાત કેમ હશે?"

અને સત્પુરુષ એટલે શું? કોને કહેવા? આવી તો તેની અદ્ભુત દશા સમજાવી છે કે જે સમજી, ઓળખી જીવ તે સંબંધમાં ભ્રાંતિ રહિત થાય.

"નિર્ગ્રંથ ભગવાને પ્રણીતેલા પવિત્ર ધર્મ માટે જે જે ઉપમા આપીએ તે તે ન્યૂન જ છે. આત્મા અનંતકાળ રખડયો તે એના નિરૂપમ ધર્મના અભાવે.

જેના એક રોમમા કિંચિત્ પણ અજ્ઞાન, મોહ કે અસમાધિ રહી નથી, તે સત્પુરુષના વચન અને બોધ માટે કંઈ પણ નહીં કહી શકતાં, તેનાં જ વચનમાં પ્રશસ્ત ભાવે પુનઃપુનઃ પ્રસકત થવું એ પણ આપણું સર્વોત્તમ શ્રેય છે

શા એની શૈલી! જ્યા આત્માને વિકારમય થવાનો અનંતાંશ પણ રહ્યો નથી. શુદ્ધ સ્ફટિક, ફીણ અને ગંગાથી ઉજ્જ્વળ શુક્લધ્યાનની શ્રેણિથી પ્રવાહરૂપે નીકળેલાં તે નિર્ગ્રંથના પવિત્ર વચનોની મને, તમને નિરંતર શ્રદ્ધા રહો!

એ જ પરમાત્માના યોગબળ આગળ પ્રાર્થના!"
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ૐ શાંતિઃ

[illegible] નિભાવતા આવશે.

"વધારે શું કહીએ ? ઉપર જણાવ્યું છે તેટલું જ સમજવાને માટે સઘળા શાસ્ત્રો પ્રતિપાદિત થયાં છે."

"પાણી સ્વભાવે શીતળ છતાં કોઈ વાસણમાં નાખી નીચે અગ્નિ સળગતો રાખ્યો હોય તો તેની નિરિચ્છા હોય છતાં તે પાણી ઉષ્ણપણું ભજે છે. તેવો આ વ્યવસાય સમાધિએ શીતળ એવા પુરુષ પ્રત્યે ઉષ્ણપણાનો હેતુ થાય છે એ વાત અમને તો સ્પષ્ટ લાગે છે

વર્ધમાન સ્વામીએ ગૃહવાસમાં પણ આ સર્વ વ્યવસાય અસાર છે, કર્તવ્યરૂપ નથી એમ જાણ્યું હતું. તેમ છતાં તે ગૃહવાસને ત્યાગી મુનિચર્યા ગ્રહણ કરી હતી. તે મુનિપર્યાયમાં પણ આત્મબળે સમર્થ છતાં તે બળ કરતાં અત્યંત બળની જરૂર છે એમ જાણી મૌનપણું અને અનિદ્રાપણું સાડાબાર વર્ષ લગભગ ભજ્યું છે કે [illegible] વ્યવસાયરૂપ અગ્નિ તો પ્રાયે થઈ શકે નહી.

જે વર્ધમાનસ્વામી ગૃહવાસમાં છતાં અભોગી જેવા હતા [illegible] મુનિ જેવા હતા, આત્માકાર પરિણામી હતા તે વર્ધમાનસ્વામી પણ સર્વ વ્યવસાયમાં [illegible] નીરસ જાણીને દૂર પ્રવર્ત્યા તે [illegible] કરી કયા પ્રકારથી સમાધિ રાખવી [illegible] તે વિચારીને ફરી [illegible], પ્રવર્તને પ્રવર્તને સ્મૃતિમાં [illegible] એવી રુચિ વિષય [illegible]"

[illegible] બુદ્ધિ થતી [illegible]

"તે તાદાત્મ્ય અધ્યાસ નિવૃત્તિરૂપ ત્યાગ થવા અર્થે આ બાહ્યપ્રસંગનો ત્યાગ પણ ઉપકારી છે, કાર્યકારી છે. બાહ્યપ્રસંગના ત્યાગને અર્થે અંતરત્યાગ કહ્યો નથી. એમ છે તો પણ આ જીવે અંતરત્યાગને અર્થે બાહ્યપ્રસંગની નિવૃત્તિને કંઈ પણ ઉપકારી માનવી યોગ્ય છે."

"આત્મહેતુભૂત એવા સંગ વિના સર્વસંગ મુમુક્ષુજીવે સંક્ષેપ કરવા ઘટે છે કેમકે તે વિના પરમાર્થ આવિર્ભૂત થવો કઠણ છે અને તે કારણે આ વ્યવહાર દ્રવ્ય સંયમરૂપ સાધુત્વ શ્રી જિને ઉપદેશ્યું છે"

"સર્વ દુઃખનું મૂળ સંયોગ (સંબંધ) છે, એમ જ્ઞાનવંત એવા તીર્થંકરોએ કહ્યું છે, સમસ્ત જ્ઞાની પુરુષોએ દીઠું છે મુખ્યપણે સંયોગ બે પ્રકારનો કહ્યો છે. 'અંતર્સંબંધીય' અને 'બાહ્યસંબંધીય' અંતર્સંયોગનો વિચાર થવાને માટે આત્માને બાહ્યસંયોગનો અપરિચય એ કર્તવ્ય છે, જે અપરિચયની સપરમાર્થ ઇચ્છા જ્ઞાની પુરુષોએ પણ કરી છે."

"સર્વ પ્રકારના ભયને રહેવાને સ્થાનકરૂપ એવા આ સંસારને વિષે માત્ર એક વૈરાગ્ય જ અભય છે એ નિશ્ચયમાં ત્રણે કાળને વિષે શંકા થવા યોગ્ય નથી."

"ગૃહાદિ પ્રવૃત્તિના યોગે ઉપયોગ વિશેષ ચલાયમાન રહેવા યોગ્ય છે, એમ જાણીને પરમપુરુષ સર્વસંગ પરિત્યાગનો ઉપદેશ કરતા હતા."

"જો આ સંસારને વિષે આવા પ્રસંગોનો (કહ્યા જેવા પ્રસંગોનો) સંભવ ન હોત, પોતાને અથવા પરને તેવા પ્રસંગની અપ્રાપ્તિ દેખાતી હોત, અશરણાદિ [illegible] હોત, તો પરમવિષયના મુળગાધનનું કશું ન્યૂનપણું પ્રાપ્ત ન હતું એવા શ્રી અષભાદિ ચક્રવર્તીઆદિએ તેનો [illegible] ત્યાગ કરત ? એમનું આસંગપણું શા માટે [illegible] [illegible]

[illegible] તેમ છતાં પૂર્ણ કર્ણ નકોના ભાગ કરતો નહીં

ભક્તહૃદયોલ્લાસ

શ્રી [illegible] હીરાલાલ
શાહ

महादिव्याकुक्षिरत्नं शव्दजितवरात्मजम् ।
राजचद्रमहंवदे, तत्वलोचनदायकम् ॥

અનત કાળ હું આથડયો, ન મળ્યા ગુરુ શુદ્ધસંત,
દુષમ કાળે તું મળ્યો, રાજ નામ ભગવત

રાજ રાજ સહુ કો કરે, વિરલા જાણે ભેદ;
જે જન જાણે ભેદ તે, તે કરશે ભવ છેદ.

આવા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ભગવંતની જન્મ શતાબ્દી પ્રસગે ભક્તહૃદય ઉલ્લસે એ સ્વાભાવિક છે.

તીર્થધામ 'અગાસ'ના અવધૂત–પરમભક્ત લઘુરાજ સ્વામી–પૂજ્ય પ્રભુશ્રીજીએ–આ પરમ પુરુષ માટે અતર ખોલીને, એ ભેદીનો ભેદ બતાવ્યો છે. તેઓશ્રી જણાવે છે કે "અપરમાર્થને વિષે પરમાર્થના દૃઢ આગ્રહરૂપ અનેક સૂક્ષ્મ ભુલભુલામણીના પ્રસંગો દેખાડી આ દાસના દોષો દૂર કરવામા એ આપ્ત પુરુષનો પરમ સત્સગ તથા ઉત્તમ બોધ પ્રબળ ઉપકારક બનેલા છે." "સંજીવની ઔષધ સમાન મૃતને સજીવન કરે તેવાં તેમનાં પ્રબળ પુરુષાર્થ જાગ્રત કરનાર વચનોનુ મહાત્મ્ય વિશેષ ને વિશેષ ભાસવાની સાથે ઠેઠ મોક્ષે લઈ જાય તેવી સમ્યક્ સમજ–દર્શન–તે પુરુષ અને તેના બોધની પ્રતીતિથી પ્રાપ્ત થાય છે; તે આ દુષમ–કળિકાળમા આશ્ચર્યકારી અવલબન છે" પૂજ્ય પ્રભુશ્રીજી પોતે, પોતાને તો પરમકૃપાળુ સદ્ગુરુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દેવની ભક્તિમા તલ્લીન રહેતા દીન શિષ્ય ગણાવતા હતા. વારંવાર તેઓશ્રી જણાવતા હતા "અમને તો રોમ રોમ એક એ જ પ્રિય છે," એમ જણાવી આ સંતે અભય વચન આપ્યાં છે કે "આ પરમ મહાત્મ્યવંત સદ્ગુરુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દેવના વચનોમા તલ્લીનતા, શ્રદ્ધા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે કે થશે તેનુ મહદ્ ભાગ્ય છે તે ભવ્ય જીવ અલ્પકાળમાં મોક્ષ પામવા યોગ્ય છે"

આવા પરમ મહાત્મ્યવંત શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દેવની યથાર્થ ઓળખાણ આ સન્ત અવધૂત સતે, જગતના જીવોને આપી તે તેઓશ્રીનો અનન્ય ઉપકાર છે

[illegible] ગાંધીજીએ પોતાની આત્મકથામા જણાવ્યુ છે કે "મેં ઘણાંના [illegible] છે પણ સૌથી વધારે કોઈના જીવનમાંથી મે ગ્રહણ [illegible] તે [illegible] (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર) જીવનમાંથી છે." "[illegible] રાજચંદ્રનો [illegible] છે [illegible] મહાત્મા [illegible]

[illegible] નિરંતર તેને શ્રી જિન [illegible]

- જ્ઞાન
- ભક્તિ
- વૈરાગ્યનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ

શ્રી રતિલાલ મફાભાઇ શાહ

ભિન્ન ભિન્ન માનવ સમૂહોમા કયારેક કયારેક એવી વ્યક્તિઓ નિર્માણ થઈ આવે છે, કે જેમાની કોઈ અત્યંત પ્રભાવશાળી હોય છે, કોઈ શૂરવીર હોય છે, કોઈ રાજકારણી, કોઈ તત્ત્વજ્ઞાની, કોઈ ઐશ્વર્યશાળી, કોઈ દાનેશ્વરી તો કોઈ પ્રસિદ્ધ લેખક-વિદ્વાન-પંડિત કવિ કે ચિંતક યા સંશોધક હોય છે. કોઈ વળી એક યા બીજા પ્રકારના વિશિષ્ટ ગુણો કે શક્તિઓ ધરાવતી હોય છે કે જે દ્વારા વિશાળ સમાજ પર આંજી નાખનારું એમનું પ્રભુત્વ પથરાઈ જાય છે અને એ રીતે વિશ્વપ્રસિદ્ધિ પામી મહાન ગણાય છે; જ્યારે બીજી બાજુ જેમણે ભગીરથ પુરુષાર્થદ્વારા જીવનશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય છે, જગતના એક ખૂણે બેઠા ઘોર તપશ્ચર્યાઓ–સાધનાઓ સાધી હોય છે તેમ જ ઊંડા જ્ઞાન-ચિંતનદ્વારા અધ્યાત્મની અતિ ઉચ્ચ પાયરીઓ પ્રાપ્ત કરી હોય છે છતાં એવામાંની કેટલીક વ્યક્તિઓ જગતથી લગભગ અજાણ જેવી જ રહી જાય છે. એ બતાવે છે કે મહાનતા અને પ્રસિદ્ધિને કાંઈ સંબંધ નથી જો કે માનવની મહાનતા પ્રસિદ્ધિથી અટકતી નથી પણ આપણે એને પ્રસિદ્ધિ સાથે જોડી દીધી છે ને તેથી જ આપણા મૂલ્યાંકનો ઘણીવાર ખોટા ઠરતા હોય છે. પ્રસિદ્ધિથી દૂર રહેલા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર એક આવા પુરુષ હતા.

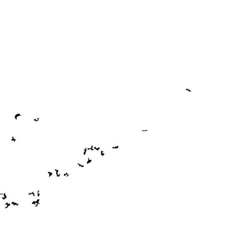
પણ કરતા. જેથી ખૂબ જલ્દી એમને ઓળખી શકાતા નથી પણ એમને એક જ્ઞાની–ભક્ત તરીકે ઓળખનારા-ઓમાં ગાંધીજી પણ એક હતા. ગાંધીજી એમના વિષે લખે છે કે એમની જાત એક યોગીની હતી, જેથી ખાતાં પીતાં, ઊઠતાં–બેસતાં કે વ્યાપાર–વ્યવહારનાં કાર્યો સંભાળવા છતાં જલકમલવત્ ન્યારા રહેનારા એ કેવળ નિષ્કામ યોગી હતા. એમની વિચારધારા તો સતત આત્મચિંતન અંગે જ ચાલ્યા કરતી એમનું સમગ્ર જીવન જ ઈશ્વરમય હતું. જેથી વ્યાપારના કામમાંથી થોડી ક્ષણોની નવરાશ મળતી કે તરત જ એ આત્મ-વિચારણામાં યા તો કોઈ ને કોઈ ધર્મ ગ્રંથોના વાચનમાં ઊંડા ઊતરી જતા ને ત્યારે પોતાને સ્ફુરી રહેલા વિચારો–ભાવનાઓ પોતાની નોંધ–પોથીમાં ટપકાવી લેતા. એમની ચિત્તદશા બહુ જ ઉજ્જવલ હતી, ઊંચી કોટિની હતી. પરિણામતઃ એમની વાત મુખ્યત્વે આત્મવિચાર કે ધર્મકથાઓ અંગે જ ચાલતી.

ભક્તિના આવેગમાં ઈશ્વરવિરહથી વ્યાકૂળ બની ભક્ત રડવા લાગે, આંખે અશ્રુઓની ધારા વહે, જાતે વિવશ બની જાય અને ધ્યાન–ભાન ગૂમાવી, પોતા પરનો કાબુ ગુમાવી બેસે ને ક્યારેક મૂર્છિત પણ બની જાય. એને આપણે ભક્તિની પરાકાષ્ઠા માની છે. અલબત્ત એ ભક્તિનું તીવ્ર સ્વરૂપ તો છે જ, સાચી ભક્તિ છે પણ એ ભક્તિ તો આદર્શ નથી, આદર્શને પામવાના પ્રયત્નનો [illegible] એથી એ પ્રકારની ભક્તિનું સ્થાન ઘણું [illegible] એ સાધનભક્તિ છે, સાધ્ય નથી આ [illegible] મશરૂવાળા પોતાના 'જીવન [illegible] ભક્તિ [illegible]માં લખે છે.

જ છે એમ ન કહેવાય. ભાવો તો માણસ માત્રમાં ઊઠે છે. સારા ભાવો ન ઊઠે તો ખરાબ ભાવો તો ઊઠવાના જ, પણ સારા કે ખરાબ ભાવોનો વેગ એટલો બળવાન થાય કે આપણે વિવશ બની જઈએ–કર્તવ્યાકર્તવ્યનો વિચાર કરવા અને કર્તવ્ય હોય તો બજાવવા માટે નાલાયક બની જઈએ તો તે કાંઈ યોગ્ય સ્થિતિ નથી.

કેટલાક માણસો પ્રિયજનના મંદવાડથી કે મરણથી એટલાં બાકળા બની જાય છે કે તે પરિસ્થિતિ અંગે ઉત્પન્ન થતાં કર્તવ્યો એમને સૂઝી શકતાં નથી. સુઝાડવામાં આવે તોય તે બજાવવા તેઓ શક્તિમાન થતા નથી અને ઊલટી તેમની જ ચિંતા બીજાને કરવી પડે એવી સ્થિતિ થાય છે. આ કાંઈ એમની વખાણવા જેવી સ્થિતિ ન ગણાય, તેમ પોતાના ઇષ્ટદેવ કે ગુરુનું સ્મરણ ઊઠતા કે નામ સાંભળતાં કે દર્શન થતા જ જે વિવશ બની જાય, દેહભાન ભૂલી જાય તથા તેમના કર્તવ્યો બાજુએ રહી જાય અને ઊલટી એમની જ ચિંતાજનક સ્થિતિ થાય એમાં અતિશય ભક્તિ રહેલી હોય છતાં ભક્તિની એ માત્રા, આદર્શ માટે યોગ્ય નથી આપણો કર્તવ્યપથ સ્પષ્ટ કરવા અને તેને પ્રેરવા તથા સ્થિર રાખવા માટે ભાવો ઊઠે તો તે આવકારદાયક કહેવાય પણ જે ભાવો–પછી તે ભક્તિના હોય કે ક્રોધના હોય-આપણને પણ અવ બનાવી દે, આપણને વિવશ કરી મૂર્છિત બનાવી દે તે આદર્શ રૂપ નથી ?"

માણસમાં કામ–ક્રોધ, દ્વેષ, પ્રેમ, ભક્તિ, કરુણા આદિ ભાવો કોઈ ને કોઈ નિમિત્ત મળતા ઊઠ્યા કરે છે, જેને આપણે લાગણીઓ કહી છીએ. એ લાગણીઓ [illegible] પ્રકારની માનસિક [illegible]

આથી એમનો પરમ પુરુષાર્થ એ જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ માટે જ હતો અને એની સાધનામા એ અધ્યાત્મની ઊંચી પાયરીએ પહોચી ચૂકયા હતા કે જ્યાથી આંતર-જ્ઞાનના ધોધ છૂટયે જતા હતા પૂર્ણત્વને પ્રગટાવવા સુધીની એમની કાળ હતી હરકોઈ સતના જીવનમાં જ્યારે એવી કાળ પ્રગટે છે અને એ દશાએ જેટલો વખત ટકાવી શકે છે તેટલો વખત એ પૂર્ણત્વનો અનુભવ કરી શકે છે અને ત્યારે એ પોતે જ પોતામા ઈશ્વરતત્ત્વનુ દર્શન કરે છે. 'હુ' 'તુ' નો ભેદ ત્યારે ઓગળી જાય છે અને જીવ-શિવ એક બને છે. નિજપદ-જિનપદ એકરૂપ ભાસે છે. આવી ઉચ્ચદશાની ખુમારીમાં જ એમના મુખેથી કહેવાયુ છે કે 'હુ જ મહાવીર છુ' 'હુ જ જ્ઞાનરૂપ છુ.'

જ્ઞાનીની આ પ્રકારની દશા નહી સમજવાને કારણે કેટલાક એમના આ વચનને વિકૃતરૂપે વર્ણવી મૂકે એ બનવાજોગ છે. પણ જ્ઞાનની ઉચ્ચ દશાએ પહોચેલા સંતોનો એવો જ અનુભવ હોય છે. આનંદઘનજી મહારાજ પણ શાન્તિનાથના સ્તવનમા કહે છે કે 'અહો ! અહો ! હું મુજને નમું, નમો મુજ નમો મુજ રે' તેમ જ સ્વામી રામતીર્થે પણ એક વાર કહેલુ કે 'હુ જ બુદ્ધ છુ, હુ જ કૃષ્ણ છુ, હુ જ ઈશુ છુ' આત્મા યા ઈશ્વર સાથે ધર્ડીભર એકરૂપ બનેલા સંતોની આવી જ વાણી હોય છે જો વાસનાની ખદબદતી કીચડભરી ભૂમિકાએ રહેલા આપણે એમના આવા હૃદયભાવો-અનુભવો ન સમજી શકીએ તેથી એમને સમજવામા અન્યાય કરી બેસીએ પણ એથી સત્ય અસત્ય બનતું નથી

આ સમજના અભાવે સ્વામી રામતીર્થને કાશી છોડવી પડી હતી, આનંદઘનજીને ઉપાશ્રય છોડવો પડ્યો હતો, અને શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનો પણ ઓછો વિરોધ થયો નહોતો. પણ એથી સંતોને થયેલા અનુભવો કંઈ મિથ્યા ઠરતા નથી. ગાઢ ધુમ્મસના આવરણો ભેદીને પણ સૂર્ય પોતાનો પ્રકાશ પાથર્યા વિના રહેતા જ નથી.

ખરેખર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર એ આ યુગમા જ્ઞાન ભક્તિ-વૈરાગ્યનો ઉત્તમોત્તમ પરિપાક હતો. મહાત્મા ગાધીજીના જીવન ઘડતરમાં અણમોલ ફાળો આપનાર મહાવીરના એ અનુપમ વારસદાર હતા.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર [illegible]

દેહથી ભિન્ન સ્વપરપ્રકાશક પરમ જ્યોતિસ્વરૂપ એવો આ આત્મા, તેમા નિમગ્ન થાઓ. હે આર્યજનો ! અન્તર્મુખ થઈ સ્થિર થઈ, તે આત્મામાં જ રહો તો અનંત અપાર આનંદ અનુભવશો.

સર્વ જગતના જીવો કંઈને કંઈ મેળવીને સુખ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે, મોટા ચક્રવર્તી રાજા તે [illegible] મેળવવામા સુખ માને છે; પણ અહો ! [illegible] તેથી વિપરીત જ સુખનો માર્ગ નિર્ણીત કર્યો કે કિંચિત્માત્ર પણ ગ્રહવું એ જ [illegible]

[illegible] છે, તેને જ્ઞાન એવુ આત્મસુખ, આત્મતત્ત્વ કયાથી પ્રતીતિમાં આવે ! [illegible] તેથી હવે હુ વિરામ પામવાને જ [illegible]

[illegible]

[illegible] નથી

[illegible]

[illegible] અનુભવ કર [illegible]

[illegible]

[illegible] તેમા [illegible] ને પુરુષનું વાક્ય માનવા યોગ્ય છે

શ્રીમદ્‌ના આ ઉદ્‌ગાર ઉપરથી તેઓશ્રીની વીર્યવતી ચેતનાનો કોડ એ અપ્રાપ્ત વસ્તુ (પૂર્ણ જ્ઞાને કરીને યુકત અર્થાત્ કેવળજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ થયા બાદ નિષ્પન્ન એવી જે પરમ અવ્યાબાધ સમાધિ) એ પ્રતિ કેટલો બધો વેગવંતો હોવો જોઈએ, તે વિચારક-પ્રેક્ષાવન્તોએ સૂક્ષ્મદષ્ટિએ વિચારમા લેવા યોગ્ય છે.

પ્રાપ્ત થયેલા સત્સ્વરૂપને અભેદભાવે અપૂર્વ સમાધિમાં સ્મરુ છુ.

— પત્રાંક ૧૮૭

'પ્રાપ્ત થયેલા સત્સ્વરૂપને 'શ્રીમદ્‌ના આ વચન ઉપરથી વિચારકને સુપ્રતીત થઈ શકે તેમ છે કે, તેઓશ્રીને નય-પક્ષ-થી અતિક્રાંત અભેદસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્માની પ્રાપ્તિ થઈ ચૂકી હતી, અને તેને ભેદરહિત અભેદભાવે અપૂર્વ સમાધિમા સ્મરતા હતા, ધ્યાન કરતા હતા. શ્રીમદ્‌ને શુદ્ધ આત્માની સ્વસંવેદ્ય, પ્રત્યક્ષ, નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય-પ્રતીતિ થઈ ગયેલી હોવાથી સ્વસ્વરૂપનું વિસ્મરણ ક્ષણ-માત્ર પણ ('સમય માત્ર પણ અપ્રમત્તધારાને નહિ વિસ્મરણ કરતું એવુ જે આત્માકાર મન ...છે.'—પત્રાક ૩૫૩) નહોતુ તેને 'અવિકલ્પ સમાધિ' કહેવામા આવે છે, તેનુ ધ્યાન શ્રીમદ્‌ને અવિચ્છિન્નપણે વર્તતું હતુ.

પરમ વીતરાગોએ આત્મસ્થ કરેલું યથાખ્યાત ચારિત્રથી પ્રગટેલુ એવુ પરમ અસંગપણું નિરંતર વ્યકતાવ્યકત પણે સંભારુ છુ

— પત્રાંક ૮૯

પોતે અવ્યકતપણે અંતર્સ્થિત યથા-ખ્યાત ચારિત્રમય હોવા છતાં તેનો સંતોપ ન દર્શાવતા વ્યકતપણે પણ તે જ સ્થિતિ ઝંખે છે. 'નિરંતર' એ શબ્દ એ મહાપુરુષની 'સમયે સમયે અનંતગુણ વિશિષ્ટ આત્મજ્ઞાન વર્ધમાનતા' (પત્રાક ૩૧૩) દર્શાવે છે અને તેથી શ્રી જિનાગમકથિત સ્વાનુભૂતિલક્ષણયુકત સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ-જ્ઞાનીને ઉપર ઉપર નિર્જરા પ્રત્યેક સમયે થતી રહી શુદ્ધતાની વૃદ્ધિ થતી રહી છે.

અગણિત વંદન હો એ અસાધારણ જ્ઞાનવિભૂતિને!

અખંડ નીતિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત

જે મુમુક્ષુજીવ ગૃહસ્થ વ્યવહારમા વર્તતા હોય, તેને તો અખંડ નીતિનું મળ પ્રથમ આત્મામા સ્થાપવું જોઈએ નહી તો ઉપદેશાદિનુ નિષ્ફળપણુ થાય છે.

[illegible] ઉત્પન્ન કરવા આદિમા સાંગોપાંગ ન્યાયસંપન્ન રહેવુ તેનુ નામ નીતિ છે. એ નીતિ [illegible] ગોની દશા આવ્યે ત્યાગ વૈરાગ્ય [illegible] સ્વરૂપમાં પ્રગટે છે, અને તે જ જીવને સત્પુરુષના વચનનુ [illegible] અદ્‌ભુત સામર્થ્ય માહાત્મ્ય, અને રહસ્ય સમજાય છે, અને સર્વ વૃત્તિઓ નિજપણે [illegible] થાય છે.

[illegible] આદિનો વિપરીત [illegible] ઘણુ કરીને તમને વર્તે છે. માટે વારવાર પળેપળે તથા [illegible] નીતિ આદિ ક્રમોમા [illegible] ઘટે છે. તમારી પેઠે જે જીવ કલ્યાણની આકાંક્ષા રાખે [illegible] નો નિ[illegible], તેને પ્રથમ ભૂમિકામા એ નીતિ મુખ્ય આધાર છે.

[illegible] ને [illegible] એમ માને છે, તેને વિષે ઉપર કહી તે નીતિનુ જો બળવાનપણુ [illegible] વર્તે છે, તો એ નિશ્ચય માત્ર સત્પુરુષને વચવા બરોબર છે. [illegible] તેને [illegible] કંઈ છે નહીં, પણ એવા પ્રકારે પ્રવર્તતા જીવ [illegible]

[illegible] સમાગમને [illegible] હોય તે મુમુક્ષુઓએ સદા કર્તવ્ય છે [illegible] છે અને છોડી દેવા યોગ્ય છે — [illegible]

[illegible]

be envisaged ? Finally, he asked whether the Christian Missionaries' claim that Christianity was the greatest, the sublimest and the only true religion, and the Christ the "Only Begotten of God", could be sustained, and whether the fulfilment of the prophecies of the old Testament in the person of Jesus be accepted as an "infallible" proof of the divinity of Christ, as claimed by the Missionaries

Shrimad Rajchandra replied in a letter dated October 20, 1894 Some of his answers are of too abstruse a nature for recapitulation here. The more important ones may, however, be indicated in brief .

God is Atman, free from all bonds of KARMA Atman, in its pristine state, is pure consciousness, total intelligence, all-strength, all-knowledge There is no First Cause mightier than or exterior to the Atman in its pure, pristine state

★

Both the Atman and the Universe are eternal-without beginning and without end. My reason cannot envisage either final extinction or permanent liberation of all Atmans nor dissolution, in the sense of utter annihilation, of the entire Cosmos Both Cosmos and the Atmans are in a perpetual state of flux, and will endure for all time

★

Passions like hatred and attachment, greed and [illegible] etc., bind the soul to matter and are [illegible] of its bondage Liberation or [illegible] complete freedom from these

★

[illegible] are like any other category [illegible] But irrespective of [illegible] be finally deli [illegible] are the arguments of the impossibility or otherwise of total and final abolition of evil as an excuse for resting in evil For every individual is free to choose between good and evil, and it is his moral duty to embrace the one and eschew the other.

★

The antiquity of the VEDAS cannot be denied Before the Buddha and Mahavir were the VEDAS. But antiquity does not necessarily mean perfection. Later revelations may possibly be more perfect All categories of thought have existed from the very beginning and will continue so to exist for all time but their expression or outward form varies Both the Vedic and the Jaina ways of life may be said to have existed from the beginning, the question to be considered is which one of these answers the needs of the soul best

★

The possibility of Christ's miracles cannot be ruled out, though the miracle of bringing the dead back to life presents philosophical difficulties But all the miracles of Christ pale into insignificance before the omnipotence of the perfected Atman

★

MOKSHA can be attained only by complete deliverance from the passions of hatred and attachment and the resulting ignorance If faith in the divinity of Rama and Krsna in the case of a particular individual brings [illegible] this consummation, MOKSHA could, in [illegible] case, be said to have been the fruit of such faith

★

One question put by the young inquirer was deadly "Would you wish me to allow a poisonous snake to bite me or should I kill [illegible]

The knowledge of this means is not confined to any particular people or country It is the common heritage of all mankind. But in our empyrical state it lies dormant within us Nor does it essentially differ in different beings whether in the East or in the West, or in individuals professing diffirent religious creeds Those who have studied different religions have borne testimony that in essence they are all one and the same, only the form differs For instance, Shankaracharya declared : "Brahm is the only reality, world is an illusion" The Holy KORAN has affirmed : "God is one. He alone is, and there is naught else ,. The Bible says "I and my Father are one." In other words, whatever there is in the universe is a manifestation of the one Supernal Reality It is the attempts of imperfect beings, with limited vision to describe the universal, each from his own angle, that have given rise to endless confusion They are at the root of all religious wrangles and disputes

Imperfect beings as we all are, said Gandhiji, we advance towards our goal of attaining the Supreme, by taking the help of less imperfect beings than ourselves. They are the world teachers, or the founders, of different religions But in the course of our spiritual journey, there [illegible] comes a stage beyond which no [illegible] guide can help-not even the scriptures [illegible] lap of the journey the aspirant has [illegible] himself guided only by his [illegible] As Shrimad Rajchandra sang [illegible] pilgrimage

[illegible] in rapt,
[illegible] state,
To which they speechless witness bore-
in wonder lost.
No mortal tongue its glory may declare,
The glory of that bliss ineffable,
But he who strives and battles without cease,
Shall find forsooth within the inmost cell
Of his own being that great experience

In other words, ultimately by the self alone is Self realised. "Shri Rajchandra," Gandhiji wrote in a sketch of the KAVI (Poet), "often used to liken different religions to pens or folds in which animals are confined for their protection. But a seeker after liberation seeks not protection but freedom He has no need, therefore, to belong to any fold or to adopt any denominational label,"

"Personlly I belive," Gandhiji continued, "that in relation to their respective devotees, all religions are perfect So far the rest are concerned they are all imperfect Independently considered, all religons are perfect as well as imperfect For after one has attained a certain stage of spiritual development, even the prescriptive formulas of the SHASTRAS become a fetter on further progress

"This, however holds good only in regard to those who have outgrown all attributes or modes of relative existence. In the words of Shrimad Rajchanra, therefore, it is unnecessary in our work-a-day world for anyone to give up his own religion and adopt another in order to attain liberation Everybody can attain liberation by following his own For liberation means complete freedom from all attachment and hatred and this is the common goal of all religions"

पढ लेते थे, वे उसे नही भूलते थे। वे एक बालयोगी थे। अर्थात् बाल कालसे उनमे वैराग्य तथा आत्मज्ञान के सस्कार अकुरित हो उठे थे। १६ सोलह वर्ष की अवस्था मे उन्होने जो १०८ पाठवाली मोक्षमाला नामकी पुस्तक लिखी है, वह आज भी विद्वानोको एक आश्चर्य की वस्तु बनी हुई है।

उनका कहना था कि आत्मज्ञान और विद्वत्ता ये दोनो भिन्न वस्तुयें है। मनुष्य मे आत्मज्ञान हो परन्तु ज्ञानावरणी का क्षयोपशम न होने से विद्वता न भी हो। उसी प्रकार किसी के ज्ञानावरणी कर्म क्षयोपशम तीव्र हो और उसके आधार से आत्मतत्त्वकी सुन्दर व्याख्या भी करता हो फिर भी मोहनी कर्म क्षय, क्षयोपशम, उपशम न होने से आत्माका अनुभव नही हो सकता।

समय समय पर मुमुक्षुओने श्रीमद् को धार्मिक प्रश्न पूछे है और उन्होने जो उत्तर दिये है, उनके देखने से ज्ञात होता है कि वे वस्तुतत्त्व के समझाने मे बडे ही निपुण थे। उन्होने जो जो उत्तर दिये है उन उत्तरो मे भी आत्मज्ञान की ओर ही सकेत किया है। लौकिक प्रश्नोकी ओर विशेष ध्यान नही दिया। उन्हे अप्रयोजनभूत जानकर गौण करते थे। ज्ञान की ओर विशेष लक्ष्य होने से [illegible] दूसरो को भी ज्ञानका उपदेश करते थे। अपने [illegible] मे [illegible] को उन्होने जहाँ तहाँ स्वाध्याय की [illegible]। वे अपने जीवन का एक समय भी व्यर्थ [illegible]। [illegible] जीवनकी [illegible] थी। [illegible] लिखा है—आमरुके पास सदैव एक [illegible] मिलने पर जिस मे वे [illegible] किया करते थे। उनकी [illegible] थी। [illegible] आकर्षक था।

[illegible] उपाधि मे समाधि [illegible]

है, अथवा आत्माको जो अपना निर्णय हुआ है। उसमे किसी प्रकारकी शका उत्पन्न नही होती। सदिग्ध दशाका नाम असमाधि और असदिग्ध दशा का नाम समाधि है।

पूर्व प्रारब्धवशात् उन्हे सासारिक बाह्य उपाधि व्यापार आदि मे पडना पडा था। वे इस कार्य मे नही पडना चाहते थे। उनकी दशा पिंजरे मे रहे हुए एक (सिंह) वनराज के समान थी, जो प्रतिक्षण उसमे से निकलनेकी भावना करता है, प्रतीक्षा करता है कि वह समय कब आये कि जब मे वनमे स्वतन्त्र रूप विचरूँ। यही दशा श्रीमद्जीकी थी। वे छूटने के लिये ही जीते थे, परन्तु पूर्वके दृढ बन्धनोसे छूटना कठिन था। अन्तरात्मामे मुक्ति का ही पुरुषार्थ था। वे ससार के प्रसगो मे कितने अधिक निर्लेप थे यह उनके पत्रो से जाना जाता है। उन्होने लिखा है कि "ससार की मोहिनी मुझे तमतमप्रभा नरककी वेदना से भी अधिक भयकर और दुःखरूप मालूम होती है"।

एक मुमुक्षुको लिखा था कि– "कल्पित वस्तुओको इतना अधिक महत्व क्यो?" ससार मे जब शुद्ध आत्माही एक महत्त्वका पदार्थ है तो अन्य पदार्थो मे रक्त रहकर समय गुमाना व्यर्थ है।

अनासक्त भावको धर्मका प्राण मानते थे। ससारासक्ति ही बधन है और उसका त्याग मुक्तिमार्ग है।

वे किसी सम्प्रदायके मुनि नही थे, परन्तु गृहस्थावस्था में भी उनकी आत्मा किसी त्यागी से किसी तरह कम नही थी। त्याग अवस्था में जो कार्य किया जाता है वह कार्य वे उस अवस्था में भी कर रहे थे। उपाधि मे रहना और समाधि रखना जैसा विकट कार्य उन्होने कर दिखाया। यही श्रीमद् राजचन्द्र के जीवन की विशिष्टता है।

वे सम्प्रदायवाद से दूर थे। उनकी दृष्टि मे सब समान थे। ममता, दुराग्रह, अज्ञान आदि के त्याग का ही उनका मुख्य उपदेश था।

વેદાંતનો પણ તેમનો અભ્યાસ ખૂબ ઊંડો હતો. બધાં દર્શનો મોક્ષપ્રાપ્તિને અંતિમ ધ્યેય તરીકે સ્વીકારે છે પણ સાધનાના માર્ગો અલગ અલગ હોઈ શકે છે. વેદાંતમાં પણ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિની મુખ્યતા છે.

પત્રાંક ૧૮૭માં ભોજો ભગત, નિરાંત કોળી, પ્રિતમ, સુંદરદાસ આદિને માર્ગાનુસારી, ગણ્યા છે. અને જગતના લોકો આવી વ્યક્તિઓની પિછાણ ન હોવાથી લાભ લઈ શકયા નથી. શ્રીમદે તેમના પ્રતિ અપ્રતિમ પ્રેમભાવ દર્શાવ્યો છે નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ, કબીર, પાતંજલી સંબંધી પણ તેમના પત્રોમાં ઉલ્લેખ છે. ઘણા મુમુક્ષુઓને પોતે યોગવાસિષ્ટ, વિચારસાગર, પંચદશી, દાસબોધ વગેરે વાંચવા કહેલું.

પત્રાંક ૨૧૮માં ગમે તે સંપ્રદાય–દર્શનોના મહાત્માઓનું લક્ષ એક સત્ છે. વાણીથી અકથ્ય હોવાથી મૂંગાની કેળીએ સમજાવ્યું છે તેથી તેઓના કથનમાં કંઈક ભેદ લાગે છે, પણ વાસ્તવિક રીતે ભેદ નથી. આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે પરમ વૈરાગ્યની આવશ્યકતા બતાવી છે અને તે થવા ઉપદેશ–બોધ જોઈએ. વેદાંતના ગ્રંથો પણ ઉપદેશ–બોધના કારણભૂત છે એટલે જૈન ગ્રન્થોની સાથે સાથે વેદાન્તના પણ ઉપશમપ્રેરક ગ્રન્થો વાંચવાની ઘણા મુમુક્ષુઓને ભલામણ કરેલી.

પત્રાંક ૫૦૬માં ઉપદેશબોધ અને સિદ્ધાન્તબોધ [illegible] સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. અને ઉપદેશબોધ પરિણમન થઈ ઉપશમ વૈરાગ્ય યોગ્ય ભૂમિકા વગ સિદ્ધાંતબોધ પરિણમન થતો નથી. એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે

અપૂર્વ પોતાથી પોતાને પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે જેનાથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું સ્વરૂપ ઓળખાવુ દુર્લભ છે. અને જીવને ભુલવણી પણ એ જ છે. જીવને સ્વસ્વરૂપ જાણ્યા સિવાય છૂટકો નથી ત્યાંસુધી યથાયોગ્ય સમાધિ નથી. તે જાણવા માટે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય મુમુક્ષુતા અને જ્ઞાનીનું ઓળખાણ એ છે જ્ઞાનીને જે યથાયોગ્યપણે ઓળખે છે તે જ્ઞાની થાય છે. ક્રમે કરી જ્ઞાની થાય છે.

તેમને ગૃહાશ્રમ તથા વહેપારનો ઉદય હતો છતાં મન પૂર્ણ વૈરાગ્યમય હતું. અને અંતરદશા અદ્‌ભુત હતી. સર્વસંગપરિત્યાગની પૂર્ણ અભિલાષા હતી. અને તેમ બન્યુ હોત તો ઘણા જીવોને ઉપકાર થાત. શરીરનું કારણ નિમિત્ત બન્યુ અને ૩૩ વર્ષની ઉમ્મરમાં દેહવિલય થયો. છતાં તેટલા સમયમાં પણ 'મોક્ષમાળા', 'આત્મસિદ્ધિ' વગેરે અપૂર્વ સાહિત્ય આપ્યું.

પૂ. સોભાગભાઈ, પૂ. લઘુરાજસ્વામી, પૂ. અંબાલાલભાઈ વગેરે ઉપરના પત્રો દ્વારા જે જે ખુલાસા કર્યા છે, તેથી તેમની અંતરંગ વૈરાગ્યમય દશા, તથા જૈન દર્શનના ઊંડા અભ્યાસનો મુમુક્ષુઓને પરિચય થાય છે એવા પરમ સંત પુરુષ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનું યોગબળ જગતના સર્વ જીવોને ઉપકાર હેતુ થાય એ જ અભ્યર્થના.

[illegible] ૧૧૬ [illegible]

[illegible] पर भी उन्होंने बाह्य प्रसंगोंमें तथा [illegible] में किसी प्रकार की क्षति नहीं [illegible] व्यवहार और परमार्थ को [illegible] समान दोनोंको [illegible] [illegible] दोनों ही [illegible]

[illegible] नहीं [illegible] है।

उन प्रश्नों में बहुतसे प्रश्न ऐसे है जिनका उत्तर [illegible] मान्यतासे विरुद्ध पड़ता है, फिर भी श्रीमद्‌ने निर्भीकतासे यथार्थ उत्तर दिया है। वे किसीका मिथ्या [illegible] करना चाहते थे परन्तु वस्तुतत्त्व समझाना चाहते थे।

महापुरुषोंका चरित अनेक प्रकार के [illegible] परिपूर्ण होता है। श्रीमद्‌जी का कहना है कि [illegible] सामने इन तुच्छ चमत्कारोंकी कुछ कीमत नहीं है। [illegible] योगी भी चमत्कार कर सकता है। [illegible] [illegible] से आत्मा पतित होता है।

[illegible]

આત્મા કે આત્મશક્તિ, કે કોઈપણ વિશિષ્ટ અલૌકિક, પારલૌકિક શક્તિનું અસ્તિત્વ માનનાર કે નહીં માનનાર મનુષ્ય પણ અવશ્ય પોતાના પોતે માનેલા ઇચ્છેલા હિત માટે, સુખ માટે પ્રયત્નશીલ છે.

આ બંનેના પ્રયત્નોના મૂળમાં વ્યક્ત કે અવ્યક્ત રીતે એ પરમપુરુષ, પુરાણપુરુષ, મહાન આત્મિક શક્તિ છે.

પોતાની દૃષ્ટિ, ભૂલ ભરેલ હોવાથી એને ભ્રમિત કહો, વિપરીત કહો, ભ્રાંતિગ્રસ્ત કહો, ગમે તે નામ આપો પણ એ પુરાણપુરુષના સાચા સ્વરૂપને, સાચા સામર્થ્યને, ઉપકારને સમજવા ન દેતાં, પોતાના મિથ્યા અહંમાં જીવને રંગી, પોતે જ પોતાનુ હિત કરે છે એવી ભ્રાંતિમાં નાખી, હિતને બદલે અહિતના માર્ગે દોરી રહે છે.

"આ જીવ અત્યંત માયાના આવરણે દિશામૂઢ થયો છે, અને તે યોગે કરી તેની પરમાર્થદૃષ્ટિ ઉદય પ્રકાશતી નથી. અપરમાર્થને વિષે પરમાર્થનો દઢાગ્રહ થયો છે."

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

આથી અનંત કાળથી આ જીવ સંસારનિવાસી થઈ [illegible] અનેક દુઃખોની પરંપરા ભોગવી રહ્યો છે.

આ વિધાન કદાચ નાસ્તિક ભાવને અનુકૂળ ન [illegible] તો એને પણ લાગશે જ કે એ પોતે [illegible] સુખદાયી દેખાતી, મનાતી વસ્તુની [illegible]—અનુભવમાં પણ આ દુઃખ શા માટે?

[illegible] વિજ્ઞાનની પ્રગતિ, અને એમાં રાચતા, [illegible], એનાથી પ્રાપ્ત થતા ઇન્દ્રિય [illegible] પોતાને ધન્ય માનતા [illegible] તો જણાશે કે આ [illegible]

શોધોથી આશ્ચર્ય મુગ્ધ બનતો આજનો મનુષ્ય એ એટલો જ બીતો, ભય પામતો રહે છે. શા માટે? છે ત્યાં શાંતિ નથી? નિર્ભયતા નથી? શાંતિ નથી, નિર્ભયતા નથી તો તે સુખ શાનું?

આ બધા વિચારોમાં કંઈ યથાર્થ દૃષ્ટિ સ્થિરતા પામે તે પહેલાં તો અનાદિ આવરીત દૃષ્ટિનો ધક્કો લાગી—તે વિચારણાનો પ્રવાહ બદલાઈ જઈ પોતાના અનાદિના પ્રવાહમાં માયા જીવને તરતો કરી દે છે. ખરેખર, જો મહાપુરુષો કે જેમણે આ બધાથી કોઈ અન્ય રસ્તો લીધો. અન્ય સુખ શોધ્યું, અનુભવ્યું અને એમ લેશ પણ દુઃખનો, ભયનો અંશ ના દીઠો, એમણે આપ ણને પોકારી પોકારી એ વાત ના કહી હોત તો આપણે માટે એ માર્ગ બંધ જ રહેત.

આપણે આશ્ચર્ય ઉપજાવતી કાર્મિક શક્તિની શો[illegible] કરવા, અને એને વિજ્ઞાન શુદ્ધ જાણવા પ્રયત્ન કરી[illegible] છીએ. એવા પ્રયત્નમાં કંઈ કંઈ વિશેષતા જણા[illegible] આનંદિત બનીએ છીએ. પણ એ રસ્તે મહાપુરુષો[illegible] અનુભવપુત વાણીથી પ્રકાશેલ, આ બધાના મૂળમાં રહે[illegible] આત્મશક્તિ, પ્રાપ્ત થવી, એના દર્શન થઈ સાક્ષાત્[illegible] થવો અશક્ય છે. એ આત્મશક્તિનો આભાસ જણા[illegible] પણ એ આભાસ એ આત્મશક્તિનો અનુભવ કરાવવ[illegible] સમર્થ થશે નહીં. જેમ તળાવમાં જણાતુ ચંદ્રપ્રતિબિ[illegible] જરૂર ચંદ્ર સમ જણાવા છતાં પણ એ ચંદ્રનો અનુ[illegible] કરાવવાને સમર્થ નથી. તેમ આ મહાપુરુષોની આ[illegible] શાશ્વત સ્વભાવમય આશ્ચર્યકારી આત્મશક્તિને સમ[illegible] હોય, જાણવી હોય તો તે એ મહાપુરુષની વા[illegible] પ્રતીતથી, અનુભવ કર્યે જ અનુભવાય છે [illegible] અનુભવગોચર છે. મન, વચન, કાયાને [illegible] માટે જ મહાપુરુષોની આવી અનેક રિદ્ધિ-સિ[illegible] અહોશક્તિના તેજે, પ્રભાવે એ શક્તિના મૂળમાં [illegible] [illegible] પ્રતીત અને [illegible]

આપણને શરણરૂપ છે એ યથાર્થ રીતે સમજાશે, મનાશે, શ્રદ્ધાશે, અવધારાશે ત્યારે કલ્યાણ જન્મ પામવાનો યોગ થશે.

અનેક પ્રકારે મૂંઝવતા, ભયંકર વેદના ઉપજાવતા આ અજ્ઞાન–મોહથી ફલિતાર્થ થતાં અનેક દુઃખો જે માત્ર મર્યાદિત-સ્થિતિ-સમય માટે જ બધાય છે. તેનાથી ના ડરતાં-એ તો જવાનાં જ છે અને જાય જ છે; આપણા નથી એ સત્પુરુષનુ યથાર્થ વચન અવધારી શ્રી સત્પુરુષે પ્રબોધેલ અનુભવેલ અનંત-શાશ્વત સુખને પામવા પરમ પુરુષાર્થ કરીએ. શ્રીમદ્‌જીએ કહેલ છે, "પરમાત્મામા પરમ સ્નેહ ગમે તેવી વિકટ વાટેથી થતો હોય તોપણ કરવો યોગ્ય જ છે."

આ માર્ગે આપણો સહારો સાથ, માત્ર એ સત્પુરુષ જ રહો ! એ જ આપણી દીવા દાંડી. એ જ આપણો આશરો. એ જ આપણો માર્ગદર્શક–ઉપદેશક. એ જ આપણો સુખસમુદ્ર, જે કંઈ કહો, જે કંઈ ઇચ્છો, જે કંઈ માનો એ સર્વે એ એક જ છે, એવી એક ભાવની, એકત્ત્વની લગનીથી એ મહાપુરુષના સ્વરૂપ બોધમાં–તુંહિ તુંહિ રટનથી આત્મરત થઈએ.

જગત એમાં સાથ પુરાવે કે ના પુરાવે, એ જોતા કરતા જેમાં પરમ પુરુષનો સાથ છે એ એક જ વાત-ઉપદેશ ધારણ કરીએ. "ગમે તેવી વિકટ વિપત્તિઓ આવી પડે પણ હે પ્રભુ, તું મારા હૃદયમાથી ન ખસતો" એ ભક્તની પ્રાર્થના આપણી બની રહે, અને અવિરતપણે એ પુરુષાર્થમય થઈએ.

આ આત્મામાં, એ પરમ પ્રાગટ્ય–પરમપુરુષ, પુરાણપુરુષની પરમ વિશુદ્ધ દશા પ્રગટાવીએ એ જ પરમપુરુષના જન્મદિને પરમ પ્રાગટ્ય આ અંતરમાં પ્રસ્થાપિત કરીએ. એ જ શકિતની યાચના એ પરમ પુરુષ પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્‌જીના ચરણકમળમા નમ્રભાવે પ્રાર્થીએ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત :– શ્રીમદ્

તત્ત્વજ્ઞાનની ગુપ્ત ગુફાનાં દર્શન લેતા ગૃહાશ્રમથી વિરક્ત થવાનું અધિકતર સૂઝે છે, અને ખચીત તે તત્ત્વજ્ઞાનનો વિવેક પણ આને ઊગ્યો હતો; કાળનાં બળવત્તર અનિષ્ઠપણાને લીધે તેને યથાયોગ્ય સમાધિસંગની અપ્રાપ્તિને લીધે તે વિવેકને મહાખેદની સાથે ગૌણ કરવો પડ્યો; અને ખરે ! જો તેમ ન થઈ શક્યું હોત તો તેના (આ પત્રલેખકના) જીવનનો અંત આવત.

જે વિવેકને મહાખેદની સાથે ગૌણ કરવો પડ્યો છે, તે વિવેકમાં જ ચિત્તવૃત્તિ પ્રસન્ન રહી જાય છે, [illegible] તેની પ્રાધાન્યતા નથી રાખી શકાતી એ માટે અકથ્ય ખેદ થાય છે તથાપિ જ્યાં નિરુપાયતા છે, ત્યાં સહનતા સુખદાયક છે, એમ માન્યતા હોવાથી મૌનતા છે.

કોઈ કોઈ વાર સંગીઓ અને પ્રસંગીઓ તુચ્છ નિમિત્ત થઈ પડે છે; તે વેળા તે વિવેક પર [illegible] આવરણ આવે છે, ત્યારે આત્મા બહુ જ મૂંઝાય છે. જીવનરહિત થવાની, [illegible] દુર્ગતિ ઇચ્છા કરતા તે વેળા ભયંકર સ્થિતિ થઈ પડે છે; પણ એવું [illegible] અને એમ જ્યારે રહેશે ત્યારે ખચીત દેહત્યાગ કરીશ. પણ અસમાધિથી [illegible] પ્રતિજ્ઞા કાયમ રાખી આવી છે.

પત્રાંક ૧૧૩

[illegible] ઉપમાવવા યોગ્ય છે.

ભાઈશ્રી અંબાલાલભાઈ લાલચંદ શાહ
ખંભાત

પત્ર નં. ૧
સં ૧૯૫૨ વૈશાખ સુદ ૮ સોમ

સ્વસ્વરૂપવિલાસી પ્રભુશ્રીને ત્રિકાળ નમસ્કાર

સદા આનંદી, સ્વસ્વરૂપ વિલાસી, પૂર્ણ બ્રહ્મસ્વરૂપી, સદા આત્મસુખમાં બિરાજમાન, વર્તમાન મહાવીર, શ્રી રાજચંદ્રજી,

પરમકૃપાના અનુગ્રહની ભરેલું એક પત્ર મળ્યું. વાચી અત્યાનંદ થયો છે તે પત્રોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અત્રેની બુકોમાં ફેરતપાસ કરી સુધારી લઈશ અને હાલ એક બુક કુંવરજીભાઈને મોકલી આપીશ અને શ્રી સુખલાલને તેમનો પત્ર આવ્યેથી મોકલી આપીશ.

જે જે વચનામૃતોની બુકો ઊતારી હોય તે તે સઘળી બુકોમાં મારાથી અવ્યવસ્થિત ચિત્તને લીધે, તેમ જ અલ્પજ્ઞતાથી, છદ્મસ્થતાથી, દૃષ્ટિદોષ કિંવા શૂન્ય ઉપયોગથી... ..અશુદ્ધતા થઈ હોય, ભૂલ રહી ગઈ હોય, તે સર્વની, આજ સુધીની ક્ષમાપના ઇચ્છું છું. તે આપ સાહેબ દીન જાણી ગરીબ, પામર જાણી, ક્ષમા આપવા યોગ્ય તેની દશા જાણી, ક્ષમા આપવા દયા [illegible] કારણ કે આપ દયાળુ છોજી

[illegible], આપ તો કૃપાળુ છો. જીવદયા પ્રતિપાળ [illegible] "[illegible]" [illegible] જીવના આપનહાર છો.. [illegible] ઉપમા આપને લાગુ ? [illegible] કે આપ [illegible] [illegible] સુધી હું અજ્ઞાનના [illegible], તે અજ્ઞાનપણું મટાડી [illegible] કરનાર હોવા જો આપ [illegible] આપ કે

તે આપના ચરણનો નિવાસ છે. તો હે દયાળુ નાથ, આપ તો દયાળુ છો, કૃપાળુ છો, સરલ છો, તો [illegible] આટલા બધા આ અનંતા જીવોમા આ એક આપની પાસે રહે તેમા આપને શું ભાર પડવાનો છે? ક્ષમા કરશો.

અંતરંગથી વિચાર વિશેષ ખિલી નીકળવાથી જેમ ભણકાર ઊઠયો તેમ લખ્યું છે. અને દોષિત છું, મૂઢ છું એટલે જુસ્સો આવી જાય, માટે આપ તો દયાળુ છો, આના દોષ સામું નહી જોતા, પણ દયા લાવી કોઈ પણ દોષ થયો હોય તો ક્ષમા આપવા દયા કરશોજી

હે દીનાનાથ, કળિયુગ છે અને કાળ કઠિન છે [illegible] પુરુષાર્થનું બળ આપના વિના ચાલી શકતું નથી. [illegible] સુધી માયાનું બળ વિશેષ છે ત્યાં તો જો કોઈ પણ દશા થઈ હોય તો વિશેષ જાગ્રત ઉપયોગે રહી શકાય, નહીં તો આપના ચરણ સમીપતા વિના આ અનાથ શા આધારે રહી શકે? કારણ કે આપની સમીપમા સહેજ પણ માયાનું જોર નહી ચાલવાથી, આ બિચારા અનાથ જીવોને સહજ સહજ પુરુષાર્થને વિષે રહેવું સહેલું પડે છે

હે નાથ, હે દીનદયાળ, અનાથના નાથ, અશરણના શરણ, આંધળાને લાકડીના જેમ આધારભૂત [illegible] આપ સર્વજ્ઞ, દીવા સમાન. બોધ-બીજદાયક, માર્ગના પમાડનહાર, અનંત કૃપાથી યુક્ત, અનંત દયાની [illegible] દયાની ખાતર આ અલ્પજ્ઞ મૂઢ પામરને આપના [illegible] [illegible] રાખવા કૃપા કરશોજી

પ્રભુશ્રી લઘુરાજ સ્વામીજી
ખેડા

પત્ર નં. ૩
સં. ૧૯૫૩ અસાડ વદ-૧૩ સોમ

પ્રગટ સાચા સદ્‌ગુરુ સહજાત્મસ્વરૂપ ચરણાય નમોનમઃ

સદા આનંદી, સર્વજ્ઞાની, સર્વધ્યાની, સહજસ્વરૂપી, સહજાનંદી, સ્વસ્વરૂપ વિલાસી, સચ્ચિદાનંદ, સર્વોપરી સદ્‌ગુરુ સહજાત્મસ્વરૂપની સેવામાં.

પામર અલ્પમતિ બાળ દુષ્ટ દાસીનાં પુન, પુનઃ નમસ્કાર.

હે નાથ, આપની પવિત્ર સેવામાંથી અપૂર્વવાણીયુક્ત એક પત્ર મલ્યું છે. આપ મહાત્મા પ્રભુને ત્રિકરણ યોગે નમસ્કાર હો, નમસ્કાર હો.

જનક વિદેહી જેમ સહજભાવે સ્વધર્મમા નિશ્ચયપણે રહ્યા છો, એવા આપની ચરણકમળની સેવાભક્તિમા આ દાસને અહોરાત્રિ વસવાની ઇચ્છા વર્તે છે આ અનુ[illegible] આત્માને આપના દર્શનનો પૂર્ણ લાભ મળ્યે અતિ આનંદિત થઈશ.

હે કૃપાળુનાથ, નમિ રાજર્ષિની દશા જોઈ ઈન્દ્ર અદ્‌ભુત ભાવે ગુણસ્તવન કરી, નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાને ગયો. હે નાથ, તે તો ઋષિપણામા દીઠા. પણ હે કૃપાળુ નાથ, જે વહેવારનો ઉદય વર્ત્યા છતાં તેથી અન્ય, ઋષિદશાના ભાવને પામ્યા છે તે અત્યંત અદ્‌ભુત વહેવારી, ઋષિપણાથી પણ અધિક પ્રભુને પુન. પુનઃ નમસ્કાર હો !

દીનદાસ પામર લલ્લુના નમસ્કાર.
દેવકર્ણાદિ સર્વના નમસ્કાર.

ભાઈશ્રી પોપટભાઈ મહોકમચંદ શાહ
અમદાવાદ

પત્ર નં. ૪
સંવત ૧૯૫૪

ભાઈશ્રી રાયચંદભાઈ

વિશેષમાં લખવાનુ કે હુ આ નીચે હકીકત લખું છું તે કૃપાદૃષ્ટિ કરી ધ્યાનમાં લેશોજી

[illegible] મને [illegible] નથી અત્રે (અમદાવાદ) [illegible] મકાનમા સં. ૧૯૪૪ની સાલમાં [illegible] હતા, ત્યારે આપે અષ્ટા- [illegible] હતા ત્યારે આપને [illegible] હતા. ત્યાર [illegible] નથી હાલમા મે એમ સંભળ્યુ [illegible] છે તે તેની ઉત્કંઠા [illegible] દિનમાથી નિરાંત કરનો [illegible] નિરંતર [illegible] મળે પણ તેવો કોઈ મળ્યો નહીં.

મેં આપને મળવાની ઉત્કંઠા ઘણી કરી, પરંતુ આવી શકતો નથી. તેથી વસ્તુ શું છે, તે ટૂંકામાં જણાવશો. તથા કેવળ જ્ઞાન એટલે શુ ! મોક્ષ એટલે શું ? સત્ય શુ ! અસત્ય શુ ! તેનો ખરો ખુલાસો લખી જણાવશો.

હુ આપને મલીશ ત્યારે શાતિનું કારણ થશે. હાલ સર્વ ઠેકાણે અગ્નિ સળગે છે. ખરું સ્વરૂપ શું છે તે જણાતુ નથી. બાપા પંડિતોની બગબગ [illegible] લાગે છે કોઈ રાગદ્વેષના ભાગથી રહિત હોય તેવો પુરુષ અને દુનિયાથી વિરક્ત થઈ પ્રવૃત્તિ છોડી [illegible]

[illegible] પડે છે, એ પૂર્વકર્મનો [illegible] નિશ્ચ કરે છે

પત્ર નં.

ભાઈશ્રી મનસુખભાઈ દેવસીભાઈ
લીંબડી

૧૯૫૪ જેઠ સુદ ૧૨

શ્રી પુરુષોત્તમ ભગવાનની અત્યંત ભક્તિકારકને નમોનમઃ

વીતરાગ ભગવાનને નમોનમઃ

પંચમકાળમા અનાથના નાથ, તરણતારણ, સફરી-જહાજસમાન, અનંત દયાના ધણી, અનંત કૃપાના ધણી, અક્રોધી, અમાની, અમાયી, અલોભી, એવી અનેક ઉપમાઓ સહિત, કરુણાસાગર, સંસાર સમુદ્રથી પાર ઉતારનાર, સદ્ગુરુદેવ રાજચંદ્ર પ્રભુ, કલ્યાણસાગર ભગવાનને અત્યંત ભક્તિએ કરી ત્રિકાળ નમસ્કાહો, નમસ્કાર હો !

લીંબડીથી લિ. આપ પ્રભુનો શિષ્ય મનસુખ દેવશીના પુનઃપુનઃ નમસ્કાર સ્વીકારશો. આપ દીનદયાળ પ્રભુની તબિયત સારી હશે, તે જાણવાની જિજ્ઞાસા છે. આપ પ્રભુને સારુ ગઈકાલે રેલ રસ્તે કલઈના રાડબિયામાં મેવુળ તથા સાટો મોકલ્યો છે. તે મોરબી મે રેવાશંકરભાઈ ઉપર ચઢાવેલુ છું તે આપને નિવેદન કરું છું.

... દીનદયાળના દર્શન શ્રી નડિયાદ મને ... થયાં ... પ્રથમ ... ઠીક રહી હતી માસ ... રહી. અને નિયમ પ્રમાણે ... હાલમાં ... વાંચવાનો કે વિચારવાનો જોગ થોડોક ... પ્રમ ... કંઈ બનતું નથી. ...

... વેદાન્તના ... વિચાર ... સારનું ... અને ... છે ... તે આપને

આપ પ્રભુના ચરણમા માથુ મૂકું છું. અને તેથી દૃષ્ટિ ઠીક રહે છે, તે આપ પ્રભુને નિવેદન કરું છું

આ પામર જીવને માસ ૪ થયાં આપ પ્રભુના દર્શનની ઇચ્છા વધારે રહે છે. પણ અંતરાયના કારણથી તે જોગ બનતો નથી. મોરબી આવવા વિચાર હતો, તે પણ આવવાનુ બન્યુ નહી તેથી અફસોસ રહે છે. પૂર્વના ગાઢ કર્મ બાંધેલાં હશે તેમ મને લાગે છે. આવો અપૂર્વ જોગ મળ્યા છતા, ઇચ્છા છતા, આપ પ્રભુના દર્શનની હાલમાં મારે અંતરાય તેથી છાતી ભરાઈ જાય છે. આવો અપૂર્વ જોગ અનંતકાળે પ્રાપ્ત થયો તો પણ મારે દર્શનની અંતરાય, અને આપ પ્રભુની સમીપમા રહેવાનું તથા સેવા ભક્તિનું બને નહી તો આ જીવ મહા ભારે કર્મીને પુરી અફસોસી અને દિલગીરી પણ ઘણી વખત થાય છે. તો તે આપ પ્રભુના પ્રતાપથી સર્વ આનંદ થશે આ પામર જીવને તો શરણ એક આપ પ્રભુનુ છે. આપ પ્રભુના ચરણમા માથું મૂક્યુ છે તે નિવેદન કરું છું

આપ પ્રભુએ શ્રી ઉદેલ મુકામે આ પામર જીવ ઉપર અત્યંત કૃપા કરી 'છપદનો પત્ર' મુખપાઠે તથા વિચાર કરવા ભલામણ કરી હતી તો આજ સુધી તે ઉપર વિચાર સાધારણ રીતે કર્યો છે, કર્યો હતો. લાગો વિચાર કર્યો નહોતો હવે વિચાર કરતા તે અપૂર્વ વસ્તુ છે અને સર્વ સિદ્ધાંતનો સાર તેમાં સમાવેશ પામી જાય છે તેમ મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે માગ સમજવામા આવે છે મારી બુદ્ધિ ઘણી કમી છે અને તે વિષે વિચાર કરવા ... છે આપ પ્રભુએ અનંત કૃપા કરી ... મને દાન આપ્યું છે, તો તે આપ પ્રભુના પ્રતાપથી તેનું સ્વરૂપ સમજાશે આપ પ્રભુને માગ ત્રિકાળ નમસ્કાર નમસ્કાર હો ! આપ પ્રભુના ચરણકમળમાં ...

... નિર્ગતિને મૂકો છો;

અથવા હૃદયમાં અભિમાનની પ્રફુલ્લતા વિગેરે જે બીજા જોઈ ન શકે, અથવા જુએ તો પણ લોકપ્રવૃત્તિ પ્રમાણે જોતા જેને માટે ઠપકો ન ઘટે, તેવાં કાર્યોમા પાપનો પ્રતિબંધ બહુ થતો જણાય છે. તેને માટે વશ થયા સિવાય તેમ જ ભવભય પ્રાપ્ત થયા સિવાય કાંઈ પણ ફેરફાર થવા જેવુ જણાતું નથી.

આવી બાબતમાં આપના તરફથી ઔષધરૂપ ઉપદેશ સાંભળવા, વાંચવા ઈહા રહ્યા કરે છે પૂરી કરવી આપની મરજી ઉપર છે. આ લખાણ બધુ આપની પાસે સારા દેખાડવા માટે નથી થયુ, એમ તો મન સાક્ષી પૂરે છે બાકી એવો માયિક વૈરાગ્ય દેખાડીને લોકોને ઠગવામાં પણ આ જીવે કાંઈ બાકી રાખ્યું નથી. લખ્યું કેટલુ પાર આવે તેમ નથી.

લિ. કુંવરજી

શ્રી કુંવરજી આણંદજી કાપડીઆ
[illegible]નગર

પત્ર નં. ૮
૧૯૫૬ કારતક વદ ૯ બુધ

પરમ ઉપકારી જીવન્મુક્તદશાધારક ભાઈશ્રી રાયચંદભાઈની સેવામાં.

શ્રી મુંબઈ બંદર

[illegible]નગરથી લિ. સેવક કુવરજી આણુંદજીના [illegible]

[illegible] અમદાવાદ, વીરમગામ થઈને રવીવાર [illegible]

[illegible] મનન થયા કરે છે, ને [illegible] છે. [illegible] મુખ્ય [illegible] થઈ શકી છે. [illegible] નથી, [illegible] પ્રયત્ન છે

[illegible] માટે બાઈ [illegible] માર્ગ [illegible]

આપના સદ્ઉપદેશથી ધારણામાં ઠસેલાં વાકયામૃતો ૭૨ લખીને આજે આપની ઉપર ટપાલમા મોકલાવેલાં છે. તે વાંચવાં માટે લઈ, સુધારવા હોય તેટલો ભાગ સુધારી અથવા મુદ્દાની કોઈ બાબત હુ ચૂકી ગયો હોઉં તો કેટલાંક વચનામૃતનો વધારીને વેલાસર મોકલવા કૃપા કરશો. એ વાકયામૃત મનન કરવા માટે લખ્યા છે. બીજાઓ પણ કેટલાક તેની નકલ કરી લેવા [illegible] ધરાવે છે. તે સઘળું પાછુ આવ્યા પછી બની શકશે. માટે તાકીદે આવે તો ઠીક એમ વાચ્છું છુ.

આપનો ઉપકાર એટલો બધો છે કે તેને માટે [illegible] શબ્દો લખી એ ઉપકાર માનવો તે કાંઈ [illegible] નથી આપને અપ્રિય હોવાથી [illegible] છતાં [illegible] પ્રગ સાના વગનો લખતો નથી શા [illegible] પ્રણામ કહેશો. આ તરફની સેવા ફરમાવશો. [illegible] લખવા ફુરસદે મહેરબાની કરશો વધારે શું લખુ.

લિ. સે કુંવરજીના [illegible]

[illegible] ઉત્પન્ન થાય છે.

ઉગ્ર સૂર્યસૂરિ જેવા જણાય છે તે શ્રી ચંદ્ર સદ્ગુરુ અમારું શરણુ છે.

આ અસાર સંસારમાં, પોતાના આશ્રિત વર્ગની બુદ્ધિરૂપ અંતઃપુરમાં રહેલી ભક્તિરૂપ કુળાંગનાના ભૂપથુરૂપ શ્રી ચંદ્રગુરુના ચરણ કમળ સારરૂપ છે.

શ્રી સહજાત્મ સ્વરૂપ સ્વામીના ધ્યાન વિના અમારા ચિત્તને વિશ્રાંતિ ક્યાંથી મળે ! અને શ્રી પ્રભુના વચનામૃત વિના અમારી જીહ્વાને પણ બીજો કયો આરામ મળે !

જે ઉત્તરસંડા જેવા નિવૃત્તિના સ્થળમાં નિવૃત્તિમાં છતાં અને મોહમયીપુરી જેવા પૂરપાટ પ્રવૃત્તિ સ્થળમાં પ્રવૃત્તિમાં છતાં આત્મસ્વરૂપસ્થ સમવૃત્તિ રાખનાર છે, રાખે છે, તે અતીન્દ્રિય પરમાત્મસ્વરૂપ મહાન વીતરાગી શ્રી સદ્ગુરુના ચરણકમળ અમે ઉપાસીએ છીએ. તે પ્રભુ, અમારાં હૃદયકમળ વિકસિત કરે.

લિ. દીનસેવક સુખલાલના સા. દં. સ્વીકારશોજી સમીપવર્તી સર્વ બંધુને નમસ્કાર. પોપટલાલભાઈ તરફથી દંડવત્ પ્રાપ્ત થાય. તેઓ અહીં છે.

શ્રી સુખલાલ છગનલાલ સંઘવી
વીરમગામ

પત્ર નં. ૧૧
ફાગણ વદ ૧૨ બુધ

સહજાત્મસ્વરૂપ સ્વામી ત્રિકાળ નમસ્કાર.

પદ

કરુણાથી પ્રભુ આજ નિજ જનને, ઉપાસિત વર આપો ધ્રુવ પદ

દૃઢ ભક્તિ ઊપજે ને, વિષયે રહે વૈરાગ્ય,
યત્ન ભારે, અતિ ધારે, મન મારે, ભવ ખારે,
પ્રભુ બળ, કળ, એવાં દાસ લહીને સદ્ ઉર–સ્થાપો . કરુણાથી

કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ, શોક, ભય નિશદિન દે સંતાપ;
દુઃખ ટાળો, રિપુ બાળો, પ્રેમે ભાળો, શિશુ પાળો,
મનનો મહામળ વિક્ષેપ, તથા પ્રભુ આવરણો કાપો ..કરુણાથી

વાણી ગુણ ગાએ પ્રભુના, મન પ્રભુ મૂર્તિ ધ્યાય;
એ જ દેજો, શમ સહેજે, ધ્રુવી રહેજો, નિજ લહેજો,
પ્રભુ ગત દુઃખ સુખી, પ્રાકૃત જનોના નમ્ર આ વિલાપો. કરુણાથી

અન્ન કૃપા મહાનો ઉભય, પ્રભુ ભક્તિ, મુક્તિ સદાય,
એ જ આપી, દોષ કાપી, ભક્તિ સ્થાપી, રૂપ છાપી,
પ્રભુ દાસ જનોના ભિન્ન. અહંમાં આપ પ્રગટ વ્યાપો કરુણાથી

સોરઠો

ગુનિ આપ અભિમુખ, ચને ચને પ્રતિદિન વધે,
[illegible] વિમુખ, દયાથી દો એ દાસને,

[illegible] નહીં એમ બને નહીં.

શ્રી કુંવરજી મગનલાલ
કલોલ

પત્ર નં ૧૩
સં ૧૯૫૫ શ્રાવણ વદ ૧૪ સો

महजात्मस्वरूप शुध्धचैतन्यस्वामी श्रीमत् राजचंद्राय नमोनम ·

શ્રીમત્, શ્રી સહજાત્મસ્વરૂપી, અનંત જ્ઞાની, અનંત ધ્યાની, પરમકૃપાળુ, પરમ દયાળુ, અનન્ય શરણના આપનાર, અપૂર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, જગતપિતા, જગતમાતા, અશરણને શરણ આપનાર, શરણે રાખનાર, અભયના દાતાર, આંધળાને લાકડીવત્, અજ્ઞાનને નિવારનાર, મોહને નસાડનાર, ઇ, ઇ, અનંત ગુણસંપન્ન, શ્રીમંત શ્રી રાજ્યચંદ્ર દેવ ત્રિકાળ જયવંત વર્તો

શ્રી સદ્ગુરુ ચરણ સમીપ રહેવાની ઇચ્છાવાળા બાળકના પળે પળે, ક્ષણે ક્ષણે નમસ્કાર હો! નમસ્કાર હો!

અવિનય, અભક્તિ, અશાતના ઇ.ઇ પળેપળે, ક્ષણે ક્ષણે થયો હોય તો વારંવાર અનાથ છોરૂ મન, વચન કાયાના જોગથી ક્ષમાપના ઇચ્છે છે, ક્ષમાપના ઇચ્છે છે.

પરમકૃપાળુ દેવ તરફથી કૃપા પત્ર નથી તો લખવા [illegible] દયાળુ પ્રભુ, પૂર્વે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ગાઢ [illegible] હોવાથી જડ મતિ બાળકને કંઈ સુઝતુ [illegible] તેવા જ રહ્યો છે હે કૃપાળુ દેવ, [illegible] કરી પાવન કરી ભક્તિમા લીન થય [illegible]

પરમકૃપાળુ દેવ આપના તરફથી શિક્ષાબોધ [illegible] બાકી રહ્યો નથી. પણ આ અજ્ઞાન, અવગુણી કરવુ બાકી રાખ્યુ છે. આવા અજ્ઞાની, અવગુણી [illegible] દયાદૃષ્ટિ કરી પાવન કરશો. કારણ મારામા અનં[illegible] અવગુણ છે માટે તે તરફ આપ દૃષ્ટિ નહી જ કરો. [illegible] બાળકની દયા લાવી હિત કરશો, એવી આશા છે.

'આત્માનુશાસન' ગ્રંથ પૂરો થવાથી હાલમા 'ધર્મ બિન્દુ' ગ્રંથ વાંચુ છુ. અજ્ઞાની બાળકની મતિ જ[illegible] હોવાથી સંપૂર્ણ રીતે સમજી શકતો નથી. તેમ પુરુષાર્થ માં મંદતા આવી ગઈ છે. માટે કૃપાળુદેવ કૃપા કરી ચરણ સમીપ રાખી અજ્ઞાની બાળકનુ હિત કરશો એવી આશા છે.

> બિના નયન પાવે નહીં, બિના નયનકી બાત,
> સેવે સદ્ગુરુ કે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્.

એ આદિ છ દોહાનો અર્થ—ખુલાસો અજ્ઞાન બાળકને સમજવામાં આવતો નથી. તો યોગ્ય લાગે તો લખવા કૃપા કરશો. દયાળુ પ્રભુ પરિણામ ઉત્સાહી—હર્ષવંત થતાં નથી. મંદ છે. તો દયા લાવી શિક્ષાબોધ આપવા [illegible] મુખપાઠ કરવા આજ્ઞા કરશો. અવગુણી, અજ્ઞાની, જડ મતિથી લખાણમાં દોષ હોય તો ક્ષમા આપશો. ક્ષમા આપશો. એ જ,

અલ્પજ્ઞ કુંવરજીના નમસ્કાર સ્વીકારશોજી

[illegible]

---

૨ ગુન, ભાદરવા સુદ ૪ શનિ

[illegible] નજરથી જ જોશો. જાણીને અપરાધ કરનારને પ્રાયશ્ચિત હોતું [illegible] પ્રવર્તનારને ક્ષમા પણ મળતી નથી. અને ક્ષમા માગવી [illegible] તે સમજાતુ નથી"

શ્રી માણેકલાલ [illegible]

[illegible] દુઃખથી મુક્ત થવુ સંભવતુ નથી.

બળી રહેલો બાળ, તે તારા ચરણમાં શાંતિ દેખે છે. હે પ્રભુ, હવે તો જેવો તેવો બાળ, તેના ઉપર તારી કૃપા રહે ! હે પ્રભુ, રાગદ્વેષથી બળતા મને એવી અંતર શાંતિ ક્યારે પ્રગટશે ? હે પ્રભુ, હું તો તારા આધારે નિર્ભય ફરું છું, એ જ શાતા છે. બાકી કર્મવર્ગણાથી, જન્મ, જરા અને મરણથી ત્રાસ પામું છું એવા મને હે નાથ, તારું જ શરણ છે. આ બાળ તારા ચરણમાં ક્યારે રમશે ? તારી ભક્તિમાં અંતઃકરણ ક્યારે રહેશે ? હે ભગવાન, મને તો એક સમય પણ સ્વચ્છ દર્પણ છૂટ્યું નથી. હે નાથ, આ જીવની શી દશા થશે ? હે નાથ, હવે તો તુંહિ, તુંહિ જ. હે ભગવાન, તું તો સર્વજ્ઞ છો, સર્વ જાણો છો. મારા હે ભગવંત, અનંત અવગુણ છે. કેટલાક લખું ? હે ભગવંત, નિયમ પાળવાનું કરતાં પણ ઊલટું પડે છે, તેવું કેવું કર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે ? હે ભગવંત, એક તો તારો વિરહ, મોહાદિક શત્રુ એટલે હવે તો ગભરાઉં છું. તુંહિ જ આધાર છે.

પ્રસંગે સમાગમમાં મુમુક્ષુભાઈઓ આવે છે, તેમની [illegible] જ્ઞાનવાર્તા કરતાં પણ જીવ ઘણો જ સંકોચાય છે. તેમનો તો ઘણો ઉપકાર છે. મારી વાત કરતાં ખેદરૂપ [illegible] છે, તેનો શો હેતુ છે ? બાકી વાતે ચઢે છે, ત્યારે [illegible] તો ચર્ચા કરું છું. તો તે મને [illegible]પણે કેમ [illegible] ? તે જાણવા ઇચ્છા રહે છે હે ભગવંત, આ [illegible] કેમ ? દર્શનાવરણીય કર્મ તરત કેમ [illegible] ? હે ભગવાન, આપ સર્વ જાણો છો, વિશેષ શું [illegible] ? કેમ વર્તવું, શું કરવું ? વ્યવહારી [illegible] નથી. તેમાં તે પ્રમાદ છે કે કેમ ?

આ બાળનો ઉદ્ધાર, ઉદ્ધાર કર, હે નાથ, આત્મ-ભાવથી વિચારતાં એક પુદ્ગલ પરમાણુના પરથી રા[illegible] છૂટ્યો હોય એમ લાગતું નથી. તો હે નાથ, આની શી અવસ્થા ? તારા સરીખો પ્રભુ મળ્યા છતાં કર્મ શત્રુ [illegible] પ્રમાણે પરાભવ પમાડે તે વિચાર તો આપનો જ છે [illegible] પ્રભુ એમ જણાવો કે ભક્તિ, યોગ્યતા, પાત્રતા તારામાં નથી, તો પણ હે પ્રભુ, તે પણ તારે જ આપવી પડશે. અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરતાં અનંતકાળે નહીં મળેલો, નહીં ઓળખેલો એવો પરમ સત્પુરુષ તું મળ્યો, હવે તો મારું કાર્ય સર્યું એમ તો નક્કી રહે છે. પણ કર્મ શત્રુ પરાભવે છે તે સહન થતું નથી. હે નાથ, તારાં વચનામૃત, તારી મૂર્તિ એ બે સદાકાળ અંતરમાં રહો. હે ભગવંત, તારો વિરહ નથી ખમાતો, તો હવે કૃપા કરી નિરંતર હૃદયમાં રહો એ જ ઇચ્છું છું, તે સફળ થાઓ. હે નાથ, હવે તો હદ થઈ છે. તો હવે તારા જ ચરણમાં રાખ. નહીં તો આ આત્મા, એ સિવાય શું હિત કરશે ?

હે પ્રભુ, તું હિ જ છે. શરીર પ્રકૃતિના સમાચાર યથાસ્થિત જાણવા ઇચ્છા છે. મારા જોગ કામ સેવા નિરંતર ઇચ્છું છું. હું તો બાળક છું.

તારો અવિનય અભક્તિ આજ્ઞારહિત વર્તું [illegible] ! તું તો પૂર્ણ સમુદ્ર–સાગર છો, તો તે નહીં લેખવતા સેવકની અરજી લેશો. હું પામર તારો ઉપકાર વાળવા અસમર્થ છું. તે તારી ભક્તિ સદાકાળ નિરંતર હૃદયમાં રહો, એ જ સફળ થાઓ એ જ

લિ. આપના ચરણકમળની સેવાનો રસિયો [illegible]
પોપટના ત્રિકરણ શુદ્ધિએ નમસ્કાર પ્રાપ્ત થાઓ.

[illegible]

૧૯૫૩ કારતક સુદ ૭ ગુરૂવાર

[illegible] નો [illegible] હોય તેવો જણાય છે. [illegible] તથા ગોશાળિયો નિત વાંચીએ છીએ. [illegible] આજ્ઞા [illegible] કરીએ તેવું રહ્યું નથી”

શ્રી સોભાગભાઈ [illegible]

[illegible] જ્ઞાનીની આજ્ઞાની કંઈ અકુશળતા ભાવે નહીં, [illegible] [illegible], તેના પરિણામ વર્તે ત્યાં પણ ‘અનંતાનુબંધી’ શબ્દો છે

પરિચય - ૧

ભાઈશ્રી પોપટલાલભાઈ મહોકમચંદભા

અમદાવાદના–તેઓશ્રીના જ શબ્દોમા

મને શ્રીમદ્જીના સમાગમનુ નિમિત્ત ગોધાવીવાળા શ્રી વનમાળીદાસ ઉમેદરામ થયા હતા શ્રી વનમાળીભાઈનુ ખંભાત જવુ થયુ હતુ. ત્યાં તેમણે શ્રી અંબાલાલભાઈ પાસેથી અનંતાનુબંધીનું સ્વરૂપ અને શ્રીમદ્જીની વાતો સાભળતા તેમને શ્રીમદ્જી પ્રતિ બહુ પ્રેમ ઉપજેલો. મુંબઈમાં ઝવેર ગુમાનના માળામાં શ્રીમદ્જીની પેઢી ઉપર શ્રીમદ્જીનો પ્રત્યક્ષ સમાગમ થતા ભાઈ શ્રી વનમાળીદાસને ઘણોજ પૂજ્યભાવ સ્ફુરેલ. તે શ્રી વનમાળીભાઈને મળવા હુ ગોધાવી સંવત ૧૯૫૨ ની સાલમાં ગયો. ત્યા તેમની પાસેથી શ્રીમદ્જી સંબધી-સ્તવન મૂર્તિ સબંધી ઘણી વાતો સાભળી શ્રીદેવચંદ્રજીનુ ચંદ્રાનન સ્વામીનુ તથા શ્રી આનદઘનજીનુ સંભવનાથનુ સ્તવન મે ગાયુ હતુ. શ્રીમદ્જી પ્રતિ બહુ પ્રેમ ભક્તિ સ્ફુર્યા.

પ્રથમ મને શ્રીમદ્જીના પવિત્ર દર્શન સંવત ૧૯૪૪ ની સાલમા થયા હતાં એ વાત યાદ આવી વિશેષ વિશેષ યાદ આવવા લાગી શ્રીમદ્જી સ. ૧૯૪૪ ની સાલમા [illegible] મોક્ષમાળા છપાવવા અમદાવાદ પધાર્યા હતા તે સમયે તેઓશ્રીએ શ્રી દલપતભાઈના વંડે અનેક [illegible] હાજરીમા અષ્ટાવધાન પ્રયોગ કરી [illegible] હાજર હતો શ્રીમદ્જી પ્રત્યે મને [illegible] એક વૃદ્ધે કહ્યુ કે આવા તો [illegible] ધર્મના મુનિ [illegible] આ શ્રી ને [illegible] ભાવ થયા [illegible] તે [illegible]

થયા છે, 'આનંદઘનજી જોઈએ છે' દર્શન સમાગમ બહુ તીવ્રતા છે. તેનો તેઓશ્રી તરફથી જવાબ આવ્યો કે 'યથાઅવસર થઈ રહેશે'.

તે જ સાલમાં શ્રી લલ્લુજી મુનિમહારાજ અમદાવાદ પધારેલા, ત્યાં શ્રી વનમાળીભાઈ સાથે દર્શને ગયો મુનિશ્રીએ 'મૂળ મારગ સાભળો જિનનો રે' એ પદ સભળાવ્યુ. એ પદ સાભળતા શ્રીમદ્જી પ્રતિ અપૂર્વ ઉલ્લાસ આવ્યો.

મે શ્રી અંબાલાલભાઈને ખંભાત પત્ર લખ્યો અન્યોઅન્ય પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો. સ. ૧૯૫૪ વૈશાખ માસમા શ્રી અંબાલાલભાઈ અમદાવાદ પધાર્યા સમાગમથી બહુ આનંદ થએલ. પછી હું પણ ખંભાત શ્રી અંબાલાલભાઈની સમીપે ગયો. જિનમંદિરે ભોંયરામાં 'હે પ્રભુ હે પ્રભુ'ના ભક્તિના [illegible] અંબાલાલભાઈ સાથે ગાયા. શ્રીમદ્જીની તેઓશ્રીએ વા[illegible] કહી બહુ પ્રતીતિ આવી. વચનામૃતો વાચી સંભળા[illegible] શ્રીમદ્જી ભગવાનરૂપ ભાસ્યા.

અમદાવાદમા હું સ્વ. શ્રી ઉગરીબહેનને ત્યાં ગ[illegible] ત્યાં તેમના ભાઈ શ્રી કુંવરજીભાઈ કલોલથી પધાર્યા [illegible] દર્શન સમાગમથી શ્રીમદ્જી પ્રતિ બહુ ભક્તિ [illegible] શ્રીમદ્જીનો સમાગમ કરવા બહુ તીવ્રતા થતી હતી

તેવામા શ્રી અંબાલાલભાઈ તરફથી કાવિઠા મુ[illegible] શ્રીમદ્જી પધારવાનો સંવત ૧૯૫૪ના શ્રાવણ વદી [illegible] પત્ર મળ્યો. વદી બારશના રોજ આના [illegible] હુ શ્રી વનમાળીભાઈ સાથે વદી ૧૩ના રોજ કા[illegible] આવ્યો શ્રીમદ્જીનાં દર્શન થતાં જ પંચાગ નમ[illegible] [illegible]

શ્રી જેશીંગભાઈએ પ્રશ્ન કર્યો : આ કાળે કેવળજ્ઞાન હોય ?

ઉ. : પરમ શાંતિ અનુભવીએ છીએ,

વહેલી–પરોઢિયે જંગલ પધારવું થયું. મડાસ હોવા છતાં આસ્ટોડિયા દરવાજા બહાર જવું થયું. હું સાથે હતો. રસ્તામાં ગાથાનો ધ્વની ચાલતો.

" કર લે ગુરુગમ જ્ઞાન વિચારા, કર લે ગુરુગમ જ્ઞાન વિચારા."

મેં પૂછ્યું, ' સાહેબ છૂટવું છે. ત્યાગ જોઈએ છે. બોજો બહુ લાગે છે ' ત્યાગ માટે આજ્ઞા માગી.

પોતે જણાવ્યું કે– ત્યાગ અમને સોંપી દો, ચાર કલાક હમેશ દુકાને જવું

સવારમાં હિરાચંદ અને બાલાભાઈ કકલભાઈનું આવવું થયું નજીયાણી લઈને આવેલ.

શ્રીમદ્જી :– નવ વાગ્યા છે ? ઘડિઆળ જોયું તો બરાબર નવ વાગ્યા હતા.

હિરાચંદ :– સાહેબ શું વાચવું ?

શ્રીમદ્જી :–જ્ઞાનસુધારસ, આત્માનુશાસન ૯૦

હિરાચંદ :– આતો દિગંબરી છે. (આત્માનુશાસન)

શ્રીમદ્જી :– શ્વેતાંબરીએ વાંચ્યા તોગે ઘણુ છે. [illegible])

[illegible] જેઠ સુદમાં ઈડરથી નરોડા પા. [illegible] મહારાજને ત્યાં પધાર્યા.

[illegible]–કર્મ સમને છેદ આત્મા છે.

[illegible] હતા

[illegible] –ચ્યા કર્મને ધ્યાનો [illegible] અ ધ્યાને [illegible]

સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ કવિએ શાંતિવિજયજીની વાત કાઢી તેમની નિંદા શરૂ કરી. શ્રીમદ્જીએ કહ્યુ . પરોક્ષમાં કોઈની નિંદા ન કરવી સાંકળચંદને બ્રહ્મચર્ય વિષે સમજાવી દૃઢતા કરવા કહ્યુ. સાંકળચંદે પાછળથી કહેલ કે શ્રીમદ્જીએ બ્રહ્મચર્ય બાબતમાં તો મારા ઉપર બહુ ઉપકાર કર્યો છે, મને ઠેકાણે આણ્યો છે.

ગાડી ઉપડવાના સમયે નરોડાના પોસ્ટમાસ્તરનું આવવું થયુ. પોસ્ટમાસ્તરની ઉંમર વરસ ૫૦ લગભગ હતી. શ્રીમદ્જી : ઈશ્વરને કર્તા માનો છો ?

પો. મા. : ના સાહેબ. પણ ઘણા વર્ષના સંસ્કાર એકદમ કેમ ટળે !

પો. મા : સાહેબ શું વાંચવુ !

શ્રીમદ્જી : મોક્ષમાળા.

સં. ૧૯૫૫ના જેઠ માસમાં ઈડર–અમદાવાદથી મુંબઈ પધારતા નડિયાદ સુધી વળાવવા જવુ થયું હતું. " પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય "ની મંગળાચરણની ગાથાનું પુનઃ પુનઃ ઉચ્ચારણ કરી વિવેચન કરતા ઉલ્લાસથી દૃઢતાથી કહ્યું કે આત્મા છે, આત્મા છે, કહીએ છીએ કે આત્મા છે. વળી ગાથા પ્રકાશી.

"મંત્ર તંત્ર ઔષધ નહીં, જેથી પાપ પલાય;
વીતરાગ વાણી વિના, અવર ન કોઈ ઉપાય

સં. ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદી ૧ના શ્રી ધરમપુરથી અમદાવાદ પધાર્યા. શેઠ હેમાભાઈની વાડીના મેડા ઉપર ઉતારો કર્યો. શાંતીસાગરના અનુયાગી શ્રી પાર્વતીબાઈનું આગમન થયુ. પાર્વતીબાઈએ પ્રશ્ન કર્યો : ધર્મ કોને કહેવો ?

શ્રીમદ્જી : શાંતિ.

પાર્વતીબાઈ : સમકિત શું ?

શ્રીમદ્જી : બાગાનમાં ઊભા રહેશો ત્યારે ખબર પડશે

શ્રીમદ્જી : જાણીને મળ્યા પછી આત્મક્રિયા આવે [illegible] કરે છે

[illegible] તે વિવેકીનું કર્તવ્ય છે.

પછી શ્રીમદ્જીએ કહ્યું :- અમારે તમારું કાંઈ નથી જોઈતું આ રસોડાની ટીપથી શંકા તો નથી આવીને ?

શ્રી વણારશીભાઈને ઉદ્દેશીને કહ્યું, ભરવાડવાળું રાખીએ કે વાણિયાની રીતે? ભરવાડની રીતે વાણિયાની રીતે નહીં, એમ કહી રસોડાની ટીપ ફાડી નાખી. અને શ્રી પરમશ્રુત ખાતાની ટીપ શરૂ કરી.

એક વાર સાંજે સન્મુખ બેઠો હતો. આનંદઘનજીનાં સ્તવન બોલાવ્યા પછી મને પ્રશ્ન કર્યો :- અમદાવાદથી અહીં આવતા શાંતિ થઈ !

ઉ. હાજી.

મેં પ્રશ્ન કર્યો . આપના જેવા કોઈ પુરુષ હશે !

શ્રી ઉ. છ માસ સુધી તારી આંખમાંથી આસુ ન મૂકવા જોઈએ

ગદ્ય વચનામૃતની પ્રાપ્તિ થઈ. અને જણાવ્યું :- આ વચનો જગતનું કલ્યાણ કરશે. અને તમારું તો જરૂર કલ્યાણ કરશે એમ કહી વચનામૃત પ્રસાદી આપી.

શ્રીમદ્જીના ચરણ ચાપતો હતો. ત્યા મારી વૃત્તિ બીજે ક્યાંક ગઈ.

શ્રીમદ્જી : વૃત્તિ ક્યાક ગઈ ! મે કહ્યું, હાજી.

શ્રીમદ્જીએ કહ્યું - " અમારે નવી મા નથી કરવી" [illegible] અમારે માનું દૂધ છે.

એક વખત શ્રી નાથીબહેન ગાયનું દૂધ ચા [illegible] [illegible] દૂધમાં મેલિન્સફૂડ નાખી શ્રીમદ્જી [illegible] શ્રીમદ્જીએ પૂછ્યું - દૂધ કોનું લાવ્યું ? [illegible] શ્રી નાથીબહેન કહે - દૂધ [illegible] ગાયનું છે

[illegible] અમેન છે તેને પૂછે. [illegible] એક [illegible] છે દૂધમાં [illegible] દૂધમાં [illegible]

મૂછના વાળ ઊંચા રાખવા માટે શ્રી અંબાલાલ ભાઈને ઉદ્દેશીને બધાને બોધ કર્યો.

પિતાજી રવજીભાઈને શ્રી માણેકલાલ ઘેલાભાઈ સાથે જિન મંદિરે પૂજા કરવા જવા કહ્યું હતુ.

શ્રી અંબાલાલભાઈ ડાક્ટર પાસે દવા લેવા ગયા હતા. દવા લઈને આવ્યા. તેમને શ્રીમદ્જીએ પૂછ્યું : ડાક્ટરે શું કહ્યું ! શુ વાતચીત થઈ? શ્રી અંબાલાલ ભાઈએ જણાવ્યું કે, ડાક્ટર ઠાકોરદાસે કહ્યું કે ક્ષય છે. શ્રીમદ્જીએ કહ્યુ ના એમ નથી. શરીર ક્ષીણ છે એમ કહ્યું છે ડાક્ટર ઠાકોરદાસ આવતા પૂછ્યુ તો ડાક્ટરે જણાવ્યું કે શરીર ક્ષીણ છે, એમ કહેલ તેની ખાત્રી થઈ.

સંવત ૧૯૫૭ કારતક વદી ૫ " અમદાવાદ આગાખાનના બંગલે. " શ્રી ગંગાબહેન દર્શને આવ્યા હતા. શરમાતાં હતાં. શ્રીમદ્જી કહે - શરમાઓ છો શા માટે ! પૂજા કરો છો ! જિન સેવા પૂજા કરજો. શ્રી યોગ દ્રષ્ટિની સજ્ઝાય તથા આનંદઘનજીના સ્તવનો મુખપાઠે કરી વિચારશો.

શ્રીમદ્જી : જગત ગુણ-પુણ્યનું દ્વેષી છે. બહાર નદી કિનારે પણ લોકોને અનુકૂળતા રહેવા દેવી નથી.

શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય આટલા બહાર કેમ નીકળ્યા ! ૩૫૦/૧૫૦/૧૨૫ ગાથાના સ્તવનો કરી પોકાર કેમ કર્યો ! અંતરમાં કેમ ન સમાયા !

મે કહ્યું : સાહેબ શ્રી વચનામૃત પ્રસાદી માટે અરજ છે, શ્રી અંબાલાલભાઈ નથી આપતા.

શ્રીમદ્જી : અંબાલાલને એનો મોહ થયો છે. " આ ત્રણ નોટો " તે બુક કરતાં ગઢિયાની છે ને તમને મળશે અમે કોણ છીએ તે તેથી નહીં જાણશો.

એક દિવસ પુનાવાળા ગગલભાઈ લાલભાઈ [illegible] તે શ્રીમદ્જી સાથે વાત કરતા હતા. શ્રી અં[illegible] [illegible] જરા દૂર આગે ઊભા હતા. શ્રીમદ્જીએ પૂછ્યું : [illegible] એમ છેટા કેમ છો !

[illegible] નાત ખાતે [illegible], [illegible] નાત કી બાત.

પરિચય - ૨

શ્રી સોમચંદ મહાસુખરામ શાહ

અમદાવાદ–તેઓશ્રીના શબ્દોમાં

મારા કાકાના દિકરા શા. નગીનદાસ ધરમચંદની સાથે હું સ્થાનકવાસીના ઉપાશ્રયે જતો હતો. તે અરસામાં તેઓ ખંભાત મુકામે સ્થાકવાસી સાધુ મહારાજના દર્શને ગયા ત્યાં તેમને શ્રી ત્રિભોવનદાસ માણેકચંદનો સમાગમ થયો. અમદાવાદ આવીને તે સમાગમ સંબંધી વાત કરી. જેથી મને નવાઈ લાગી. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પરમકૃપાળુનું નામ પણ જાણવામા આવ્યું. શ્રી ત્રિભોવનભાઈ અત્રે આવવાના છે અને આવશે ત્યારે આપણે મળીશું એમ શ્રી નગીનભાઈએ મને જણાવ્યું.

થોડા સમય પછી શ્રી ત્રિભોવનભાઈ તથા તેમની સાથે અત્રેના રહીશ શ્રી પોપટલાલભાઈ પણ પધાર્યા હતા સમાગમ અર્થે હું શ્રી નગીનભાઈના ઘેર ગયો. તેમની તથા શ્રી ત્રિભોવનભાઈની શાંતિ તથા વૈરાગ્યમય દશા જોઈ મને ખરેખર આશ્ચર્ય થયું. અને મનમાં થયું કે આવો વૈરાગ્ય તો સાધુઓમાં પણ જોવામા આવતો નથી.

[illegible] પછી શ્રી પરમકૃપાળુદેવ હઠીભાઈની વાડી [illegible] નગરશેઠના બંગલામા બિરાજ્યા છે, તેવા ખબર [illegible] શ્રી નકરાભાઈ [illegible] ત્યાં ગયા. શ્રી [illegible] ત્યાં જ હતા. અમે ત્રણે જણાએ શ્રી [illegible] દર્શનની ભાવના શ્રી પોપટલાલભાઈને [illegible] આજ્ઞા માગી અને દર્શન કરવા [illegible] ઉપર ગઈ ગયા. તે વખતે પરમ- [illegible] નિરાંતે હતા. ખાખી રંગની [illegible] દર્શન કરીને અમે ત્રણે [illegible] સામા ઊભા રહ્યા તે [illegible] જિનપ્રતિમા [illegible] તેમના મુખારવિંદ ઉપર સ્પષ્ટ પરમ ઉદાસીનભાવ હતો. આ પ્રથમ દર્શનના પ્રતાપે મારી અંતર વાસના ઘણી ઉપશમરૂપ થયાનો મને આશ્ચર્યકારક અનુભવ થયો હતો. પછી અમે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરીને વિનયપૂર્વક, "સાહેબ અમે શું વાંચીએ?" તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે "શાંત સુધારસ, અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ, બારભાવનાઓ વિગેરે" આજ્ઞા મુજબ અમે દરરોજ વાંચતા હતા.

તે દહાડે હુ ત્યાં ૧૧ થી ૧૨ વાગ્યા સુધી રહ્યો હતો

તેવામાં એક બહેન આવ્યાં અને કૃપાળુદેવને પૂછ્યું કે :–ધર્મ એટલે શુ?

ઉ૦ :–બહેન, ધર્મ એટલે શાંતિ.

સાડા અગીઆર વાગ્યા. શ્રી પોપટલાલભાઈએ જમવાનું આમંત્રણ કર્યું. પોતે ઊઠીને ચોકડી પાસે ઊભા. હુ પાણી વતી કૃપાળુદેવના હાથ ધોવરાવતો હતો. તે વખતે જાણે અપકાય જીવને કોઈ પ્રકારે દુઃખ ન થાય તેમ યત્નાપૂર્વક હાથ ધોતા હતા. હું બરાબર જોઈ રહ્યો હતો શ્રી પોપટલાલભાઈને બતાવ્યુ તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા. ધનાસુતારની પોળના રહીશ ગોપાળદાસ આવ્યા હતા.

શ્રીમદ્જી : કેમ ગોપાલદાસ?

ગોપાલદાસ : હા સાહેબ.

શ્રીમદ્જી : હવે શુ કરો છો? થોડો વખત છે [illegible]

આ પછી હું ઘેર ગયો.

ચાર વાગ્યા પછી પૂ. શ્રી લલ્લુજી સ્વામી, [illegible] સાવજી, શ્રી દેવકરણજી, શ્રી લક્ષ્મીચંદજી, પૂ. [illegible] લાલજી, પૂ. શ્રી નરસીંહરખજી, વિ. મુનિમહા[illegible]

[illegible] મુદ્રા જિના એવી અનાદિ [illegible]

પધાર્યા તે સમયે દેવસાના પાડામાં રહેતા શ્રી પોપટલાલ જૂઠાભાઈ, તથા લાલટભુવાળા મોહલાલભાઈ અને બીજા કેટલાક ભાઈઓ ત્યા આવ્યા. શ્રી પરમકૃપાળુદેવને વિનંતિ કરી "નગરશેઠને ત્યાં પધારવાની" તે વખતે શ્રી પરમકૃપાળુદેવે જણાવ્યું કે, શુ કરીએ ? આ લુગડા નડે છે. શરીર નબળું છે વિગેરે સ્પષ્ટતા કરી. આથી તે ભાઈઓ સંતોષ પામી, પરત ગયા હતા

રાત પડી, આજની રાત અહીં જ રહુ એમ મને ભાવના થઈ. પણ શ્રી નગીનભાઈએ જણાવ્યુ કે ઘેર ઘણો કલેશ થશે, તેથી ઘેર જવું જ ઠીક છે. મેં માન્યુ નહીં. શ્રી ડાકરસીભાઈ લીંમડીવાળા મળ્યા તેઓએ પણ ઘેર જવાની સલાહ આપી. એટલે રાત્રે નવ વાગે (ના છૂટકે) ઘેર ગયો રાત આખી પરમકૃપાળુદેવના સ્મરણમા પૂરી થઈ.

પરોઢિયે પાંચ વાગના મેં શ્રી નગીનભાઈને ઈશારો કરતા તેઓ નીચે આવ્યા અને અમે ચાલી નીકળ્યા. મારા પિતાજીના ભયથી અવળે રસ્તે થઈ પ્રાતઃકાળે હઠીભાઈની વાડીએ પહોંચ્યા. પાણી ગાળવા, લોટા માંજવા વિગેરે કામ કરવા બેઠો ત્યાં જ શ્રી કુંવરજીભાઈએ આવીને મને જણાવ્યુ કે હમણા રહેવા દો થોડા વખત પછી કરજો. મે કહ્યુ, ભાઈ વહાણુ તો વાવા આવ્યુ છે. [illegible] કૃપાળુદેવ હમણા જ સુતા છે અત્યાર [illegible] આવ્યો હતો આ જાણી મને એવી તો [illegible] મેં માગે આવો અમત્ય અવસર [illegible] એ સ્મરણ પાછો ક્યાથી આવે, એમ [illegible] ગરાઈ ગયુ. એટલામા શ્રી પોપટલાલ- [illegible] આવ્યા, અને કહ્યુ કે : નાગાભાઈ રાત્રે [illegible] પરમકૃપાળુદેવે ગભાર્યો હતો તે [illegible] તો મને ઘણો જ

[illegible] તથા તેમના [illegible] બિરાજ્યા

હતા ત્યાં આવ્યાં. નમસ્કાર કરીને તેમની સમીપ બે મણીભાઈને મણી કહી સંબોધતા હતા. "હવે કેમ છે ? હવે ઠીક છે ને ?" આ હું બારણા પાસેથી સાંભળતો હતો. પહેલેથી મારી એક પ્રબળ ઈચ્છા હતી કે શ્રી પરમકૃપાળુદેવને હું એકલો મળુ. પણ શી રીતે મળી શકાય એમ વિચાર્યા કરતો હતો. તેવામા શ્રી મણીભાઈ અને તેમના માતુશ્રી બહાર નીકળ્યા. તરત જ હું અંદર પેસી ગયો. પરમકૃપાળુની નજીક જઈને સવિનય નમસ્કાર કરી હાથ જોડી મેં વિનંતિ કરી. શ્રી પરમકૃપાળુદેવે મને જણાવ્યું કે : "સાત વ્યસન જરૂર ત્યાગ કરવાં જોઈએ. ઉત્તમકુળને લીધે પાંચ વ્યસન ત્યાગ તો સહેજે પળાય છે. પણ પર સ્ત્રી અને ચોરી એ બે વ્યસન ત્યાગવાં કઠણ છે. ઉપયોગ રાખો જરૂર ત્યાગ થઈ શકે છે" પછી હું શ્રી પરમકૃપાળુદેવને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરી બહાર નીકળ્યો અને ત્યાંના કામકાજમાં લાગી ગયો. તે દિવસે સાંજે ચાર વાગ્યાની ગાડીમા શ્રી પરમકૃપાળુદેવ વીરમગામ પધારવાના હતા, તેવી ખબર મલી, ત્યારે હું ઘેર જમવા બેઠો હતો અઢી વાગે સીધો હઠીભાઈની વાડીએ પહોંચ્યો. શ્રી પરમકૃપાળુદેવ, શ્રી પોપટલાલભાઈ વિગેરે મુમુક્ષુઓ સ્ટેશને થોડીવારમાં જવાના છે જાણી તુરત હું સ્ટેશને ગયો. ટ્રેઈન આવી ગઈ હતી. પરમકૃપાળુદેવ સેકન્ડ ક્લાસમા બિરાજ્યા હતા. તેમને સવિનય નમસ્કાર કરી બધા ભાઈઓની સાથે ઊભો રહ્યો

શ્રી પોપટલાલભાઈનો તો રોજ સમાગમ થતે. તેવા જ વખતમા શ્રી પોપટલાલભાઈ તથા શ્રી પુંજાભાઈ બન્ને વઢવાણ કેમ્પ લીમડીદરબારને ઉતારે શ્રી પરમકૃપાળુદેવ હતા ત્યાં ગયા હતા. હું તથા શ્રી નગીનદાસ પણ વઢવાણ ગયા ત્યા શ્રી પોપટલાલભાઈ, શ્રી પુંજાભાઈ, શ્રી ત્રંબાલાલભાઈ, શ્રી ઉગરીબહેન વિગેરે પરમકૃપાળુદેવની સેવામા હાજર હતા. અમે [illegible] અગીઆર વાગે ઉતારે પહોંચ્યા હતા. [illegible] પૂ. છગનકાકાને જણાવ્યું કે આ બે ભાઈઓને પરમકૃપાળુદેવના દર્શન કરાવો. અને બન્ને [illegible]

[illegible] માત્ર એક આત્મજ્ઞાન કરવું એ છે

૩/૪ ના રોજ અમદાવાદ પધારશે એમ વઢવાણકાંપથી તાર આવ્યો. તરતજ શ્રી પોપટલાલભાઈના કહેવાથી હું તથા શ્રી પુંજાભાઈ રાયપુર ભાઉનીપોળમાં એક ભાઈને ઉતારા માટે મળવા ગયા. એલિસબ્રીજ રોડ નદી તટ ઉપર ના. આગાખાનનો બંગલો ખાલી છે, અને તે ભાઈ ભાડે આપે છે તેથી તેમને મળી તે બંગલાનો નદી તટ ઉપરનો મેડો તથા નીચેનો ભાગ ભાડે રાખી લીધો તેમાં જોઈતો સર સમાન પહોંચાડી દીધો વદી ૩/૪ ના સવારે આવતી ગાડીમાં પોતે (કૃપાળુદેવ) પધાર્યા. અમદાવાદ સ્ટેશનથી બારોબાર ના. આગખાનના બંગલે પધાર્યા.

ભાઈ શ્રી પોપટલાલભાઈએ પૂ.-શ્રી પુંજાભાઈ હીરાચંદની દુકાનેથી ફીનખાબના રેજાની ગાસડી મંગાવી ને તાકાના રેજા બંગલાના ઝાંપેથી માડી પગથીયા તથા માડી ઉપર હોલ સુધી પાથરી દીધા. તેના ઉપર શ્રી પરમ કૃપાળુદેવ ચરણ મકનાં મૂકતા ઉપર પહોંચી બિરાજ્યા. તે દિવસે પ. ઉગરી બહેન સાંજે પાંચ વાગ્યા છતાં બંગલેથી ઘેર ગએલા નહીં તે બીના કૃપાળુદેવે જાણી એટલે ઉગરીબહેનને શિખામણ આપી ઘેર વિદાય કર્યા.

[illegible] ચીજ-વસ્તુ લાવવાનું કામ મને સોંપાએલ હતું, તેથી દરરોજ સવારે જોઈતી સામગ્રી [illegible] પરમ કૃપાળુદેવના દર્શન કરી પછી ઘેર [illegible] કોઈ કોઈ વખત મોડા સુધી રોકાતો [illegible]

[illegible] કૃપાળુદેવના દર્શન કરી [illegible] તેઓશ્રીએ જણાવ્યું [illegible] અને પેન્સીલ છે તે લાવો [illegible] જોયું તો કાગળ [illegible] જણાવ્યું કે [illegible] મેં [illegible] નહીં [illegible] નહીં [illegible]

અંદર જ હશે. "ફરી ખાતું ઉઘાડયું કે તુરત તેમાંથી કાગળ પેન્સીલ મળી આવ્યાં" તે સમયે બીજું કોઈ હતું નહીં. અમે બે જ હતા. પોતે જે ખાટલામાં બિરાજેલા ત્યાં જ સુતા હતા

એક દિવસ ડૉ. પ્રાણજીવનદાસ તથા મહેમાનો વિગેરે શ્રી. પોપટલાલભાઈને ત્યાં જમવાના હતા. તે સવારે વહેલા હું દાતણ વિ. લઈને શ્રી પોપટલાલભાઈના ઘેર થઈ બંગલે ગયો. ત્યારે પરમકૃપાળુદેવ અને ડૉકટર સાહેબ બન્ને બંગલામાં હતા. મે નમસ્કાર કર્યા. પોતે જણાવ્યું કે શું લાવ્યા! મેં કહ્યું દાતણ વિગેરે આ દાતણ કેટલાના છે? ઉ૦ એક પૈસાની નવ સોટીઓ છે. લાંબી અને સારી છે. પોતે જણાવ્યું કે ઉપર જાઓ અને ડૉકટરને બતાવજો. કહેજો કે એક પૈસાની આ નવ દાતણની સોટીઓ છે! ઉપર જઈ મેં ડૉકટરને કહ્યું અને ડૉકટર આશ્ચર્ય પામ્યા. હું નીચે આવ્યો અને ડૉકટર સાહેબ પણ નીચે આવી શ્રી પોપટલાલભાઈને ત્યાં જમવા પધાર્યા.

"વઢવાણ કેંપમાં એક વખતે બપોરે ત્રણના સુમારે કૃપાળુદેવ સન્મુખ ગયો સેવા-ચાકરી કરતો હતો તેવામાં પોતે જણાવ્યું કે સંડાસ જવું છે જેથી મેં ટબ વિગેરે ગોઠવી દીધું. પોતે બેઠા અને હું બાજુમાં ઊભો રહ્યો સંડાસથી પરવારી પોતે ખુરશીમાં બેઠા. પછી તે ટબ મેં લીધુ ઝાડા પાતળો પણ ઘણી જ સુગંધી આવતી હતી. મને ભ્રાંતિ થઈ કે જરૂર કોઈ ઉંચા પ્રકારના અત્તરની બાટલી પડી લાગે છે! અને તેથી આટલી બધી સુગંધી મહેકે છે પાઠવવાની જગ્યાએ મેં ટબ પાઠવ્યુ. તો ત્યા પણ સારી એવી સુગંધી આવતી હતી તે વાત મેં પરમકૃપાળુદેવને કરી શ્રી પરમકૃપાળુદેવે જણાવ્યું કે એમ જ છે"

ના. આગાખાનના બંગલે સવારમાં ઓગાન [illegible] ઉપર બેઠા હતો ઓટલો મોટો હતો શ્રી પરમકૃપાળુદેવ ઓટના ઉપર ફરતા હતા અને [illegible] હતા

[illegible] એમ દીઠું નથી તથા સાંભળ્યું નથી

લાગી. ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો. ત્યાં તો પોતે જણાવ્યું કે ભાઈ ઉઘાડ ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો છે? મેં કહ્યું હા સાહેબ તેથી મને ડોકટર સાહેબ પાસે મોકલ્યો. મે ડોકટરને જણાવ્યું કે 'ટપાલ લખી આપો હું નાંખતો જઈશ.' ડોકટરે ટપાલ લખી આપી. આમ દોઢ વાગ્યા પછી નમસ્કાર કરી રજા માગી. કૃપાળુદેવે કહ્યું. "શાંતિ રાખજે." આથી મને વિચાર થયો કે ઘેર મારા પિતાજી એ જરૂર કંઈ ધમાલ કરી હશે.

હુ તો બંગલેથી નીકળ્યો, ભૂખ તો ખૂબ લાગી હતી, પાસે બે પૈસા હતા, તેના એલિસબ્રિજ પુલ પાસેથી સેવ-મમરા લઈ ફાકતો ફાકતો ભદ્ર પોસ્ટ ઑફિસે ટપાલ નાખી ઘેર આવ્યો. ખડકીમા એક બાઈએ જણાવ્યું કે ભાઈ તમે ઊભા રહો, તમારા બાપાએ ધમાલ કરી છે. તે બાઈએ ખબર કાઢી તો મારા પિતાજી ગાંગડી લઈ ફરવા ગયા હતા તેમની સાથે એક ગાંસડી લઈ દરરોજ હુ જતો હતો. ફરવા ગયા સાંભળી હું ઘરમા ગયો પ્રથમ જ મારી બાને પૂછ્યું કે પરમકૃપાળુદેવનો ચિત્રપટ કયાં છે? મારી બાએ મને કહ્યું કે મે લઈ ને ચિત્રપટ ઠેકાણે મૂકયો છે. અને મને અત્યંત શાંતિ થઈ ત્યાર પછી જમ્યો. પડોશીઓ તથા સગાં ઠપકો આપવા આવ્યાં તે વખતે 'પરમ કૃપાળુદેવનું વચન' "શાંતિ રાખજે" સતત લક્ષમા રાખી બધું [illegible] શ્રવણ કરતો હતો મારી મોટીબા પડોશમાં [illegible] હતાં હુ તેમની પાસે ગયો. તેમણે પણ મને ઠપકો [illegible]. અને તેટલામા મારા પિતાજી પધાર્યા તેમના [illegible] શાંતિપૂર્વક સાંભળ્યા

[illegible] પૂર્ણ કરી શ્રી પરમકૃપાળુના [illegible] નમસ્કાર કર્યા ત્યાં શ્રી પોપટલાલભાઈ [illegible] બન્ને હતા, શ્રી પે પટલાલ- [illegible] આવવા આવી હતી. [illegible] આવે [illegible] [illegible] આવી [illegible]

પછી કૃપાળુદેવ પાસે નમસ્કાર કરી બેઠો. ત્યારે પરમકૃપાળુએ જણાવ્યુ કે બહુ પરિષહ પડયો? મેં કહ્યું, કાંઈ નહી સાહેબ. મને તો ચિત્રપટની બહુ ચિંતા થતી હતી પણ તે તો મારી બાએ સંભાળીને ઠેકાણે મૂકયો હતો. બાકી કાંઈ લાગ્યું નથી અને શાંતિ રાખી શકાઈ છે

મને વિચાર આવ્યો કે બધા ભાઈઓ કૃપાળુદેવ સાથે ફરવા જાય છે. એક વખત મને ફરવા લઈ જાય તો ઠીક, એવા વિચારે સાંજે પાંચ વાગે ઘેરથી નીકળ્યો. ના. આગાખાનના બંગલા નજીક આવતાં જોયુ તો કૃપાળુદેવ એકલા ફરવા જતા હતા. હું નમસ્કાર કરી બાજુમા ઊભો રહ્યો. પાંચેક પગલા ભર્યા પછી તેઓશ્રીએ મારા સામું જોયુ. જેથી હુ તેઓશ્રીની પાસે દોડી ગયો. હાથમાં લાકડી હતી જે મને આપી. હું પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. હાલ ગુજરાત કોલેજ જવાનો રસ્તો છે તેના નાકા ઉપર આવ્યા ત્યા પોતે પૂછ્યું, આમ કયાં જવાય છે? મે કહ્યુ સાહેબ મને ખબર નથી. મેં શાલ પાથરી તેના ઉપર બિરાજ્યા. પછી મને પૂછ્યું કે ઉગરીબેનનુ ઘર અને તમારું ઘર કેટલું છેટું? આ પુલ જેટલુ હશે? મે' જણાવ્યું કે પુલથી ત્રણ ભાગ નું છેટું હશે.

તમારા બાપા પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળમાં કંઈ આપી શકે! ઉ ઉદ્ધાર અને દેરાસરના પંચમાં પૈસા વાપરે છે. પછી ત્યાથી ઊઠી બંગલા તરફ પધાર્યા. તેઓશ્રી આગળ અને હુ પાછળ ચાલતો હતો. દરરોજ જે રસ્તે બંગલામાં જતા હતા તેમ નહીં જતા પાછળના રસ્તે જવા માંડયુ. ત્યાં કેટલાક ભાઈઓ [illegible] રહ્યા હતા. તેઓ કૃપાળુદેવને જોતા જ ઊભા થઈ ગયા. અને મને ઠપકો આપવા લાગ્યા કે જરા જણાવીને તો ખરા! મેં કહ્યું કે, પોતે આગળ અને હું પાછળ [illegible] શી રીતે જણાવું. વળી પોતે આ રસ્તે [illegible] તેની ખબર નહોતી. [illegible] ઉપર કૃપાળુદેવ [illegible] એકલા બિરાજ્યા હતા. હુ કંઈ કામ્યુસર [illegible] [illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible]

પત્ર પર ધ્યાન આપે ? તેમને કલ્યાણ કરવુ હશે તો તેમની મરજીમાં આવશે તેમ કરશે. આપણે ભાજગડમાં શા માટે પડવું ? ”

શ્રી સૌભાગ્યભાઈ કહે “ રાયચંદ કવિ, બહુ ભલા, વિદ્વાન ને સારા છે મારું નામ આપીને તું કાગળ લખ. જવાબ જરૂર આવશે. જવાબ નહી આવે તો પછી તુ કહેશે તેમ કરીશુ. ” પછી મુબઈનું સરનામું આપ્યું અને મેં મુંબઈ પત્ર લખ્યો ભાવાર્થ એવો હતો કે “ મારી દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પણ એ મતને મલતા થયા છે. તેમને આપનુ નામ આપ્યું છે તો તમારે પણ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા હોય તો ખુલાસો લખશો આના જવાબમા (પત્રાક ૪૦૧) પત્ર આવ્યો. જેમા વૈરાગ્ય જીવને વિપ ઉત્પન્ન થવો એ ઉત્તમ જાણીએ છીએ કલ્યાણ કેમ થ ય એ આદિ લખ્યુ.

આ પત્ર આવતા જ એમને મળ્યા જેવુ થયું. મન શાંત થઈ ગયું અને હું જ શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પાસે ગયો અને કહ્યું કે “ સાહેબજીનો પત્ર આજે મને મળ્યો છે. મારું મન પલટાઈ ગયું છે. હવે દીક્ષા લેવાનો વિચાર નથી માટે આપને દીક્ષા લેવી હોય તો આપની ઇચ્છા [illegible] આ પત્ર વાચવા જેવો છે તેમ કહી એ પત્ર [illegible] ” શ્રી સૌભાગ્યભાઈએ પત્ર વાચી કહ્યુ કે “ [illegible] સાગ છે. એમનુ લખવુ બરાબર છે મારું [illegible] થયું છે. એમને પત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે [illegible] થશે ત્યારે જરૂર મળવુ થશે અને [illegible] માટે જરૂર એમનો મેળાપ થશે માટે હવે [illegible] ”

[illegible] આવવા જેવું થયુ દીક્ષા [illegible] પણ કૃપાળુદેવને મળવા [illegible] લખ્યા ને એમની [illegible] કરી [illegible] આવા [illegible] (પત્રાક ૪૦૧) નો

[illegible]

આવ્યો. વડીલોની વિરુદ્ધ થઈ આવવું નહીં એ આ બોધ આપ્યો

પછી ૧૯૫૧મા કૃપાળુદેવ હડમતાળા—બોટાદ પા પધાર્યા અને શ્રી સૌભાગ્યભાઈ, શ્રી ડુ ગરસીભાઈ અ લિંબડીવાળા બીજા ભાઈઓ હતા. મને ખબર મળ્યા પણ મારા વડીલ ભાવનગર ગયા હતા એટલે મેં પ લખી રજા માગી. જવાબમા એમના આવ્યા બા મોકલવાનું લખ્યુ એટલે મને બહુ જ રડવું આવ્યું પણ રહેવાયું નહીં એટલે ફરી પત્ર લખ્યો ને જવાબમ રજા મળી. રજા મેળવી આનંદથી હડમતાળા જવાન તૈયારી કરતાં મનમાં સંકલ્પ કર્યો કે “ મારા વગર બોલ્યે સાહેબજી મારા મનનો ખુલાસો કરે તો જ અનાજ ખપે. ”

હું હડમતાળા પહોંચ્યો ત્યારે બહાર કુવાની પાસે સાહેબજી તથા બીજા પચીસેક મુમુક્ષુભાઈઓ બેઠા હત.. ત્યાં જઈ પગે લાગી સૌની પાછળ બેસી ગયો. થોડીવારે સાહેબજીએ મારા સામુ જોયુ અને પછી ઊઠી ઉતારે ગયા. ત્યાં ઘણા ભાઈઓ વારંવાર આવ જાવ કરતા. પછી શ્રી સૌભાગ્યભાઈ આવ્યા તેમને કહ્યુ કે હમણાં બીજે બેસો શ્રી સોભાગ્યભાઈ ઊઠીને તરત ગયા. બીજા એક બે ભાઈઓ હતા એમને પણ રજા આપી. મને થયું કે મારે પણ ઊઠવું જોઈએ એમ વિચાર કરી ઊઠી ચાલવા માડયું.

સાહેબજીએ કહ્યુ કે “ મણીલાલ તું કેમ જાય છે ? તારા માટે આ બધાને રજા આપુ છું. ” એટલે હું બેઠો. ત્યાં બે ચાર ભાઈઓ આવ્યા. પછી [illegible] ઊઠ્યા. મને કહ્યુ કે બહાર ચાલો. એટલે હું, સૌભાગ્ય ભાઈ, ડુગરશીભાઈ સાહેબજીની પાછળ ચાલ્યા. મકાનની બાજી પાસે પહોચ્યા ત્યા ભાઈ કેશવલાલ નથુભાઈ [illegible] પ્યાલો લઈ આવી દૂધ પીવા માટે વિનતિ કરી [illegible] બજી બે મિનિટ મૌન ઊભા રહ્યા ને બોલ્યા “ [illegible] વચન નથી, જમવાનો સમય થયા આવ્યો છે [illegible]

[illegible] ના સામા જવાથી તેને અહિતકારી થઈ થાય કરી [illegible]

પત્ર પર ધ્યાન આપે? તેમને કલ્યાણ કરવુ હશે તો તેમની મરજીમા આવશે તેમ કરશે. આપણે ભાજગડમાં શા માટે પડવુ?"

શ્રી સૌભાગ્યભાઈ કહે "રાયચંદ કવિ, બહુ ભલા, વિદ્વાન ને સારા છે. મારું નામ આપીને તું કાગળ લખ. જવાબ જરૂર આવશે. જવાબ નહી આવે તો પછી તું કહેશે તેમ કરીશું." પછી મુબઈનું સરનામું આપ્યું અને મેં મુંબઈ પત્ર લખ્યો ભાવાર્થ એવો હતો કે "મારી દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પણ એ મતને મલતા થયા છે તેમને આપનુ નામ આપ્યું છે તો તમારે પણ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા હોય તો ખુલાસો લખશો આના જવાબમા (પત્રાંક ૪૦૧) પત્ર આવ્યો. જેમાં વૈરાગ્ય જીવને વિપ ઉત્પન્ન થવો એ ઉત્તમ જાણીએ છીએ કલ્યાણ કેમ થ ય એ આદિ લખ્યુ.

આ પત્ર આવતાં જ એમને મળ્યા જેવુ થયુ. મન [illegible] થઈ ગયું અને હું જ શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પાસે ગયો અને કહ્યું કે "સાહેબજીનો પત્ર આજે મને મળ્યો છે. [illegible] પલટાઈ ગયું છે. હવે દીક્ષા લેવાનો વિચાર નથી. માટે આપને દીક્ષા લેવી હોય તો આપની ઇચ્છા. [illegible] આ પત્ર વાચવા જેવો છે. તેમ કહી એ પત્ર [illegible]." શ્રી સૌભાગ્યભાઈએ પત્ર વાચી કહ્યુ કે "[illegible] છે. એમનુ લખવું બરાબર છે મારુ [illegible] થયુ છે એમને પત્રમા લખ્યા પ્રમાણે [illegible] થશે [illegible] મળવુ થશે અને [illegible] માટે જરૂર એમનો મેળાપ થશે માટે હવે [illegible]."

[illegible] પણ [illegible] જેવુ થયુ દીક્ષા [illegible] કૃપાળુદેવને મળવા [illegible] લખ્યા ને એમની [illegible] કરી [illegible] નગરથી [illegible] આવ્યો. વડીલોની વિરુદ્ધ થઈ આવવું નહીં એ આદિ બોધ આપ્યો.

પછી ૧૯૫૧મા કૃપાળુદેવ હડમતાળા–બોટાદ પાસે પધાર્યા અને શ્રી સૌભાગ્યભાઈ, શ્રી ડુંગરસીભાઈ અને લિંબડીવાળા બીજા ભાઈઓ હતા. મને ખબર મળ્યા પણ મારા વડીલ ભાવનગર ગયા હતા એટલે મેં પત્ર લખી રજા માગી. જવાબમા એમના આવ્યા બાદ મોકલવાનું લખ્યુ એટલે મને બહુ જ રડવું આવ્યું. પણ રહેવાયું નહી એટલે ફરી પત્ર લખ્યો ને જવાબમા રજા મળી. રજા મેળવી આનંદથી હડમતાળા જવાની તૈયારી કરતાં મનમાં સંકલ્પ કર્યો કે "મારા વગર બોલે, સાહેબજી મારા મનનો ખુલાસો કરે તો જ અનાજ ખપે."

હુ હડમતાળા પહોચ્યો ત્યારે બહાર કુવાની પાસે સાહેબજી તથા બીજા પચીસેક મુમુક્ષુભાઈઓ બેઠા હતા. ત્યાં જઈ પગે લાગી સૌની પાછળ બેગી ગયો થોડીવારે સાહેબજીએ મારા સામું જોયુ અને પછી ઊઠી ઉતારે ગયા. ત્યાં ઘણા ભાઈઓ વારંવાર આવ જાવ કરતા. પછી શ્રી સૌભાગ્યભાઈ આવ્યા તેમને કહ્યું કે હમણા બીજે બેસો. શ્રી સોભાગ્યભાઈ ઊઠીને તરત ગયા. બીજા એક બે ભાઈઓ હતા એમને પણ રજા આપી મને થયુ કે મારે પણ ઊઠવું જોઈએ. એમ વિચાર કરી ઊઠી ચાલવા માડયું.

સાહેબજીએ કહ્યુ કે "મણીલાલ તું કેમ જાય છે? તારા માટે આ બધાને રજા આપું છુ." એટલે હું બેઠો. ત્યાં બે ચાર ભાઈઓ આવ્યા પછી સાહેબજી ઊઠ્યા. મને કહ્યું કે બહાર ચાલો. એટલે હું, સૌભાગ્યભાઈ, ડુગરશીભાઈ સાહેબજીની પાછળ ચાલ્યા. [illegible] પાસે પહોચ્યા ત્યા ભાઈ કેશવલાલ [illegible] પ્યાલો લઈ આવી દૂધ પીવા માટે વિનંતિ કરી [illegible] બે મિનિટ મૌન ઊભા રહ્યા ને બોલ્યા "[illegible] નથી, જમવાનો સમય થવા આવ્યો છે [illegible]

[illegible] આપમા જણાવી તેને અધિકારી થઈ [illegible]

પત્ર પર ધ્યાન આપે ? તેમને કલ્યાણ કરવુ હશે તો તેમની મરજીમાં આવશે તેમ કરશે. આપણે ભાજગડમાં શા માટે પડવું ? ”

શ્રી સૌભાગ્યભાઈ કહે “ રાયચંદ કવિ, બહુ ભલા, વિદ્વાન ને સારા છે મારું નામ આપીને તું કાગળ લખ. જવાબ જરૂર આવશે. જવાબ નહી આવે તો પછી તું કહેશે તેમ કરીશુ. ” પછી મુંબઈનુ સરનામું આપ્યુ અને મે મુબઈ પત્ર લખ્યો. ભાવાર્થ એવો હતો કે “ મારી દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે. શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પણ એ મતને મળતા થયા છે તેમને આપનુ નામ આપ્યું છે તો તમારે પણ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા હોય તો ખુલાસો લખશો. આના જવાબમા (પત્રાંક ૪૦૧) પત્ર આવ્યો. જેમાં વૈરાગ્ય જીવને વિષ ઉત્પન્ન થવો એ ઉત્તમ જાણીએ છીએ કલ્યાણ કેમ થ ય એ આદિ લખ્યુ.

આ પત્ર આવતા જ એમને મળ્યા જેવુ થયું. મન શાન્ત થઈ ગયું અને હુ જ શ્રી સૌભાગ્યભાઈ પાસે ગયો અને કહ્યું કે “ સાહેબજીનો પત્ર આજે મને મળ્યો છે. મારુ મન પલટાઈ ગયું છે. હવે દીક્ષા લેવાનો વિચાર નથી. માટે આપને દીક્ષા લેવી હોય તો આપની ઇચ્છા. [illegible] આ પત્ર વાંચવા જેવો છે તેમ કહી એ પત્ર [illegible]. ” શ્રી સૌભાગ્યભાઈએ પત્ર વાચી કહ્યુ કે “ [illegible] છે. એમનુ લખવું બરાબર છે મારુ મન [illegible], શાંત થયુ છે. એમને પત્રમા લખ્યા પ્રમાણે [illegible] આવવું થશે, ત્યારે રૂબરૂ મળવુ થશે અને [illegible] થશે, માટે જરૂર એમનો મેળાપ થશે. માટે હવે [illegible]. ”

[illegible] પત્ર આવતા જેવુ થયુ દીક્ષા [illegible]. [illegible] કૃપાળુદેવને મળવા [illegible] ફરી પત્ર લખ્યો ને એમની [illegible] ફરી દર્શન નકરવા [illegible] ને આપું. આવા [illegible] (પત્રાંક [illegible]) નો

આવ્યો. વડીલોની વિરૂદ્ધ થઈ આવવુ નહી એ આદિ બોધ આપ્યો.

પછી ૧૯૫૧માં કૃપાળુદેવ હડમતાળા—બોટાદ પાસે પધાર્યા અને શ્રી સૌભાગ્યભાઈ, શ્રી ડુ ગરસીભાઈ અને લિંબડીવાળા બીજા ભાઈઓ હતા. મને ખબર મળ્યા. પણ મારા વડીલ ભાવનગર ગયા હતા એટલે મેં પત્ર લખી રજા માગી. જવાબમા એમના આવ્યા બાદ મોકલવાનું લખ્યું એટલે મને બહુ જ રડવુ આવ્યુ. પણ રહેવાયું નહી એટલે ફરી પત્ર લખ્યો ને જવાબમાં રજા મળી. રજા મેળવી આનંદથી હડમતાળા જવાની તૈયારી કરતાં મનમાં સંકલ્પ કર્યો કે “ મારા વગર બોલ્યે, સાહેબજી મારા મનનો ખુલાસો કરે તો જ અનાજ ખપે. ”

હું હડમતાળા પહોચ્યો ત્યારે બહાર કુવાની પાસે સાહેબજી તથા બીજા પચીસેક મુમુક્ષુભાઈઓ બેઠા હતા. ત્યાં જઈ પગે લાગી સૌની પાછળ બેસી ગયો થોડીવારે સાહેબજીએ મારા સામું જેયુ અને પછી ઉઠી ઉતારે ગયા. ત્યાં ઘણા ભાઈઓ વારવાર આવ જાવ કરતા. પછી શ્રી સૌભાગ્યભાઈ આવ્યા તેમને કહ્યુ કે તમસૌ બીજે બેસો. શ્રી સોભાગ્યભાઈ ઉઠીને તરત ગયા. બીજા એક બે ભાઈઓ હતા એમને પણ રજા આપી મને થયું કે મારે પણ ઉઠવું જોઈએ એમ વિચાર કરી ઉઠી ચાલવા માડયું.

સાહેબજીએ કહ્યુ કે “ મણીલાલ તુ કેમ જાય છે [illegible] તારા માટે આ બધાને રજા આપું છે. ” એટલે હું બેઠો ત્યા બે ચાર ભાઈઓ આવ્યા પછી [illegible] ઊઠ્યા. મને કહ્યુ કે બહાર ચાલો. એટલે હું, સૌભાગ્ય[illegible] ભાઈ, ડુંગરશીભાઈ સાહેબજીની પાછળ ચાલ્યા. મકાનની ખડકી પાસે પહોચ્યા ત્યા ભાઈ કેશવલાલ નથુભાઈ [illegible] પ્યાલો લઈ આવી દૂધ પીવા માટે વિનંતિ કરી. [illegible] બે મિનિટ મૌન ઊભા રહ્યા ને બોલ્યા “ દૂધ [illegible] જરૂર નથી, જમવાનો સમય થવા આવ્યો છે અને [illegible]

[illegible] જીવન ભાવમાં જવાથી તેને અધિકારી થઈ ઘણું કરી [illegible]

સાહેબજી–જૂઠું શા માટે બોલો છો તમે સામા ઊભા એવો વિચાર કરતા હતા કે રાયચંદ કવિ મણિલાલને દીક્ષા લેવાનો બોધ કરે છે. એટલે બોટાદ જઈ રતનશી ગાંધીને તથા રાયચંદ ગાંધીને કહી દેવુ છે. કહો આ ખરુ ને? આણંદજી–અહો સાહેબજી, મારી ભૂલ થઈ. આપે કહ્યુ તે સત્ય છે આપે મારા મનની વાત જાણી, મારી ભૂલ થઈ માફી માગું છુ. આપ તો મોટા માણસ છો એટલે યોગ્ય શિખામણ જ આપો. સાહેબજી–આમા અમારે કંઈ માફ કરવા જેવુ છે નહી. કેમ કે જીવ આવી ખોટી કલ્પનાઓથી જ ભૂલો પડયો છે. તમે આઠ પ્રશ્ન પૂછવા ધારીને આવ્યા છો તેનો એક જ જવાબ છે.

પ્રશ્નોને જવાબ સ્મૃતિમા ન હોવાથી અહી લખી શકતા નથી. આણંદજીઃ સાહેબજી, આપને ધન્ય છે. ઘણા ઘણા સાધુઓએ પણ મને યથાર્થ ખુલાસો આપ્યો નહોતો. આપની પાસેથી બધા ખુલાસા મલી ગયા. મારાથી આપની કોઈ પ્રકારે આશાતના થઈ હોય તે ક્ષમા કરશો. ક્ષમા માગું છુ.

[illegible] વાતો થઈ ને ઉતારે આવ્યા. જેઠના [illegible] સાહેબજી ડુંગરશીભાઈ, સૌભાગ્યભાઈ વિગેરે જમવા બેઠા. જગ્યા ના હોવાથી હુ બેઠો નહી. રસોઈ [illegible] મને મનમા કલ્પના થાય કે સાહેબજી [illegible] થાય તો બહુ આનંદ આવે [illegible]

[illegible] જમવાનુ [illegible] થઈ ગયે એમ નથી. [illegible] આતુર થાય છે. [illegible] માટે એને અહીં [illegible]

[illegible] જમવા તેડી ગયા. [illegible] જમતા [illegible] આગ્રહ કર્યો [illegible]

સાહેબજીએ એક ભાઈને કહ્યુ કે "રોટલી લાવો અને મણીલાલને પીરસો. સાથે ઘી અને સાકર પણ ખૂબ આપો."

આ પ્રમાણે મનની ઇચ્છાઓ પાર પડવાથી ઘણો આનંદ આવ્યો. વળી વિચાર થયો કે સાહેબજી મારા તરફથી જમણ સ્વીકારે તો હુ કૃતાર્થ થઉં. પણ એ માટે કોને કહેવુ એ ખબર ના હોવાથી મે સર્વ મુમુક્ષુભાઈઓ પાસે અરજ કરી. કેટલાકે કહ્યું કે "તું સાહેબજીને ઓળખે છે, એટલે એમને જ વિનંતિ કર." એટલે મેં સાહેબજી પાસે જઈ વિનંતિ કરી.

સાહેબજી–એથી શુ વિશેષ છે?

આ સાંભળી મારી આંખમા આસું આવી ગયાં

સાહેબજી–ભલે, કબૂલ રાખશું.

આથી હુ ઉમંગમાં આવી ગયો. અને બધા મુમુક્ષુઓને કહ્યું કે સાહેબજીએ મારા વતી જમણ કબૂલ રાખ્યું છે.

રાતના ધર્મચર્ચા ચાલી ને બધા મુમુક્ષુઓ સૂવા ગયા. સાહેબજી પણ એક ઢોલિયા પર સૂતા ચાર પાંચ ભાઈઓ સેવા કરતા–પગચાંપતા હતા ત્યા જઈ મને પણ સેવાનો લાભ આપવા ધીમેથી એ ભાઈઓને વિનંતિ કરી બીજા ભાઈઓએ મને પડખે બેસવા કહ્યું એટલે મનમા ખેદ થયો કે "મને કોઈક વખત દર્શન થયા અને આ લાભ નહી મળે?" આવા વિચારથી ખેદ થયો ત્યાં સાહેબજીએ બધાને એક બાજુ બેસવા કહ્યું ને કહ્યુ કે મણીલાલની ઇચ્છા છે તો એને સેવા કરવા દો. એટલે બધા દૂર ખસી ગયા. મે આનંદથી સેવ કરી. બધા સૂઈ ગયા મને પણ બાજુના મકાનમા [illegible] મુમુક્ષુઓ સાથે સૂવા તેડી ગયા. પણ મને [illegible] નહીં અને વિચાર આવ્યા કર્યા કે સાહેબજી [illegible] મલે તો આનંદ થાય પણ આજ્ઞા વિના [illegible] તેથી મનમા ખેદ કર્યા કરતો હતો ત્યાં તો [illegible]

[illegible]

[illegible], મુંબ આવળ તો ક્યા આન ? [illegible]

ઘણુંજ અદ્‌ભુત જ્ઞાન ધરાવે છે, જેથી શ્રી. અંબાલાલભાઈએ ઝવેરચંદ શેઠને આ વવાણીઆના મહાત્મા કવિરાજ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પધાર્યા છે એમ જણાવ્યુ એટલે શેઠને ઘણો જ આનંદ થયો શ્રીમદ્‌જીના ઉતારા માટે પોતાના રહેવાના મકાનથી થોડે દૂર પોતાનુ એક ડેલુ હતુ. તે ડેલાના મેડા ઉપર મુકામ કરાવ્યો; શ્રીમદ્‌જીએ કાવિઠા આવી સૂચના કરેલી કે આ મહેમાનો આગ્યા આપવાના નહીં. એટલે બીજા કોઈ સહધાર્મિક ભાઈ ને ત્યા જમવા જવાનુ આમ ત્રણ સ્વીકારવું નહીં.

શ્રીમદ્‌જીની રસોઈ શ્રી અંબાલાલભાઈ જાતે બનાવતા હતા. પરંતુ શેઠના ઘણા આગ્રહથી એક દિવસ પછી તેઓ બન્ને શેઠના રસોડે જમતા હતા. જમવામાં ખાસ કરીને દાળ ભાત, રોટલી, તથા ગમે તે એક કઠોળની લોચા દાળ વાપરતા હતા સવારના અગિયાર તથા સાંજના પાચ વાગ્યાનો ભોજનનો સમય હતો

શ્રીમદ્‌જી સવારના, બપોરના તથા રાત્રિના ઉપદેશ આપતા હતા. સાંજના પાચ વાગ્યા પછી બહાર જંગલમાં એકાતમા ધ્યાનાર્થે એકલા જતા હતા. ને રાતના પાછા ફરતા હતા.

શ્રી ઝવેરચંદ શેઠ તથા શ્રી રતનચંદ શેઠના એક ખાસ ધર્મમિત્ર ભાદરણના શ્રી ધોરીભાઈ પટેલ હતા. તેમને અન્યોઅન્ય ધાર્મિક સંબંધ ઘણો વધારે હતો. શ્રીમદ્‌જીનો સમાગમ કરવા તેમણે માણસ મોકલી કાવિઠા બોલાવી લીધા હતા, ધોરીભાઈ સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયને અનુસરતી ઘણી ચૂસ્ત ક્રિયાઓ કરતા હતા. તેમજ કાંઈક શાસ્ત્રાભ્યાસી પણ હતા. તેમને શ્રીમદ્‌જીના અદ્‌ભુત બોધથી સાચો માર્ગ સમજાયો, પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષની આજ્ઞા સિવાય એકલી ક્રિયાઓ કરવાથી મોક્ષનો માર્ગ મલતો નથી. પોતાની મતિ કલ્પનાએ જે ક્રિયાઓ કરતા હતા તે છેડી દઈ શ્રીમદ્‌જીને પોતાના ઇષ્ટ ગુરુદેવ માનવા લાગ્યા અને

[illegible] પાન ૧૮૪

પાસેથી એક ભાઈ ફાનસ લઈ તેડવા આવ્યા ને કહ્યું "[illegible] ચાલો, સાહેબજી તમને યાદ કરે છે તમારે [illegible] પાસે સુવાનું છે"

[illegible] સાથે સાહેબજી પાસે ગયો અને [illegible] પાસે નીચે પથારી કરેલી હતી ત્યા સૂતો. [illegible] જાગ્યો ને જોતો ત્યારે સાહેબજી [illegible] ઉપર બેઠા હતા મેં [illegible] દર્શન કર્યા;

[illegible] "[illegible] જાગ્યા?" મેં કહ્યું "હાજી", [illegible] લાગી છે. [illegible] એવી કલ્પના થઈ [illegible] કે તું [illegible] કેવી રીતે [illegible] કરે છે ને [illegible] શ્રી મેં [illegible]

સાહેબજી—ભાવી બળવાન.

પછી સાહેબજી સૂઈ ગયા થોડીવારે હું પાછો જાગ્યો ને જોઉં છું તો સાહેબજી ઢોલિયા પર નહોતા. [illegible] વગડામાં ગયા હશે. એમ ધારી હું પછવાડે ગયો ને [illegible] જોયા એટલે પાછો આવ્યો. ત્યા તો ઢોલિયા પર [illegible] દીઠા. મેં વાત કહી અને પૂછ્યું, "આપ ક્યા પધાર્યા હતા? મેં આપને દીઠા નહીં, એટલે બહાર ગોતવા ગયો કંઈ મારી ભૂલ તો થઈ નથીને?"

સાહેબજી—ના તેમ નહીં. પણ રાગભાવથી અને ઉપયોગ શૂન્યતાના કારણે તેમ થાય ઉપયોગ [illegible] જાગ્રત રાખવો એ ઉત્તમ છે

પછી કેટલીક વાતો થઈ ને બીજે દિવસે [illegible] ગયા. હું પણ સાથે ગયો. એ એક કલાક [illegible] પછી બીજે દિવસે બધા [illegible]પુર આવ્યા. [illegible] [illegible] તરફ પધાર્યા અને [illegible] બોટાદ [illegible] ફરી સમાગમનો લાભ મળ્યો નથી.

કલાક ધ્યાનમાં બેસતા હતા. બહાર ફરવા જાય ત્યારે તેમની સાથે કોઈને જવાની રજા ન હોવાથી કોઈ જઈ શકતા નહીં.

એક વખત ગામથી થોડે દૂર ગામોદ નામનું તલાવ છે ત્યા સાંજના સમયે ચાર વાગે મુમુક્ષુઓની સાથે વડના ઝાડ નીચે બેગી જ્ઞાનચર્ચા કરતા હતા. તે વખતે સાથેના એક ઝાડ ઉપર એક વાંદરો બેસી રહી શ્રીમદ્જીની તરફ એક ધ્યાનથી જોયા કરતો હતો. તે વાંદરાના તરફ દૃષ્ટિ કરી શ્રીમદ્જીએ કહ્યુ કે મહાત્મા, તમારે હજુ મોક્ષે જવાની વાર છે.

કેટલીક વખત ગામની પશ્ચિમ તરફ થોડે દૂર જંગલમાં એક મહુડીનું ઝાડ હતું તેની નીચે પણ બેસતા સાથે જે મુમુક્ષુઓ હોય તેમને ઉપદેશ આપતા હતા. આ ઉપદેશ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતમાં "ઉપદેશછાયા" મા [illegible] પાયેલો છે

[illegible] ભાઈ મુનદાસને સમાગમથી કૃપાળુદેવ [illegible] પૂજ્ય ભાવ થયેલો. મુનદાસને કૃપાળુદેવ પૂછેલું કે "[illegible] થઈએ તો અમને વાંદવા આવો કે! [illegible]" [illegible] તમારી સાથે જ [illegible] મંદિરમાં [illegible]

[illegible]

આ વખતના અદ્‌ભુત સમાગમમાં કેટલાક મુમુક્ષુઓએ પોતાની યોગ્યતા અનુસાર વ્રત પચ્ચખાણ ધારણ કર્યાં હતા. વૈરાગ્ય ભાવનાવાળા પટેલ કલ્યાણજી-ભાઈ મુળજીભાઈ કરીને એક મુમુક્ષુભાઈ હતા. તે ઘણા [illegible] જિજ્ઞાસાવાળા હતા. તેમણે શ્રીમદ્જીના ઉપદેશથી એક મહિનામા પંદર દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાળ-[illegible] શ્રીમદ્જીની સાથે

રાનાં ઘણાં ફૂલો હતાં તે લાવી શ્રીમદ્જીના ચરણમાં મૂકયા. તેમના પૂછયા સિવાય શ્રીમદ્જીએ તેમને કહ્યુ કે શામળભાઈ, તમારી દીકરી હીરાને મટી ગયુ છે. માટે ચિંતા કરશો નહી અને મલવા જાવ આ ભાઈને આથી ઘણુ આશ્ચર્ય થયેલું કે આ મહાત્મા મારું નામ ઠામ જાણતા નથી. ને તેમણે મારા કહ્યા સિવાય આ વાત શી રીતે જાણી હશે ? આતો સાક્ષાત્ ભગવાન છે એમ તેમને લાગેલુ.

શ્રીમદ્જી ઊતરેલા તે ડેલાના મેડા ઉપર પણ તેમનો ઉપદેશ સાભળવા ઘણા મુમુક્ષુઓ ભેગા થતા હતા. તે વખતે મુમુક્ષુઓ પ્રશ્ન પૃછતા હતા. એક વખત એક ભાઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે "સાહેબ મારે મોક્ષ જવું છે." શ્રીમદ્જીએ કહ્યુ કે સારુ, તમો આ મેડા ઉપર આ ખૂણામા બેસી રહો. આડા અવળી કયાંય જોવાનુ નહીં. ખાવા પીવાનું બધું તમને આ જગ્યાએ મળી રહેશે. પણ ઘેર કે બીજે કયાંય કોઈપણ દિવસ જવાનુ નહીં. તો તમારો મોક્ષ થશે. પરંતુ પેલા ભાઈની ધીરજ રહી નહી ને કહ્યુ કે સાહેબ આમ તો કેમ બને ! ઘેર તો જવું પડે ત્યારે શ્રીમદ્જીએ કહ્યુ કે તો તો મોક્ષે જવાય નહી.

વ્યવહાર શુદ્ધિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

જિજ્ઞાસુ,

આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર, મારી યોગ્યતા પ્રમાણે, આપનો પ્રશ્ન ટાંકીને લખું છું.

પ્રશ્ન :— વ્યવહારશુદ્ધિ કેમ થઈ શકે ?

ઉત્તર :— વ્યવહારશુદ્ધિની આવશ્યકતા આપના લક્ષમાં હશે; છતાં વિષયની પ્રારંભતા માટે અવશ્ય ગણી દર્શાવવું યોગ્ય છે કે આ લોકમાં સુખનું કારણ અને પરલોકમાં સુખનું કારણ જે સત્પ્રવૃત્તિથી થાય તેનું નામ વ્યવહારશુદ્ધિ. સુખના સર્વ જિજ્ઞાસુ છે. વ્યવહારશુદ્ધિથી જ્યારે સુખ છે ત્યારે તેની આવશ્યકતા પણ નિઃશંક છે.

૧. જેને ધર્મ સંબંધી કંઈ પણ બોધ થયો છે, અને રળવાની જેને જરૂર નથી, તેણે ઉપાધિ કરી રળવા પ્રયત્ન ન કરવું જોઈએ.

૨. જેને ધર્મ સંબંધી બોધ થયો છે, છતાં સ્થિતિનું દુઃખ હોય તો બનતી ઉપાધિ કરીને રળવા તેણે પ્રયત્ન કરવું જોઈએ.

(સર્વસંગપરિત્યાગી થવાની જેની જિજ્ઞાસા છે તેને આ નિયમોથી સંબંધ નથી.)

૩ ઉપજીવન સુખે ચાલી શકે તેવું છતાં જેનું મન લક્ષ્મીને માટે બહુ ઝાવાં નાખતું હોય તેણે પ્રથમ તેની વૃદ્ધિ કરવાનું કારણ પોતાને પૂછવું. તો ઉત્તરમાં જો પરોપકાર સિવાય કંઈ પણ [illegible] ભાગ આવતો હોય, કિંવા પારિણામિક લાભને હાનિ પહોંચ્યા સિવાય કંઈ પણ આવતું હોય તો મનને સંતોષી લેવું; તેમ છતાં ન વળી શકે તેમ હોય તો અમુક મર્યાદામાં આવવું. તે મર્યાદા સુખનું કારણ થાય તેવી થવી જોઈએ.

૪. પરિણામે આર્તધ્યાન ધ્યાવવાની જરૂર પડે, તેમ કરીને બેસવાથી રળવું સારું છે.

૫ જેનું સારી રીતે ઉપજીવન ચાલે છે, તેણે કોઈ પણ પ્રકારના અનાચારથી લક્ષ્મી મેળવવી ન જોઈએ. મનને જેથી સુખ હોતું નથી તેથી કાયાને કે વચનને ન હોય. અનાચારથી મન સુખી થતું નથી, આ સ્વતઃ અનુભવ થાય તેવું કહેવું છે

૬. નિરુપાયતામાં ઉપજીવન માટે કોઈ પણ અલ્પ અનાચાર (અસત્ય અને સાધારણ માયા) સેવવો પડે તો મહાપશ્ચાત્તાપથી સેવવો. પ્રાયશ્ચિત્ત ધ્યાનમાં રાખવું, સેવવામાં નીચેના દોષ ન આવવા જોઈએ:

૧ સ્વામીથી મહા વિશ્વાસઘાત
૨ મિત્રથી વિશ્વાસઘાત
૩ કોઈની થાપણ ઓળવવી
૪ વ્યસનનું સેવવું
૫ મિથ્યા આળનું મૂકવું
[illegible]
[illegible]
૮ જુલમી ભાવ કહેવો
૯ નિર્દોષને અલ્પ માયાથી પણ છેતરવો
૧૦ ન્યૂનાધિક તોળી આપવું
૧૧ એકને બદલે બીજું અથવા મિશ્ર કરીને આપવું
૧૨ કર્માદાની ધંધો
૧૩ લાંચ કે અદત્તાદાન

સત્સંગના અભાવમાં સત્શાસ્ત્ર એ પરમ ઉપકારી સાધન છે. એથી ચિત્તની અજ્ઞાનનિમિત્ત ચંચળતા દૂર થઈ, મહાપુરુષોના વચનોમાં તલ્લીનતા થતાં ચિત્ત આત્મભાવે સ્થિર થાય છે.

સત્સંગ સત્શ્રુતના સેવન અર્થે, નિવૃત્તિ–પરમ નિવૃત્તિએ વીર્ય ઉલ્લાસિત કરી, અગોપ્યપણે આત્મ-પરિણામે પ્રવર્તવા ઉપદેશ્યું છે.

પોતે અંતરંગે આત્મસ્થ હોવા છતાં, પોતાની અનેક વિધ બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાંથી અવકાશ મેળવી વીતરાગ ભાવની વૃદ્ધિ અર્થે પરમ નિવૃત્તિમય સ્થાનો સેવ્યા છે; સાધકોને આ સંસારના વિષમ નિમિત્તોના પ્રબળપણાની માત્રા મંદ કરવા અને વૈરાગ્ય–ઉપશમભાવિત વીતરાગ-ભાવની વર્ધમાનતા અર્થે પુરુષાર્થ પ્રેરક એવાં નિવૃત્તિ સ્થાનો સેવવા ઉપદેશ્યું છે.

શ્રીમદ્જીનું જીવન જોતા આપણે જોઈએ છીએ કે [illegible] અને એ દેહ અર્થે વ્યવસાય હોવા છતા, નિરંતર આત્મરત રહી વીતરાગ ભાવમાં પુરુષાર્થમય પરિણતિએ રહ્યા છે. આ એમની ઉત્કૃષ્ટ સાધનામાં જે જે સાધકોને તેમનો પ્રત્યક્ષ સમાગમ થયો તે તે સાધકો, [illegible] નિમિત્ત પામી, પોત પોતાની [illegible] આત્મહિત પામ્યા છે.

[illegible] નિમિત્તે આપણને શ્રીમદ્જીનું [illegible] "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" ગ્રંથરૂપે [illegible] છે. અનેક રીતે સાધકોને આત્મહિતાર્થે ઉપકારી, શ્રીમદ્જીની નિવૃત્તિની નિર્મળ સ્થિતિમાં શ્રીમદ્જીનો પ્રત્યક્ષ સમાગમ પ્રાપ્ત થતાં, મૂળ બોધમાર્ગનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત થયો છે.

આવા સમાગમના અભાવમાં શ્રીમદ્જીએ મુમુક્ષુઓને વીતરાગ–શ્રુતનું અવલંબન ઉપદેશ્યું છે. અને વાંચવા યોગ્ય, વૈરાગ્યને ઉપશમના પુરુષાર્થ પ્રેરક–વીતરાગ-ભાવના હેતુભૂત એવા પુસ્તકો વાંચવા સૂચવ્યા છે.

એમના સમયમાં આવાં પુસ્તકોની પ્રાપ્તિ સુલભ નહોતી, અને યોગ્ય પુસ્તકો વંચાવી શકાય તેથી જ્યાંથી મલી શકે ત્યાંથી આવા પુસ્તકો મંગાવી, ખંભાતના પૂ. અંબાલાલભાઈ પાસે રખાવતા તથા જે અપ્રાપ્ત હોય, અમુદ્રિત હોય એવા કેટલાક ઉપયોગી પુસ્તકોની હસ્ત-પ્રતો પણ તૈયાર કરાવતા. અને એમાંથી સાધકોને યોગ્યતા પ્રમાણે વાંચવા વિચારવા મોકલાવતા.

જેમ જેમ સમય જતો ગયો અને સાધકો સાથે પરમાર્થપ્રસંગી પત્રવ્યવહારનો વિસ્તાર વધતો ગયો તેમ તેમ એ પત્રાદિની નાની નાની નોટબુકો શ્રી અંબા-લાલભાઈ પાસે ઉતરાવી એ પણ સાધકોને યોગ્યતા પ્રમાણે મોકલાવતા.

આમ સાધકોના હિતાર્થે, સાધક પ્રમાદમાં ન પડતા એની ચિત્તવૃત્તિ, પરમાર્થમાર્ગે પુરુષાર્થમય રહી, વર્ધમાનતા પામતી રહે એ રીતે સત્સમાગમ અને સત્શ્રુત એ બંને સાધનો સાધકને પ્રાપ્ત થતા.

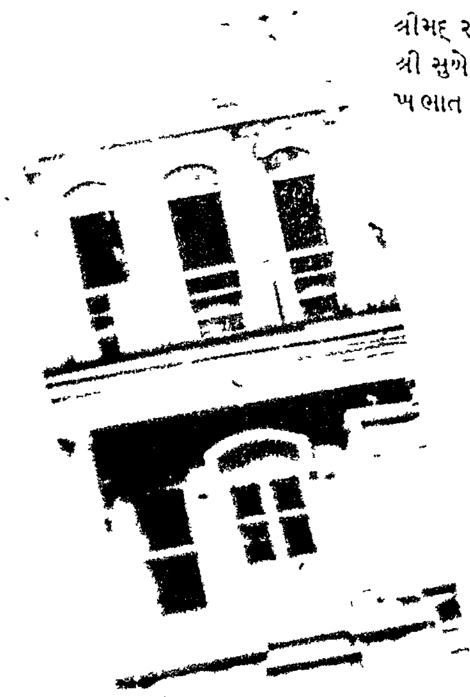
[illegible]

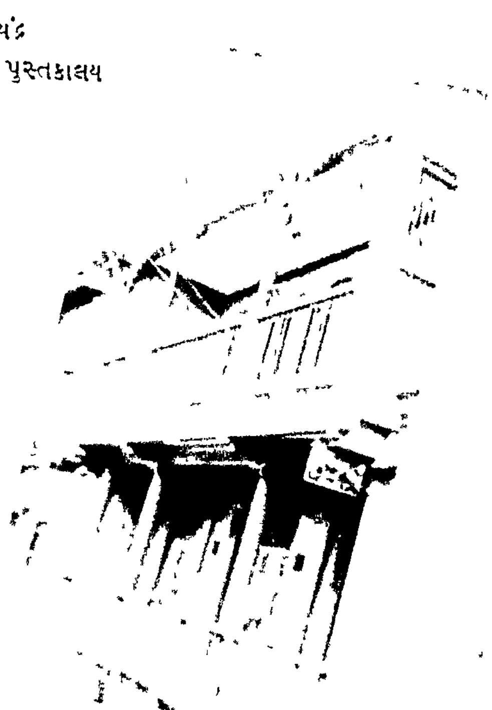
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—સ્મારકો ૨

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
નિજાભ્યાસ મંડપ
વડવા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
શ્રી સુબોધક પુસ્તકાલય
ખંભાત

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર-સ્મારકો ૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વન-ક્ષેત્ર-ઉત્તરસંડા

મૂળ મકાન → ધનેશ્વરી બંગલો

← મૂળ મકાનના સ્થાને નવીન મંદિર ઉત્તરસંડા વન-ક્ષેત્ર

શ્રીમદ રાજચંદ્ર–સ્મારકો ૬

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
સમાધિ–મંદિર
રાજકોટ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર–સ્મારકો ૮

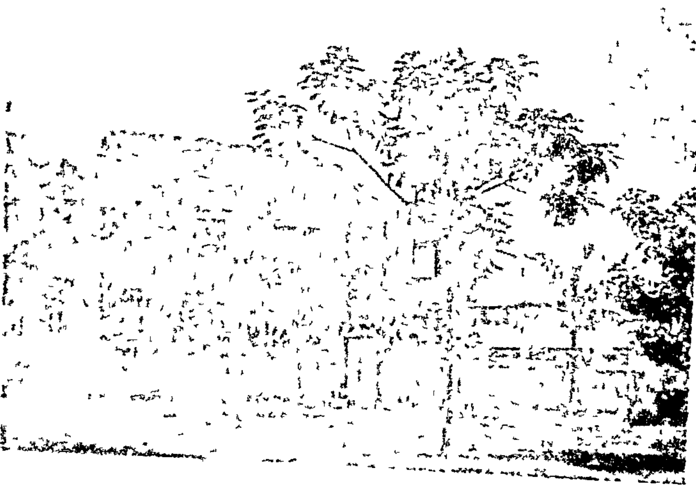
← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ ભાદરણ

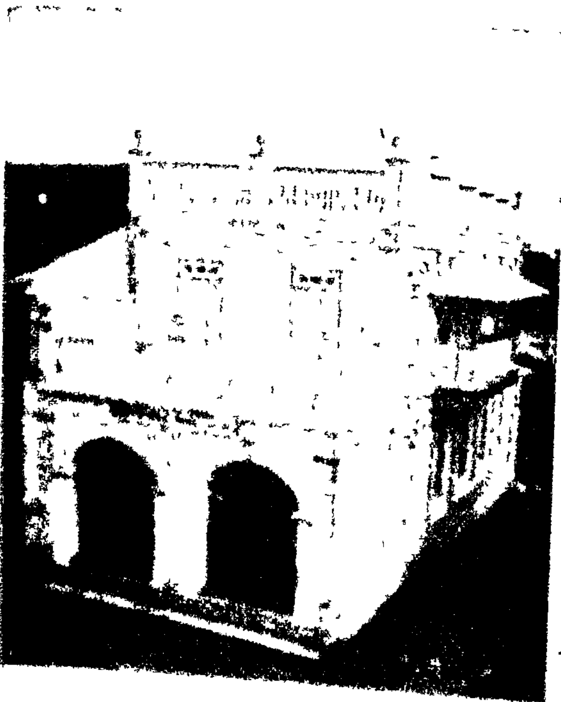

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર–બોરસદ

શ્રીમદ રાજચંદ્ર—સ્મારકો ૧૦

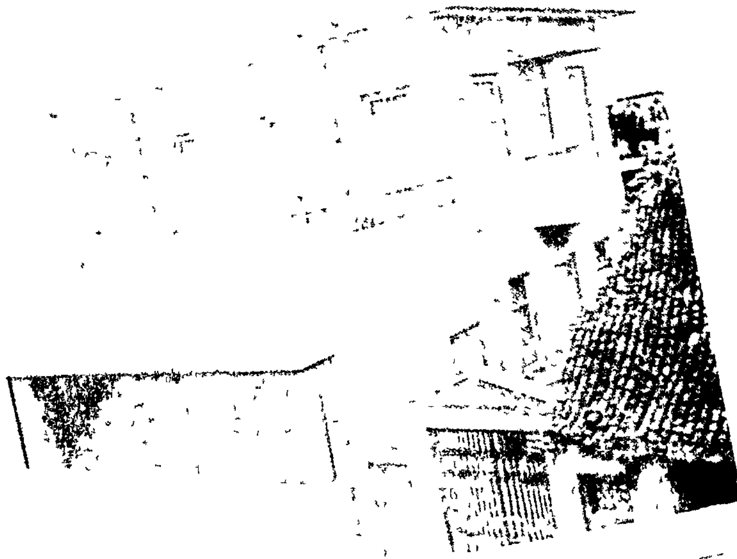

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ
ધામણ

← શ્રીમદ રાજચંદ્ર મંદિર
ગોધરા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર—સ્મારકો ૧૨

← શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર
વટામણ

શ્રીમદ્જીના દેહોત્સર્ગ પછી જૈન ભંડારોમાના પુસ્તકો મેળવી ભાષાંતરો કરાવી પ્રગટ કરવાનું શકય નહી જણાવાથી શ્રી વીતરાગ શ્રુતના સિદ્ધાંતો પૈકી ન્યાય, અને તત્ત્વવિષયક આદિ ગ્રંથોની પ્રસિદ્ધિ હિંદી અનુવાદરૂપે દ્વિમાસિક દ્વારા શરૂ કરવામા આવી પાછળથી દ્વિમાસિકને બદલે થોડા થોડા અંતરે આખો ગ્રંથ એક સાથે પ્રગટ કરવાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું. આ પ્રમાણે પ્રગટ થતા પુસ્તકો "શ્રી રાજચંદ્ર જૈન શાસ્ત્રમાળા" અભિધાનની શ્રેણીએ શ્રીમદ્જીના સ્મારકરૂપે પ્રગટ કરવામા આવ્યાં.

શ્રીમદ્જીએ સાધકોના પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરરૂપે લખેલ પત્રો તથા કેટલાક સ્વતંત્ર ગ્રંથ–ભાવના બોધ, મોક્ષમાળા, આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર આદિ એક બૃહત્ પુસ્તકરૂપે–"શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" એ નામથી સં. ૧૯૬૧મા, મોટો ખર્ચ કરી આ મંડળ તરફથી પ્રગટ કરવામા આવ્યો.

આ ગ્રંથ છપાવવામા તથા મંડળની દ્વિમાસિક શ્રેણી પ્રગટ કરવામા સદ્‌ગત–મનસુખભાઈ રવજીભાઈ મહેતા, શ્રીમદ્જીના નાના ભાઈએ સારી મહેનત લીધી હતી.

આ મંડળીનું નામ–શ્રીમદ્જીની સૂચનાનુસાર મંડળના કાર્યને અનુરૂપ–"શ્રીપરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળ" આપવામા આવ્યું હતું. [illegible]માં ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનનો પ્રચાર– [illegible] એમ એ નામનો ભાવાર્થ વિચારવામાં આવ્યો હતો.

[illegible] પ્રત્યેનો ગુણાનુરાગ તો [illegible] મોદી તથા શ્રી રેવાશંકરભાઈ [illegible] આ મંડળના ટ્રસ્ટી હતા, તેની [illegible] ટ્રસ્ટી તરીકે [illegible] શ્રીમદ્જીની [illegible]

આ આશ્રમના ટ્રસ્ટીઓની દેખરેખ નીચે આ કાર્ય ચાલી રહેલ છે.

આ આશ્રમે આ મંડળમાં નીચેના ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે.

૧ ગોમટ્ટસાર–જીવકાન્ડ અને કર્મકાન્ડ ૨ સ્વામિ કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા, ૩ પરમાત્મપ્રકાશ. ૪ યોગસાર. ૮ બૃહદ્ દ્રવ્ય સંગ્રહ ૯ અધ્યાત્મ રાજચંદ્ર આદિ.

---

૨. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ ભુવન.

વવાણિયા

સૌરાષ્ટ્રના મોરબી શહેરથી આશરે વીસેક માઈલ દૂર શ્રી વવાણિયા આવેલ છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનુ આ જન્મ સ્થાન છે શ્રી રવજીભાઈ પંચાણની મૂળ જગ્યા અને તેની આસપાસની જગ્યા લઈ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના જન્મ સ્થાને આ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ ભુવન, શ્રી. રણછોડભાઈના સુપુત્ર શ્રી ભગવાનલાલભાઈએ શ્રીમદ્જીના સુપુત્રી શ્રી જવલબેનની પ્રેરણાથી નિર્માણ કર્યું છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રત્યે ભક્તિભાવવંત ભાઈઓનું આખા ભારતમાંથી આ સ્થાનના દર્શનાર્થે આવવું થાય છે

આ જન્મ ભુવન સુંદર, આકર્ષક અને કલાત્મક બન્યુ છે. સં. ૨૦૨૨મા અતિથિગૃહ અને ભોજનશાળાના મકાનો મુમુક્ષુઓની સગવડ માટે બંધાયા છે આ જન્મ ભુવનમાં શ્રી સદ્‌ગુરુ–પ્રસાદ, શ્રી જિનાલય, વ્યાખ્યાનહોલ, તથા અતિથિગૃહો–નો સમાવેશ થાય છે.

આ સ્થાનના ટ્રસ્ટીઓ શ્રી મનુભાઈ ભગવાનદાસ મોદી તે શ્રી જવલબેનના પુત્ર, વિગેરે ત્રણ છે. અને ભાઈ પ્રતાપભાઈ વોરા આ સ્થાનના વ્યવસ્થાપક છે

વીરમગામથી નવલખી જતી ગાડીમાં મોરબીથી આગળ દહીંસરા સ્ટેશને ટ્રેઈન બદલાવી વવાણિયા જવાય છે

---

* [illegible] મૂળ પદ આ શરીરને કોઈ [illegible], ભવ પામી નાની ન [illegible]

ગામમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પરમકૃપાળુદેવનો પ્રથમ પ્રત્યક્ષ-સમાગમનો લાભ મળ્યો, પંચાંગ નમસ્કાર કર્યા. આખી રાત પર્યંત દેશના સાંભળી. જેની ઘેરી અસર આત્મ-પ્રદેશમાં થઈ. સત્પુરુષ મેળવવાની ભાવના સાંગોપાંગ ફળી જેથી ધન્યતા અનુભવી પોતે અતિ ઉલ્લાસમાં ગયું છે.

"આજ સફળ દિન માહરો, ગુરુરાજશું હળિયા."

પરમ સત્સ્વરૂપ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીને પરમસદ્ગુરુ પદે હૃદયમાં સ્થાપી સમ્યક્શ્રદ્ધાપૂર્વક જીવન સમર્પણ કર્યું.

સ્વાધ્યાય વ્યવસ્થા :

વ્યવસ્થિત અને નિયમિત સ્વાધ્યાય માટે અમદાવાદ મસ્કતિ કાપડ મારકીટમાં મકાન ભાડે રાખ્યું. ત્યાં વાંચન-વિચાર-ભક્તિ સત્કથા આદિ સત્સંગ યોજના ચાલતી હતી. પણ મનમાં એમ રહ્યા કરતું કે આ શહેરના ધમાલિયા વાતાવરણથી દૂર કોઈ નિવૃત્તિ સ્થાન થાય તો વધુ હિત સાધી શકાય જેથી તેવી જગ્યાની શોધમાં હતા. સંવત ૧૯૭૨ની સાલમાં ખાસ સત્સંગી ભાઈઓ સાથે પૂ. શ્રી માણેકલાલભાઈ ખંભાત પધાર્યા. ત્યાંથી પરમકૃપાળુદેવના પરમપાવન ચરણથી પવિત્ર થયેલી [illegible] ભૂમિના દર્શન-સ્પર્શન અર્થે વડવા પધાર્યા, અને [illegible] આ ભૂમિ પ્રાપ્ત થઈ.

[illegible] પ્રમાણે સં. ૧૯૭૨ની અશ્વિન [illegible] થયું સંવત ૧૯૭૭ના [illegible] ઓરડીઓ, [illegible] અને ત્યારથી [illegible] પૂર્વક [illegible] [illegible] કરી, [illegible] [illegible] [illegible] જિન-[illegible] મંદિર,

મોટું રસોડું, દવાખાનું, પરબડી તથા રહેણાક માટે બેડાબંધ ઓરડીઓ પૂ. ભાઈશ્રીની નિશ્રામાં બંધાઈ ગયું.

ગુરુમંદિરમાં પરમકૃપાળુદેવનો ચિત્રપટ પધરાવ્યો હતો. સંવત ૧૯૮૨ના માગશર સુદી ૭ના રોજ જિનમંદિરમાં વીતરાગ ભગવંતોની મુદ્રા શ્રી આદિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી ચંદ્રપ્રભુ, શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા વિધિપૂર્વક થઈ.

સ્વપર હિતાર્થે પૂ. ભાઈશ્રીએ આ નિવૃત્તિ સ્થાનમાં સુંદર યોજના કાયમ કરી. ૧ ધ્યાન માટે વીતરાગ મુદ્રા. ૨ જ્ઞાન માટે પુસ્તક ભંડાર અને તેનો સ્વાધ્યાય ૩ નિવાસ માટે નિવૃત્તિ સ્થાન ૪ તૃપ્તિ માટે સામુદાયિક ભોજન વ્યવસ્થા ૫ અસ્વસ્થતા દૂર કરવા માટે દવાખાનું. કોઈપણ ભાઈ અગર બહેન શ્રીમદ્ પરમકૃપાળુદેવ ઉપર ભક્તિભાવ ધરાવતા હોય તેઓ નિવૃત્તિ લક્ષે સંયમ પૂર્વક આ નિવૃત્તિ ક્ષેત્રમાં નિવાસ કરી સ્વાધ્યાય-સત્સંગ-ભક્તિ આદિ કરી શકે છે. તેમાં કોઈ જાતિ-ભેદ મૂળથી જ રાખ્યો નથી. રસોડું બદલાની આશા વિના ચાલે છે. કોઈને જુદું રસોડું કરવા દેવામાં આવતું નથી. સ્ત્રી-પુરુષને જુદા જ ઉતરવાનું હોય છે. આ તેની સામાન્ય પ્રણાલીકા છે.

સંવત ૧૯૭૨માં વડવા, સંવત ૧૯૮૦માં અમદાવાદ પંચભાઈની પોળમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાઠશાળા અને સંવત ૧૯૮૮માં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર કલોલની સ્થાપના કરી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પરમકૃપાળુદેવની સત્યસ્મૃતિ કાયમ કરી છે કાર્તિક પૂર્ણિમા, ચૈત્ર વદી ૫, અને પર્યુષણ પર્વમાં મુમુક્ષુઓની ભીડ રહે છે. શ્રીમદ્ પરમકૃપાળુદેવની ચાર્ગમુદ્રા સંવત ૧૯૭૨માં બનાવી તૈયાર કરાવી હતી. તેની સ્થાપના પૂજ્ય ગાંધીજી હસ્તે થાય તેવી પૂજ્ય ભાઈશ્રીની ભાવના હતી પરંતુ તે ભાવના અધુરી રહી સંવત ૧૯૮૮ના આસો વદી [illegible] પૂ. ભાઈશ્રીએ અમદાવાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાઠશાળામાં અનેક ભાઈ-બહેનોની હાજરીમાં સમાધિપૂર્વક

જૈન શબ્દનો વિશાળ અર્થ સૌના લક્ષમા હોય છે. જે મહાત્માઓ આત્મદર્શન પામ્યા છે અને આત્મહિતમાં વિઘ્ન કરનાર કારણોને જેમણે જીતી લીધાં છે તે જૈન કે આત્માર્થી મુમુક્ષુ જીવો છે તે આત્મધર્મ અનાદિ કાળથી પ્રવર્તતો આવ્યો હોવાથી મોક્ષના માર્ગે જ્ઞાનીની આજ્ઞાએ પ્રવર્તતા સૌ ભવ્ય જીવો સનાતન જૈન ધર્મના ઉપાસકો છે.

ઉદ્દેશ :

આ આશ્રમ સ્થાપવાનો પણ એ જ ઉદ્દેશ-હેતુ છે કે જાતિ વેષના ભેદ વિના આત્માર્થી મુમુક્ષુ જીવો જ્ઞાની પુરુષની આજ્ઞાએ તે સનાતન આત્મધર્મ સુગમપણે પામે.

જીવન સાફલ્ય નિમિત્ત :

લઘુરાજ સ્વામી (પ્રભુશ્રી) નુ મોટે ભાગે આશ્રમમા જ રહેવું થતુ તેમના બોધથી આકર્ષાઈને આત્મહિતની ભાવનાવાળા ઘણા આત્માર્થી સજ્જનો આવવા લાગ્યા. અનેકના વિચારપલટા અને જીવનપલટા થયા. તેમને સત્સંગ, ભક્તિ આદિનો લાભ કાયમ મળવાનો સંભવ જણાવાથી ધર્મશાળારૂપે કેટલીક ઓરડીઓ અને મકાનો [illegible] વધતાં એક નાનું ગોકુળિયું ગામ હોય તેમ આ આશ્રમસ્થાન બની ગયું છે અને કાયમ સૌએક [illegible] શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનાં વચનો અને તેમની [illegible] શ્રી લઘુરાજ સ્વામીના [illegible] નરવન.નપ્રામિના [illegible] નિયમાનિપૂર્વક પ્રવર્તતા [illegible] કોઈ માસ બે [illegible] એવા અનેક [illegible] આત્મમાર્ગના [illegible] અને સત્સંગ- [illegible] નિમિત્ત પામવા [illegible] અનેક

સંપ્રદાયના પરંતુ આત્માને ઓળખવાની ભાવનાવાળા જિજ્ઞાસુ જીવો આવે છે અને રહે છે.

આશ્રમમાં દાખલ થતાં એક ભવ્ય પ્રવેશદ્વાર છે. જેના ઉપર "ક્ષમા એ જ મોક્ષનો ભવ્ય દરવાજો છે" એ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનું વચન અંકિત છે. પ્રવેશ કર્યા પછીના ચોગાનમાં એક મોટું જિનમંદિર છે. જેમા શ્વેતાંબર અને ઉપર દિગંબર દેરાસર છે, ભોયરામાં ગુરુમંદિર છે. જેમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની મોટા આરસપહાણમાં કંડારિત પ્રતિમા બિરાજે છે. એનો એક બાજુ પ્રણવ ૐની સ્થાપના છે બીજી બાજુ શ્રીમદ્જીના ચરણચિહ્નની સ્થાપના છે. શ્વેતાંબર મંદિરની જોડે વિશાળ સભામંડપ છે જેમાં શ્રીમદ્જીના ચિત્રપટોની સ્થાપના છે. ત્યા ભક્તિ પૂજા, વાંચન આદિની સાધના થાય છે.

પ્રવેશદ્વાર ઉપર પુસ્તકાલય છે. ત્યા સંસ્કૃત માગધી આદિ ધાર્મિક પુસ્તકોનો સારો સંગ્રહ છે. એ પુસ્તકાલયની ઉપર અગાશીમા એક આરસની દહેરીમાં ઊભી કાઉસગ્ગ મુદ્રાની પંચધાતુની શ્રીમદ્જીની પ્રતિમા બિરાજે છે. આ ચોગાનની બીજી બાજુ-શાંતિસ્થાન, રાજમંદિર આદિ સ્થાનો છે.

આ સિવાય, બ્રહ્મચારીઓના નિવાસ સ્થાન, ધર્મશાળાઓ આદિ વિશાળ પટ પર પથરાયેલ છે.

આ પ્રવેશદ્વારની જોડેના ખુલ્લા ચોગાનમા આ આશ્રમના અધિષ્ઠાતા શ્રીમદ્ના પરમ આશ્રયવંત શ્રીમદ્ સ્વામિશ્રી લઘુરાજ સ્વામી-જેઓનો આ જ આશ્રમમાં સં ૧૯૯૨ના વૈશાખ સુદ ૮ના રાત્રીના દેહોત્સર્ગ થયો એઓશ્રીની-સમાધિ છે જેમા તેઓશ્રીના ચરણચિહ્ન સ્થાપન છે

પરમ જ્ઞાનાવતાર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર-પ્રકાશિત આત્મધર્મરૂપ સનાતન મોક્ષમાર્ગ પામવા તથા આરાધવા જ્ઞાની પુરુષની આજ્ઞાએ ભક્તિભાવના, સત્શ્રુત-વાચન વિચાર આદિ સાધનોનો જે ક્રમ પરમ ઉપકારી કૃપાળુ

[illegible] થાય નહીં, જે અચેતન છે, તે કોઈ દિવસ ચેતન થાય નહીં.

હતું એટલે તેમણે ભક્તિની સગવડ રહે તેવું તે જ સ્થાને નવીન મંદિર બંધાવ્યું અને વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટ કર્યું કે જેથી ટ્રસ્ટીઓ દેખરેખ રાખી શકે.

ટ્રસ્ટીઓએ જતા આવતા મુમુક્ષુઓ માટે ભક્તિ માટે મંદિર ઉઘાડું રહે તેવી વ્યવસ્થા કરી છે.

ઉત્તરસંડા સ્ટેશનથી એ એક ફરલાંગ આ મંદિર દૂર છે.

---

૮ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વિહાર ભવન
ઈડર (ઘંટિયા–પહાડપર)

પરમ નિષ્કામ, કારુણ્ય મૂર્તિ, સ્વરૂપનિષ્ઠ, મહાન તપોમૂર્તિ, સત્પુરુષો યથા ઉદય જે જે ભૂમિમાં આત્માનંદના જે જે આંદોલનો ઉછાળે છે તે તે આંદોલનોથી નિર્જરિત કર્મ-પરમાણુઓ દેહ-દેવળમાંથી સર્વાંગ વિખરાઈ તે તે ભૂમિના આસપાસના વાતાવરણમાં ગોઠવાઈ જાય છે, એવો જ્ઞાનીઓનો-ચૈતન્ય વિજ્ઞાનીઓનો અનુભવ છે. તેવા પાવન વાતાવરણનું સ્પર્શ જે જે સુપાત્ર સત્ સાધકોને થાય છે તે તે સાધક આત્મામાં એવું ઉત્કૃષ્ટ [illegible]વીર્ય પ્રગટે છે કે જે આત્મવીર્યથી સાધક સાધનામાં એકનિષ્ઠા અપનાવી ક્રમશ આત્મપ્રતીતિ, [illegible] અને આત્માનુભૂતિના ત્રિવેણી સંગમમાં [illegible] અને સ્થાયીપણે નિમગ્ન રહી પોતાના આત્માને [illegible]થી અભેદપણે સિદ્ધ કરી શકે છે, કરે છે, [illegible]ને આજેય આસ્તિક જગતમાં તીર્થ અને [illegible] પ્રસિદ્ધિથી [illegible]થી પ્રચલિત છે

[illegible] આત્માઓ થઇ ગયા [illegible] પૂર્વે પણ આશ્ચર્યની [illegible]મૂર્તિ' એક અદ્વિતીય [illegible] રાજચંદ્ર.'

[illegible] દેહભાગ, [illegible] જ્ઞાન એ પણ એક આશ્ચર્ય હતું, એમ એમનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ કિંતુ વાસ્તવિક પરિચય થયે કોઈ પણ સુયોગ્ય વ્યક્તિને લાગ્યા વિના નહિ રહે.

એ પરમ કૃપાળુએ પોતાના આત્માનંદના આંદોલનથી આ ગુજરાત ભૂમિના અનેક ભૂ-ભાગોને જેમ પવિત્ર બનાવ્યા છે તેમ 'આ ઈડર શહેર અને તેની આસપાસની પહાડી ભૂમિને પણ પાવન બનાવી છે. આ ઘંટીયો પહાડ તે પાવન ભૂમિ પૈકી એક છે માટે એ પણ પણ એક તીર્થ-ભૂમિ છે.'

"એ પરમ કૃપાળુએ આ તીર્થભૂમિમાં આ સિદ્ધશિલાની પ્રતિક સમી એક સિદ્ધ શિલા ઉપર ખીરાજી પૂ. શ્રી લઘુરાજ સ્વામી, પૂ શ્રી દેવકરણજી, પૂ.શ્રી વેલશીરખજી, પૂ.શ્રી લક્ષ્મીચંદજી, પૂ.શ્રી મોહનલાલજી, પૂ.શ્રી નરસિંહરખજી, અને પૂ શ્રી ચતુરલાલજી તેમજ બીજા અનેક ભકતાત્માઓને બોધામૃતનું પાન કરાવ્યું હતું. પાંચ દિવસ સુધી એ પરમ કૃપાળુએ ભવ્યમંદિરે, ગુફાઓ તથા બૃહદ્–દ્રવ્યસંગ્રહ અને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું સુંદર વર્ણન કરી જ્ઞાન-પરિચય કરાવ્યો હતો. આજે આ સ્થાનને સિદ્ધશિલા તરીકે સૌ કોઈ ઓળખે છે.

અત્યારે જ્યા મંદિર છે ત્યાં નીચે એક શિલા છે. તેના આગળના વિભાગમા :—

ૐ સહજાત્મ સ્વરૂપ પરમ ગુરુ ચૈતન્ય સ્વામીભ્યો નમ: ॥

આ મહામંત્રનું સ્વહસ્ત વડે આલેખન કરી તેની સન્મુખ પોતે યોગાસનરૂઢ થઈ એ મહાનિર્ગ્રંથ સમાધિસ્થ રહેતા. અને સિદ્ધ પરમેષ્ટિના અનંત અવ્યાબાધ સુખસમાન નિજ આત્મસુખનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી તેમાં તલ્લીન બનતા હતા.

ઉપરોક્ત સંવર, સમાધિ સમયે આત્માનંદના આંદોલનથી પાવન થયેલા પરમાણુઓ અહિં આસપાસના વાતાવરણમાં ગોઠવાયેલા આજે પણ વિદ્યમાન છે, આ પવિત્ર વાતાવરણ સચવાઈ રહે તથા સુપાત્ર મુમુક્ષુઓને [illegible] તે તે પ્રકારે તે પ્રતિભાસે છે.

ભાઈ તથા શ્રી જમનાદાસભાઈએ કરાવ્યું છે મકાનની સગીનતા અને બીજી જરૂરિયાતો પણ કરાવવામાં આવી છે.

આ મંદિરની સ્થાપના થઈ ત્યારથી–નિત્ય પ્રતિ ભક્તિ–ભજન, દેવવંદન, સ્વાધ્યાય આદિ ક્રમ ચાલુ છે. ધાર્મિક પુસ્તકો પણ રાખવામાં આવેલ છે.

રાજકોટના અને બહારગામથી આવતા મુમુક્ષુ–અનુરાગીઓ આ સ્થાનનો સારો લાભ લે છે. મહાત્મા ગાંધીજીના પૂજ્ય, શ્રી રાજચંદ્રનું આ સમાધિ મંદિર જાણી ઘણા દર્શનાર્થે આવે છે.

આ સ્થાનનો વહીવટ–એના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી–શ્રી લક્ષ્મીચંદ ડા. સંઘવી સંભાળે છે.

---

૧૦. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર

નનાકા

[illegible] રાજચંદ્રજી સં. ૧૯૫૫ માં અહીં પધારેલ [illegible] મુનિઓ પણ હતા શ્રીમદ્જીના બોધશ્રવણથી તથા [illegible] સમાગમથી અહીંના મુમુક્ષુઓમાં [illegible] ભક્તિભાવની સ્ફુરણા થયેલ છે

[illegible] લઘુરાજ સ્વામીજીની સૂચનાથી–નિત્યપ્રતિ [illegible] મકાન રાખવામાં આવ્યું. [illegible] સહકારથી પરમકૃપાળુની [illegible] મંદિરનું [illegible] થયું. અને [illegible] સ્થાપન કરેલ છે.

[illegible] મંદિર [illegible] મંદિરના [illegible]

[illegible]

શાળામાં ઊતરેલ અને ત્યાં એક વડ નીચે પોતે બિરાજ્યા હતા. તે વડની જગ્યાએ ડૉ. શારદાબેને એક ચોતરો બંધાવી આપી એની સ્મૃતિ રાખી છે.

અમદાવાદ પ્રાંતિજ રેલ્વે લાઈનમાં નગેડા સ્ટેશન છે. આજે તો અમદાવાદથી મોટર રસ્તે સહેલાઈથી જવાય છે.

---

૧૧. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જૈન મંદિર

કાવિઠા

પરમ પૂજ્ય શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજીની પ્રેરણાથી સર્વ મુમુક્ષુભાઈઓએ મંદિર બંધાવવા માટેની જમીન સંવત ૧૯૮૫માં ખરીદ કરી હતી

સંવત ૧૯૯૩ના ચૈત્ર સુદ ૫ ના રોજ શ્રી હીરાલાલ ઝવેરીના શુભ હસ્તે ખાત મુહૂર્તની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. મંદિરનું બાંધકામ સંવત ૧૯૯૮માં પૂર્ણ થયું હતું. સંવત ૨૦૦૪ના વૈશાખ સુદ ૧૩ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી હતી.

પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા અ. સૌ. સદ્ગુણાબહેન ન્હાટાના શુભ હસ્તે થઈ હતી. તથા પ. પૂ. લઘુરાજ સ્વામીજીની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા શ્રી. સોમાભાઈ પ્રભુદાસના શુભ હસ્તે થઈ હતી.

બીજે માળે શ્રી તીર્થંકર દેવની ત્રણ પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવેલી છે. મૂળ નાયક શ્રી સંભવનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા શ્રી. દલપતભાઈ [illegible]ના શુભ હસ્તે થઈ હતી. શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા શ્રી [illegible] ઝવેરીના શુભ હસ્તે થઈ હતી. શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા અ. સૌ. [illegible] ના શુભ હસ્તે થઈ હતી.

મંદિર [illegible] [illegible] છે. અને [illegible]

[illegible] પુરુષોનું [illegible]

છે તે જ સ્થળ ઉપર સંવત ૧૯૮૭ ના વૈશાખ સુદ-૩ ના રોજ મંદિર બાંધી મહાતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના બન્ને અવસ્થાના ચિત્રપટોની સ્થાપના શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજીના (પ્રભુશ્રીના) હસ્તે થયેલી, અને તે ચિત્રપટો અત્યારે પણ નવીન શિખરબંધી દેરાસર થતા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની પ્રતિમાજીની સાથે પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે.

શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજીના માટે જે આશ્રમ બાંધવાની વિચારણા થયેલી તે સબંધે સંદેશર મુકામે સંવત ૧૯૭૬ ના કારતક સુદ ૧૫ ની ભક્તિ પ્રસંગે વધારે રકમની ટીપ થઈ અને અગાસ સ્ટેશન પાસે શ્રીમદ્જીએ નિવૃત્તિ અર્થે શ્રી કાનીકા જતાં સર્પશેલી ભૂમિ પસંદ કરવામા આવી. તે (આશરે બાર વીંઘા) ભૂમિ. પુણ્યશાળી પવિત્ર આત્મા સંદેશરનિવાસી શ્રી છગ્ગભાઈએ ઘણીજ ઉદારતાથી આશ્રમ બાંધવા માટે બક્ષિસ આપેલી ત્યાર પછી આશ્રમ બાંધવાની શરૂઆત ભાઈશ્રી રણછોડભાઈએ પોતાના ધંધા રોજગારને ગૌણ કરી, પોતાની સર્વ શક્તિથી કરી.

[illegible] ગામે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની માન્યતાવાળા લગભગ ૮૦ કુટુંબો છે શ્રી રણછોડભાઈના સુપુત્રો શ્રી [illegible] શ્રી રામભાઈ તરફથી નવીન શિખરબંધી [illegible] દેરાસર આશરે રૂા. પાંચ લાખના ખર્ચે [illegible] મોટા ભાગનો ખર્ચ [illegible] છે. અને સંવત ૨૦૧૪ ના [illegible] દેરાસરમાં, નીચે [illegible] શ્રીમદ્ લઘુરાજ સ્વામીજી (પ્રભુશ્રી) ની [illegible] પ્રતિમાજી સ્થાપિત [illegible] શ્રીમદ્ રાજ- [illegible] કરેલ છે [illegible]

તેનો લાભ લે છે.

આ સંસ્થા પબ્લીકટ્રસ્ટ રજીસ્ટ્રેશન એકટ મુજબ નોંધાવેલ છે. અને તેનો વહીવટ મંડળે નિમેલા ટ્રસ્ટીઓ પૈકી શ્રી. રામભાઈ રણછોડભાઈ કરે છે.

---

૧૩. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ

ભાદરણ

પ્રારંભ :

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ અગાસમાં સંવત ૧૯૯૨ ના કાર્તિક સુદ-૧૫ ઉપર થયેલી ભક્તિના યોગમા પરમ પૂજ્ય શ્રી. લઘુરાજસ્વામિજીની ગર્ભિત સૂચનાથી ભાદરણમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ બાંધવાનુ કામ હાથ ઉપર લેવા વિચારણા જાગી.

જમીનપ્રાપ્તિ :

પટેલ કસનદાસ ભગવાનદાસના વારસોની ભાઈઓ ભાગની જમીન દરવાજી ભાગોળ નજીક બોરસદ-ભાદરણ ડાઈવિરઝન રોડ ઉપરની કેટલીક ધર્માદા વેચાણ દસ્તાવેજથી તથા કેટલીક જમીન વેચાણ દસ્તાવેજથી એકંદરે ૪ વસા ૩ વીસવારી મેળવવામાં આવી. સતચરણ સેવક ઉદારચિત્ત શેઠ હીરાલાલ એમ. ઝવેરી તરફથી રૂા ૨૫૫૧) ની કિંમતના બે નાનાં ઘર નજીકમાં રાખી આ સંસ્થાને અર્પણ કરવામા આવ્યાં, જેથી આ ઘર નાબુદ કરી એકંદર જગ્યા ૫ વસા-૧૨ વીસવારી એટલે ૬૭૨૦ ચોરસ ફુટ થઈ.

શરૂઆત :

આ મકાનની [illegible] સંવત ૧૯૯૩ના [illegible] સુદ ૮ ના રોજ [illegible] શ્રીમાન [illegible] [illegible] હસ્તે કરવામા આવી.

[illegible]

સંસ્થાની શરૂઆત તો આશરે પચાસેક વર્ષ ઉપર થયેલ. પછી–નવુ મકાન, બજારની મધ્યમા આશરે પચીસેક હજારના ખર્ચે બાધવામાં આવેલ છે. આ નવા મકાનમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ચિત્રપટની સ્થાપના કાવિઠાના શ્રી. સોમાભાઈ પ્રભુદાસ પટેલના હસ્તે થઈ છે.

સવારસાંજ ભક્તિભાવ–સ્વાધ્યાય મુમુક્ષુભાઈઓ કરે છે.

આ સંસ્થા પબ્લિક ટ્રસ્ટ તરીકે રજિસ્ટર થયેલ છે. આનો વહીવટ ટ્રસ્ટીમંડળ કરે છે.

---

૧૬. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ

ધામણ (સુરત વિભાગ)

સં. ૧૯૮૯ની સાલમાં વૈશાખમાસમાં શ્રીમદ્ રાજ-ચંદ્રના અનન્ય ભક્ત શ્રી લઘુરાજ સ્વામીજીના સાનિધ્યમાં ભક્તિભાવના પ્રસંગે–ઘણા ભાઈઓને પરમકૃપાળુ પ્રતિ ભાવના થઈ મુમુક્ષુઓ વધતા જતાં ત્યા એક સ્થાન ભક્તિભાવનું બનાવવું એમ વિચારણા થઈ સં. ૧૯૯૪ મા [illegible] શરૂઆત કરવામાં આવી. મકાન તૈયાર થયે સં. ૧૯૯૮મા પૂ. શ્રી. [illegible]ગારીજીના શુભ હસ્તે પરમકૃપાળુ દેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દેવના ચિત્રપટની સ્થાપના થઈ. મકાનનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૨૭૦૦૦) ના આશરે થયો. સં. ૨૦૧૯ માં ભોજનાલયના મકાનની શરૂઆત કરી રૂ. ૨૦૦૦૦) ના આશરે ખર્ચથી પૂરું [illegible] છે.

[illegible] અને [illegible] તથા જિનમંદિર મોટા [illegible] છે. અને [illegible] સ્વા- [illegible]

[illegible] વ્યવસ્થાપક [illegible] પટેલ છે.

ધામણ વલસાડ જીલ્લાનું ગામ છે. અને નવસારી, સુરત, મરોલીથી મોટર રસ્તે જવાય છે.

સુરત વિભાગમાં આ એક ઉત્તમ ભક્તિનું ધામ બન્યું છે.

---

૧૭. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર

સડોદરા : (સુરત વિભાગ)

સંવત ૧૯૯૫ની સાલમા ગામના મુમુક્ષુમંડળે એક મંદિર બાંધવાનો વિચાર કર્યો. તેને માટે જમીન ખરીદ-વામાં આવી. મકાનના ખાતમુહૂર્તની ક્રિયા સ્વ. હીરાલાલ ઝવેરીના શુભ હસ્તે તે જ વર્ષે આસો વ. ૧ને રોજ કરવામાં આવી હતી. સં. ૧૯૯૬ના વૈશાખ સુ. ૩ને રોજ શ્રી જ્ઞાનચંદ્ર ન્હાટા સાહેબના શુભ હસ્તે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રદેવના ચિત્રપટની સ્થાપના કરવામા આવી હતી. મકાન બાધવાનો કુલ ખર્ચ રૂા. ૮૦૦૦નો થયો હતો. મુખ્ય સહાયક શ્રી જ્ઞાનચંદ્ર ન્હાટા સાહેબ હતા. મંદિરના હાલના ટ્રસ્ટી તથા વ્યવસ્થાપક શ્રી રણછોડભાઈ હરિભાઈ પટેલ તથા ગોપાલભાઈ માધવભાઈ પટેલ છે. સડોદરા જવા માટે વેસ્ટર્ન રેલ્વેના સ્ટેશનો સુરત, મરોલી, નવસારીથી ભીતરી વેસ્મા બસ મારફત આવી શકાય અને ત્યાથી એક માઈલ ચાલતા જવુ પડે છે.

---

૧૮. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર

સુણાવ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના પ્રત્યક્ષ સમાગમથી [illegible] મુમુક્ષુ-ભાઈ મુનદાસના આ સુણાવ ગામની મધ્યમા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર આવેલ છે.

મુમુક્ષુભાઈ મુનદાસના કેટલાંક પદો–"રાત દિવસ મને રહેજો રટન તમારું" આદિ આજે પણ ભક્તોની જીભ પર રમી રહ્યાં છે. ભાઈ મુનદાસ [illegible] પણ [illegible] ગામના છે.

[illegible] છે. [illegible] કેમ [illegible]?

માંડ્યો, અને જયસિંહભાઈને નવા વિચારની સ્ફુરણા થઈ.

"ભક્તિનું ધામ ઘરમાં છે તો સૌ કોઈ વિશેષ લાભ ન લઈ શકે. માટે જો કંઈક જાહેર સ્થળ ઊભું થાય તો કૃપાળુદેવના ભક્તને વિશેષ લાભનું કારણ થાય." આવી કંઈક આત્મસ્ફુરિત સહજ વિચારણા તેમને આવી, અને તે વિચારણા અમલમાં મૂકવા તેમણે ચક્રો ગતિમાન કર્યાં.

દેવલાલીમાની પોતાની માલિકીની કેટલીક જમીન તેમણે મંદિરને અર્પણ કરી અને સં. ૨૦૨૦ની અષાઢી પૂર્ણિમાએ–ગુરુ પૂર્ણિમાએ મંદિરનું ખાતમુહૂર્ત, કૃપાળુદેવના ભક્ત અ. સૌ. નીલાબહેન શશીકાંત મહેતાને હાથે થયું. તે પછી તો દિવસ કે રાત જોયા વિના અદમ્ય ઉત્સાહથી મંદિરનું કામકાજ આગળ વધારવા માટે શ્રી જયસિંહભાઈ, અ. સૌ. સરોજબહેન તથા અન્ય જનો અવિરત પરિશ્રમ કરવા લાગ્યા. તેમાં કૃપાળુદેવની કૃપાદૃષ્ટિ કોઈ અગમ્ય રીતે કામ કરી રહી હતી એવો કેટલાક પ્રસંગોએ અનુભવ પણ થયો. એઓ બધાના પરિશ્રમ તથા કૃપાળુદેવની કૃપાથી, માત્ર ચાર જ મહિનામાં મંદિરનું બાંધકામ પૂર્ણ થયું.

સં. ૨૦૨૧ની કાર્તિકી પૂર્ણિમાએ (૧૯૬૪ના નવેમ્બરની ૧૯ તારીખે) અ. સૌ. નીલાબહેનના શુભ હસ્તે કૃપાળુદેવની પ્રતિમાની સ્થાપના કરવામાં આવી, [illegible] ગુરુહસ્તે કૃપાળુદેવના [illegible] કરવામાં આવી.

[illegible] મુમુક્ષુઓથી [illegible] સવારના [illegible] [illegible] સ્થાયી [illegible]

વિગેરે આપવા માટે પૂરી સગવડભરી વ્યવસ્થા જયસિંહભાઈએ પોતાને ખર્ચે કરી હતી.

મંદિરના ઉપરના ભાગમા સ્વાધ્યાય હોલ છે. ત્યાં કૃપાળુદેવનું મોટું ચિત્રપટ રાખવામાં આવ્યું છે. અને નીચેના ભાગમા, ઈડરના પહાડ પર જેવી શિલા પર બેસીને કૃપાળુદેવ બોધ આપતા હતા તેવી શીલા પર તેમની પ્રતિમા રાખવામાં આવી છે. મંદિરની બાંધણી કારમીટ પથ્થરોની છે, તેથી અંદરથી આજુબાજુથી દેખાવ ગુફા જેવો લાગે છે. આથી મંદિરની નીચેના ભાગમાં તો કોઈ પર્વતની ગુફામાં મુનિ ધ્યાનસ્થ અવસ્થામાં બેઠા હોય તેવું વાતાવરણ ખડું થાય છે.

આ મંદિરની બાજુમા થોડા ઓરડાઓ શ્રીજયસિંહભાઈએ બંધાવ્યા છે. ત્યાં મુમુક્ષુઓને રહેવાની સગવડ અપાય છે. સાથે સાથે નિયમિત રસોડું પણ ચાલે છે. એટલે બહારગામથી ભક્તિની ઇચ્છાથી દેવલાલી જનાર વ્યક્તિને રહેવાની કે જમવાની કોઈ તકલીફ નડે તેમ નથી.

દેવલાલીમા સામાન્ય રીતે બે વખત દેવવંદન, સાંજની આરતી, રાત્રિની ભક્તિ, વાચન આદિ થાય છે. ખાસ પર્વના દિવસો જેમકે કૃપાળુદેવની જન્મજયંતિ, નિર્વાણ દિન, આત્મસિદ્ધિ દિન, મહાવીર જયંતિ, પર્યુષણ, દિવાળી આદિ દિવસોમાં લગભગ આખા દિવસનો કાર્યક્રમ યોજાય છે. આ ઉપરાંત જાન્યુઆરી માસની આખરમા ચાર દિવસ માટે લગભગ દર વર્ષે શિબિર યોજાય છે. તેમા અગાઉથી નામ નોંધાવી, ભક્તિભજનના ચાર દિવસના સળંગ કાર્યક્રમમાં ભાગ લઈ શકાય છે. ઘણા મુમુક્ષુઓ આ કાર્યક્રમમા ભાગ લે છે.

કોઈ પણ મુમુક્ષુને માટે સ્વતંત્ર રીતે ભક્તિ, વાચન, જાપ આદિ કરવા માટે મંદિરના દ્વાર સદાય ખુલ્લાં જ રહે છે.

"શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સ્વાધ્યાય મંદિર" દેવલાલી [illegible]

[illegible]

૨૨. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ :
હંપિ–દક્ષિણ ભારત

જૈનો, શૈવો અને વૈષ્ણવોનું પ્રાચીન તીર્થધામ આ હંપિ મૈસુરરાજ્યના બેલ્લારી જીલ્લામાં 'ગુંટકલ-હુબલી' રેલ્વેલાઈનના હોસ્પેટ સ્ટેશનથી ૭ માઈલ દૂર છે. આવવા જવા માટે એસ. ટી. બસ સર્વિસની પૂરતી સગવડ છે. હરિયાળો પ્રદેશ અને ઐતિહાસિક પુરાતત્વ-સામગ્રી વિશ્વભરના યાત્રિયોને અહીં ખેંચી લાવે છે.

આજથી પ્રાયઃ ૧૧૮૬૪૯૩ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે વીસમા તીર્થંકર ભગવાન 'શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના અનુયાયી વિદ્યાધરોમા વિદ્યાસિદ્ધ રાજાઓ પૈકી રામાયણ પ્રસિદ્ધ 'વાલી-સુગ્રિવ' જ્યાં રાજ્ય કરતા હતા અને તેઓની રાજધાની જે કિષ્કિન્ધા નગરી કહેવાતી હતી તે જ આ વિદ્યાધરભૂમિ

સન ૧૩૩૬મા વિજયનગરનું નિર્માણકાર્ય પ્રારંભાયું તે પહેલા અહીં હેમકૂટ ને અડીને ઉત્તરીય [illegible] અને દક્ષિણે [illegible] હતા. [illegible] ચાર બાર જૈન તીર્થ હતું. હેમકૂટ તથા [illegible] જૈન તીર્થો પણ હતા આ બધે તીર્થો [illegible] આધીન હતા.

[illegible] આવે છે

[illegible]

[illegible]

ચક્રકૂટની નીચે ઉત્તરાભિમુખી વહેતા જલ-પ્રવાહને લોકો ચક્રતીર્થ કહે છે અને તેમાં સ્નાન કરી પોતાના ભવોભવના પાપ-તાપ શમાવ્યાનો સંતોષ મનાવે છે

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ-સ્થાપના :

હેમકૂટની પૂર્વ દિશામા સડકને અડીને ત્રીસેક એકરના વિસ્તાર વાળું સાધારણ ઉચાઈ ધરાવતું એક શિખર છે, જેને રત્નકૂટ કહે છે. તેના પૂર્વ છેડે માતંગ-પર્વત આવેલ છે રત્નકૂટ ઉપર લાંબી મોટી ગુફાઓ તથા કેટલીક નાની ગુફાઓ, પ્રાકૃતિક ચાર કુંડો, નાના ખેતરો, અને બાકીનો પુઠવી શિલામય વિસ્તાર છે. જેના ઉપર વિ. સં ૨૦૧૭ના આષાઢ સુદી એકાદશીએ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમની સ્થાપના ઘણા જ ઉલ્લાસ પૂર્વક યોગાનુયોગે થઈ.

આ આશ્રમના પ્રાદુર્ભાવમાં તથાપ્રકારના કર્મોદયે શ્રી ભદ્રમુનિ મુખ્ય નિમિત્ત બન્યા.

ત્યા હંપિ–તહસીલદાર ગુણાનુરાગી શ્રી બલલિંગપ્પા આદિ શ્રી ભદ્રમુનિના સત્સંગમા આવ્યા. તેમણે હોસ્પેટ કોંગ્રેસના વર્તમાન પ્રમુખ એસ.પી.ઝવેરચંદ જૈન આદિ સમક્ષ એવો પ્રસ્તાવ મૂકયો કે–જો તમે સ્વામીજીને હંપિમા રહેવાનું કબૂલ કરાવો તો આશ્રમ માટે રત્નકૂટ ઉપરની મારી જમીન હું ડીપટે આપુ." આ પ્રસ્તાવને તેઓએ સહર્ષ વધાવી લીધો અને જમીન ડીપટે મળી.

નામ કરણ :

પરંતુ કયા નામનો બનાવવો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતાં શ્રીમદ્ પરમકૃપાળુદેવના અલૌકિક જીવન સબંધી [illegible] વર્ણન કરીને શ્રી ભદ્રમુનિએ સૌનો આદરભાવ પેદા કરાવ્યો અને પછી 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ' ના નામનો [illegible] એમ નક્કી કરાયું. આ પ્રદેશમાં તથા પ્રકારના [illegible] પરમકૃપાળુ પ્રત્યે કોઈ શ્રદ્ધા-ભક્તિ [illegible] શ્રી ભદ્રમુનિના પ્રત્યે પૂર્ણ [illegible]

[illegible] આશ્રમમા, [illegible]

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર
વટામણ

વટામણ ભાલ પ્રદેશમાં ધોળકા તાલુકામાં ત્રણેક હજારની વસ્તીવાળુ નાનકડું ગામ છે. તે ગામના વેલાણી કુટુંબમાં શ્રી લઘુરાજ સ્વામી (પ્રભુશ્રીજી) નો જન્મ સંવત ૧૯૧૦ માં અશ્વિન વદ ૧ ના રોજ થએલો તેઓશ્રી શ્રી દેવકરણજી મુનિ સાથે ખંભાત મુકામે સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં સં. ૧૯૪૦ ની સાલે દીક્ષિત થયેલા અને ત્યારબાદ સં. ૧૯૪૬ માં ખંભાત નિવાસી શ્રી અંબાલાલભાઈ લાલચંદભાઈના યોગે પ. કૃ. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાથે પ્રથમ સમાગમ થયેલો.

આ પછી ઘણા મુમુક્ષુભાઈઓને શ્રી લઘુરાજ સ્વામીએ (પ્રભુશ્રીજીએ) શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર તરફ લક્ષ કરાવ્યો. તે પછીના મુમુક્ષુભાઈઓમાંથી પેથાપુર નિવાસી શ્રી હીરાલાલ એમ. ઝવેરીએ શ્રી લઘુરાજ સ્વામીના સ્મારકરૂપે તેઓશ્રીની જન્મભૂમિ વટામણમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મંદિર બંધાવવા સંકલ્પ કરેલો અને તે માટે સંવત ૨૦૦૦ માં શ્રી ગુલાબચંદભાઈના હાથે ખાતમુહૂર્ત કરાવી પાયા પૂરેલા. ત્યારબાદ શ્રી નાર મુમુક્ષુ મંડળ તથા શ્રી [illegible] કેટલાક મુમુક્ષુભાઈઓએ સારી એવી રકમ [illegible] સુંદર આલીશાન મંદિર પૂ. ભાઈશ્રી [illegible] ભાઈના પ્રેરણાથી તેમ જ તેમના [illegible] બાંધ્યું છે. શ્રી મણિભાઈએ પણ [illegible] વેદી, [illegible], [illegible] મંદિરમાં સેવા કરી છે અને [illegible] શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર તથા શ્રી લઘુરાજ [illegible]) ચિત્રપટની સ્થાપના સં. ૨૦૨૩ [illegible]

[illegible]

૨૪ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાન મંદિર
ઘાટકોપર (મુંબઈ)

સં. ૧૯૭૬ ઈ. સ. ૧૯૧૦ મા નારના સ્વ. શ્રી રણછોડભાઈ લખાભાઈ પટેલ (ભાઈશ્રી) તેમણે ઘાટકોપરમાં ૧૭ દિવસ એક સરખો ભક્તિ-ભજનો કાર્યક્રમ ઉજવ્યો. જેમાં ઘાટકોપરમાંથી તેમ જ મુબઈથી ઘણા મુમુક્ષુભાઈ-બહેનોએ આ કાર્યક્રમમાં નીયમિત હાજરી આપી, લાભ લઈ બહુ જ પ્રભાવિત થયા. તેમની (ભાઈશ્રી) સલાહ અનુસાર ઘાટકોપરના કેટલાક ભાઈ બહેનોએ સનાવાદ શ્રીમદ્ લઘુરાજ સ્વામી (પ્રભુશ્રીજી) ના દર્શન સમાગમનો લાભ લીધો. આમ આ ભૂમિમાં સતના બી રોપાયા. ઈ. સ. ૧૯૫૯ મા ઘાટકોપરના સાત મુમુક્ષુભાઈઓએ મળી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાન પ્રચારક સમિતિ રચી અને શ્રીમદ્જીના જ્ઞાન સાહિત્યનો પ્રચાર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ અગાસદ્વારા છપયેલા પુસ્તકોથી શરૂ કર્યો. મુબઈમા ભક્તિ-ભજનના કાર્યક્રમો ગોઠવ્યા. મુબઈની જનતા આ કાર્યક્રમથી પ્રભાવિત થઈ. અને સ્વતંત્ર મકાન માટેની માંગણી શરૂ થઈ. મુબઈના શ્રી મણીભાઈ કલ્યાણજી શેઠે રૂપીઆ ૫૬૨ હજારથી આ જ્ઞાન મંદિરની શરૂઆત કરાવી અને તેને યોગ્ય જમીન મેળવવા મુબઈમાં સર્વત્ર પ્રયાસ કરતા છેવટે શ્રીમદ્જીના ગુણાનુરાગી સૌ મુમુક્ષુઓના સાથ અને સહકારથી ઘાટકોપરમા આ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાન મંદિર મૂર્તિમંત બન્યુ. જેની ઉદ્‌ઘાટન વિધિ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જન્મ શતાબ્દીને દિવસે સં. ૨૦૨૪ ના કારતીક પૂર્ણિમાએ નિરધારેલ થયેલ છે આમ આ જ્ઞાનમંદિર મુબઈને આંગણે ભક્તિ-ભજનનું અનેરુ ધામ બન્યું. આ જ્ઞાન મંદિરના મકાનનુ બાંધકામ આશરે ત્રણ ચાર લાખનુ થવા જાય છે, તેમા ભોંયતળીયે ૮૦૦ પુરુષો બેસી શકે તેવી સગવડના વાળો સભાખંડ છે, ઉપલો માળ ૨૫૦ બહેનો માટેનો ભક્તિખંડ છે, તેની ઉપરનો માળ, વાચનાલય-પુસ્તક ભંડાર તથા પ્રકાશન ખાતું છે [illegible] અગાસીમા એક હજાર ભાઈ-બહેનો

[illegible]

અલિપ્ત આત્મા

શ્રી પ્રભાબેન સૌભાગ્યચંદ શાહ

अंगं गलित पलित मुण्डं, दगनविहीन जातं तुण्डम् :
वृद्धो याति गृहीत्वा दंड, तदपि न मुचत्याशापिडम् ॥
श्रीमच्छंकराचार्यकृत मोहमुद्गर श्लोक १५

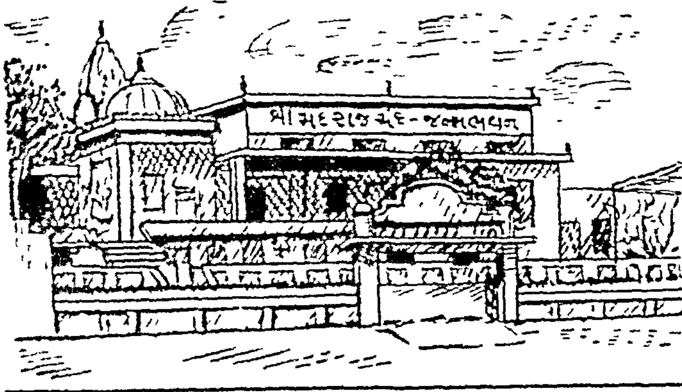
અંગો શિથિલ બન્યાં છે, માથે પળિયાં આવ્યાં છે, મોંમાથી દાંત પડી ગયા છે, લાકડી લઈને ચાલવું પડે છે, તો પણ મનુષ્ય સંસારની આશાને–મોહમાયાને છોડી શકતો નથી. ખરેખર આ દુનિયામાં આબાલવૃદ્ધ સૌ સંસારની આશા અને મોહમાયાથી બંધાયેલા છે. પણ મનુષ્યનું અંતિમ લક્ષ તો તે આશા અને મોહમાયામાંથી મુક્ત થઈ પરમાત્મામાં લીન થવું એ જ છે. તેમાં જ માનવદેહની સફળતા છે જેમણે એ મુક્તદશા મેળવવા માટે સતત તેની જ એકોપાસના કરી છે, જેમણે એ મુક્તદશાનો સ્વાદ ચાખ્યો છે, જેમનો આત્મા સંસારનાં કાર્યો પ્રારબ્ધોદય પ્રમાણે કરતો હોવા છતાં તેનાથી અલિપ્ત રહ્યો છે, તેવા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વિષે લખવાની શક્તિ નથી. સાકરનો સ્વાદ ખીસકોલી શું જાણે? છતા તેમના પ્રત્યેની શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી આ લખવા માટે પ્રેરાઈ છું

નિઃસંદેહસ્વરૂપ જ્ઞાનાવતાર, વહેવારમાં બેઠા છતાં વીતરાગ અને મહાત્મા પુરુષ આ કાળમાં જ સદેહે વિચારતા હતા. જેમ જનક વિદેહી રાજપાટ ભોગવતા હોવા છતા તેનાથી અલિપ્ત હતા, તેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર હીરામાણેકનો વેપાર કરતા હોવા છતા તેનાથી અલિપ્ત હતા.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રારબ્ધોદય પ્રમાણે કર્મ ભોગવ્યા અને તે ભોગવીને [illegible] છૂટવાની જ ભાવના રાખી સંસારમાં જરા યે આસક્તિ ના રાખી. [illegible] આસક્તિ થઈ તો તેને પોતાનું મહાદુઃખ ગણ્યું. [illegible] વહેવારમાં [illegible] નથી તેમા તેમણે પૂરેપૂરા [illegible] જીવનમા નાનપણથી જ આદર્શ વહેવાર પણ [illegible]

[illegible] સાથે મોસાળમાં ગયા. [illegible] કાગળ [illegible] વાત સાંભળી. [illegible] અને [illegible] [illegible] આળકમા [illegible]

[illegible] વિચાર [illegible] છે, [illegible] ભૂતનો વિચાર કરતાંથી સર્વે ભૂતનો વિચાર [illegible]

ક્ષમાપના

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મોક્ષમાળા. પા ૫૬

હે ભગવાન ! હું બહુ ભૂલી ગયો
મેં તમારા અમૂલ્ય વચનને લક્ષમાં લીધાં નહીં.
તમારાં કહેલાં અનુપમ તત્ત્વનો મેં વિચાર કર્યો નહી
તમારા પ્રણીત કરેલા ઉત્તમ શીલને સેવ્યુ નહીં.
તમારા કહેલા દયા, શાંતિ, ક્ષમા અને પવિત્રતા મેં ઓળખ્યાં નહીં.
હે ભગવાન ! હું ભૂલ્યો, આથડ્યો, રઝળ્યો અને અનત સંસારની વિટમ્બનામા પડયો છુ.
હું પાપી છું.
હું બહુ મદોન્મત્ત અને કર્મરજથી કરીને મલિન છું.
હે પરમાત્મા ! તમારા કહેલા તત્ત્વ વિના મારો મોક્ષ નથી
હું નિરંતર પ્રપંચમા પડયો છું.
અજ્ઞાનથી અંધ થયો છું.
મારામા વિવેકશક્તિ નથી અને હું મૂઢ છું.
હું નિરાશ્રિત છુ, અનાથ છુ.
નિરાગી પરમાત્મા ! હવે હું તમારુ, તમારા ધર્મનુ અને તમારા મુનિનુ શરણ ગ્રહુ છું.
મારા અપરાધ ક્ષય થઈ હું તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઉં એ મારી અભિલાષા છે.
આગળ કરેલાં પાપોનો હું હવે પશ્ચાત્તાપ કરુ છું.
જેમ જેમ હું સૂક્ષ્મ વિચારથી ઊંડો ઊતરું છું તેમ તેમ તમારા તત્ત્વના ચમત્કારો મારા સ્વરૂપનો પ્રકાશ કરે છે.
તમે નિરાગી, નિર્વિકારી, સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ, સહજાનંદી, અનંતજ્ઞાની, અનંતદર્શી, અને ત્રૈલોક્યપ્રકાશક છો
હું માત્ર મારા હિતને અર્થે તમારી સાક્ષીએ ક્ષમા ચાહુ છુ.
એક પળ પણ તમારા કહેલા તત્ત્વની શંકા ન થાય, તમારા કહેલા રસ્તામાં અહોરાત્ર હું રહું એ જ મારી આકાંક્ષા અને વૃત્તિ થાઓ !
હે સર્વજ્ઞ ભગવાન ! તમને હું વિશેષ શું કહું ? તમારાથી કંઈ અજાણ્યું નથી.
માત્ર પશ્ચાત્તાપથી હું કર્મજન્ય પાપની ક્ષમા ઇચ્છું છું.
ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ.